

Vaalit, puolueet ja yhteiskunnan muutos

Tuomo Martikainen – Risto Yrjönen

Vaalit, puolueet ja yhteiskunnan muutos

Tuomo Martikainen – Risto Yrjönen

Helmikuu 1991

Kansikuva: Pressfoto

Helsinki 1991

Painopaikka

PAINO-CENTER OY

Esipuhe

Edustuksellisessa demokratiassa kansalaisille on varattu varsin passiivinen rooli, johon kuuluu määrävlein suosion tai paheksunnan osoittaminen poliittiselle johdolle. Parin viime vuosikymmenen kehitys on osoittanut, että tämäkin vaatimaton rooli on käymässä alati pienenevän joukon etuoikeudeksi, ja yhä suurempi joukko kansalaisia on kääntämässä selkensä politiikalle.

Klassisen demokratian teorian kannalta politiikkaan tunnetun kiinnostuksen ja sitoutuneisuuden heikkeneminen on tietysti ongelma, sillä se vapauttaa poliittisen eliitin ja poliittisen päätöksenteon kansanvaltaisesta ohjauksesta ja kontrollista. Toisaalta passiivisuudesta ja äänestämättä jättämisestä on kehittynyt tekijä, jonka merkitys käytännön politiikan ja puolueiden voimasuhteiden kannalta on merkittävä.

Edellä todettu on lainaus professori Tuomo Martikaisen ja VTK Risto Yrjösen yhteistyössä Tilastokeskuksen kanssa tekemästä tutkimuksesta, joka käsittelee äänestysaktiivisuuden sosiaalista taustaa ja puolueiden kannatuksen muutosta Suomessa. Lainaus riittääköön myös tämän tutkimuksen yhteiskunnallisen merkityksen perusteluksi.

Tutkimus perustuu yhtäällä Tilastokeskuksen aineistoon, jossa vuoden 1985 väestölaskentatietoihin yhdistettiin vuoden 1987 kansanedustajain vaalin vaaliluetteloista äänestämässäikäymistä koskevat tiedot. Toisaalla aineisto sisältää puolueiden kannatusta ja yhteiskunnan rakennemuutosta pitkällä aikavälillä käsittelevän kuntatasoisen tutkimusmateriaalin.

Tutkimusyhteistyö, joka lähti liikkeelle jo vuonna 1987, on toteutunut joustavasti ja

miellyttävän ilmapiirin vallitessa. Tutkimuksen kirjoittajien työpanos on ollut mittava. Tilastokeskus kiittää lämpimästi tutkimuksen tekijöitä hyvästä yhteistyöstä.

Erityinen kiitos kuuluu myös monelle muulle tutkimuksen toteutumista auttaneelle henkilölle. VTT Lauri Tarkkonen on lukenut logit-mallien käyttöä ja tulkintaa koskevat tekstit ja tehnyt niihin hyödyllisiä korjauksia. VTK Pekka Martikainen on tehnyt logit-mallien käytännön sovellutukset ja tarvittavat atk-ajot Helsingin yliopiston VAX-keskustietokoneella. Kiitos kuuluu myös vanhempi suunnittelija Liisa Kanervalle ja Harri Vuorenmaalle Tilastokeskuksesta, jotka muokkasivat perusaineiston tätä tutkimusta varten sekä tekstinkäsittelijä Liisa Kotilaiselle Tilastokeskuksesta, joka teki julkaisun taiton ja muun toimitustyön.

Tilastokeskuksessa äänestysaktiivisuutta koskevan aineiston tuottamiseen ja muokkaamiseen osallistui tutkimusryhmä, johon kuuluivat markkinointipäällikkö Erkki Pentinmäki, projektijohtaja Lauri Yli-Pekka, erikoistutkija Risto Heinonen ja toimistopäällikkö Risto Lättilä. Tiedonkeruusta vastasi yliaktuaari Eeva Heinonen.

Tilastokeskus julkaisi vuonna 1988 Tuomo Martikaisen tutkimuksen 'Puuttuva punainen viiva' äänestysaktiivisuudesta, joka perustui 2.2 miljoonan äänestäjän aineistoon. Nyt mukana ovat käytännöllisesti katsoen kaikki Suomessa äänioikeutetut, joten uusi tutkimus korvaa edellä mainitun raportin. Käsillä oleva kirja on jatkoa kirjoittajien samaa ilmiöaluetta koskevalle aikaisemalla tutkimustyöllä.

Helsingissä helmikuussa 1991

Olavi E. Niitamo

Risto Lättilä

	Sivu
Esipuhe	3
Sisältö	4
Taulukkoluetelo	5
Kuvioluettelo	8
I Johdanto	9
II Äänestysaktiivisuuden sosiaalinen tausta	17
1. Kansainvälisiä vertailuja	18
2. Historialliset yleispiirteet	22
Äänestämisen muotoutumisvaihe	24
Äänestämisen vakiintumiskausi	24
Alenevan äänestysaktiivisuuden kausi: kansalaisten 'irtoaminen' politiikasta	25
3. Äänestysaktiivisuuden yleiskuva ja muutos 1979–1987	26
4. Äänestysaktiivisuuden luokka- ja ammattiperusta	31
Yksilön asema työmarkkinoilla	32
Äänestämisen elinkeinokohtaiset erot	33
Sosioekonominen asema ja äänestäminen	34
'Luokkamuuuttujien' erittely	36
5. Koulutus ja äänestäminen	38
6. Aineellinen hyvinvointi ja äänestysaktiivisuus	42
Omistaminen ja äänestysaktiivisuus	47
7. Työttömyys, siviilisääty ja kieli äänestysaktiivisuuden taustatekijöinä	48
Työttömyys ja äänestäminen	48
Äänestäminen sosiaalisena riittinä	51
Kielivähemmistön äänestysaktiivisuus	52
III Puolueiden kannatus ja yhteiskunnan muutokset	55
1. Puolueiden kannatukseen kohdistuvat muutospaineet	55
2. Puolueiden kannatusmuutosten yleiset piirteet	63
Puolueiden kannatuksen alueellinen levinneisyys	70
3. Puolueiden kannatusmuutosten sosiaalinen perusta	75
4. Poliittisen muutoksen tyypit ja puolueiden välinen kilpailu	82
Kuntien kehitystyyppit	82
Poliittisen muutoksen tyypit	86
5. Puolueiden kannatusmuutosten pääpiirteet	102
IV Äänestämisen kehityspiirteet Helsingissä	107
V Tulokset ja toteamukset	113
VI Tutkimusaineisto ja menetelmät	117
Logit mallien käytöstä	117
Tutkimusaineisto	118
Liite	121
Lähteet	125

Taulukkoluetelo

Sivu

II Äänestysaktiivisuuden sosiaalinen tausta

Taulukko 1: Eduskuntavaalien äänestysvilkkauksen eräissä OECD-maissa: 1945 – 1989 keskimääräinen äänestysprosentti	19
Taulukko 2: Äänestysaktiivisuus (%) Länsi-Saksan ja Ruotsin parlamenttivaaleissa ja Yhdysvaltojen presidentinvaalissa, valitut ikäryhmät	19
Taulukko 3: Äänestysaktiivisuus (%) Ruotsissa valittujen taustatekijöiden suhteen, eduskuntavaalit 1988	20
Taulukko 4: Äänestysaktiivisuus (%) Suomessa vuosina 1968–1982 iän ja sukupuolen mukaan	25
Taulukko 5: Äänestysaktiivisuus (%) iän ja sukupuolen suhteen vuoden 1979 ja vuoden 1987 kansanedustajain vaaleissa sekä ei-äänestäneiden lukumäärät (pyöristetty)	27
Taulukko 6: Passiivisimman ja aktiivisimman ikäluokan äänestysaktiivisuus (%) sukupuolen suhteen: vaalipiirit	29
Taulukko 7: Äänestysaktiivisuus (%) iän ja asuinalueen mukaan	29
Taulukko 8: Valittujen taustamuuttujien vaikutus äänestämiseen. Äänestysprosentit ja logit-mallien kertoimet (odds ratio) parittaisissa (bivariate) ja monimuuttujamalleissa (multivariate): koko aineisto	30
Taulukko 9: Työllisten, työttömien ja opiskelijoiden äänestysaktiivisuus (%): vaalipiirit	32
Taulukko 10: Päätoimialojen äänestysaktiivisuus (%) iän suhteen	33
Taulukko 11: Äänestysaktiivisuus (%), väestöosuudet ja ei-äänestäneiden lukumäärät (pyöristetty) sosioekonomisen aseman mukaan	34
Taulukko 12: Äänestysaktiivisuus (%) sosioekonomisen aseman ja toimialan suhteen	35
Taulukko 13: Äänestysaktiivisuus (%) iän ja sosioekonomisen aseman suhteen: työlliset	36
Taulukko 14: Valittujen taustamuuttujien vaikutus äänestämiseen. Äänestysprosentit ja logit-mallien kertoimet (odds ratio) parittaisissa (bivariate) ja monimuuttujamalleissa (multivariate): työlliset	37
Taulukko 15: Äänestysaktiivisuus (%) iän ja koulutustason mukaan	40
Taulukko 16: Nuorten ikäluokkien äänestysaktiivisuus (%) koulutuksen (valitut tasot) ja asuinpaikan suhteen	41
Taulukko 17: Äänestysaktiivisuus (%) iän ja valtionveronalaisten tulojen suhteen ..	43
Taulukko 18: Suurituloisten (yli 150 000 mk/v.) äänestysaktiivisuus vaalipiireittäin: keski-ikäiset ja vanhat ikäryhmät	43

Taulukko 19: Äänestysaktiivisuus (%) asuntokunnan tulokymmenyksen (valitut kymmenykset) ja iän suhteen	44
Taulukko 20: Äänestysaktiivisuus (%) koulutustason ja tulotason mukaan	46
Taulukko 21: Äänestysaktiivisuus (%) sosioekonomisen aseman ja tulotason mukaan	46
Taulukko 22: Äänestysaktiivisuus (%) asunnon hallintaperusteen suhteen valituissa ikäryhmissä	47
Taulukko 23: Äänestysaktiivisuus (%) työttömyyden keston ja iän suhteen (valitut ikäryhmät)	49
Taulukko 24: Vähintään 12 kuukautta työttöminä olleiden äänestysaktiivisuus (%) iän ja alueen (valitut vaalipiirit) suhteen	50
Taulukko 25: Työttömyyden vaikutus äänestämiseen. Äänestysprosentit ja logit-mallien kertoimet (odds ratio) parittaisissa (bivariate) ja monimuuttujamalleissa (multivariate): työlliset ja työttömät	50
Taulukko 26: Äänestysaktiivisuus (%) iän ja siviilisäädyn mukaan	51
Taulukko 27: Valittujen taustamuuttujien vaikutus äänestämiseen. Äänestysprosentit ja logit-mallien kertoimet (odds ratio) parittaisissa (bivariate) ja monimuuttujamalleissa (multivariate): työlliset ja työttömät	52
Taulukko 28: Äänestysaktiivisuus (%) kielen ja iän suhteen (poislukien Ahvenanmaa)	53
Taulukko 29: Ruotsinkielisten äänestysaktiivisuus (%) alueen (valitut vaalipiirit) ja iän suhteen	53

III Puolueiden kannatus ja yhteiskunnan muutokset

Taulukko 30: Ammatissa toimivan väestön yhteiskuntaluokat 1960–1985	56
Taulukko 31: Puolueiden ja ammattiryhmituksen välinen yhteys vuosina 1984–1988	
A. Eri puolueiden kannattajien osuus (%) ammattiryhmistä	58
B. Eri ammattiryhmiin kuuluvien osuus (%) puolueiden kannattajista	58
Taulukko 32: SKDL:n, SDP:n, Kesk.:n ja Kok.:n osuus annetuista äänistä vuosien 1945–1987 eduskuntavaaleissa koko maassa, kaupungeissa ja muissa kunnissa	64
Taulukko 33: 'Suurten puolueiden', 'peruspuolueiden' ja 'uusien puolueiden' osuus annetuista äänistä sekä puolueiden kannatustason kokonaisuus vuosien 1954–1987 eduskuntavaaleissa vuosina 1945–1987 .	67
Taulukko 34: Puolueiden kannatuksen alueellinen jakautuma 1945–83	70
Taulukko 35: Suurten puolueiden kannatusmuutokset 1945–1983 puolueiden perinteisillä ydinalueilla, %-yksikköä	73
Taulukko 36: SKDL:n, SDP:n, Kesk.:n ja Kok.:n vuosien 1966–1983 välisten kannatusmuutosten yhteys sosiaalsiin ja poliittisiin taustatekijöihin, kumulatiiviset regressiomallit	75

Taulukko 37: SDP:n, SKDL:n, Kesk.:n ja Kok.:n kannatusmuutosten yhteys kannatuksen taustatekijöiden muutoksiin v. 1966–1983 kuntaryhmittäin: regressioanalyysi ja β -kertoimet	79
Taulukko 38: Kuntien kehitystyytit (ryhmitysmuuttujien ryhmittäiset keskiarvot): ryhmittelykausi	83
Taulukko 39: Kuntien jakautuminen kehitystyyteihin lääneittäin	84
Taulukko 40: Eri puolueiden perinteisiin kannatusalueisiin kuuluvien kuntien määrä kehitystyyteittäin	87
Taulukko 41: A. Puolueiden kannatus kuntaryhmittäin vuosina 1945–1966, ja 1966–1983 kehittyneisyystyyteittäin, %	88
B. Puolueiden kannatusmuutokset kuntaryhmittäin vuosina 1945–1966, 1966–1983 ja 1945–1983 kehittyneisyystyyteittäin, %-yksikköä	88
Taulukko 42: Poliittisen muutoksen suuruus eri kehitystilanteissa	89
Taulukko 43: Puolueiden kannatuksen muutostyytit kuntien kehitystyyteissä, kaupungit	90
Taulukko 44: Puolueiden kannatuksen muutostyytit kuntien kehitystyyteissä, teollisuuskeskukset ja teollistuvat kunnat	93
Taulukko 45: Puolueiden kannatuksen muutostyytit kuntien kehitystyyteissä, kehittyvä maaseutu	95
Taulukko 46: Puolueiden kannatuksen muutostyytit kuntien kehitystyyteissä, maaseudun pienkunnat	97
Taulukko 47: Puolueiden kannatuksen muutostyytit kuntien kehitystyyteissä, maatalous- ja Metsä-Suomen kunnat	99
Taulukko 48: Puolueiden kannatuksen muutostyytit kuntien kehitystyyteissä, ruotsinkieliset kunnat	101

IV Äänestämisen kehityspiirteet Helsingissä

Taulukko 49: Äänestysaktiivisuus ja puoluekannatus kansanedustajain vaaleissa ja kunnallisvaaleissa Helsingissä: vaalikohtaisten arvojen keskiarvot vuosikymmeniittäin, 1940 – 1980	107
Taulukko 50: Äänestysaktiivisuus (%) vuoden 1984 kunnallisvaaleissa ja vuoden 1982 presidentivaalissa alueen ja iän mukaan (äänestysalueotos, N= 28 000): Helsinki	108
Taulukko 51: Helsingiläisten äänestysaktiivisuus (%) vuosien 1951 ja 1987 kansanedustajain vaaleissa iän mukaan	109
Taulukko 52: Äänestysaktiivisuus (%) Helsingissä vuoden 1987 kansanedustajain vaaleissa iän, sosioekonomisen aseman (valitut ryhmät), koulutustason ja siviilisäädyn mukaan (N=395 423)	110
Taulukko 53: 18–24 -vuotiaiden äänestysaktiivisuus (%) eräissä Helsingin äänestysalueissa vuoden 1987 kansanedustajain vaaleissa sosioekonomisen aseman mukaan (N = 395 423)	111

Kuvioluettelo

Sivu

II Äänestysaktiivisuuden sosiaalinen tausta

Kuvio 1: Miesten ja naisten äänestysaktiivisuus eduskuntavaaleissa 1908–1987	23
Kuvio 2: Äänestysaktiivisuus iän mukaan 1979 ja 1987	28
Kuvio 3: Äänestysaktiivisuus pääasiallisen toiminnan mukaan	32
Kuvio 4: Äänestysaktiivisuus iän ja koulutustason mukaan	39
Kuvio 5: Äänestysaktiivisuus koulutus- ja tulotason mukaan	45
Kuvio 6: Äänestysaktiivisuus sosioekonomisen aseman ja tulotason mukaan	47
Kuvio 7: Äänestysaktiivisuus työttömyyden keston ja iän mukaan	49
Kuvio 8: Äänestysaktiivisuus iän ja siviilisäädyn mukaan	51

III Puolueiden kannatus ja yhteiskunnan muutokset

Kuvio 9: SKDL:n, SDP:n, Kesk.:n ja Kok.:n kannatus eduskuntavaaleissa 1945–1987, koko maa	64
Kuvio 10: SKDL:n, SDP:n, Kesk.:n ja Kok.:n kannatus eduskuntavaaleissa 1945–1987, kaupungit	65
Kuvio 11: SKDL:n, SDP:n, Kesk.:n ja Kok.:n kannatus eduskuntavaaleissa 1945–1987, maaseutu	65
Kuvio 12: Eri puolueiden kannatus ja kannatuksen kokonaisuutos eduskuntavaaleissa 1945–1987, koko maa	68
Kuvio 13: Eri puolueiden kannatus ja kannatuksen kokonaisuutos eduskuntavaaleissa 1945–1987, kaupungit	69
Kuvio 14: Eri puolueiden kannatus ja kannatuksen kokonaisuutos eduskuntavaaleissa 1945–1987, maaseutu	69

I Johdanto

Tutkimustehtävän tausta ja kysymyksenasettelu

Tämän tutkimuksen tarkoitus on selvittää puoluejärjestelmän ja yhteiskunnallisten muutosten välisiä yhteyksiä Suomessa erityisesti vaaleissa ilmenevän puolueiden kannatuksen ja kansalaisten poliittisen aktiivisuuden valossa. Tutkimus kohdistuu pääosin 1980-luvun tilanteeseen, mutta siinä käsitellään myös koko sotien jälkeisen ajan kehitystä ja muutospiirteitä. Tässä johdanto-osassa täsmennetään tutkimuksen kysymyksenasettelua ja hahmotellaan puitteet raportin lopussa esitettävälle tutkimustulosten tulkinnoille ja arvioinneille.

* * *

Yleensä ajatellaan, että vapaisiin vaaleihin perustuvissa poliittisissa järjestelmissä vaalien tulos ja puolueiden voimasuhteet määrittävät sen mukaan, kuinka onnistuneeksi kansalaisryhmät puolueiden ja poliittisten johtajien toiminnan arvioivat. Tällaiseen osallistumismalliin kuuluvat puoluekantaansa joustavasti muuttavat – 'liikkuvat' – äänestäjät ja puolueiden voimasuhteiden muutokset aina sen mukaan, kuinka tyytyväisiä tai tyytymättömiä kansalaiset vaalijankohdista ovat edellisissä vaaleissa kannattamiinsa puolueisiin ja ehdokkaisiin. Näyttää kuitenkin siltä, että vain toinen puoli todellisuudesta on selitettävissä tällaisella 'poliittisten markkinoiden' mallilla. Vaalituloksiin ja puolueiden voimasuhteisiin on nimittäin vaikuttamassa myös sellaisia poliittista pysyvyyttä ja jatkuvuutta ylläpitäviä tekijöitä, jotka rajoittavat ajankohtaisten kysymyksiin ja tilannearvioihin perustuvien 'suhdannevaihteluiden' vaikutuksia ja ilmenemistä kansalaisten ratkaisuissa. Itse asiassa etenkin Euroopassa jo yleisen äänioikeuden kehittymisen yhteydessä muodostuneet puolueasetelmat ja niiden mukaiset poliittiset voimasuhteet ovat silmiinpistävästi säilyneet läpi vuosikymmenten. Tämän pitkän

aikavälin pysyvyyden puitteissa kuitenkin on tapahtunut ajoittain voimakkaitakin heilahduksia puolueiden voimasuhteissa. Useissa tapauksissa puoluejärjestelmä kuitenkin on kyennyt palautumaan 'protestivaalien' vaikutuksista perinteisiin asetelmiinsa. Vaikuttaakin siltä, että poliittisten voimasuhteiden pitkän aikavälin vakaus on luonut Suomen kaltaisissa demokratioissa puitteet, joissa poliittisten voimasuhteiden vaihtelu ja sen taustalla oleva puolueiden välinen valtakilpailu ovat voineet tapahtua hallitusti ja kansanvallan toimivuutta korostaen. Näin muutokset ja pysyvyys ovat tukeneet toisiaan.

Puolueiden voimasuhteiden pysyvyyteen on monia syitä. Niistä yksi merkittävä ovat itse puolueet, jotka ideologisia ja toiminnallisia linjojaan uudistaen ovat kyenneet seuraamaan yhteiskunnallista kehitystä ja näin turvaamaan kannatuksensa jatkuvuuden ja estämään äänestäjien tarpeet etsiä uusia vaihtoehtoja. On myös selvää, että tarjolla olevien puoluevaihtoehtojen olemassaolo sellaisenaan pitää yllä jatkuvuutta. Asemansa vakiinnuttaneet puolueet muodostuvat kansalaisten käsityksissä helposti järjestelmäksi, joka kattaa tärkeimmät kysymykseen tulevat poliittiset vaihtoehdot ja joka tämän vuoksi tarjoaa kansalaisille tyydyttävät mahdollisuudet käyttäen heille kuuluvia poliittisen valinnan vapauksia ja oikeuksia. "Kun on mahdollista valita, sitä tulee helposti valinneeksi", niin kuin sanotaan. Jatkuvuutta pitävät tietenkin yllä myös poliittisen osallistumisen ja organisoitumisen perusteita määrittävät säädökset, jotka yleensä kaikissa valtioissa jollakin tavalla asettavat rajoja ja kynnyksiä uusien ja aluksi pienten poliittisten ryhmittymien muodostumiselle valtakunnallisiksi ja parlamenttikelpoisiksi puolueiksi.

Merkittävin poliittisen jatkuvuuden syy on kuitenkin se, että äänestäjien suhde puolueisiin syvenee psykologissävyytteiseksi puoluesamaistumiseksi, jossa yksilö omaksuu poliittiseen maailmankuvaansa ja katsomukseensa jonkin poliittisen puolueen aatteelliset, ideologiset ja toiminnalliset tavoitteet. Samaistumisen kohteena oleva puolue on kansalaiselle kaikissa olosuhteissa paras poliittinen vaihtoehto, jonka hylkäämiseen voi johtaa vain täydellinen pettymys puolueen toimintaan.

Eurooppalaisissa järjestelmissä – Suomi mukaan lukien – poliittinen mobilisaatio ja poliittisten puolueiden syntykehitys ovat edenneet yhteiskunnan rakenteellisia ryhmäjakoja seuraten. Uskonto, yhteiskunnan etninen koostumus ja alueellinen järjestelmä sekä erityisesti luokka- ja ammattiryhmytykset muodostivat itsenäisesti ja eri tavoin toisiinsa yhdistyvän poliittisen ajattelun ja toiminnan perustan. Tämän tuloksena yhteiskunnan perusjaotuksia noudattavista sosiaalisista luokista ja ryhmistä samalla kehittyi poliittisia ryhmiä, joiden mukaisesti puoluejärjestelmä organisoitui ja vakiintui. Yhteiskunnallisten ryhmittymien sekä niiden edustamien tavoitteiden ja objektivisten tarpeiden kiinteä yhteys puoluejärjestelmään ja puolueiden omaksumiin ideologioihin on luonut edellytykset vahvalle puoluesamaistumiselle, joka on poliittisena traditiona siirtynyt sukupolvelta toiselle silloinkin kun samaistumisen alkuperäiset syyt ovat kadonneet.

Tämä poliittisen osallistumisen ja siihen vaikuttavien tekijöiden välisten yhteyksien vakiintunut järjestys (alignment), on viimeisten parin vuosikymmenen aikana varsin yleisesti osoittanut purkautumisen (dealignment) merkkejä. Monilla tahoilla – myös Suomessa – perinteiset poliittisesti erottelevat tekijät ja poliittisia rintamalinjoja luoneet tekijät ovat väistymässä ja poliittisten voimasuhteet ja puoluejärhmytykset ovat alkaneet hakeutua uudenlaisten yhteiskunnallisten kysymysten, arvojen ja tarpeiden suntaan. Pitkän aikavälin poliittinen jatkuvuus on selvästi murroksessa.

Poliittisen jatkuvuuden ja muutoksen erilaisia tilanteita voidaan tarkastella seuraavassa nojautuen yksinkertaiseen tyyppite-

lyyn, joka erottelee yhteiskunnan rakennemuutoksen, puolueiden kannatusmuutosten sekä politiikan ja yhteiskuntarakenteiden vuorovaikutuksen väliset yhteysvaihtoehdot. Yhteiskunnan rakenteella tarkoitetaan tässä työnjakoon ja muuhun eriytymisen perustuvia yhteiskunnallisia ryhmiä, luokkia ja sektoreita, jotka muodostavat poliittisten puolueiden mobilisaatio- ja kannatusperustan.

Yhteiskunnan rakennemuutos	Poliittisen osallistumisen ja yhteiskunnan rakenteen välinen yhteys	Poliittisen osallistumisen ja puolueiden kannatuksen muutokset	
		Pieniä	Suuria
Hidas tai vähäinen	Löyhä	A1	C1
	Kiinteä	A2	C2
Nopea tai syvä	Löyhä	B1	D1
	Kiinteä	B2	D2

Tyyppit A1 ja A2 edustavat stabiileja tilanteita, joissa puoluejärjestelmää ja poliittista osallistumista leimaa jatkuvuus ja vakiintunut yhteys taustatekijöihinsä (alignment). Tällainen tilanne voi esiintyä myös silloin, kun poliittisessa osallistumisessa ja puolueiden voimasuhteissa tapahtuu muutoksia. Tätä edustavat tyyppit D1 ja D2, joissa yhteiskunnan rakennemuutos vaikuttaa joko vakiintuneiden kytkentöjen kautta (D2) tai epäsuorasti (D1) poliittiseen osallistumiseen. Yksinkertaisimmillaan tämä merkitsee sitä, että puolueiden vakiintuneiden kannattajakuntien suhteellisten osuuksien muutokset heijastuvat sellaisinaan puolueiden voimasuhteisiin. Tällaisissa tapauksissa poliittiset muutokset ovat hyvin selittyviä ja 'luonnollisia'. Tällainen poliittiseen muutokseen sisältyvä rakenteellisen stabiilisuuden mahdollisuus on tutkimuksissa usein jäänyt huomaamatta, mikä on tulkinnoissa johtanut poliittisen toiminnan perinteisten siteiden ja vastakohtien aliarvioimiseen. Tätä on korostanut mm. F.U.Pappi, joka empiirisiin analyyseihin nojaten on havainnollistanut luokkaperusteisten vastakohtien säilyvyyttä länsisaksalaisessa politiikassa puolue- ja yhteiskuntarakenteiden muuttuessa (Pappi 1973).

Tyyppit B1 ja B2 sekä C1 ja C2 edustavat tilanteita, joihin sisältyy poliittisen osallistumisen perusteiden purkautumista ja uusien perusteiden muodostumista. C-tyypeissä poliittisen osallistumisenmuutokset eivät välittömästi liity yhteiskunnan rakennemuutokseen, vaan kysymys voi olla viivästyneestä rakennemuutokseen sopeutumisesta tai yhteiskunnan ja kansalaisten arvojärjestelmissä tapahtuneista muutoksista, 'hiljaisesta valankumouksesta'.

B-tyypeissä yhteiskunnan rakenteen ja poliittisen osallistumisen suhde on jännittynyt. Jännittynein se on tyyppissä B2, jossa tiiviisti yhteiskunnan rakenteeseen sitoutunut poliittisen osallistumisen järjestelmä pysyy stabiilina yhteiskuntarakenteen voimakkaista muutoksista huolimatta. Tällöin voi olla kysymys politiikan ja yhteiskunnan vakiintuneiden siteiden nopeasta murtumisesta tai osallistumisjärjestelmän nopeasta sopeutumisesta ja siihen perustuvasta osallistumisen uusien perusteiden ja kytkentöjen muodostumisesta. Tyyppissä B1, jossa poliittisen osallistumisen kytkennät yhteiskuntaryhmiin ovat avoimemmat, yhteiskunnan rakenteen aiheuttamat muutospaineet voivat välittyä poliittiseen osallistumiseen mm. sosiaalisen arvo- ja normijärjestelmien muutosten kautta.

Poliittisen organisoitumisen ja yhteiskunnan luokka- ja ryhmärakenteen välillä on Suomessa ollut kiinteä yhteys. Nykyinen puoluejärjestelmä vastaa olennaisilta osiltaan poliittisen mobilisaation alkuvaiheissa muodostuneita asetelmia. Yleisessä mielipiteessä, poliittisessa toiminnassa ja kansalaisten poliittisissa valinnoissa puolueet ovat ryhmittyneet 'työväenpuolueiksi', 'maaseudun puolueiksi' ja 'porvariston/keskiluokan puolueiksi', joiden kytkeytyminen vastaaviin sosiaalisiin ryhmiin on ollut kestävää niin kauan kuin tällaiset ryhmät ovat yhteiskunnassa olleet olemassa ja niihin kuuluvat ihmiset tämän asemansa luontevasti tunnistaneet. Yhteiskunnallinen samaistuminen ja poliittinen samaistuminen ovat vahvistaneet toisiaan, ja selkeiden puoluetunnusten varassa äänestäjät ovat voineet helposti löytää 'oikean puolueen'. Tätä kuvastaa se usein esitetty tutkimustulos, että ihmisten oma arvio ja käsitys omasta yhteiskunnallisesta asemastaan on heidän todellista asemaansa kiinteämmin yh-

teydessä heidän poliittisiin käsityksiinsä ja valintoihinsa.

Suomen puoluejärjestelmä on toisen maailmansodan jälkeen ollut kansainvälisesti vertaillen vakaa, vaikka sekä puolueiden voimasuhteiden että kansalaisten poliittisen aktiivisuuden osalta onkin merkkejä muutosten lisääntymisestä. Kun yhteiskunnan rakenteelliset jaotukset ja puolueiden perinteinen mobilisaatioperusta ovat samaan aikaan perusteellisesti muuttuneet, sijoittuu Suomi esityssä jaotuksessa selvästi tyyppiin B2, jossa kansalaisten ja politiikan yhteydet ovat irronneet perinteisistä lähtökohdistaan ja jossa järjestelmän stabiilisuus edellyttää, että näille yhteyksille muodostuu uudenlaisia kiinnekohtia ja perusteita.

* * *

Edustuksellisessa demokratiassa kansalaiset ovat aina varsinaisen poliittisen päätöksenteon ulkopuolella, ikään kuin sivustakatsojia. Tästä kansalaisten roolin rakenteellisesta kapeudesta aiheutuu kansalaisten ja politiikan suhteisiin kolme väistämätöntä kysymystä, joiden saamat ratkaisut määräävät sen, kuinka vakaa poliittinen järjestelmä on. Nämä kysymykset koskevat

- kansalaisten samaistumista poliittisiin vaihtoehtoihin ja ideologioihin sekä niitä edustaviin puolueisiin,
- kansalaisten motivaatiota osallistua politiikkaan sekä
- kansalaisten parissa vallitsevaa politiikan ja poliittisen vallankäytön hyväksyntää.

Samaistumisessa on kysymys lähinnä siitä, missä määrin kansalaiset kykenevät arvioimaan ja tulkitsemaan politiikkaa sekä sen tarjoamia vaihtoehtoja ja käytännön rakaisuja elämäntilanteensa, tarpeidensa ja tavoitteidensa kannalta. Motivaatioissa taas on kysymys siitä, kuinka tärkeäksi kansalaiset omalta tai yleiseltä kannalta kokevat politiikan ja mahdollisuuden vaikuttaa siihen. Poliittisen järjestelmän hyväksyntä – legitimitetti – puolestaan tarkoittaa sitä, että kansalaiset pitävät politiikan toimintasaatöitä ja periaatteita oikeina ja perusteltuina

sekä tärkeiksi katsomiaan arvoja ja tavoitteita vastaavina. Käytännössä hyväksyntä ja sen taustalla olevat arviot tietenkin kohdituvat erityisesti politiikan näkyvimpiin ilmentymiin eli poliittikkoihin, poliittisiin instituutioihin – eduskuntaan, hallituksen ja puolueisiin – ja näiden ’käyttäytymiseen’. Näiden kolmen kysymyksen ratkaiseminen on vakaan poliittisen järjestelmän edellytys. Niistä tärkein niistä on legitimizeetti, jota jo Max Weber piti vakaan valtajärjestelmän keskeisenä edellytyksenä. Stabiilisuuden kannalta ei ole keskeistä, mihin seikkoihin järjestelmän hyväksyntä perustuu, mutta on selvää, että nykyaikaisen poliittisen järjestelmän hyväksynnässä keskeisiä kysymyksiä ovat järjestelmän kyky tuottaa sellaisia päätöksiä ja toimenpiteitä, joita kansalaiset ja yhteiskuntaryhmät voivat pitää omalta kannaltaan edullisina sekä heidän tarpeita ja tavoitteita vastaavina. Poliitiikan tehokkuuden ja tuloksellisuuden ohella merkitystä on kuitenkin myös sillä, missä määrin kansalaiset ja yhteiskuntaryhmät kokevat voivansa vaikuttaa politiikkaan.

Länsimaisten demokratiaihanteiden mukaan kansalaisten poliittiset vapaudet ja mahdollisuudet vaikuttaa poliittisen vallan käyttöön ovat arvo sinänsä riippumatta siitä, millaisia käytönnön tuloksia niillä politiikassa savutetaan. Niin kuin Lane ja Ersson Länsi-Euroopan poliittisia järjestelmiä koskevan perusteellisen selvityksensä nojalla ovat päätyneet arvioimaan, järjestelmän stabiilisuus riippuu ratkaisevasti siitä, kuinka tasapainoinen asema kansalaisilla ja yhteiskuntaryhmillä on poliittista riippumattomuutta (autonomiaa) ja poliittisia vaikuttamismahdollisuuksia koskevien tarpeidensa ja mahdollisuuksiensa suhteen. Riippumattomuutta kaventavan poliittisen ohjailun ja säätelyn lisääntyminen edellyttää yksilöiden ja ryhmien poliittisten vaikutusmahdollisuuksien laajentamista; riippumattomuuden ja vaikutusmahdollisuuksien välinen vastaamattomuus on vaaraksi koko poliittisen järjestelmän tasapainolle (Lane ja Ersson 1987, 316–318).

Viime aikoina näiden kolmen mainitun kansalaisten ja politiikan välisten suhdetekijöiden kohdalla on usein puhuttu kriisistä eli siitä, että järjestelmän toimivuuden ja uskottavuuden kannalta kansalaisten poliittinen motivaatio, samaistuminen ja etenkin heidän

politiikkaa kohtaan osoittamansa hyväksyntä ovat alhaisemalla tasolla kuin vakaan poliittisen kehityksen ja demokratian yleisten ihanteiden mukaan pidetään toivottavana. Etenkin poliittisen passiivisuuden ja välinpitämättömyyden lisääntymistä koskevissa tulkinnoissa on viitattu näihin politiikan ja kansalaisten välisiin yleisiin suhdetekijöihin ja niissä tapahtuneisiin muutoksiin. Kriisistä puhuminen sellaisenaan on yleensä hedelmätöntä ja johtaa helposti ajatukselliseen umpikujaan, mikäli kriisiksi määritellyn asiantilan jatkuminen ei lopulta vaarannaakaan järjestelmän toimivuutta ja tasapainoa. Pysyväksi asiantilaksi muuttuessaan kriisi ei enää ole kriisi, mikäli sellaiseksi ymmärretään asiantila, joka jatkuessaan vakavasti vaarantaa järjestelmän jatkuvuuden. Käyttökelpoisempaa kuin arvioida kansalaisten ja politiikan välisten suhteiden tasoa eri ulottuvuuksissa onkin tarkastella niitä mekanismeja, joiden perusteella kansalaisten motivaation, poliittisen samaistumisen ja heidän politiikalle antaman hyväksynnän taso kulloinkin määräytyy.

Tämän tutkimuksen lähtökohtana on ajatus, että politiikan ja kansalaisten suhteissa on tapahtunut sellaisia muutoksia, jotka vaikeuttavat ja häiritsevät näiden poliittisen järjestelmän toimivuuden kannalta tärkeiden suhteiden ylläpitoa ja mukautumista muuttuviin olosuhteisiin. Seuraavassa näitä muutoksia tarkastellaan lyhyesti erityisesti Suomen poliittisen järjestelmän kannalta olennaisiin kohtiin keskittyen.

Kansalaisten ja politiikan suhteiden kehittymisen kannalta ehkä tärkeimmät politiikan yhteiskunnallisen aseman muutokset koskevat yhteiskuntaan kohdistuvan poliittisen ohjauksen laajuutta ja poliittisen säätelyn kohteina olevien ongelmien luonnetta. Minkä hyvänsä mittapuun mukaan yhteiskunnan poliittinen ohjaus ja säätely ovat Suomessa ja muissa vastaavissa oloissa viimeksi kuluneiden vuosikymmenten kuluessa olennaisesti laajentuneet. Yhä useammat yksittäisten kansalaistenkin kannalta tärkeät asiat ja ihmisten elämäntilanteisiin vaikuttavat tekijät perustuvat poliittisiin ratkaisuihin ja lainsäädäntöön. Samaan aikaan yhteiskunnan kehityksen hallinta on asettanut poliittiselle ohjaukselle vaatimuksia, joiden ratkaiseminen edellyttää yhteiskunnan perusproses-

sien kokonaisvaltaista säätelyä. Ainakin Suomessa poliittisessa keskustelussa ovat hallitseviksi tulleet sellaiset kysymykset ja käsitteet, jotka koskettavat kyseisen asia-alueen osalta erittelemättömästi koko yhteiskuntaa. Esimerkiksi 'yritysten kansainvälisen kilpailukyvyn turvaaminen', 'tuottavuutta vastaava tulo- ja palkkapoliitikan välttämättömyys', kansallisen edun mukainen 'Paasikiven-Kekkonen ulkopoliittinen linja' ovat sellaisia teemoja, jotka ikään kuin objektiivisen sisällön saaneina ovat asettuneet tavanomaisen poliittisen kilpailun ulkopuolelle, kaikkia poliittisia ryhmittymiä velvoittaviksi suuntaviitoiksi.

Tähän politiikan sisällön yleistymiseen ja epäideologisoitumiseen on vaikuttanut myös yhteiskunnan perinteisen luokka-, ryhmä- ja sektorirakenteen nopea murtuminen ja mahdollisten uusien ryhmitysten poliittinen jäsentymättömyys. Ainakin osittain tästä johtune se, että selkeät ideologiset ja ryhmäperusteiset vetoomukset ovat puolueiden toiminnassa vähentyneet. Puolueet ovat kehittyneet yhä selvemmin yleispuolueiksi, jotka ovat haluttomia nimeämään yhteiskuntaryhmiä, joiden etuja ne erityisesti ajavat. Ne ryhmät, joihin vetoomuksia avoimesti suunnataan ovat yleensä ihmisten eri elämänvaiheisiin kuuluvia, kuten opiskelijat, nuoret, työkäiset ja eläkeläiset. Tällaiset ryhmät koskevat jossakin vaiheessa periaatteessa kaikkia kansalaisia, minkä vuoksi ne ovat ideologisesti neutraaleja ja siten yleispuolueiden kohderyhmiksi hyvin soveltuvia.

Paineet yleispuolueiden suuntaan ovat merkinneet myös sitä, että ajankohtaisissa kysymyksissä – mm. ympäristökysymyksissä – poliittiset erimielisyydet ja rintamalinjat muodostuvat aikaisempaa herkemmin ja näkyvämmiin puolueiden sisälle, mikä tietenkin heikentää puolueiden välistä ideologista erottelukykä. Vastapainoksi tälle kehitykselle – ja tietysti monista muistakin syistä johtuen – poliittinen kilpailu on lisääntyvästi keskittynyt henkilöihin. Henkilöt – poliitikot ja poliittiset johtajat – ovat aikaisemminkin olleet politiikassa tärkeitä yhdistäviä ja vetoavia tekijöitä, mutta nyt näyttää siltä, että henkilöt sinänsä ilman erityisempää poliittista viestiä ovat muodostuneet politiikan ammattimaisen markkinoinnin, kampanjoinnin ja tuotekehittelyn välikappaleiksi.

Yhteiskunnan poliittisen ohjauksen laajeneminen on aiheuttanut poliittishallinnollisen järjestelmälle tehokkuus- ja tuloksellisuusvaatimuksia, jotka ovat edesauttaneet politiikan teknistymistä sekä vahvistaneet hallintokoneiston ja siihen sitoutuneiden korporatiivisten intressien vaikutusvaltaa. Tämä puolestaan on kaventanut edustuksellisten päätöselinten roolia ja siirtänyt poliittisiä ratkaisuja ja niiden edellyttämää yhteensovittamista parlamentaarisen julkisuuden ulkopuolelle. Poliittikka ilmenee julkisuuteen lisääntyvästi asiantuntijakeskeisenä, teknokraattisena ja byrokrattisena argumentointina, jota kansalaisten on usein vaikeaa ymmärtää ja sovittaa omiin ongelmiinsa ja tapaansa arvioida niiden ratkaisumahdollisuuksia.

Poliittisen osallistumisen ja kansalaisten poliittisen toiminnan kannalta näissä muutoksissa keskeistä on se, että politiikan sisällön laajentuminen ja mutkistuminen on väistämättä mutkistanut myös politiikan ilmiäsuu eli politiikassa käsiteltäviä asioita ja politiikassa käytettävää kieltä sillä tavalla, että tavallisten kansalaisten on vaikeaa tulkita ja jäsentää kantaansa politiikkaan omista tarpeistaan ja elämäntilanteistaan käsin.

Mobilisaatioperustan muutoksia on tässä tapauksessa tarpeen käsitellä ainoastaan sosiaalisen ryhmityksen sekä yksilöiden ja ryhmien poliittisiin käsityksiin ja tulkintoihin vaikuttavien mekanismien kannalta.

Yhteiskunnan luokka- ja ryhmärakenteen erittelyssä on monia tasoja ja ongelmia, jotka ovat pysyvästi olleet esillä yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa ja keskustelussa. Tässä tutkimuksessa luokka- ja ryhmäkäsitteiden problematiikkaan ei ole tarvetta kuitenkaan syvemmin puuttua. Suomalaisen yhteiskunnan luokka- ja ryhmärakenteen muutoksista on olemassa runsaasti sellaisia teoreettisia ja empiirisiä tuloksia, joita tässäkin tutkimuksessa voidaan käyttää hyväksi. Toisaalta tämä tutkimus perustuu alueelliseen ja rakenteelliseen tarkasteluun ja käyttää pääosin virallisen tilastoinnin luokituksia, mikä luonnollisesti rajaa nyanssoitujen luokka- ja ryhmätulkintojen mahdollisuuksia.

Luokka- ja ryhmärakenteen muutos on Suomessa ollut paitsi nopeudeltaan myös laadul-

taan poikkeuksellinen moniin muihin teollisiin yhteiskuntiin nähden. Toisen maailmansodan jälkeisenä aikana sekä työväenluokka että ylempi ja alempi keskiluokka ovat kasvaneet samanaikaisesti. Tilaa tälle kasvulle on tehnyt alkutuotannon elinkeinoissa toimivan väestön nopea ja voimakas supistuminen.

Objektiiviset kriteerit eivät sellaisenaan kuitenkaan realisoidu yhteiskunnalliseksi toiminnaksi vaan vaativat yksilöiden ja ryhmien tulkinnan omasta yhteiskunnallisesta asemastaan. Yhteiskuntaluokkien määrällisiin muutoksiin sisältyy monia sellaisia laadullisia muutoksia, jotka hidastavat ja vaikeuttavat objektiivisen luokka- ja ryhmärakenteen muutoksia vastaavien luokka- ja ryhmäkäsitysten syntymistä ja vakiintumista. Erityisen jäsentymätön ja avoin on laajentuvan keskiluokan yhteiskunnallinen 'sijoittuminen'. Myös työväestön ja maanviljelijöiden taholla on tapahtunut kehitystä, joka aiheuttaa subjektiivisten yhteiskunta-asemaa koskevien käsitysten muutostarpeita. Näihin seikkoihin palataan tarkemmin empiiristen analyysien yhteydessä. Tässä kiinnitetään huomio asian yleisempään puoleen eli luokka- ja ryhmätulkintoja ja sosiaalista samaistumista luoviin ja ylläpitäviin mekanismeihin ja niiden muutoksiin.

Varsin yksimielisesti katsotaan, että yhteiskunnan rakennemuutoksen, urbanisoitumisen ja formaalisten (byrokraattisten) organisaatioiden muotoon lisääntyvästi järjestyvän työelämän ja vapaa-ajan tuloksena sosiaalisen vuorovaikutuksen ja kommunikoinnin perinteiset lähiareenat, perhe, asuin- ja työyhteisö ovat menettäneet merkitystään yksilöiden ja ryhmien sosiaalisen elämän kiinnekohtina ja maailmankuvan muodostajina. Poliittikka, poliittinen kommunikaatio ja siihen liittyvä poliittisten käsitysten muodostuminen ovat olennaisesti kuuluneet yhteisölliseen toimintaan ja kiinnittymiseen. Tämän kautta poliittinen ajattelu ja poliittiset valinnat ovat kehittyneet ryhmille ja yksilöille kiinteästi sosiaalisen toiminnan osana. Privatisoituminen merkitseekin poliittisen toiminnan ja ajattelun etäntymistä sosiaalisista yhteyksistä. Tämän tuloksena politiikan on

entistä enemmän itse ja omilla tuloksillaan perusteltava tarpeellisuutensa ja hankittava perusteet hyväksynnälleen.

Jossakin laajuudessa kansalaisten poliittisen osallistumisen motivaatio-, samaistumis- ja legitimaatio-ongelmat ovat edustuksellisen kansanvallan pysyviä piirteitä, joita koskeva keskustelu on viime aikoina politiikan tutkimuksen piirissä ollut mm. Jürgen Habermasin virittämänä vilkasta ja laajaa (Habermas 1975). Kuitenkin ne tekijät, joiden perusteella näiden ongelmien laajuus ja konkreettinen luonne kulloinkin muotoutuvat, vaihtelevat poliittisten ja yhteiskunnallisten ajankohtien ja tilanteiden mukaan. Edellä on melko yleisluonteisesti tarkasteltu eräitä sellaisia yhteiskunnan muutosilmiöitä, jotka ovat tämän tutkimuksen lähtökohtia ja kysymyksenasettelua pohdittaessa olleet etusijalla. Tarkastelun perusteella Suomen osalta ajankohtaisiksi kansalaisten ja politiikan yhteyksiä koskeviksi kysymyksiksi asetettiin erityisesti kaksi seikkaa, ensiksikin yhteiskuntarakenteen nopea ja syvä muutos ja sen aiheuttama politiikan sosiaalisen perustan perusteellinen uudistuminen sekä toiseksi politiikan ja sen ohjaaman 'julkisen vallan' yhteiskunnallisen merkityksen laajentuminen ja muuttuminen.

Kansalaisten yhteiskunnallisen aseman ja politiikan yleisen merkityksen muuttuessa kansalaisten on vaikeaa suuntautua politiikkaan ja sen asettamiin valintatilanteisiin perinteisistä lähtökohdista käsin – etenkin kun myös perinteiden jatkuvuutta ylläpitävät yhteiskunnalliset mekanismit ovat heikentyneet tai kokonaan kadonneet. Tältä kannalta katsoen myös Suomeen soveltuu Stein Rokkanin esittämä vaaleissa tapahtuvan poliittisen osallistuminen jaksottelu tosiaan seuraaviin kehitysvaiheisiin. Rokkanin mukaan kansalaisten poliittisten oikeuksien, tietysti varsinkin äänioikeuden muodollista toteutumista seuraa 'mobilisaatiovaihe', jolloin poliittisen osallistumisen väylät – poliittiset järjestöt ja puolueet – organisoituvat ja kokoavat kansalaiset poliittiseen toimintaan mm. 'opettamalla' näille politiikkaa ja sen merkitystä. Asteittain tämä muuntuu vakiintuneen poliittisen osallistumisen kaudeksi, jossa kansalaisten poliittinen osallistuminen jäsentyy

kiinteän muodon saavuttaneen puoluejärjestelmän ja sen muodostamien poliittisten vaihtoehtojen puitteissa. Vakiintuneen poliittisen osallistumisen mallit lujittuvat poliittisen kulttuurin osaksi sekä alueellisesti ja yhteiskuntaryhmittäin eriytyneiksi poliittisiksi traditioiksi (Rokkan 1970, 35–40).

Suomessa kansalaisten poliittisen mobilisaation perusmuotojen hahmottuminen tapahtui nopeasti yleisen äänioikeuden ja sen nojalla tapahtuneiden vaalien myötä. 1920-luvun poliittisen jaotukset ovat puolueiden kannatuksen sosiaalisen rakenteen ja alueellisen jakautuman suhteen edelleenkin nähtävissä. 1930-luvun epäkansanvaltaisten vaiheiden vuoksi vakiintuneen poliittisen osallistumisen kauden voidaan katsoa kuitenkin varsinaisesti alkaneen vasta toisen maailmansodan jälkeen. Vuoden 1945 eduskuntavaaleista alkaen kansalaisten vaaliaktiivisuus nousi kansainvälisesti katsoen ensimmäisen kerran vakiintuneiden kansanvaltojen mukaiselle tasolle, jolloin äänestysprosentti oli 74.9. Vuoden 1948 eduskuntavaaleissa se oli 78.2, kun se 1930-luvun vaaleissa oli ollut selvästi alle 70 prosenttia. Etenkin maan pohjoisilla reuna-alueilla kansalaisten poliittinen aktiivisuus nousi vasta sotien jälkeen nykyistä tilannetta ja maan eteläisiä alueita vastaavalle tasolle.

Vaaliaktiivisuuden valossa vakiintuneen poliittisen osallistumisen kausi huipentui vuoden 1962 eduskuntavaaleissa, joihin osallistui 85.1 prosenttia äänioikeutetuista. Tämän jälkeistä tilannetta katsoen vakiintuneen poliittisen osallistumisen kausi ei vaikuta enää rikkeettömältä. Äänestysosanotto eduskuntavaaleissa on selvästi ja säännöllisesti laskenut, ja myös puolueiden voimasuhteissa on ilmennyt lisääntyvästi muutoksia. 1970- ja 1980-lukujen vaalitapahtumia voidaan tarkastella Rokkanin kolmannen kehitysvaiheen, 'irtaantumisvaiheen' näkökulmasta. Kansalaisten poliittisessa osallistumisessa on nähtävissä piirteitä, jotka viittaavat siihen, että vakiintuneet poliittisen osallistumisen perusteet ovat menettämässä merkitystään ja että kansalaisten poliittisen osallistuminen on irtoamassa vakiintuneista siteistään.

Irtoamisvaiheessa kansalaisten poliittisessa osallistumisessa voivat korostua eräät edustuksellisen demokratian ja poliittisen joukkokäyttäytymisen pysyvät piirteet, joiden perusta on edellä kuvatuissa motivaatio-, samaistumis- ja legitimaatioongelmissa. Vakiintuneiden poliittisten ajattelu- ja toimintatapojen sekä niitä ylläpitävien traditioiden heikentyessä kansalaisten poliittisen toiminnan ja poliittisten valintojen perusteiksi voivat aikaisempaa suuremman osuuden saada tilannekohtaiset poliittiset muodit, poliittinen populismi ja siihen nojaavat joukkoliikkeen kaltaiset käyttäytymismuodot, tavoitteiltaan rajatut yhden asian liikkeet sekä poliittinen opportunisti. Tällaisia ilmiöitä ja käyttäytymispiirteitä ovat esittäneet monet massayhteiskunnan klassiset teoriat ja ennusteet, jotka ovat analysoineet yhteiskunnan rakenteellisten muutosten ja uudenaikaistumisen aiheuttamia yksilöiden käyttäytymistä säätelevien pidäkkeiden muutoksia ja murtumisia (esim. Kornhauser 1968). Poliittisen osallistumisen irtoamisvaiheen ilmiöihin ei ole tarvetta sisällyttää kaikkea sitä dramatiikkaa, mitä massayhteiskunnan teorioissa on esitetty, mutta tässäkin tapauksessa on ominaista kansalaisten poliittinen käyttäytymisen vaihtelevuus ja ennustamattomuus. Vaihtelevuus aiheutuu 'liikkuvien äänestäjien' osuuden kasvusta eli kiinteän puoluesamaistumisen omaksuneiden äänestäjien osuuden väheneemisestä ja ennustamattomuus sitä, että kansalaisten poliittisen käyttäytymisen ja heidän yhteiskunnallisen asemansa väliset yhteydet heikkenevät ja hämärtyvät. Useissa yhteyksissä on osoitettu, että nämä kehitystendenssit ilmenevät myös Suomessa (mm. Pesonen & Sankiaho 1979).

Tämä tutkimus kohdistuu eduskuntavaaleissa tapahtuvan poliittiseen osallistumisen kahteen puoleen, äänestäjien aktiivisuuteen sekä heidän tekemiinsä puoluevalintoihin ja niiden perusteella muodostuneisiin puolueiden voimasuhteisiin. Tutkimuksen tarkoitus on edellä hahmotettujen teemojen valossa selvittää, millä tavoin kansalaisten poliittinen osallistuminen näiltä kahdelta puoleltaan on yhteydessä yhteiskunnan rakenteisiin, niiden muutoksiin ja niiden määrittämiin kansalaisten sosiaalisen aseman eri ulottuvuuksiin.

Aktiivisuutta koskeva analyysi kohdistuu ensisijaisesti vuoden 1987 eduskuntavaaleihin ja se perustuu kaikkia äänioikeutettuja koskevaan eli poikkeuksellisen laajaan ja täydellisen kattavaan yksilötasoiseen aineistoon. Äänestäjien poliittisia valintoja koskeva osa perustuu kaikki Suomen kunnat – Ahvenanmaata lukuun ottamatta – käsittelevään aineistoon, joka kattaa eduskuntavaalien tulokset vuodesta 1945 vuoteen 1987 sekä kuntien sosiaalista rakennetta koskevat keskeiset ominaisuudet voimakkaimmalta rakennemuutoskaudelta eli lähinnä vuosien 1960 ja 1980 väliseltä ajalta.

Seuraava eli luku II kohdistuu kansalaisten vaaliaktiivisuuden tarkasteluun. Luvussa III esitetään puolueiden kannatus muutosten kehityslinjat. Luvussa IV nämä kaksi teemaa yhdistetään tarkastelemalla Helsingin ja sen kaupunginosien poliittista kehitystä sekä kansalaisten aktiivisuuden että puolueiden kannatusmuutosten valossa. Tutkimuksen tärkeimmät tulokset kootaan V lukuun, johon sisältyy myös lyhyt arvio tutkimustulosten yleisemmästä merkityksestä.

II Äänestysaktiivisuuden sosiaalinen tausta

Tutkimuksen äänestämistä koskevan osuuden lähtökohtana on ajatus, että äänestämistä ei ole järkevää tarkastella irrallisena ilmiönä, vaan yhtenä osana sitä toimintojen ja ajattelutapojen kokonaisuutta, jonka välityksellä yksilöt suuntautuvat yhteiskuntaan. Poliitiikan kokeminen ja poliittinen toiminta – myös äänestäminen – eivät täten ole mitään itsenäisiä ja erillisiä alueita ihmisten elämässä, vaan ne liittyvät johdonmukaisesti heidän yleisempään elämäntilanteeseensa. Tämä merkitsee sitä, että yksilöt tulkitsevat politiikkaa ja siihen liittyviä ilmiöitä omasta elämäntilanteesta käsin. Äänestäminen ei ole tästä poikkeus: päätös äänestämisestä, olkootpa sen perustelut mitä tahansa, on nähtävä yhtenä osoituksena siitä, miten yksilö tulkitsee oman asemansa suhteessa yhteiskuntaan ja millaisen aseman ja sisällön hän omassa todellisuudessaan politiikalle antaa.

Edellä todetun ajatuksen konkretisoimiseksi äänestämistä tarkastellaan sellaisten tekijäryhmien valossa, jotka edustavat erilaisia elämäntilanteita sekä niissä kehittyviä erilaisia ajattelutapoja ja yhteiskuntaan suuntautumisen tyyppejä. Tutkimusaineiston luontesta johtuen painopiste on äänestysaktiivisuuden sosiaalisen määräytymisen analyysissa. Aineiston raportointi noudattaa seuraavaa ryhmitystä:

- Tutkimuksen taustaksi esitetään ensimmäisessä luvussa eräitä kansainvälisiä vertailuja, joiden avulla Suomea koskevia tuloksia voidaan ainakin jossain määrin peilata muualla vallitsevia tilanteita vasten. Jaksossa esitellään lyhyesti myös sitä empiiristä tutkimusta, jota on tehty Yhdysvalloissa äänestämättömyyden syistä.
- Tutkimuksen toisessa luvussa esitellään äänestysaktiivisuuden pitkän aikavälin kehitys Suomessa.

Tutkimuksen luvuissa 3 – 7 esitetään äänestysaktiivisuuden sosiaalista taustaa vuoden 1987 kansanedustajain vaalissa koskeva yksityiskohtainen analyysi (tarkemmin aineistosta ja sen analyysimenetelmistä ks. s. 117). Tämä luku on jaksoteltu seuraavasti:

- Luvun 3 tavoitteena on osoittaa, vertaillen vuoden 1979 kansanedustajain vaaleihin, äänestysaktiivisuuden ikäluokka- ja sukupuolikohtainen vaihtelu ja sen muutos 1979–1987. Vertailu on mahdollista sen ansiosta, että Opetusministeriön nuorisotoimisto, Kansalaiskasvatuksen Keskus sekä Helsingin yliopiston Yleisen valtio-opin laitos ovat yhteistyössä jo vuodesta 1968 tehneet äänestysaktiivisuutta eri vaaleissa selvittäneitä tutkimuksia äänestysalueotoksella, johon on sisällytetty noin 170 000 äänioikeutettua eli vajaat viisi prosenttia kaikista äänioikeutetuista.
- Luvussa 4 esitetään yhteiskunnan ammatti- ja luokkajaon mukainen äänestysaktiivisuuden vaihtelu. Tarkastelussa pyritään osoittamaan, miten vaaleihin osallistuminen jakautuu poliittisen elämämme ja puolueiden kannatuksen keskeisimpien jakolinjojen suunnassa.
- Luvuissa 5 – 6 äänestysaktiivisuutta tarkastellaan koulutuksen ja aineellisen hyvinvoinnin eri ryhmissä. Tavoitteena on osoittaa, miten äänestäminen ja yksilön koulutustasolla mitattu tiedollinen kompetenssi sekä hänen tulotasona ja omistamisena mitattu hyvinvointinsa liittyvät toisiinsa.
- Luvussa 7 tulkitaan kielen, avioliiton ja työn vaikutuksia äänestämiseen.

1. Kansainvälisiä vertailuja

Äänestäminen ja äänestämättäjättäminen on asiaryhmä, jota koskevat tulkinnat ovat pitkään olleet äärimmäisen ristiriitaisia. Eri-mielisyys on koskenut yhtäällä äänestämisen ja ei-äänestämisen merkitystä kansanvallan toimivuuden kannalta, toisin sanoen, kuinka paljon aktiivisuutta tai passiivisuutta kansanvaltainen järjestelmä voi sietää ja milloin taas kansalaisten osallistumisen taso muodostuu sille uhkaksi. Perinteiselle demokratian teorialle vieras käsitys aktiivisuuden vaarallisuudesta syntyi havainnosta, että äänestysaktiivisuus ja fasismin sekä kansallissosialismin kannatus 1920- ja 1930-luvuilla nousivat yhtäaikaan. Havainnon nojalla päätettiin tulkintaan, että 'sopiva' määrä passiivisuutta voisi olla tarpeen pitämään epädemokraattiset ainekset loitolla yhteiskunnan päätöksenteosta. Lisäksi on myös ajateltu, että kansalaisten poliittinen välinpitämättömyys suojaa päätöksentekijöiden taustan ja antaa heille enemmän vapautta ja poliittista liikkumavaraa neuvottelu- ja päätöstilanteissa.

Yritys muotoilla demokratian teoriaa edellä esitetyssä mielessä uudelleen – vastaamaan ikään kuin tosiasiallista tilannetta – on saanut kuitenkin vain vähän vastakaikua (ks. esim. Bennett 1986). Pikemminkin päinvastoin, yritystä on syytetty elitistisyydestä ja pyrkimyksestä etsiä passiivisuudelle teoreettinen oikeutus. Tulkintaongelma palautuu viime kädessä käsitykseen siitä, mikä rooli kansalaisille päätöksenteossa tulisi varata. Jos hyväksytään 'schumpeterilainen' (Schumpeter 1975) näkemys, että demokratia on vain eräs institutionaalinen järjestely, päätöksentekometodi, niin kansalaisille jää varsin passiivinen rooli. He osallistuvat vain päätöksentekoelementin valintaan, mutta itse päätöksenteko on luovutettu poliittisille johtajille. Tämä on tietysti ristiriidassa klassisen demokratian teorian kanssa, jossa kansalaisten aktiivinen sitoutuminen politiikkaan ja osallistuminen nähdään välttämättömäksi yhtäällä yhteiskunnallisten asioiden hoidon ja poliittisen johdon kontrollin kannalta. Lisäksi osallistumiselle on haluttu antaa

myös merkitys, joka korostaa osallistumista yksilön älyllisen ja moraalisen kehittymisen ehtona. On selvä, että vain klassisen teorian näkökulmasta politiikkaa kohtaan tunnetun kiinnostuksen ja sitoutuneisuuden heikkenemistä pidetään uhkatekijänä. Tässä mielessä mainitut kaksi näkemystä ovat vaikeasti yhteensovitettavissa.

Tulkintojen ristiriitaisuus koskee myös äänestämisen ja ei-äänestämisen määräytymistä ja yhteyttä taustatekijöihin. Mainittu seikka johtuu useista seikoista. Ensiksikin äänestäminen sinänsä on asia, jolle ihmiset antavat erilaisia merkityssisältöjä. Äänestämistä yksilön näkökulmasta ei myöskään voi perustella rationaalisen hyötyajattelun näkökulmasta, kuten on osoitettu (Downs 1957, Riker & Ordeshook 1973), vaan pikemminkin niiden symbolisten ja ekspressiivisten sivuhyötyjen – lojaliteetin osoittaminen omalle viiteryhmiälleen, tunne kansalaisvelvollisuuden täyttämistä, tarve ja halu noudattaa yhteisön normeja, tms. – avulla, joita äänestäminen yksilölle myös tuottaa. (Hyvä esimerkki tästä lienee meillä tavaksi vakiintunut presidentin näyttävä esiintyminen vaalien ensimmäisenä äänioikeuden käyttäjänä.)

Äänestämiseenkin siis pätee Mangur Olsonin kollektiivisen toiminnan yleinen logiikka (Olson 1965): 'vapaamatkustajan' edut ovat samat kuin 'maksajan' edut. Yksilön ei siis tarvitse osallistua vaaleihin äänestäjänä päästäkseen nauttimaan vaalien lopputuloksen aikaansaamista vaikutuksista. Tosiasia on, että myös äänestämällä on kustannuksensa, kuten esimerkiksi kuluminen vaalipaikalle, jostain muusta samanaikaisesta tekemisestä luopuminen, politiikkaa koskevan keskustelun jonkintasoinen seuraaminen ja informaation hankkiminen ehdokasvalinnan tekemiseksi. Kun kustannukset ovat aina suuremmat kuin hyödyt – asian rationaaliossa merkityksessä – äänestämisen ymmärtäminen ja selittäminen painottuu väistämättä politiikan subjektivisen kokemuksen puolelle. Jos kustannukset näyttävät suurilta suhteessa arvioituihin hyö-

tyihin – mitä tahansa ne sitten ovat – tulok-
sena on äänestämisestä luopuminen. Mitä
pienemmät ovat kustannukset, ja mitä
suuremmat ovat hyödyt, sitä helpommaksi
äänestäminen tulee. Kun nyt monet niistä
tunnepistoista politiikkaan kiinnittymistä,
normipaineita ja 'äänestyskuria' ylläpitävistä
mekanismeista ovat menettäneet merkitys-
tään – esimerkiksi emotionaalinen, 'puo-
luesamaistumisen' kautta tapahtuva kiinnit-
tyminen politiikkaan on heikentynyt – äänes-
tämisen symbolistenkin tai ekspressiivisten
'sivuhyötyjen' löytäminen on kohdannut
vaikeuksia. Epäilemättä tässä on äänestä-
mättömyyden yksi merkittävä perustekijä.

Eduskuntavaalien äänestysprosentit (Tau-
lukko 1) osoittavat, että äänestysvilkkaus on
länsimaisissa kansanvalloissa ollut sodan
jälkeisellä ajanjaksolla keskimäärin noin 80
prosenttia. Aivan viimeaikainen kehitys kui-
tenkin osoittaa, että eräissä korkean aktiivi-
suuden maissa, kuten mm. Ruotsissa ja Län-
si-Saksassa äänestysaktiivisuus on kääntynyt
selvään laskuun.

Taulukko 1:
Eduskuntavaalien äänestysvilkkaus eräissä OECD-
maissa: 1945–1989 keskimääräinen äänestyspro-
sentti

Maa	Äänestys- prosentti
Itävalta	92
Uusi-Seelanti	89
Hollanti	88
Islanti	87
Ruotsi	86
Länsi-Saksa	85
Tanska	85
Norja	81
Portugali	79
Suomi	78*
Ranska	76
Englanti	77
Kanada	75
Irlanti	73
Espanja	72
Japani	72
Sveitsi	59
Yhdysvallat	59

Lähde:

Lane ja Ersson 1990, 460. Äänestysprosentti on las-
kettu hyväksytyjen äänien osuutena äänioikeutetuista.

* Pl. Suomessa henkikirjoittamattomat: 79.6 %.

Taulukko 2:
Äänestysaktiivisuus (%) Länsi-Saksan ja Ruotsin
parlamenttivaaleissa ja Yhdysvaltojen presidentin-
vaalissa, valitut ikäryhmät

Länsi-Saksa:	18–20 vuotta	21–24 vuotta	25–30 vuotta	35–40 vuotta	50–60 vuotta
v.1987	77	73	76	84	89
v.1983	84	82	84	89	93
v.1972	85	84	88	92	95
Ruotsi:	18–21 vuotta	22–30 vuotta	31–40 vuotta	51–60 vuotta	
v.1988	80	80	87	90	
v.1985	85	87	91	91	
v.1982	86	88	94	92	
v.1979	87	90	93	94	
	20–22 vuotta				
v.1973	92	94	93	95	
Yhdysvallat:	18–20 vuotta	21–24 vuotta	25–34 vuotta	35–44 vuotta	45–64 vuotta
Presidentinvaalit					
v.1984	36	44	55	64	70
v.1972	48	51	60	66	71

Lähteet:

Länsi-Saksa:

Statistisches Jahrbuch für die Bundesrepublik
Deutschland 1980 ja 1988. Tiedot perustuvat 3.3 %
suuruiseen otokseen äänestäjäkunnasta.

Ruotsi:

Statistisk årsbok för Sverige 1976 ja 1982/1983; tiedot
ovat haastattelutietoja (N=2800). Vuosien 1982, 1985
ja 1988 osalta Holmberg ja Gilljam 1987, 72 ja Gilljam
ja Holmberg 1990, 194; tiedot ovat haastattelutietoja
(N=2883 v.1985). Äänestäminen on kontrolloitu vaali-
luetteloista, minkä jälkeen haastattelutietoja on korjat-
tu alaspäin: 1982 kerroin on 0.979, v. 1985, 0.957 ja
v.1988 0.950. Vuosien 1979 ja 1973 tietoja ei ole kor-
jattu.

Yhdysvallat:

U.S. Bureau of Census: Statistical Abstract of the Uni-
ted States, Washington, D.C. 1987, Table No. 418.
Tiedot perustuvat viralliseen, koko maan kattavaan
toistuvaan haastattelututkimukseen (N= n. 57000 koti-
taloutta). Haastatteluaineistosta laskettu kokonaisää-
nestysprosentti oli v.1972 ja v.1984 n. 7 prosenttiyk-
sikköä korkeampi kuin todellinen äänestysprosentti,
mikä puolestaan perustuu äänioikeusikäisen väestön
estimaattiin. Taulukon ikäryhmäkohtaiset luvut ovat
siis kautta linjan liian korkeita.

Äänestysviikkauksen vaihtelua sosiaalisten tuntomerkkien suhteen ei tässä ole mahdollista vertailla maittain, koska vertailukelpoisia aineistoja ei ole käytettävissä. Eräitä rinnastuksia voidaan kuitenkin iän suhteen tehdä, mikä antaa lähtökohdan Suomen tilanteen arvioimiseksi (Taulukko 2). Ruotsin äänestysaktiivisuudesta on olemassa tietoja myös eräiden taustamuuttujien suhteen (Taulukko 3).

Taulukko 3:
Äänestysaktiivisuus (%) Ruotsissa valittujen taustatekijöiden suhteen, eduskuntavaalit 1988

	1988	Muutos 1988-1985
Ikä		
18-21	80	-5.1
22-30	80	-6.8
31-40	87	-4.1
41-50	88	-3.9
51-60	90	-1.7
61-70	89	-1.9
71-80	86	-2.1
Sukupuoli		
Miehet	84	-5.1
Naiset	87	-2.6
Koulutus		
Matala	85	-2.8
Keskim.	85	-4.9
Korkea	88	-4.1
Ammattiasema		
Teollisuustyöntekijät	82	-5.7
Toimihenkilöt:		
- alemmat	87	-3.6
- keski	89	-3.2
- ylemmät	89	-4.2
Maanviljelijät	90	-0.3
Opiskelijat	86	-2.2
Ammattiala		
Yksityinen sektori	85	-4.6
Julkinen sektori	89	-1.9
Yhteensä	86	-3.9

Lähde:

Giljam ja Holmberg 1990, 194. Tiedot perustuvat haastattelututkimukseen (N=2845). Luvut on korjattu alaspäin korjauskertoimilla, jotka ovat kuitenkin samat kaikille väestöryhmille. Menettely parantaa tulosten luotettavuutta, joskin siihen viimeksi mainitusta syystä sisältyy myös tietty virhemahdollisuus.

Tärkeimmät havainnot ovat seuraavat:

Sekä Ruotsissa että Länsi-Saksassa vallitsee poliittinen kulttuuri, jossa kansalaiset osallistuvat vaaleihin erittäin aktiivisesti; ikäryhmien väliset erot ovat pieniä, joten nuortenkaan aktiivisuus ei olennaisesti poikkea muusta väestöstä. Ruotsissa ja Länsi-Saksassa äänestysviikkauksen on vakiintunut tasoltaan korkeaksi, joten se ei vaihtelee sosiaalisen taustan eikä poliittisten suhdanteiden mukaan. Länsi-Saksan kohdalla on kuitenkin tapahtunut olennainen muutos vuoden 1987 vaaleissa: äänestysaktiivisuus putosi edellisiin vaaleihin nähden 5.7 prosenttiyksikköä (87.8-82.1), ja muutos oli suurin nuorissa ikäluokissa, 21-24-vuotiaiden ryhmässä jopa yhdeksän prosenttiyksikköä. Muutosta ei toistaiseksi ole kyetty tulkitsemaan.

Länsi-Saksaan nähden Ruotsissa on hieman korkeampi poliittisen mobilisaation taso, vaikka äänestysaktiivisuus aikavälillä 1985-1988 putosikin lähes 4 prosenttiyksikköä (89.9-86.0). Yhtä suuri muutos tapahtui myös kunnallisvaaleissa ja maakuntapäivävaaleissa. Kuitenkin myös Ruotsin kansainvälisesti korkeat aktiivisuusluvut ovat kääntyneet laskuun. Merkittävä käänne tapahtui varsin myöhään eli vuoden 1988 vaaleissa, ja se näkyy selvimmin miesten, nuorten ja alempien sosiaaliryhmien aktiivisuuden laskuna.

Oleellista on kuitenkin havaita, että Ruotsissa aktiivisuuserot ankkuroituvat esimerkiksi ikään lievemmin kuin meillä, ja suhteessa koulutukseen ja ammattiasemaan erot ovat meihin nähden vastaavasti pieniä. Yhteiskunnan muutosprosessien luomia eroja, jotka Suomessa näkyvät erityisesti asutuskeskusten passivoitumisena, ei Ruotsissa ilmene lainkaan. Ruotsin tilanne onkin Suomeen nähden vakiintunut, kuitenkin sillä lisäyksellä, että vaaliaktiivisuus on merkittävästi pudonnut 1980-luvulla ja että tästä johtuen äänestämisen sosiaalisten tunnusmerkkien suuntaiset erot ovat aikaisempaa selvemmin tulleet esiin.

Yhdysvallat ovat edellisiin maihin nähden poikkeuksellinen poliittinen kulttuuri. Äänestysaktiivisuus on laskenut järjestelmällisesti 1960-luvun alkupuolelta lähtien

kaikissa vaaleissa, ja se on saavuttanut tason, josta käytetään kuvaavaa ilmaisua 'krooninen demobilisaatio'. Iän lisäksi aktiivisuus vaihtelee erityisesti myös koulutuksen, rodun ja maantieteellisen alueen suhteen. Esimerkiksi alimman ja ylimmän koulutusryhmän aktiivisuusero vuoden 1984 presidentinvaalissa) oli noin 36 prosenttiyksikköä (42.9 vs 79.1). Lisäksi on merkittävää, että aikavälillä 1972–1984 aktiivisuus on laskenut eniten nuorissa ikäryhmissä, kuten Taulukosta 2 havaitaan. Nämä muutokset ovat synnyttäneet runsaasti tutkimusta ja keskustelua.

Yhdysvalloissa passiivisuusongelmaa pidetään osin 'ratkaisemattomana', mihin on päädytty mm. sen vuoksi, että äänestysaktiivisuutta lisäävät yksilötason taustatekijät – esimerkiksi politiikasta kiinnostuneisuus, puoluesamaistuminen, poliittisen kommunikaation seuraaminen ja politiikan hyväksyttävyyden kokeminen – kasvoivat voimakkaasti vuosien 1980 ja 1984 presidentinvaalien välisellä ajanjaksolla. Äänestysaktiivisuus ei kuitenkaan millään muodoin seurannut mainittujen tekijöiden kehitystä, mikä on vaikeasti ymmärrettävissä. Samoin havaittu kehitys vaikuttaa yllättävältä, kun otetaan huomioon äänestäjäkunnan koulutustason huomattava kohoaminen ja monien äänestämisen muodollisten esteiden poistaminen viime vuosikymmenten aikana (Abramson ja Aldrich 1982, 502–504, Teixeira 1987, 117–118). Varsin yleisesti katsotaankin, että kansalaisten sitoutuminen politiikkaan on lisääntynyt, mutta ei aina riittävästi äänestyskynnyksen ylittämiseksi.

Alan tutkimus näyttääkin keskittyvän etsimään sitä 'tuntematonta vastavoimaa', joka ennustamattomalla tavalla kumoo määrättyjen taustatekijöiden positiivisen kehityksen aktiivisuuden kasvulle luomat edellytykset. Vaikeus selittää äänestysaktiivisuuden vaihtelua viittaa ylimalkaan siihen, että äänestämistä 'toimintana' ja selitettävänä käyttäytymistekijänä ei kyetä määrittelemään käsitteellisesti tyydyttävällä tavalla. Yksilöiden äänestämislle ja politiikalle antamien merkityssisältöjen muuttuminen muuttaa alati myös heidän äänestämistä koskevien ratkaisujensa määrätymistä, mikä ymmärrettävästi vaikeuttaa selittämiseen pyrkivää kvantitatiivista tutkimusta.

Yhdysvaltain lähihistorian dramaattisimman vuosikymmenen, 1960-luvun kokeneen sukupolven analyysi myös osoittaa selvästi, miten tuolloin politiikkaan sosiaalistuneen äänestäjäkunnan poliittinen suuntautuminen on pitkälle ymmärrettävissä aikakauden poikkeuksellista luonnetta – Vietnamin sota, opiskelijanuorison mielenosoitukset, poliisiväkivalta, presidentti John F. Kennedyn murha, kansalaisoikeusliikkeen nousu jne. – vasten. Aikakausi merkitsi erityisesti suurten nuorisoryhmien irtaantumista vallitsevasta politiikasta ja sen tarjoamista osallistumisväylistä. Tuolloin omaksuttu poliittinen suuntautuminen on osoittautunut pysyväksi ja sen on katsottu olevan ainakin yksi syy nyt havaittavaan alhaiseen äänestysaktiivisuuteen (Delli Carpini 1986, 190–193). Tämä tutkimustulos korostaa motivaatiotekijöiden ja politiikkaan tunnetun uskottavuuden ja luottamuksen merkitystä äänestämisen taustatekijöinä. Samoin se vahvistaa käsitystä elämän kriittisessä muovautumisvaiheessa omaksuttujen käyttäytymismallien pysyvyydestä, joita edes iän myötä tapahtuva sosialisatio ei kykene muuttamaan.

Perusteellisessa amerikkalaisessa empiirisessä tutkimuksessa on myös osoitettu, että noin 2/3 osaa presidentinvaalien ja lähes puolet kongressivaalien aktiivisuuden laskusta voidaan selittää asennetekijöillä, jotka liittyvät yhtäällä pitkällä aikavälillä tapahtuneeseen puoluesamaistumisen heikkenemiseen ja toisaalla poliittisen koneiston responsiivisuutta, herkkyyttä kansalaisten suuntaan koskevan epäuskon lisääntymiseen. Viimeksi mainittu tarkoittaa yksilön kokemaa epäuskoa omiin mahdollisuuksiinsa vaikuttaa poliittisen koneiston toimintaan sekä epäilyä poliittisen koneiston halusta ja kyvystä huolehtia hänen asioistaan (Abramson ja Aldrich 1982). Mainitun tutkimuksen tekijät toteavatkin, että Yhdysvaltojen äänestysaktiivisuuden kohottaminen tulee olemaan vaikeaa, elleivät äänestäjien poliittista koneistoa koskevat asenteet muutu. Samoin eräässä pitkiä aikasarjoja käyttävässä empiirisessä tarkastelussa (Schneider 1984) on osoitettu, että politiikan instituutioihin, erityisesti puolueisiin ja poliittiseen johtajuuteen kohdistunut ja 1960-luvun puolivälistä lukien voimakkaasti lisääntynyt tyytymättömyys on yksi äänestyspassiivisuutta kiistatta lisäävä tekijä.

Toisaalla on osoitettu, että yksilöiden käsitykset heidän omasta poliittisesta kompetensistaan eivät suinkaan ole pitkällä aikavälillä vähentyneet. Myöskään kansalaisten poliittista järjestelmää yleisesti koskevat käsitykset eivät ole kielteisiä: järjestelmä on sinänsä hyvä, mutta se ei toimi hyvin, koska vastuulliset johtajat ovat epäpäteviä ja epäluotettavia (Lipset ja Schneider 1983, 401). Lipset ja Scheider toteavatkin, että luottamuksen palauttaminen vaatii mm. uskottavampaa johtajuutta. Vastaavasti äänestyspassiivisuuden ratkaisua on heidän mukaansa viime kädessä haettava uudistamalla politiikan sisältöä ja toimintakäytäntöjä, koska vain täten uskottavuutta voidaan palauttaa.

Alhaiselle aktiivisuudelle on etsitty syitä myös poliittisen järjestelmän rakenteellisista piirteistä. On väitetty, että vähäinen äänestäminen Yhdysvalloissa liittyy puoluejärjestelmän lamaan ja kyvyttömyyteen toimia kansalaisia mobilisoivana ja heitä politiikkaan sosiaalistavana voimana. Toisaalla myös vallitsevan arvojärjestelmän miltei täydellinen ylivalta ja tässä mielessä 'todellisen' ideologisen kilpailun puuttuminen on ollut omiaan latistamaan poliittista elämää liiaksi vain taloudellisia etuja jakavaksi etujärjestöpolitiikaksi (Burnham 1980). Syitä on myös löydetty vaalikampanjoiden kovuudesta, esivaalijärjestelmästä ja tästä johtuvasta vaalijan pitkittymisestä (Delli Carpini 1986, 178).

Pitkän aikavälin äänestysvilkkauksen vertailussa Suomi sijoittuu suunnilleen OECD-maiden keskitasolle, mutta esimerkiksi yhteiskuntakehityksensä, poliittisen järjestel-

mänsä ja taloudellisen vaurautensa suhteen samantyyppisten maiden alapuolelle. On muistettava, että meillä 1962 ja 1966 huippuvuosista lähtien äänestysvilkkauksen selvästi laskenut. Pohjoismaisessa vertailussa Suomi selvästi on poliittisesti passiivisiin.

Vertailtaessa äänestämistä iän suhteen, Suomi sijoittuu, kuten hiemen tuonnempana (Taulukko 4) havaitaan, edellä yksityiskohdaisemmin esiteltyjen maiden väliin. Suomen nuoret ikäluokat äänestävät heikosti, mikä on jatkunut jo kauan, vaikka vähittäistä parantumista 1970-luvun lopulle tultaessa tapahtuikin. Täydellinen poikkeus Suomessa olivat vuoden 1982 presidentinvaalit, joissa äänestysvilkkauksen – ainakin suomalaisittain – oli lähes täydellinen. Suomen tilannetta voi sanoa vakiintumattomaksi ja murrosvaiheessa olevaksi. Ero muun muassa Ruotsiin on selvä.

Äänestysvilkkauksen heikkenemisen lisäksi Suomelle on ominaista myös se, että osallistuminen vaihtelee iän lisäksi myös äänestäjän maantieteellisen asuinalueen, ammatin ja sosiaalisen aseman mukaan. Sosiaaliseen erillaisuuteen ja eriarvoisuuteen kytkeytyneiden aktiivisuuserojen rinnalle on kehittynyt myös yhteiskuntarakenteen nopean muutoksen synnyttämiä eroja, jotka näkyvät erityisesti kehittyvillä ja kasautuvan kasvun alueilla Etelä-Suomessa. Tässä suhteessa poliittisen osallistumisen muutokset ovat yhteydessä sekä yhteiskunnan sosiaaliseen rakenteeseen että sen muutosprosesseihin. Tämä näkyy parhaiten tutkimuksessa tuonnempana esiteltävästä Helsingin kehitystä kuvaavista luvuista.

2. Historialliset yleispiirteet

Yli vuosikymmenten ulottuvassa tarkastelussa meillä on nähtävissä kolme syyryhmää, jotka yhdessä ja erikseen auttavat ymmärtämään äänestysosanoton suuria heilahteluja:

(1) Vaalitulanteiden poikkeuksellisuus ja äänestysvilkkauksen suuret heilahdukset niveltävät toisiinsa. Äänestysosanotto on yleensä ollut korkea vaaleissa, jotka ovat

seuranneet eduskunnan hajoitusta, joskin poikkeuksia on. Vastaavasti kansalaisten kokema kriisi – sosiaalinen, taloudellinen tai poliittinen – on ollut omiaan selvästi lisäämään äänestysvilkkautta. Samoin on vaikuttanut myös äärimmäisen kiihdyttävä tai poikkeuksellisen innostava poliittinen tilanne, joka on lisäksi enteillyt vallan vaihtoa.

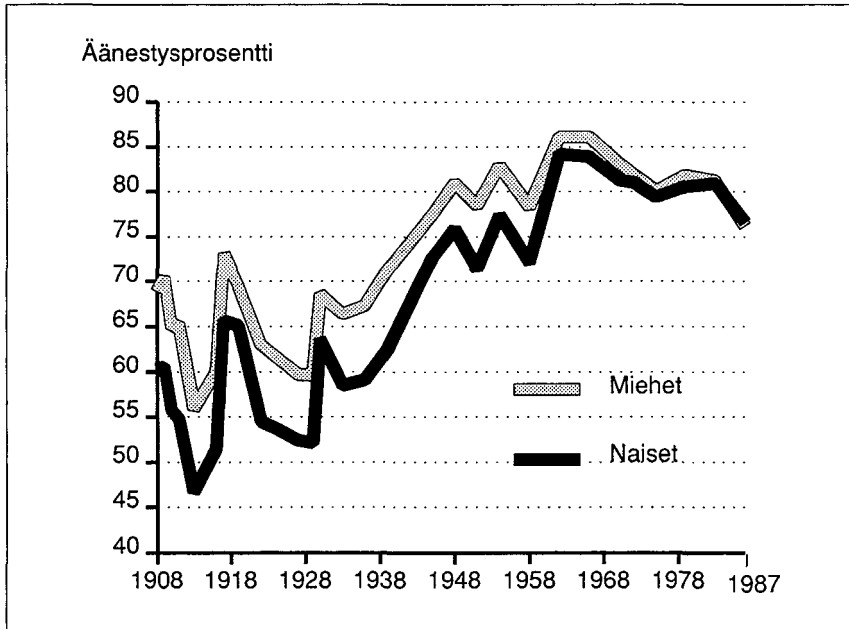
(2) Äänestysosanoton syviin ja suhteellisen pitkäaikaisiin laskukausiin näyttää selvästi liittyvän myös tiettyjen suurten kansanosien deprivoituminen, turhautuminen ja poliittisen voimattomuuden kokeminen. Selvimmin tällaiset vaikutukset ovat nähtävissä vuosisadan alussa Suomen itsenäistymistä edeltäneellä ajanjaksolla, samoin 1920-luvulla ja 1930-luvun alussa. Mutta yhtälailla voidaan tulkita myös aivan viime vuosien kehitystä.

(3) Poliittisten instituutioiden tosiasiallinen alennustila tai kyvyttömyys toimia kansalaisten odotusten mukaisesti liittyy pitkän aikavälin tarkastelussa kiistattomasti alhaiseen äänestysaktiivisuuteen. Vuosisadan alku aina itsenäistymiseen asti on tästä hyvä esimerkki: demokraattisen joukko-osallistumisen väylät – vaalit, puolueet ja poliittinen viestintä – toimivat hyvin, mutta samalla ylimmät päätöksentekijät toimivat täysin itsevaltaisesti ja eduskunnankin toiminta oli

halvaantunut. Poliittisen järjestelmän eri tasot eivät olleet paljoakaan tekemisissä keskenään. Vastaavasti 1920- ja 1930-luvuilla epädemokraattiset vieraat piirteet rappeuttivat politiikkaa sekä vähensivät ja jopa estivät suurten kansanosien kiinnostusta.

Monet viimeaikaiset selvitykset ja tutkimukset viittaavat siihen, että myös viimeaikaisesta melko yleisestä politiikan vastaisesta ilmapiiristä on löydetty samoja syitä. Ero on siinä, että aikaisemmin ja erityisesti aivan vuosisadan alkupuolella ne vaikuttivat äänestysvilkkautteen jyrkästi ja selvästi, kun sitä vastoin viime aikojen heilahdusten vaihteluväli on ollut suhteellisen pieni.

Edellä esitettyjen näkökohtien tueksi on syytä eritellä kuvion 1 havainnollistamaa äänestysosanoton kehitystä Suomessa hieman tarkemmin.*

Kuvio 1: Miesten ja naisten äänestysaktiivisuus eduskuntavaaleissa 1908–1987

* Yksityiskohtaisemmin eri vaaleista ja vaalienalustilanteista vuosilta 1907–1962 ks. erityisesti Suomen Kansanedustuslaitoksen historia, osa IX, Helsinki 1971 (ks. myös osat V ja VII)

Äänestämisen muotoutumisvaihe

Kun kansalaisten yhtäläiset poliittiset oikeudet vuoden 1907 vaaleissa toteutuivat, vaaliosanotto oli 70.7 prosenttia. Tästä aktiivisuus jo seuraavissa vaaleissa laski runsaat viisi prosenttiyksikköä ja laski edelleen kohti kaikkien aikojen pohjalukemaa, 51.1 prosenttia vuoden 1913 vaaleissa. Tämä voidaan liittää politiikan yleisiin muutoksiin: poliittisten instituutioiden arvovalta ja toimivuus romahtivat eduskunnan toistuvien hajoitusten ja muunkin ulkoapäin tulevan poliittisen painostuksen vuoksi. On väitetty, että erityisesti oikeistopiirien turhautuminen alensi äänestysprosenttia. Sitä vastoin työväestö säilytti laajemmin aktiivisuutensa tehokkaasti toimineen puolueensa ja sosiaalisen yhtenäisyytensä ansiosta.

Äänestysvilkkaus alkoi heti nousta, kun tsaarinhallinnon ote Suomesta heikkeni. Vuoden 1916 vaaleissa työväestön innokas osanotto – SDP sai 47.3 prosenttia äänistä – nosti äänestysprosentin jo 55.5 prosentin tasolle. Vuonna 1917 eduskunnan näyttävä esiintyminen ja toisaalta oikeiston aktivoituminen SDP:n ylivoinman murtamiseksi nostivat osanoton huippulukemaan (69.2 %), joka ylitettiin vasta sodanjälkeisissä vaaleissa vuonna 1945.

Itsenäistymisen jälkeen aina 1920-luvun loppuun asti äänestysvilkkaus aleni jatkuvasti siitäkin huolimatta, että vaalitaistelut olivat kovia ja kiihkeitä: aluksi niiden tärkein aihe oli hallitusmuotoasia, myöhemmin parlamentarismen kriisit ja kommunisminvastaiset liikehännät.

1920-luvun kehitykselle on monia selityksiä (tarkemmin Suomen Kansanedustuslaitoksen historia, osa VII). Aluksi kansalaissodan hävinnyt osapuoli pettyi ja turhautui eduskuntaan ja edustukselliseen demokratiaan yleensä. Lisäksi työväestö hajosi sisäisesti, mikä vähensi sen poliittista voimaa ja osallistumista vaaleihin. Vastaavasti maalaisliitto hajoitti porvaririntamaa. Vuoden 1919 vaalit radikaalivasemmisto julisti jopa boikottiin. Poliittinen tilanne muuttui melko täydellisesti, minkä lisäksi poliittinen toiminta sai usein jopa laittomia muotoja. Kommunistisen puolueen lakkauttaminen vuonna 1923 pudotti osaltaan selvästi vaa-

liosallistumista. Poliittisen elämän rappeutumisenilmiöt ja äänestysvilkkauksen lasku kulivat käsi kädessä.

Vuoden 1930 hajoitusvaaleissa osanotto nousi hetkellisesti 66 prosenttiin, mihin ilmeisesti eniten vaikutti osin eduskunnan hajoituksesta, osin voimakkaasta kommunisminvastaisesta liikehännästä kehittyneeseen kiihkeä vaalitalanne. Seuraavissa vaaleissa osanotto laski selvästi (62.2 %) jolloin myös äärioikeisto (IKL) luhistui, minkä jälkeen äänestysvilkkaus alkoi järjestelmällisesti vaaleista toisiin kasvaa, mutta jäi kuitenkin vuoden 1939 viimeisissä sotaa edeltäneissä vaaleissa 66.6 prosenttiin.

Äänestämisen vakiintumiskausi

Äänestysvilkkaus nousi vuoden 1945 vaaleissa 74.9 prosenttiin. Erityisesti on huomattava, että naisten äänestysprosentti kohosi 10:llä. Vasta 1940-luvun vaaleissa aktiivisuus maan pohjoisilla reuna-alueilla nousi pysyvästi muiden alueiden tasolle. Näin pitkä epätasainen muotoutumisvaihe päättyi ja poliittinen osallistuminen vakiintui.

Vaaliosanoton vilkastuminen sotien jälkeen johtuu monista syistä. Ensiksikin, äärivasemmiston toiminnan laillistaminen ja SKDL:n osallistuminen vuoden 1945 vaaleihin sai työväestön liikkeelle. Toiseksi, poliittinen viestintä ja puolueiden vaalipropaganda saivat uusia ja tehokkaita muotoja.

Vaikutuksensa lieenee ollut myös sillä, että aikaisemmista vaaleista oli jo kuusi vuotta, mikä jo sinänsä lisäsi halua osallistua. Epäilemättä myös suuri osa kansasta sotiin turhautuneena halusi poliittisen vallan vaihtoa.

Ennen vuoden 1948 vaaleja poliittinen tilanne oli edelleenkin hyvin jännittynyt korpilakkoineen ja vallankaappausuhuneen, mikä edelleen kiihdytti poliittista osallistumista ja nosti äänestämisen 78.2 prosentin tasolle. Vuonna 1951 aktiivisuus laski lähes neljä prosenttiyksikköä, mutta nousi taas selvästi seuraavissa vuoden 1954 vaaleissa (79.9 %), jotka johtuivat eduskunnan hajoituksesta. Vakiintumisen kauden huippu saavutettiin eduskunnan hajoitusta seuranneissa vuoden 1962 'noottivaaleissa' (85.1 %). Niiden

dramaattisuutta korosti presidentin Siperianmatka. Vaaleilla oli selvä ulkopoliittinen, jopa kansakunnan pelastamista koskeva leima.

Seuraavat vuoden 1966 aktiiviset vaalit (84.9 %) nostivat sosiaalidemokraatit valtaan. Näihin vaaleihin samalla päättyi vakiintuneen ja korkean poliittisen osallistumisen jakso, jonka loppuvaiheessa myös naisten ja miesten ero oli supistunut vain kahdeksi prosenttiyksiköksi. Vuoden 1966 vaaleista alkoi kuitenkin poliittisen osallistumisen alamäki, joka on vuoden 1982 presidentinvaaleja lukuunottamatta leimannut kehitystä tähän päivään asti.

Alenevan äänestysaktiivisuuden kausi: kansalaisten 'irtoaminen' politiikasta

Äänestysaktiivisuuden aleneminen vuoden 1966 huipusta useissa peräkkäisissä vaaleissa osoittaa selvästi kansalaisten ja politiikan suhteiden ongelmallisuuden. Erytyisesti se osoittaa, että puolueidemme kyky saada kansalaiset liikkeelle, on vähitellen heikentynyt. Edes eduskunnan hajoitusten luoma tilanne ei vuosien 1972 (81.4 %) ja 1975 (79.7 %) vaaleissa lisännyt kansalaisten osallistumista. Vuonna 1979 äänestysaktiivisuus hieman nousi (81.2 %), mutta tämäkin

johtui lähinnä onnistuneesta, nuorille kohdistetusta äänestyskampanjasta, mikä näkyy taulukosta 4.

Vuoden 1983 vaalien osanotto oli 81.0 %, ja aktiivisuuden aleneminen pysähtyi hetkellisesti. Äänestysvilkkaukset ovat nykyään selvästi laimeampi kuin 20 vuotta aikaisemmin. Selvä ero on myös siinä, että miesten äänestysaktiivisuus on laskenut selvästi enemmän kuin naisten. Tämä on johtanut vaaliosallistumisen sukupuolieron tosiasialliseen häviämiseen.

Äänestysvilkkauksen aleneminen ei historiallisesti ole uusi ilmiö: lasku- ja nousukaudet kuuluvat suomalaiseen poliittiseen kulttuuriin. Kuitenkin näin selvä heiluriliike osoittaa, että poliittinen osallistuminen on Suomessa vielä vakiintumatonta verrattuna esimerkiksi Ruotsiin ja Länsi-Saksaan. Erytyisesti nuorten alhainen aktiivisuus on Suomelle ominaista, mikä käy hyvin ilmi oheisesta taulukosta (Taulukko 4).

Taulukon 4 sisältämät seikat voidaan esittää seuraavasti:

- Ikäryhmien väliset aktiivisuuserot ovat varsin suuria, esimerkiksi vuoden 1975 valtiollisissa vaaleissa suurimmillaan yli 20 prosenttiyksikköä.

Taulukko 4:
Äänestysaktiivisuus (%)¹ Suomessa vuosina 1968–1982 iän ja sukupuolen mukaan

Vaali	Ikä		19–23*		24–30		31–40		41–65		yli 65	
			M	N	M	N	M	N	M	N	M	N
	M	N	M	N	M	N	M	N	M	N	M	N
Kunn. vaalit*												
1968	68	62	66	62	72	70	81	80	85	82	80	74
Valtioll. vaalit												
1975	70	69	68	67	75	76	84	84	88	87	83	74
Valtioll. vaalit												
1979	75	76	73	73	78	79	85	86	89	88	81	74
Kunn. vaalit												
1980	69	67	66	68	72	75	79	81	85	85	80	74
Pres. vaalit												
1982	80	82	79	82	84	88	88	91	91	92	83	77

Tiedot perustuvat vaalien äänestysalueotoksiin (ks. Martikainen ja Yrjönen 1984, 19).

* V. 1968: 20-vuotiaat; 21–23-vuotiaat.

- Poliittinen osallistuminen on Suomessa vakiintumatonta, jos tilannetta verrataan Ruotsiin ja Länsi-Saksaan tai muihin korkean aktiivisuuden maihin. Selvimpänä erottuu nuorten vakiintumattomuus. Nuoret ovat tarkastelukauden kaikissa 'tavanomaisissa' vaaleissa jääneet selvästi jälkeen vaalien yleisestä osallistumisen tasosta.
- Nuorten osallistuminen oli viimeisten 15 vuoden aikana vähitellen lisääntymässä. Tosin vuoden 1979 vaaleissa nuoriin kohdistettiin erityinen valtakunnallinen kampanja, joka tuon kerran aivan ilmeisesti aiheutti aktiivisuuden tason nousun.
- Vuoden 1982 presidentinvaaleihin myös nuoret – muiden mukana – osallistuivat poikkeuksellisen vilkkaasti, minkä vuoksi ikäryhmien aktiivisuuserot tasaantuivat. Samoin myös monet muut osallistumisen tasoon vaikuttaneet seikat, kuten maantieteellinen alue, sosiaalinen ryhmä ja sukupuoli, menettivät merkityksensä. Vaalien poikkeuksellinen merkitys, vaaliasetelman tietty kansanvaaliluonne, vetoomukset äänestää nurin 'mustat hevoset' ja 'puoluepeli' sekä johtavan ehdokkaan – Mauno Koiviston – asema tavanomaisten puoluevastakohtien ulko- ja yläpuolelle, murtivat aikaisemmat osallistumisen pidäkkeet. Presidentinvaalien vilkkaus (86.8 %) osoitti, että äänestysherkkyyttä on olemassa, mutta sen saamiseksi esiin puoluelaitos ja puoluekoneisto eivät riitä, vaan virikkeen on nähtävästi tultava 'tavanomaisen puoluepolitiikan' ulkopuolelta.

Vuoden 1983 eduskuntavaalit osoittivat, että vuoden 1982 presidentin vaalien tilanne ei jäänyt pysyväksi, sillä vaaliosanotto putosi edellisten eduskuntavaalien tasolle, 81 prosenttiin. Pientä erityispiirrettä kannattaa tässäkin havainnossa korostaa; vain miesten osanotto laski, kun taas naisten aktiivisuus nousi hieman. Paluu entiseen merkitsee, että poliittinen osallistuminen vaihtelee jälleen iän, alueen, asuinpaikan ja sosiaalisen aseman mukaan. Vuoden 1984 kunnallisvaalit olivat selvästi suuren muutoksen enne. Vaalien 74 prosentin osanotto osoitti, että kansalaisten ja politiikan suhde oli kehittynyt suuren luokan ongelmaksi: lähes miljoona kansalaista jätti äänestämättä. Poliitiikan ja poliittisten johtajien arvostelu oli kehittynyt olennaiseksi osaksi poliittista keskustelua ja ilmapiiriä. Arvostelu ja tyytymättömyys ilmeni erityisen kärjekkäänä asutuskeskuksissa, joissa äänestysprosentti oli 71.5. Suuntaa näytti Helsinki niukasti yli 66 prosentin äänestysaktiivisuudellaan (Helsinkiä tarkastellaan yksityiskohtaisesti myöhemässä jaksossa).

Vuoden 1984 kunnallisvaalien äänestysaktiivisuuden poikkeuksellinen alhaisuus ei ollut hetkellistä, sillä vuoden 1988 kunnallisvaaleissa koko maan osanotto laski jopa niukasti 70 prosentin alle (69.9 %) ja Helsingissä 62.9 prosenttiin. Vastaava kehitysunta näkyy myös vuoden 1987 kansanedustajain vaaleissa, joissa äänestysprosentti putosi edellisistä vaaleista 4.6 prosenttiyksikköä, 76 prosenttiin. Tämä vastaa vaatimattomasti 1940-luvun vaalien keskiarvotasoa.

3. Äänestysaktiivisuuden yleiskuva ja muutos 1979–1987

Äänestysaktiivisuuden muutostendenssi on selvä. Taulukon 5 keskeisimmät tulokset on myös helppo todeta. Ensiksikin, nuorten vaalipassiivisuus on silmiinpistävä. Verrattuna vuoden 1979 vaaleihin nuorten poikkeavuus muista on tullut entistä selvemmäksi.

Eriten aktiivisuus on laskenut nuorissa työikäisissä: ero kahden vaalin välillä 23 vuoden kahta puolta olevissa ryhmissä on lähestulkoon 15 prosenttiyksikköä. Lisäksi passiivisuus ulottuu nyt entistä vanhempiin nuoriin työikäisiin. Vaalien äänestysprosen-

Taulukko 5:

Äänestysaktiivisuus (%) iän ja sukupuolen suhteen vuoden 1979 ja vuoden 1987 kansanedustajain vaaleissa sekä ei-äänestäneiden lukumäärät (pyöristetty)

Ikä	Vaalivuosi				Vuonna 1987		Vuonna 1987
	1979		1987		Ikäluokan koko	ään%	ei-äänestäneiden lukumäärä
	M	N	M	N			
18	75	76	62	66	70 100	64	24 900
19-20	72	72	55	61	146 100	58	62 100
21-22	73	72	57	60	149 000	59	62 400
23-24	75	75	59	63	151 700	61	60 500
25-26	76	78	63	67	150 300	65	53 700
27-30	81	82	69	72	305 000	70	91 200
31-34	83	84	74	77	322 500	76	79 300
35-44	87	88	80	82	778 700	81	149 500
45-54	88	89	85	85	557 900	85	88 100
55-69	89	86	87	86	712 400	86	97 600
70-79	80	74	82	75	309 800	78	68 500
80+	63	47	67	51	119 200	56	52 100
Yht.	82	81	76	77	3 772 700	76	889 900

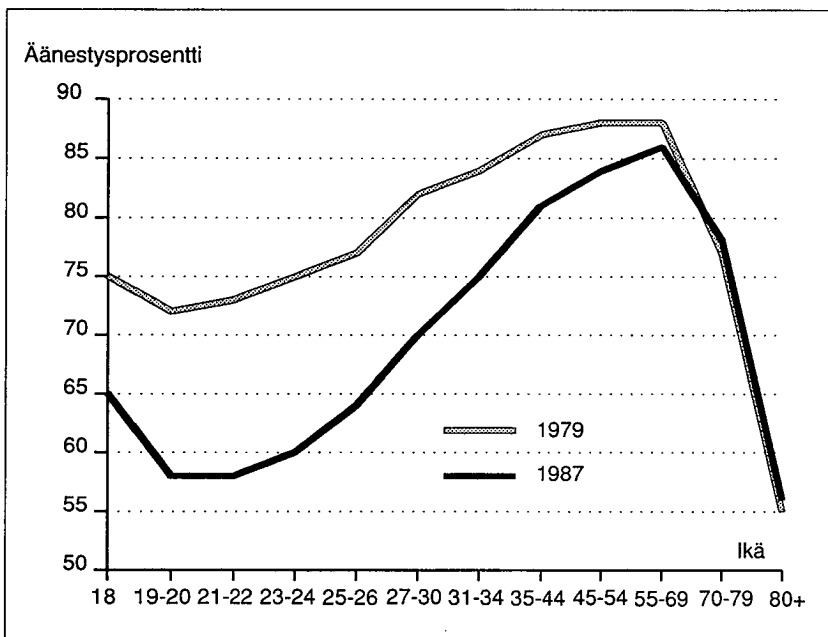
* V.1979 vaaleja koskevat tiedot perustuvat 185 äänestysalueen otokseen, johon sisältyi noin 170 000 ääni-oikeutettua (ks. Martikainen ja Yrjönen 1980).

tit olivat (1979) 81.0 ja (1987) 76.4. Ero johtuu nuorten heikosta osallistumisesta. Äänestämättömyyden suuruusluokka käy ilmi Taulukon 5 viimeisestä sarakkeesta, missä prosenttiluvut on muutettu ei-äänestäneiden lukumääräksi.

Taulukosta 5 voidaan myös nähdä, että nuorten ikäluokkien äänestysaktiivisuus ei vaalien välisenä kahdeksana vuotena ole iän myötä lisääntynyt, vaan päinvastoin, se on joko pysynyt paikallaan tai laskenut. Esimerkiksi vuoden 1979 vaaleissa 19-22-vuotiaiden äänestysaktiivisuus oli 72 prosenttia. Vuoden 1987 vaaleissa he kuuluivat ikäryhmään 27-30-vuotiaat, jossa aktiivisuusprosentti oli 71. Mutta ei myöskään vuoden 1979 23-26-vuotiaiden aktiivisuus ole kuluksen kahdeksan vuoden aikana lisääntynyt, vaan pysynyt paikallaan, sillä vuonna 1987 31-34-vuotiaiden äänestysprosentti oli 75. Tulos merkitsee sitä, että 1980-luku on tarjonnut huonot lähtökohdat – ainakin perinteisen politiikan näkökulmasta – nuorten poliittiselle sosialisatiolle. Vuosikymmenen alun 18-26-vuotiaiden ikäkohortti on tuskin kyennyt edes säilyttämään aktiivisuutensa tason kuluneen vuosikymmenen aikana. Sen lisäksi vuoden 1987 tilanteessa nuorimman, 18-26-vuotiaiden muodostaman ikäkohortin

poliittinen mobilisaatio on 12-14 prosenttiyksikköä alemmalla tasolla kuin millä vastaavan ikäiset olivat vuosikymmenen vaihteessa. Ikään ja elämänsäajan vaihtumiseen yleensä liittyvä yhteiskunnallisen kiinnostuksen lisääntyminen ei nuorissa ikäluokissa näy ainakaan äänestyskiinnostuksen lisääntymisenä.

Näyttää siltä, että nuoret äänestäjät näyttävät säilyttävän melko pitkään aluksi omaksunsa äänestyskäyttäytymisen ja että ensiäänestäjät korvautuvat entistä heikommin äänestävillä uusilla ensiäänestäjillä. Voidaan ehkä sanoa, että 1980-luvulla politiikkaan sosiaalistunutta sukupolvea luonnehtii neuvottomuus ja perinteisen edustuksellisen demokratian ja sen toimintatapojen kyseenalaistaminen. Luopuminen äänestämisestä viittaa juuri tällaisen 'irtoamisprosessin' (dealignment) kehittymiseen, mihin mahdollisuuteen jo aikaisemmin olemme viitanneet. On myös huomattava, että kyseinen prosessi ulottuu nyt myös entistä vanhempiin ikäryhmiin, joten neuvottomuuden kokeminen ei koske pelkästään kaikkein nuorimpia äänestäjiä. Sen sijaan on vaikea nähdä, että luopumisen taustalla olisi jokin uusi konkreettinen ja omintakeinen poliittisen toiminnan tai ajattelun vaihtoehto, sillä

Kuvio 2:
Äänestysaktiivisuus iän mukaan 1979 ja 1987

ei ole voitu päätyä tulkintaan, että nuorten aikuisten poliittinen ajattelu ja politiikkaa koskevat käsitykset ilmentäisivät jotain omintakeista ja 'vanhasta' poliittisesta ajattelutavasta dramaattisesti poikkeavaa tapaa jäsentää yhteiskunnan poliittista todellisuutta (Jääsaari ja Martikainen 1991).

Mielenkiintoinen yksityiskohta, joka on toistunut kaikissa aikaisemminkin tutkituissa vaaleissa, on ensi kertaa äänestäneiden muita nuoria korkeampi aktiivisuus. Tässä heijastunee kaksi asiaa: ensiksikin ilmeinen uutuden viehäytys ja toisaalta se tosiseikka, että 18-vuotiaissa on runsaasti koululaisia ja opiskelijoita, joiden aktiivisuus on yleensä korkeampi kuin vastaavanikäisten työssäkäyvien. On myös syytä todeta, että nuorten aktiivisuustasoa vuonna 1979 selittää ainakin osaksi heihin kohdistettu tehokas aktiivisuuskampanja ja että tuolloin nuorten aktiivisuus oli selvästi korkeampi kuin edeltäneissä vuoden 1975 vaaleissa (Martikainen ja Yrjönen 1980, 41–46).

Keskeinen havainto on myös sukupuolierojen vähittäinen häviäminen ja kääntyminen vanhimpia ikäryhmiä lukuunottamatta aikai-

sempaan nähden päinvastaiseksi. Miesten aktiivisuustason nyt ylittänyt naisten aktiivisuus on päätepiste kehitykselle, joka on hitaasti mutta vääjäämättömästi kulkenut tähän suuntaan jo 80 vuoden ajan. Aktiivisuusero naisten hyväksi on kaupungeissa tällä hetkellä jo noin yhden prosenttiyksikön suuruinen, mutta nuorissa ikäluokissa ero vaihtelee sitä vastoin jopa 2–5 prosenttiyksikön välillä. Edellä mainitut luvut koskevat koko väestöä. Jos sitä vastoin tarkastellaan vain työvoimaan kuuluvia eli väestöä, jossa ei ole opiskelijoita, eläkeläisiä, työttömiä ja muita työvoimaan kuulumattomia, sukupuoliero korostuu entisestään: naisten äänestysaktiivisuus on kaksi prosenttiyksikköä korkeampi kuin miesten (79.4 vs 77.5).

Politiikasta irtoamisella on täten selvä sukupuolen suuntainen erityispiirteensä. Kun lisäksi muistetaan, että vuosisadan alussa miesten aktiivisuus oli noin 10 prosenttiyksikköä korkeampi kuin naisten aktiivisuus, edellä todettu havainto saa lisää painavuutta. Mutta tässäkin havainnossa on merkittävää alueellista vaihtelua, mikä ilmenee seuraavasta asetelmasta, johon on valittu vaali-
piireittäin passiivisin ja aktiivisin ikäryhmä:

Taulukko 6:**Passiivisimman ja aktiivisimman ikäluokan äänestysaktiivisuus (%) sukupuolen suhteen: vaalipiirit**

Vaalipiiri	Ikäluokat					
	19–20 -vuotiaat		55–62 -vuotiaat		Kaikki	
	M	N	M	N	M	N
Helsinki	52	56	84	85	74	75
Uusimaa	52	59	87	86	75	76
Turun etel.	57	65	88	87	78	78
Turun pohj.	59	67	89	88	79	79
Hämeen etel.	55	61	87	86	76	77
Hämeen pohj.	54	61	88	86	77	77
Keski-Suomi	54	61	87	87	77	78
Kuopio	51	55	88	86	75	75
Mikkeli	51	57	85	85	74	74
Pohjois-Karj.	50	54	86	84	74	74
Kymi	53	61	87	87	76	77
Vaasa	63	70	90	89	82	82
Oulu	55	59	88	87	76	76
Lappi	56	60	91	89	79	79
Yhteensä	55	61	87	87	76	77

Huomio kiinnittyy ensiksikin siihen, että nuorten aktiivisuus länsirannikolla on selvästi muiden alueiden lukuja korkeampi; lisäksi nuoret naiset yltävät miltei koko maan keskiarvoon. Tulos heijastanee erästä suomalaisen kulttuurin alueellista erityispiirrettä, toisin sanoen, Länsi-Suomen ja erityisesti Pohjanmaan vahvaa ja syvään juurtunutta osallistumistraditiota. Sitä vastoin esimerkiksi Oulun ja Lapin vaalipiirien aikaisemmissa tutkimuksissa todetut korkeat nuorten aktiivisuusluvut ovat pudonneet selvästi, mikä osoittaa, että aktiivisen poliittisen osallistumisen perinne näillä alueilla on alkanut selvästi pettää. Itä-Suomi on puolestaan aina ollut poliittisen aktiivisuuden mustinta aluetta. Mikkelin, Kuopion ja Pohjois-Karjalan vaalipiirit ovat tässä mielessä toistensa kopioita; Kymen ja Keski-Suomen vaalipiirit poikkeavat niistä nuorten osalta 4–5 prosenttiyksikön verran aktiivisempaan suuntaan.

Edellä todetun pohjalta voi päätellä, että osallistumistraditioilla vielä joillain alueilla on huomattavaa merkitystä, mutta muutoin yhteiskunnallisen muutoksen prosessit ovat jo olennaisesti heikentäneet sosialisointitehokkuutta. Yhteiskunnallinen muutos on oikeastaan kääntänyt alueellisten erojen suunnan. Poliittisen mobilisaation muotoutumis- ja oppimisvaiheessa aktiivisuus näet nousi korkeaksi keskuksissa, joista käsin se

vähitellen levisi periferiaan ja saavutti 'normaalin' tason. Nyt reuna-alueet ovat kyenneet – joskaan ei kaikkialla paremmin pitämään aikaisemmin omaksumansa käyttäytymisen, kun taas keskusta ja kasvavat alueet ovat näyttämässä suuntaa alaspäin menevälle kehitykselle.

Ehkäpä johdonmukaisimmin edellä mainittu kehitysuunta – tosin kokonaan eri näkökulmasta – tulee näkyviin seuraavassa taulukossa, jossa äänestysaktiivisuuden ikäluokkaerot esitetään erikseen maalaiskuntien ja kaupunkien osalta:

Taulukko 7:**Äänestysaktiivisuus (%) iän ja asuinalueen mukaan**

Ikä	Kaupungit	Maalaiskunnat	Yht.	Erotus (kaup-mlk)
18	63	66	64	-3
19–20 ..	56	60	58	-4
21–22 ..	56	62	59	-6
23–24 ..	58	65	61	-7
25–26 ..	63	69	65	-6
27–30 ..	68	74	70	-6
31–34 ..	74	79	76	-5
35–44 ..	80	83	81	-3
45–54 ..	84	86	85	-2
55–62 ..	86	88	87	-2
63–69 ..	86	86	86	0
70–79 ..	78	77	78	+1
80+	57	53	56	+4
Yhteensä	75	79	76	+4

Taulukko 8:
Valittujen taustamuuttujien vaikutus äänestämiseen. Äänestysprosentit ja logit-mallien kertoimet (odds ratio) parittaisissa (bivariate) ja monimuuttujamalleissa (multivariate): koko aineisto

	Ään. %	Parit- tainen	Monimuuttujamalli*	
			+ikä	+muut
Ikä				
18–24	60	1.00	-	1.00
25–29	68	1.41	-	1.43
30–34	75	2.05	-	2.08
35–54	83	3.20	-	3.23
55–69	87	4.31	-	4.28
70+	72	1.70	-	1.66
Sukupuoli				
Miehet	76	1.00	1.00	1.00
Naiset	77	1.02	1.02	1.03
Alue				
Etelä-Suomi ...	76	1.00	1.00	1.00
Itä-Suomi	76	0.98	0.98	0.98
Länsi-Suomi ..	81	1.32	1.34	1.28
Pohjois-Suomi .	77	1.06	1.11	1.09
Asuinpaikka				
Kaupunki	76	1.00	1.00	1.00
Maalaiskunta ..	79	1.18	1.18	1.17

* Ensimmäinen sarake kertoo luokan äänestysprosentin, toinen sarake muuttujaluokan äänestämisen varmuuden ('vedonlyöntimielessä') verrattuna referenssiluokkaan (muuttujan ensimmäinen luokka), kolmas iän ja neljäs sarake taulukossa olevan muuttujan ja äänestämisen välisen yhteyden muuttumisen, kun mallissa ovat mukana kaikki muut taulukossa mainitut muuttujat.

Etelä-Suomi (vaalipiirit): Helsinki, Uusimaa, Turku et., Häme et. ja pohj.; Itä-Suomi: Mikkeli, Pohjois-Karjala, Kuopio, Kymi, Keski-Suomi; Länsi-Suomi: Turku pohj., Vaasa; Pohjois-Suomi: Oulu, Lappi.

Kaupunkien ja maalaiskuntien väliset erot ovat varsin selviä juuri niissä ikäryhmissä, joissa aktiivisuus on yleensä laskenut eniten. Maaseudulla, toisin sanoen, on selvästi enemmän 'mobilisaatioherkkyttä'. Poliitikasta irtoaminen on selvästi voimakkaampaa asutuskeskuksissa, joissa yhteiskunnan

rakennemuutos, elämäntavan muutokset, maku ja muoti ovat tehokkaammin murta- neet poliittisen sosialisointia edellytyksiä; aktiivisimman (55–69 v.) ja passiivisimman (19–20 v.) miesikäryhmän ero kaupungeissa on jo hieman yli 33 prosenttiyksikköä. On myös totta, että asutuskeskuksissa politiikkaan on kohdistunut eniten tyytymättömyyttä, joka pitkälti johtuu sen kyvyttömyydestä ratkoa urbaanin ihmisen ja erityisesti nuorten aikuisten arkitodellisuuden kipeitä ongelmia, kuten esimerkiksi asunnottomuutta. Äänestämättömyys asutuskeskuksissa on täten suurella määrällä käytännönpolitiikan saavutuksiin tunnetun turhautuneisuuden pääte- piste. Toisaalta on käynyt ilmi, että myös politiikan tyylikäsmyykset ja tyytymättömyys politiikkoihin ovat äänestämättömyyden taustatekijöitä (Jääsaari ja Martikainen 1991).

Edellä esitetty tarkastelu voidaan lopuksi kiteyttää Taulukon 8 avulla (ks. käytetyn menetelmän esittely s. 117). Taulukossa on esitetty iän, sukupuolen, alueen ja asuinpaikan yhteydet äänestämiseen logistisen regressio- analyysin tulosten pohjalta. Analyysillä on pyritty varmistamaan se, missä määrin käytetyt muuttujat ovat toisistaan riippumattomia tai missä määrin kaksiuulotteisessa tarkastelussa – esimerkiksi iän ja äänestämisen välinen suhde – havaittu yhteys säilyy, kun muita asiaan liittyviä tekijöitä otetaan huomioon. Kertoimien pohjalta voidaan tehdä seuraavat johtopäätökset:

Ensiksikin, poliittisen mobilisaation kokonaisuuden kannalta merkittävintä on iän hallitseva asema. Taulukon 8 toinen sarake osoittaa, että 'vedonlyöntimielessä' aktiivisimman ikäryhmän äänestämisen varmuus on nelinkertainen 18–24-vuotiaisiin verraten (tai että äänestämättömyyden 'riski' on heihin nähden neljä kertaa pienempi). Lisäksi kaikki muuttujat sisältävässä mallissa ikäryhmien väliset erot säilyvät, mikä osoittaa, että ainakaan kysymyksessä olevat muut muuttujat eivät 'selitä tyhjäksi' iän ja äänestämisen välistä yhteyttä.

Toiseksi, maantieteellisen alueen ja asuinpaikan yhteydet äänestämiseen ovat myös itsenäisiä, ja muuttujien eri luokkien erot säilyvät melko samanlaisina kaikki tekijät sisältävissä malleissa. Kannattanee kuitenkin todeta, että Länsi-Suomen ero lopullisessa

mallissa muihin alueisiin nähden hieman pienenee. Muutos on kuitenkin niin pieni, että tulos oikeuttaa toteamaan, että myös määrätty alueeseen sekä asuinpaikkaan kytkeytyvät erot näyttävät olevan suomalaisen poliittisen mobilisaation perustekijöitä.

4. Äänestysaktiivisuuden luokka- ja ammattiperusta

Yhteiskunnan luokka- ja ammattijako on Suomessa aina ollut poliittisen organisoitumisen ensisijainen perusta. Puoluejärjestelmä ja poliittiset voimat ovat perinteisesti muotoutuneet sekä ryhmittyneet tällaisen ryhmäjaon suuntaisesti. Puolueet olivat tässä mielessä 'kiintiöineet' äänestäjäkunnan niin, että kullakin oli selvästi ammatti- ja luokkaseman suhteen varsin helposti samaistettava kannattajakuntansa. Niin kauan kuin kansalaisia politiikkaan yhdistänyt luokka- ja ammattiside oli luja, puoluejärjestelmä – samalla myös koko poliittinen toiminta – oli vakaa ja ennustettava ja kansalaisten poliittinen sosialisatio tehokasta. On näet selvää, että kansalaisten poliittisen toiminnan intensiteetti ja heidän kykynsä ymmärtää politiikkaa on suuresti riippuvainen siitä, miten he pystyvät sisäistämään politiikan yleiset periaatteet ja samaistumaan tarjolla oleviin poliittisiin vaihtoehtoihin. Tiivistäen, yksilöiden voimakas samaistuminen luokka- ja ammattirakenteeseen ja puolueiden tarkka sijoittuminen puolestaan luokka- ja ammattirakenteen 'päälle' takasi siis tehokkaan masomobilisaation.

Edellä esitetyssä merkityksessä tehokkaan poliittisen sosialisatian edellytykset ovat kuitenkin viime vuosien kuluessa suuresti muuttuneet. Kansalaisia politiikkaan yhdistäneet luokka- ja ammattisiteet ovat yhteiskunnan rakennemuutoksen johdosta murtuneet tai vähintäänkin hämärtyneet ja luokka- ja ammattirakenne on liukunut pois puolueiden alta, mikä on heikentänyt poliittisen sosialisatian toimivuutta. Ei ole epäilystä,

ettekö tämän suuntainen kehitys toisi mukanaan tiettyä neuvottomuutta ja näkyisi myöskin alentuneena äänestysaktiivisuutena erityisesti nuorten kohdalla, mutta myös niissä ryhmissä, joissa yhteiskunnan suuri rakennemuutos – maalta keskuksiin suuntautuneen muuttoliikkeen vauhdittamana – on aiheuttanut eniten poliittisten perinteiden ohenemista ja erilaisten perinteiden ja kokemustautosten sekaantumista keskenään. Tässä mielessä määrätty ryhmät ovat pitäneet pintansa hyvin, kun taas eräitä muita rakennemuutos on kohdellut kovemmalla kädellä. Edellisestä tyypiesimerkki on maatalouselinkeino, jälkimmäisestä työväestö. Lisäksi rakennemuutos on nostanut esiin aivan uudenkin suuren ryhmän, subjektiiviselta luokkasamaistumiseltaan anonyymien ja poliittisesti jossain määrin 'kasvottoman' keskiluokan, jonka poliittinen suuntautuminen ja sen perusta tunnetaan vielä varsin heikosti.

Mikä todellisuudessa on poliittisen mobilisoinnin täsmällinen taso yhteiskunnan luokka- ja ammattiperustan eri ryhmissä, on poikkeuksellisen kiinnostava kysymys. Asiaa voidaan valottaa varsin monipuolisten luokitusten pohjalta. Ne vastaavat riittävän hyvin niihin yleisiin kysymyksiin, jotka edellä on esitetty. Seuraava tarkastelu on jaksoteltu kolmeen osuuteen. Ensimmäisessä äänestysaktiivisuus rinnastetaan pääasiallista toimintaa koskevaan luokitukseen, toisessa elinkeino- eli taloudellisen toiminnan luokitukseen ja kolmannessa sosioekonomiseen asemaan.

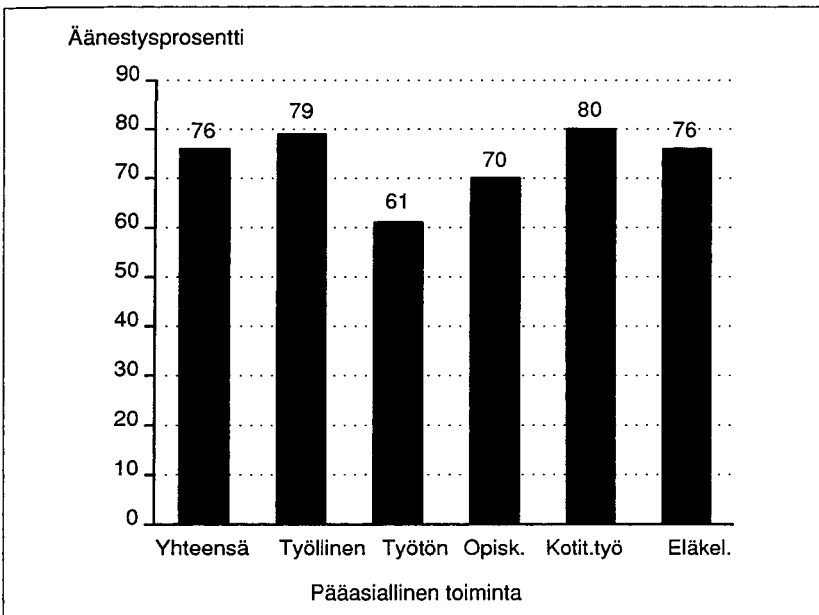
Yksilön asema työmarkkinoilla

Sopivan lähtökohdan tarkastelulle tarjoaa Kuvio 3, jossa äänestysaktiivisuus on esitetty äänioikeutettujen pääasiallisen toiminnan mukaan. Tulos osoittaa hyvin yleisellä tasolla, millä tavoin politiikkaan sitoutuminen vaihtelee yksilön eri elämäntilanteissa. Kuvioista voi tässä yhteydessä painottaa kahta asiaa. Ensiksikin opiskelijoiden ja koululaisten äänestysprosentti on 70. Tähän sisältyy se tosiasia, että 18–24-vuotiaiden ryhmässä opiskelijoiden äänestysaktiivisuus (68 %) on kuitenkin 16 prosenttiyksikköä korkeampi kuin samanikäisten jo työelämään siirtyneiden aktiivisuus, joka on 52 prosennettia. Tuloksessa heijastuu epäilemättä sekä elämäntilanteen että koulutustaustan erilaisuus.

Merkittävä havainto on työttömyyden kokeiden muita alhaisempi äänestysaktiivisuus (61 %). Tulos on aavistusten mukainen, ja se puhuu alussa esitetyn väitteen puolesta, että äänestämässä peilautuu yksilön tulkinta yhteiskunnasta. Syrjäytyminen työelämästä johtaa myös syrjäytymiseen politiikasta (kysymykseen palataan täsmällisemmin tuonnempana). Sitä vastoin työllisten ja työttömien aktiivisuuseroa täsmennetään alueellisten erojen näkökulmasta.

Taulukko 9:
Työllisten, työttömien ja opiskelijoiden äänestysaktiivisuus (%): vaaliipiirit

Vaalipiiri	Työlliset	Työttömät	Opiskelijat	Kaikki
Helsinki	75	54	73	74
Uusimaa	77	54	71	75
Turun et.	81	61	74	78
Turun pohj.	83	66	73	79
Hämeen et.	79	58	70	76
Hämeen pohj.	79	61	71	77
Keski-Suomi	81	62	69	77
Mikkeli	78	57	65	74
Pohjois-Karj.	78	57	63	74
Kuopio	78	59	63	75
Kymi	80	59	68	77
Vaasa	85	67	75	82
Oulu	79	62	67	76
Lappi	82	69	67	79
Kaupungit, yht.	78	58	70	76
Maalaiskunnat yht.	82	65	70	79
Koko maa, yht.	79	61	70	76

Kuvio 3:
Äänestysaktiivisuus pääasiallisen toiminnan mukaan

Vertailussa Lounais- ja Länsi-Suomi erottuvat jälleen muista alueista, kuten hieman aikaisemminkin esitetyssä alueellisessa vertailussa. Lapin maalaiskunnat ovat poikkeuksellinen ryhmä. Siellä työttömien äänestysprosentti on miltei koko maan keskiarvon tasolla. Nähtävästi työn kausiluontoisuus on Lapissa aina liittynyt työhön, joten asiantilaa ehkä ei koeta niin poikkeavaksi kuin muualla.

Äänestämisen elinkeino-kohtaiset erot

Aluksi on aiheellista korostaa elinkeinoluokitukseen perustuvan analyysin ongelmallisuutta. Kukin luokka sisältää näet kaikki kyseisellä alalla toimeentulonsa saavat, joten ryhmät ovat sisäisesti varsin heterogeenisiä. Vastaavasti erät suuret pääsektorit sisältävät monia eri tyyppisiä aloja, kuten esimerkiksi palvelut, joihin julkisen hallinnon lisäksi kuuluvat myös muut yhteiskunnalliset palvelut ja kotitalouksia palveleva toiminta.

Taulukko 10 – edellä todetuin varauksin – valottaa kuitenkin mielenkiintoisella tavalla kysymystä, mitä yhteyttä eri elinkeinoalojen luonteella on poliittiseen osallistumiseen tunnettuun kiinnostukseen. Erot ovat varsin selvät, ja niistä kannattaa esittää ainakin seuraavat tulkinat:

Ensiksikin, maa- ja metsätaloudesta elantonsa saavien äänestysaktiivisuus (88 %) ylittää kiistatta kaikki muut. Tämä johtunee Suomessa ensinnäkin siitä, että erityisesti maan-

viljelijäväestön poliittinen samaistuminen on vuosikymmenien ajan kohdistunut melko riittävästi yhteen puolueeseen. Tällaisessa tilanteessa politiikka ja poliittiset valinnat saavat varsin ongelmattoman sisällön. Toiseksi, politiikalla ja poliittisella päätöksenteolla on aina ollut maa- ja metsätalouteen suoria ja välittömiä vaikutuksia, joten politiikka ja sen vaikutukset tunnetaan konkreettisesti omassa elämänpiirissä ja toimeentulossa. Lisäksi maatalouselinkeinon piiriin usein kehittyi vilkasta 'ruohonjuuritasolle' organisoitua toimintaa, jolla on aina havaittu olevan voimakas yksilöitä aktivoiva ja paikallista poliittista toimintaa elvyttävä vaikutus (Lipset 1968).

Myös palvelusektorin äänestysaktiivisuus (82 %) on selvästi yli keskitason (76 %) huolimatta siitä, että ryhmä sisältää ammattiasemaltaan, työtehtäviltään ja koulutukseltaan varsin sekalaisen kokonaisuuden. Valtiosa palveluammateissa olevista ihmisistä on toimeentulossaan suoranaisesti riippuvainen julkisesta sektorista, joko valtiosta tai kunnista. Heidän äänestysaktiivisuutensa onkin selvästi korkeampi kuin yksityisellä palvelusektorilla työskentelevillä. Jos palvelusektorista otetaan eroon ne ryhmät, jotka selvästi kuuluvat yksityiseen sektoriin, näiden äänestysprosentti on noin 72. Vastaavasti puhtaasti julkiseen sektoriin kuuluvien ryhmien äänestysprosentti on noin 84. Opetusalan vaaliaktiivisuus on poikkeuksellisen korkea, 88 prosenttia. Ei liene epäilystä, etteikö näissä luvuissa myös heijastu julkisen toiminnan suuremmasta näkyvyydestä johtuva suurempi politiikkaan tunnettu kiinnostuneisuus.

Taulukko 10:
Päätoimialojen äänestysaktiivisuus (%) iän suhteen

Toimiala	18-24	25-29	30-34	35-54	55-69	Yht
Maa- ja metsätalous	71	82	85	90	92	88
Teollisuus	51	66	75	83	88	77
Rakennustoiminta	50	60	70	78	87	72
Kauppa, rav. & majoitustoiminta . .	52	64	73	81	89	75
Kuljetus, var. ja tietoliikenne	55	65	74	82	89	77
Rahoitus, vak. ja kiint.toiminta . . .	58	73	80	86	91	81
Palvelut	58	73	81	88	91	82
– opetus	65	79	86	91	94	88
Yhteensä	60	68	75	83	86	76

Teollisuussektorin äänestysprosentti (77) asettuu keskitason paremmalle puolelle. Poliittiseen toimintaan tunnettu kiinnostus on selvästi heikointa rakennusalalla (72 %) ja seuraavaksi kaupan, ravitsemus- ja majoitustoiminnan toimialalla (75 %). Kaupan keskiarvoon osittain ainakin vaikuttaa nuorten suhteellisen suuri osuus alalla.

Taulukon 10 pohjalta voidaan selvästi päätellä, että eri elinkeinoalojen keskiarvojen erot johtuvat suurelta osin nuorista ja nuorista työikäisistä sekä näiden suhteellisesta osuudesta toimialan sisällä. Vain maa- ja metsätaloudessa poliittinen sosialisatio on tehokasta yli koko ikäryhmittä; lähinnä sama tilanne on opetusalailla. 18–24-vuotiaiden kohdalla heikko äänestysaktiivisuus näyttää olevan pääsääntö, josta poikkeuksen tekee vain muutama harvalukuinen toimiala.

Sosioekonominen asema ja äänestäminen

Sosioekonominen asema on luokitus, joka paremmin kuin mikään muu tilastollinen ryhmäjako, pääsee lähelle 'yhteiskuntaluokan' käsitettä. Luokitus perustuu tietoihin yksilön ammatista, ammattiasemasta, iästä, elinkeinosta ja työpaikan juridisesta muodosta. Tämän lisäksi luokitus epäsuorasti heijastelee myös koulutukseen, tulotasoon ja elämänotteeseen tai elämäntapaan liittyviä

eroja. Käytännönpolitiikan kannalta sosioekonominen luokitus tulee lähimmäksi sitä perusrühmittä, jonka varaan myös puolueiden toimintaa on pyritty Suomessa organisoimaan. Samoin muutkin poliittiset voimat, kuten etujärjestöt, suuntautuvat toiminnassaan tällaisen jaottelun mukaisesti. Kysymys näiden ryhmien poliittisen mobilisaation tasosta, 'mobilisaatioherkyydestä' on asia, joka kieltämättä on erittäin kiinnostava.

Taulukko 11 antaa edellä mainitusta asiasta hyvän yleiskuvan. Taulukossa äänestysprosentit on muutettu myös lukumääriksi, mikä havainnollistaa sen käytännönpolitiittisen merkityksen, joka eräiden ryhmien äänestämättömyyteen kätkeytyy. Näitä ryhmiä ovat erityisesti työntekijät, eläkeläiset ja alemmat toimihenkilöt.

Tulokset ovat selviä, joten niitä kannattaa kommentoida vain pääpiirteiden osalta. Ensiksikin, maatalousyrittäjien korkea aktiivisuus (92 %) osoittaa jälleen, mikä merkitys agrariympäristön poliittisella ja sosiaalisella yhdenmukaisuudella on jäsentensä poliittiseen osallistumisen intensiteettiin. Tällaisessa 'poliittisessa kulttuurissa' sosialisatio on tehokasta, eikä kysymystä äänestämisen hyödyllisyydestä hevin aseteta. Poliitikko on näkyvää, konkreettista ja arkitodellisuuteen saumattomasti niveltävää. Samaa ei voitane sanoa useimmista teollisuuden ja palveluelinkeinojen työntekijäryhmistä.

Taulukko 11:
Äänestysaktiivisuus (%), väestöosuudet ja ei-äänestäneiden lukumäärät (pyöristetty) sosioekonomisen aseman mukaan

Sosioekonominen asema	Äänestysprosentti	Väestön lkm	Ei-äänestäneiden lkm
Työnantajat	86	65 000	9 000
Yksinäisyrittäjät	87	239 000	32 000
joista			
– maatalousyrittäjät	92	155 000	13 000
Ylemmät toimihenkilöt	90	313 000	31 000
joista			
– opetustehtävissä	93	73 000	5 000
Alemmat toimihenkilöt	81	763 000	153 000
Työntekijät	72	957 000	278 000
Eläkeläiset	76	908 000	214 000
Opiskelijat ja koululaiset	70	260 000	76 000
Työttömät	61	140 000	54 000
Muut	60	128 000	52 000
Yhteensä	76	3 773 000	890 000

Taulukko 12:
Äänestysaktiivisuus (%) sosioekonomisen aseman ja toimialan suhteen

Toimiala	Sosioekonominen asema:		
	Työntekijät	Alemmat toimih.	Ylemmät toimih.
Maa- ja metsätalous	77	89	92
Teollisuus	73	83	89
Rakennustoiminta ..	69	82	88
Kauppa	65	76	88
Liikenne	72	82	89
Rahoitus	69	81	89
Palvelut	74	82	92
Yhteensä	72	81	90

Olivatpa yksittäiset syyt mitkä tahansa, työntekijöiden alhaisessa äänestysprosentissa (72) heijastunee muita selvemmin poliittisen sosialisaaion tehottomuus ja/tai ristiriitaisuus, 'irtoaminen' politiikasta ja eri syistä politiikkaan kohdistuva kriittisyys. Heidän äänestysaktiivisuudessaan on lisäksi nähtävissä, toisin kuin toimihenkilöryhmissä, selviä toimialakohtaisia eroja.

Taulukosta 12 esimerkiksi havaitaan, että kauppa on se toimiala, jossa työntekijöiden poliittinen 'kiintiöinti' on onnistunut heikoimmin; sama pätee myös kaupan alempiin toimihenkilöihin.

Muuten alemmat toimihenkilöt sijoittuvat tarkasti ylempien toimihenkilöiden ja työntekijöiden väliin 81 prosentin aktiivisuudella. Kysymyksessä on suuri ja jatkuvasti laajentuva luokka, joka on kasvanut rakennemuutoksen seurauksena ja jonka poliittinen identiteetti kyseisistä ryhmistä on vähiten vakiintunut ja epäselvin. Ilmeisesti tämänkin suuren ryhmän sisällä – joskin kauppa poikkeaa linjasta – poliittinen 'kiintiöinti' on edennyt varsin pitkälle, koska sen poliittinen aktiivisuus on selvästi yli keskitason. Ylempien toimihenkilöiden korkea aktiivisuus vastannee odotuksia: aktiivisuus on korkea eikä siinä juurikaan esiinny alakohtaista vaihtelua.

Eläkeläisten äänestysaktiivisuudella on selvä taitekohta: yli 70-vuotiaiden aktiivisuus on 72 prosenttia ja 55–69-vuotiaiden 84 prosenttia. Molemmat ryhmät ovat suunnilleen samansuuruisia, n. 400 000 henkeä. On aiheellista kuitenkin todeta, että 55–69-vuotiaiden eläkeläisten aktiivisuus on selvästi alhaisempi kuin minkään muun sosioekonomisen luokituksen vastaavan ikäryhmän. Tämä ei aivan vastanne niitä olettamuksia, joita on esitetty eläkeläisten vaaleihin tuntemaan kiinnostuneisuuden asteesta.

Erot sosioekonomisten luokkien välillä ovat kaiken kaikkiaan suuret, ja poikkeuksellisen suuria ne ovat nuorimmassa ja nuorissa työkäisissä ikäryhmissä, kuten taulukko 13 osoittaa. Huomio kiinnittyy erityisesti nuorten työntekijöiden alhaisiin äänestysprosentteihin: 50 prosenttia 18-24-vuotiailla ja 61 % 25–29-vuotiailla. Edellä mainitut luvut ovat suunnilleen 30 prosenttiyksikköä alle maatalousyrittäjien arvojen; ero ylempiin toimihenkilöihin on 20 ja alempiin toimihenkilöihin 10 prosenttiyksikköä. Mitä vanhempiin ikäryhmiin tullaan, sitä pienemmiksi sosioekonomisten luokkien väliset erot käyvät. Tiivistäen voi todeta, että suomessa yhteiskunnan poliittinen mobilisaatio määrytyy hyvin selvästi yhteiskunnan sosiaalisen kerrostumajaon suunnassa.

Huomionarvoista on myös se, että poliittinen sosialisaaio näyttää jatkuvan hyvin pitkään. Aktiivisuuden lakipiste on näet varsin vanhoissa ikäryhmissä. 'Aktiivisuuskäyrän' suhteen maatalousyrittäjät ovat selvä poikkeus: äänestysprosentti on korkea alusta lähtien. Ylempien toimihenkilöiden nuorin ikäryhmä (18–24: 69 %) on tasoon nähden hyvin poikkeava, mutta jo seuraava ikäryhmä (25–29: 82 %) nousee melko lähelle koko ryhmän keskiarvoa (90 %). Alemmat toimihenkilöt ja työntekijät poikkeavat kaavasta, jälkimmäiset edellisiä vielä selvemmin. Hämmästyttävää on lisäksi ylempien toimihenkilöiden yli 55 -vuotiaiden aktiivisyövoimaan kuuluvien lähes täydellinen poliittinen mobilisaatio (96 %), mutta myös alempien toimihenkilöiden vastaavan ikäluokan mobilisaatiotaso on korkea (91 %).

Taulukko 13:
Äänestysaktiivisuus (%) iän ja sosioekonomisen aseman suhteen: työlliset

Sosioekonominen asema	Ikäryhmät					Yht.
	18–24	25–29	30–34	35–54	55–69*	
Työnantajat	66	75	80	87	93	86
Maatalousyrittäjät	80	89	91	93	93	92
Ylemmät toimihenkilöt;	69	82	87	92	96	90
joista						
yksityinen sektori	66	80	85	91	95	88
julkisen sektori;	72	85	90	94	96	92
josta						
– johtotehtävät	70	80	92	96	98	95
– esittely, suunnittelu	72	85	90	94	95	92
– opetustehtävät	77	86	91	95	97	93
Alemmat toimihenkilöt;	60	72	80	86	91	81
joista						
yksityinen sektori	59	71	78	85	91	79
julkisen sektori;	63	75	82	88	92	83
josta						
– esimiestehtävät	65	78	85	91	93	89
– keskitaso	65	77	84	89	92	85
– rutiinitehtävät	62	73	80	86	91	80
Työntekijät;	50	61	70	79	86	72
joista						
– maa- ja metsätalous	62	70	73	80	86	75
– teollisuustyö	50	62	72	80	89	73
– muu tuotantotyö	49	60	71	79	86	71
Yhteensä (kaikki)	60	68	75	83	86	76

* Ikäryhmään kuuluu suhteellisen vähän eläkeiän ylittäneitä henkilöitä, sillä luokitus sisältää vain työvoimaan kuuluvat.

Merkittävänä uutena tietona kannattaa myös korostaa eroa, joka on julkisen ja yksityisen sektorin palveluksessa olevien välillä. Julkisen sektorin ylempien toimihenkilöiden äänestysprosentti (92) on neljä prosenttiyksikköä korkeampi kuin yksityisen sektorin vastaavien henkilöiden. Saman suuruinen ero on myös alempien toimihenkilöiden kohdalla (83 % vs 79 %). Julkisen ja yksityisen välinen ero on suurimmillaan ylempien toimihenkilöiden nuorimmassa ikäryhmässä. Samansuuntaisia eroja on havaittu myös muualla. Mahdollisesti tulkinnoiksi on tarjottu julkisen sektorin palveluksessa olevien suurempaa 'poliittista tietoisuutta', parempaa perehtyneisyyttä julkiseen toimintaan ja asioiden paremmasta hallinnasta johtuvaa suurempaa kiinnostuneisuutta sekä muita suurempaa riippuvuutta vaalien tuloksista (esim. Wolfinger & Rosenstone 1980, 94–101). Nämä ovat kuitenkin pelkkiä oletuksia, joita ei ole empiirisesti todennettu. Kannattaa myös todeta, että julkisen ja yksi-

tyisen sektorin välinen ero pienenee iän mukana, ja vanhimmissa ikäryhmässä (55–69) se on käytännöllisesti katsoen mitätön.

'Luokkamuuttujien' erittely

Edellisessä tarkastelussa on nähty, miten selvästi poliittisen mobilisaation erot noudattavat sosioekonomista jaottelua. Tässä mielessä poliittista toimintaa organisoivat voimat – lähinnä puolueet – ovat kytkenneet 'kiintiöimään' eri sosieconomisten luokkien taakse ryhmittyneet äänestäjät varsin eri tavoin. Heikoimmin poliittinen kiintiöinti on onnistunut työntekijöiden kohdalla, joista huomattava osa on puoluejärjestelmän ulkopuolella. Koska poliittisen toiminnan ja poliittisen päätöksenteon arkikäytännöt – ainakin toistaiseksi – vahvistavat sosioekonomisen ryhmäjaon merkitystä, poliittisen mobilisaation 'luokkaerot' ovat kiistatta yksi

suomalaista poliittista todellisuutta määrävistä perustekijöistä. Silti voidaan kysyä, mitä sellaisia lisäpiirteitä sosioekonomiseen asemaan mahdollisesti liittyy, jotka voivat osaltaan auttaa ymmärtämään eri luokkien välisiä suuria aktiivisuuseroja. Jo määritelmällisestikin sosieconomisen aseman määräytymisessä huomioidaan muun muassa koulutus. Käytännössä korkeaan sosioekonomiseen asemaan useimmiten liittyy myös hyvä tulotaso sekä korkeampi ikä. Näin ollen on mielenkiintoista nähdä, miten poliittisen mobilisaation 'luokkaerot' vahvistuvat tai heikkenevät, kun analysissa yritetään samanaikaisesti ottaa huomioon iän, koulutuksen, tulojen ja omistamisen vaikutukset. Mainitut tekijätän käytännössä ovat yhtäällä sosioekonomisen aseman lisäpiirteitä; toisaalla niiden on myös havaittu liittyvän selvästi äänestämisen aktiivisuuteen.

Taulukko 14 (logit-mallit) tarjoaa edellä esitetyn kysymyksen erittelylle hyvän lähtökohdan. Keskeisimmät havainnot ovat seuraavat: (ks. s. 117, menetelmän esittely)

- Kaksiulotteisessa tarkastelussa (toinen sarake) toistuu työntekijöiden poikkeavuus. Taulukossa 'referenssiryhmänä', johon muita verrataan, on työnantajat. Työntekijöiden 'äänestämättömyysriski' heihin nähden on noin 2.5-kertainen; ylempiin toimihenkilöihin verraten luku on 3.6.
- Iän lisääminen kaksiulotteiseen tarkasteluun (kolmas sarake) korostaa entisestään ylempien toimihenkilöiden eroa muihin. Tämä viittaa siihen, että sosioekonomisen aseman ikäjakauma on sellainen, että ilman iän samanaikaista sisällyttämistä tarkasteluun sosioekonomisen aseman ja äänestämisen väliset 'todelliset' erot jäävät osittain piiloon. Taustalla lienee se tosiasia, että ylemmissä toimihenkilöissä on suhteellisesti enemmän vanhoja (joiden aktiivisuus on korkea). Samalla myös alempien toimihenkilöiden ja työntekijöiden erot referenssiryhmään (myös muihin) nähden jonkin verran supistuvat. Tämä osoittaa, että osittain ikä selittää työntekijöiden ja alempien toimihenkilöiden ryhmien muita alempaa aktiivisuutta (suhteellisesti näissä ryhmissä on paljon nuoria, joiden äänestysaktiivisuus on muutenkin alhainen).

Taulukko 14:
Valittujen taustamuuttujien vaikutus äänestämiseen. Äänestysprosentit ja logit-mallien kertoimet (odds ratio) parittaisissa (bivariate) ja monimuuttujamalleissa (multivariate): työlliset

	Ään. %	Parit- tainen	Monimuuttujamalli		
			+ikä	+koul.	+muut
Ikä					
18-24	56	1.00	-	1.00	1.00
25-34	69	1.79	-	1.64	1.53
35-44	77	2.76	-	2.55	2.12
45-54	85	4.47	-	4.72	3.42
55-69	90	7.56	-	9.08	6.17
70+	90	7.40	-	9.21	4.45
Sosioekon.asema					
Työnantajat	87	1.00	1.00	1.00	1.00
Yks.yrittäjät	88	1.13	1.14	1.22	1.25
Yl.toimihenkilöt ...	91	1.49	1.70	1.00	1.00
Al.toimihenkilöt ...	81	0.67	0.89	0.82	0.86
Työntekijät	72	0.41	0.55	0.60	0.64
Tuntematon	69	0.35	0.45	0.49	0.54
Koulutusaste					
Peruskoulu	78	1.00	1.00	-	1.00
Alempi keskiaste .	76	0.91	1.37	-	1.31
Ylempi keskiaste .	83	1.38	2.21	-	1.82
Alin korkea-aste ..	90	2.72	3.05	-	2.20
Alempi kand. aste .	92	3.39	3.65	-	2.63
Ylempi kand. aste .	93	3.89	4.24	-	2.84
Tulotaso					
10-19 999	75	1.00	1.00	1.00	1.00
20-39 999	72	0.87	0.93	0.90	1.02
40-59 999	75	0.99	0.91	0.91	1.14
60-79 999	80	1.36	1.05	0.99	1.27
80-119 999	85	1.95	1.36	1.10	1.38
120+	91	3.44	2.15	1.25	1.36
Tuntematon	70	0.79	0.60	0.58	0.59
Omistaminen					
Omistaa asunnon .	84	1.00	1.00	1.00	1.00
Ei omista	67	0.40	0.49	0.50	0.52

* Ensimmäinen sarake kertoo luokan äänestysprosentin, toinen sarake muuttujaluokan 'äänestämättömyysriskin' verrattuna referenssiluokkaan (muuttujan ensimmäinen luokka), kolmas iän ja neljäs iän plus koulutuksen mukanaan tuoman muutoksen ja viides sarake taulukossa olevan muuttujan ja äänestämisen välisen yhteyden muuttumisen, kun mallissa ovat mukana kaikki muut taulukossa mainitut muuttujat.

- Kun sitten koulutus otetaan iän kanssa samanaikaisesti huomioon, poliittisen mobilisaation 'luokkaerot' pienenevät merkittävästi. Tämä osoittaa, että koulutus on merkittävä erojen taustalla oleva tekijä; sosioekonomisten luokkien koulutusjakauman 'tasoittaminen' laskisi ylemmät toimihenkilöt työnantajien tasolle, nostaisi alemmat toimihenkilöt suhteellisen lähelle ylempiä toimihenkilöitä ja laskisi työntekijöiden 'äänestämättömyysriskin' referenssiryhmään nähden 'vain' 1.6-kertaiseksi. Tulojen ja omistamisen lisääminen koulutuksen päälle ei mainittavasti pysty enää muuttamaan mallin kertoimia (viimeinen sarake). On kuitenkin nähtävä, että vaikka erot olennaisesti pienenevät, ne eivät kuitenkaan häviä.
- Aikaisemmin (mm. taulukon 8 pohjalta) iällä todettiin olevan varsin hallitseva ja muista demografisista tekijöistä riippumaton asema poliittisessa mobilisaatiossa. Nyt havaintoa voidaan edelleen täsmentää kahdesta näkökulmasta. Ensiksikin, iän vaikutus korostuu voimakkaasti, kun tarkastelun kohteena on työllinen työvoima (johon ei mm. kuulu suhteellisen aktiivinen ja kooltaan suuri opiskelijoiden ryhmä). Toiseksi, koulutuksen lisääminen malliin edelleen korostaa ikäryhmien välisiä eroja. Kun tulot ja omaisuus lisätään vielä koulutuksen päälle, niin sen jälkeen ikäryhmien väliset erot pienenevät sitä

voimakkaammin, mitä vanhemmasta ikäryhmästä on kyse. Tämä osoittaa ensinnäkin, että tulojen ja omaisuuden aktiivoiva 'lisäarvo' kasvaa iän mukana. Taulukko 14 on kuitenkin vahva lisätodistus sille, että kaikesta huolimatta ikä on suomalaisen poliittisen mobilisaation peruspilari: koulutus, tulot, omaisuus eikä sosiaalinen status yksin eivätkä yhdessä tee näennäiseksi ikään ankkuroituneita aktiivisuuseroja. Sosialisatiotulkintana tulos viittaa siihen, että äänestäminen on vielä tällä hetkellä vahvasti elämänvaiheeseen (life cycle) liittyvä asia. Tämä tulkinta perustuu nyt poikkileikkaustilanteeseen. On syytä kuitenkin palauttaa mieleen se, mitä todettiin aikaisemmin: nuorten ikäkohorttien äänestysaktiivisuus 1980-luvulla on pikemminkin laskenut kuin kasvanut. Tässä mielessä tilanne näyttää olevan muuttumassa, ja äänestäminen ei tulevaisuudessa välttämättä ole mikään ikään automaattisesti kuuluva lisämääre.

- Tiivistäen: sosioekonomiseen asemaan sisältyvien poliittisen mobilisaation erojen keskeinen taustatekijä on koulutus. Koulutus yksin ei kuitenkaan selitä 'tyhjäksi' luokituksen välisiä eroja; äänestysaktiivisuuden 'luokkaerojen' taustalla on toisin sanoen sellaisia eroa aiheuttavia ominaisuuksia, joita ei voida laskea koulutuksen tai aineellisen hyvinvoinnin tiliin.

5. Koulutus ja äänestäminen

Kuten edellä esitetystä on käynyt ilmi, koulutus on yksi niistä tekijöistä, joka on keskeinen poliittisen sosialisatiion perusmekanismi. Riippumatta siitä, mistä näkökulmasta yksilöiden sitoutumista politiikkaan ja yhteiskuntaan arvioidaan, koulutus nousee miltei poikkeuksetta keskeiseksi selittäjäksi. Koulutuserot näkyvät konkreettisia politiikan ilmiöitä koskevissa käsityksissä, poliittisissa asenteissa, puoluevalinnoissa ja poliittisen toiminnan intensiteetissä. Haastattelututkimuksissa (Martikainen ja Yrjönen 1984; Jääsaari ja Martikainen 1991) on meilläkin selvästi osoitettu, että alhaisilla koulutus-

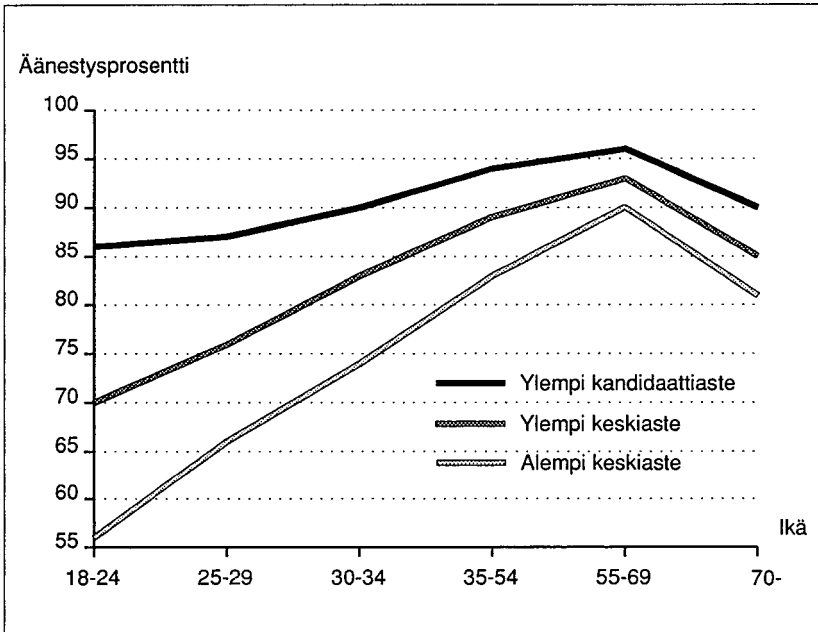
tasoilla todennäköisimpiä politiikkaan suuntautumisen vaihtoehtoja ovat vetäytyvät roolit, joihin usein liittyy passiivinen, politiikan torjuva asenne ja kiinnittyminen epäkriittisesti 'itsestään selviin' poliittisiin valintoihin ja kannanottoihin. Liberalistisen demokratia-käsityksen mukaisen 'kansalaisen' roolin omaksuminen näyttää olevan sitä helpompaa mitä pitempi koulutustausta yksilöllä on. Taustalla on katsottu olevan kimppu toisiinsa kietoutuneita emotionaalisia (citizen duty) ja politiikan tiedollista ja vakaumuksellista hallintaa koskevia tekijöitä, jotka vaikuttavat muun muassa äänestämiseen ja joiden

omaksuminen näyttää olevan seurausta koulutuksen pituudesta (Wolfinger & Rosenstone 1980, 17–22).

Tutkimuksissa on hyvin yksiselitteisesti voitu osoittaa koulutustason ja äänestysaktiivisuuden tilastollinen yhteys. Koulutus on tekijä, joka monotonisesti lisää äänestämisen todennäköisyyttä: mitä pidempi koulutus, sitä suurempi on äänestämisen todennäköisyys. Yhdysvalloissa aktiivisuusero vähiten koulutusta saaneiden (alle 5 vuotta) ja ylimmän koulutustason saavuttaneiden välillä oli vuonna 1972 53 prosenttiyksikköä (38 vs 91 %: Wolfinger ja Rosenstone 1980, 17). Kun hyvin koulutettujen suhteellinen osuus väestöstä on kasvanut, koulutustekijä on merkittävästi jarruttanut 1970- ja 1980-luvuilla äänestysaktiivisuuden alaspäin menneen kehityksen nopeutta. On laskettu, että ilman koulutustason nousun tuomaa vaikutusta, äänestysaktiivisuus Yhdysvalloissa olisi laskenut aggregaattitasolla noin neljä prosenttiyksikköä lisää (Schaffer 1981, 79). Koulutuksen vaikutus säilyy voimakkaana

kontrolloitaessa myös muut tavanomaiset sosiodemografiset tekijät (Teixeira 1987, 49–61).

Yhdysvaltoja koskevassa tutkimuksessa on kuitenkin havaittu, että tulojen ja äänestämisen välinen voimakas riippuvuusuhde muuttuu olennaisesti, kun koulutuksen vaikutus otetaan huomioon. On todettu (Wolfinger ja Rosenstone 1980, 24–25), että ensiksikin koulutuksen vaikutus äänestämiseen on paljon suurempi kuin tulojen. Toiseksi, eniten tulotaso vaikuttaa äänestämiseen niillä, joilla ei ole korkeakoulututkintoa. Kolmanneksi, korkeakoulututkinnon suorittaneilla keskitulotason ylittäminen ei vaikuta äänestysaktiivisuuteen, ja että vähemmän koulutetuilla sama vaikutus syntyy hieman korkeammassa tuloluokassa. Kun tietty tulotaso toisin sanoen on ylitetty, rahalla ei enää ole vaikutusta äänestämishalukkuuteen. Tulojen vaikutus äänestämiseen on tässä mielessä samansuuntainen kaikissa ammattiasemissa.

Kuvio 4:
Äänestysaktiivisuus iän ja koulutustason mukaan

Taulukko 15:
Äänestysaktiivisuus (%) iän ja koulutustason mukaan

Koulutustaso	Ikä						Yht.
	18-24	25-29	30-34	35-54	55-69	70+	
1. Peruskoulu	56	54	65	78	85	69	74
2. Alempi keskiaste	56	66	74	83	90	81	75
3. Ylempi keskiaste	70	76	83	89	93	85	81
4. Alin korkea-aste	74	80	86	92	95	85	90
5. Alempi kandidaattiaste . . .	77	83	89	93	95	89	91
6. Ylempi kandidaattiaste . . .	86	87	90	94	96	90	92
Yhteensä	60	68	75	83	86	72	76

* Määrittelyt:

1. Peruskoulu (kansakoulu, peruskoulu tai keskikoulu), mutta ei mitään sen jälkeistä muuta tutkintoa
2. Alempi keski-aste (n.10-11v. koulutusta): peruskoulu ja sen jälkeinen kahden vuoden ammatillinen koulu
3. Ylempi keski-aste (n.12v. koulutusta): ylioppilas tai kolmivuotinen ammattioppilaitos (esim. merkonomi)
4. Alin korkea-aste (n.13-14v. koulutusta): esim. insinööri tai sosionomi
5. Alempi kandidaattiaste (n.15v. koulutusta): esim. vanha ekonomitutkinto, peruskoulun luokanopettaja, hum.kand tai luk.
6. Ylempi kandidaattiaste (väh. 16v. koulutusta): esim. lääk.lis., valtiot.kand., fil.kand., metsänhoitaja jne. Tutkijakoulutuksen (lisensiaatti tai väitellyt) saaneita ei ole sisällytetty taulukkoon, koska 18-29 ikäryhmissä havaintoja on varsin vähän.

Taulukon tuloksia kannattaa aluksi kommentoida ikäryhmittäin, jolloin koulutuksen 'puhdas' vaikutus tulee parhaiten esiin:

1. 18-24-vuotiailla koulutuksen vaikutus ilmenee kolmiportaisesti: kaksi alinta koulutustasoa, peruskoulu ja alempi keskiaste ovat aktiivisuudessaan identtisiä (56 %); kolme seuraava tasoa, joista alin korkea-aste edellyttää usein jo yo-tutkintoa, muodostavat edellisestä selvästi poikkeavan suhteellisen tasaisen ryhmän (70-74 %); ylin koulutustaso poikkeaa selvästi molemmista edellisistä (86 %).

2. 25-29-vuotiaiden ryhmä poikkeaa merkittäväällä tavalla edellisestä ikäryhmästä. Kaikki koulutustasot poikkeavat selvästi toisistaan. Alimman ja ylimmän koulutustason ero on jopa 33 prosenttiyksikköä.

3. 30-34-vuotiaiden ryhmä muistuttaa edellistä sillä erolla, että iän myötä kunkin koulutustason aktiivisuus on nyt korkeampi. Iän lisääntyessä ylempien koulutustasojen väliset erot alkavat supistua ja mitä vanhempaan ikäryhmään tullaan, sitä vähemmän koulutuserot näyttävät ylimalkaan enää kytkeytyvän äänestysaktiivisuuden eroihin. Tämä merkitsee tietysti sitä, että äänestämisen vanhemmiten 'opitaan' muidenkin sosialisaatiotekijöiden välityksellä, mutta

että nuoremmassa ikäryhmissä koulutuksen lisäys tuottaa kiistatta aina myös määrätyn äänestysaktiivisuuden lisäyksen.

4. 35-54- ja 55-69-vuotiaiden kohdalla edellä kuvatut tendenssit jatkuvat, ja lopulta jälkimmäisessä ryhmässä ainoastaan peruskoulutuksen saaneet erottuvat muista (85 % vs 90-96 %). Edellä nähdyn valossa on myös johdonmukaista, että siirryttäessä 55-69-vuotiaista yli 70-vuotiaisiin, vain peruskoulun käyneiden äänestys halu ehtyy äkkinaisesti, pudoten 14 prosenttiyksikköä (85-69 %), jolloin alimman ja toisaalla ylimpien koulutustasojen ero alkaa jälleen nousta näkyviin.

Edellä todettu osoittaa kiistatta koulutuksen ja äänestämiseen tunnetun kiinnostuksen vahvan riippuvuussuhteen. Riippuvuus on erityisen vahva nuorissa ikäryhmissä. On syytä uudelleen korostaa, että 18-24-vuotiaiden ryhmässä kahden alimman koulutustason äänestysprosentti oli 55. Kun samalla tiedetään, että 70 nuorella sadasta on vain peruskoulu tai alemman keskiasteen ammatillinen tutkinto, hieman vajaalla 30:llä sadasta ylempien keskiasteen tutkinto ja vain noin yhdellä kahdesta sadasta näitä tasojen korkeampi koulutustaso, voi todeta, että koulutuksen aktivoiva 'lisäarvo' koituu vain suhteellisen kapean eliitin hyväksi. On myös

aiheellista todeta, että 18–24-vuotiaiden ryhmässä merkittävin aktiivisuusero on ylemmän keskiasteen (70 %) ja alemman keskiasteen tai peruskoulutason (56 %) välillä. Tuloksessa heijastunee kahden 'koulukulttuurin', lukion ja ammattikoulun erilaisuus ja ainakin jossain määrin näiden eri suuntiin vetävä poliittinen sosialisatio.

Edellä viimeksi todettu ero korostuu entisestään, kun äänestämisen ja koulutuksen välinen riippuvuus esitetään erikseen kaupungeissa ja maalaiskunnissa (taulukko 16).

Keskeisimmät havainnot voidaan helposti todeta. 18–24-vuotiaiden kohdalla äänestysaktiivisuus kaupunkilaisten ammattikoulun käyneiden ryhmässä on jopa alhaisempi kuin vain peruskoulun käyneillä. Täten ero heidän ja lukion tai opistotason suorittaneiden välillä entisestään korostuu. Toiseksi, erot kaupunkien ja maalaiskuntien välillä ovat erittäin selvät ja samansuuntaiset kaikissa ikäryhmissä lukuunottamatta yhtä mielenkiintoista poikkeusta, 18–24-vuotiaat yotutkinnon tai opistotason saavuttaneet. Nämä havainnot yhdessä jo hieman aikaisemmin esitetyn kanssa paikallistavat ainakin yhden suuren politiikkaan varsin torjuvasti suuntauvan ryhmän, asutuskeskusten ilman ammattikoulutusta olevan tai pelkästään peruskoulun jälkeisen kaksivuotisen ammattikoulun käyneet nuoret. Kun lisäksi tiedetään, että näissä ikäryhmissä äänestysaktiivisuus vuosien 1979–1987 välillä on laskenut noin 15 prosenttiyksikköä, voi ainakin sanoa, että heidän 'kiintiöimisessään' – olkootpa syyt mitkä tahansa – puolueet ovat melko täydellisesti epäonnistuneet. Ero ammattikoulun ja

sitä vähemmän koulua käyneiden ja lukion tai opiston käyneiden välillä on suuri, 18–24-vuotiaiden kohdalla asutuskeskuksissa lähestulkoon 20 prosenttiyksikköä.

Edellä on toistuvasti viitattu koulutuksen osallistumista lisäävään itsenäiseen merkitykseen. Tätä tulkintaa voidaan nyt tarkentaa Taulukon 14 avulla (logit-analyysi, s. 37), mikä antaa mahdollisuuden useiden koulutuksen kanssa rinnakkaisten tekijöiden samanaikaiseen tarkasteluun. Tulokset on tiivistettävissä seuraavasti:

- Yksiulotteisessa tarkastelussa (toinen sarake) koulutusryhmien erot ovat erittäin selviä. Äänestämisen varmuus kasvaa järjestelmällisesti koulutuksen lisääntymisen myötä. Kandidaattitutkinnon suorittaneiden äänestämismvarmuus ('vedonlyöntimielessä') on lähes nelinkertainen vain peruskoulun käyneisiin (referenssiryhmä) verraten.
- Kun malliin koulutuksen lisäksi otetaan ikä (kolmas sarake), koulutusryhmien väliset erot voimistuvat entisestään. Erytisesti ylemmän keskiasteen (vähintään ylioppilastutkinnon suorittaneet, korkeakouluopiskelijat) ero referenssiryhmään kasvaa voimakkaasti. Samoin myös alemman keskiasteen kerroin muuttuu 'oikean' suuntaiseksi. Tämä osoittaa, että ilman ikätekijän huomioimista koulutuksen 'todellinen' yhteys äänestämiseen ei kokonaan paljastu, mistä syystä koulutuksen ja iän on esiinnyttävä mallissa samanaikaisesti.

Taulukko 16:
Nuorten ikäluokkien äänestysaktiivisuus (%) koulutuksen (valitut tasot) ja asuinpaikan suhteen

Koulutus	Ikä							
	18–24		25–29		30–34		Yht.	
	Kaup	Mlk	Kaup	Mlk	Kaup	Mlk	Kaup	Mlk
Peruskoulu	53	59	50	62	61	72	72	77
Alempi keski-aste (ammattikoulu)	52	61	61	72	70	79	72	78
Ylempi keskiaste (yo tai opisto) . .	69	72	74	80	81	86	80	82
Yhteensä (kaikki koulutustasot) .	58	63	65	73	70	79	76	79

- Kun malliin iän lisäksi lisätään sosio-ekonominen asema, tulot ja omistaminen (viides sarake), kaikki kertoimet – lukuunottamatta alemmaa keskiastetta – pienenevät selvästi. Tämä merkitsee, että koulutusryhmien väliset erot suhteessa referenssiryhmään (peruskoulu) heikkenevät. Kuitenkin erot jäävät suuriksi. Esimerkiksi ylemmän kandidaattitutkinnon suorittaneiden 'äänestämisen varmuus' on mallissa 2.8-kertainen vain peruskoulun käyneisiin nähden. Tulos merkitsee sitä, että korkeaan koulustustasoon ja koulutustason paranemiseen käytännössä usein liittyvä sosiaalisen aseman nousu, suuremmat tulot ja omistaminen eivät ole niitä tekijöitä, jotka olisivat koulutuksen ja äänestämisen välisen riippuvuuden aiheuttavia 'taustatekijöitä'. Koulutuksella on toisin sanoen itsenäinen, muista tekijöistä riippumaton vaikutus äänestämiseen.

On kuitenkin korostettava, että tuloilla, omaisuudella ja sosiaalisella asemalla on huomattava koulutusryhmien välisiä aktiivisuuseroja korostava vaikutus, mikä näkyy sitä paremmin, mitä ylempään koulutusluokkaan siirrytään. Parhaiten tämä näkyy ylemmän kandidaattitutkinnon suorittaneissa: kun tulojen, omaisuuden ja sosiaalisen aseman vaikutus 'vakioidaan', heidän 'äänestämismvarmuutensa' suhteessa peruskoulun käyneisiin pienenee 4.2-kertaisesta 2.8-kertaiseksi. Aineellinen hyvinvointi on toisin sanoen koulutuseroja selvästi korostava tekijä, mutta ei missään tapauksessa niiden taustalla oleva syy. Taulukon 14 tulos varmistaa tulokinnon koulutuksen ensisijaisesta merkityksestä.

6. Aineellinen hyvinvointi ja äänestysaktiivisuus

Tulot ja omaisuus ovat taustatekijöitä, jotka selvästi määräävät ihmisten politiikkaa koskevia käsityksiä ja kannanottoja sekä heidän poliittisia valintojaan. Tyypillisimmän tulokinnon mukaan, jota useiden vuosikymmenten kuluessa tehdyt tutkimukset eri puolilla maailmaa ovat vahvistaneet, poliittinen passiivisuus nähdään yhtenä keskeisenä piirteenä 'huono-osaisen muotokuvassa', kuten Genevieve Knupfer tutkimuksessaan 'Portrait of the Underdog' asian ilmaisi jo 40 vuotta sitten. Ei-äänestämisenkin on mielellään nähty kurjissa olosuhteissa kehittyvän apaattisuuden tai apaattisen persoonallisuuden yhdeksi osapiirteeksi. Tällainen tulkinta on saanut tukea havainnosta, että poliittinen passiivisuus ja kurjat elämän olosuhteet usein esiintyvät samanaikaisesti. Käsitystä, että äänestämättömyys johtuu apaattisuudesta voi nykyoloissa pitää kuitenkin pitkälti epäonnistuneena, sillä entistä useammalle ei-äänestämisen on harkittu valinta.

Myös 'hyväosaisuuden' ja äänestämisen väliselle vahvalle riippuvuudelle on haettu perusteluja. Wolfinger ja Rosenstone (1980, 20–21) esittävät mm. seuraavat syyt:

(1) Hyvätuloiset, riippumatta koulutustasosta kykenevät muita todennäköisemmin hankkimaan työssään sellaisia valmiuksia, jotka ovat omiaan johtamaan aktiiviseen sitoutumiseen politiikkaan ja sitä kautta äänestämiseen.

(2) Tulotaso vaikuttaa enemmän kuin esimerkiksi koulutus ja ammatti asuinalueen ja mahdollisesti myös harrastusten valintaan, mistä seuraa tiettyjä poliittista osallistumista ja äänestämistä koskevia paineita.

(3) Hyvätuloisten 'panokset' politiikassa ovat suuremmat kuin muilla, mikä takaa hyvän motivaation osallistumiselle.

Taulukko 17:
Äänestysaktiivisuus (%) iän ja valtionveronalaisten tulojen suhteen

Valtionveronalaisten tulot (markkaa)	Ikä						Yht
	18-24	25-29	30-34	35-54	55-69	70+	
-19999	64	66	68	74	82	59	69
2-29999	57	64	65	72	81	68	70
3-39999	55	66	71	78	86	77	75
4-59999	54	67	74	80	89	82	76
6-79999	55	69	77	84	90	85	81
8-99999	56	71	80	86	92	88	85
10-119999	54	75	83	89	94	90	88
12-149999	64	77	84	91	95	90	90
150000+	59	79	86	92	96	91	92
Yhteensä	60	68	75	83	86	72	76

Taulukon 17 ylin rivi tarkoittaa henkilöitä, joiden valtionveronalainen tulo on alle 20 000 markkaa vuoden 1985 verotuksen mukaan. Tämä ryhmä sisältää suurimman osan koululaisista ja opiskelijoista. Toinen rivi sisältää henkilöt, joiden tulo oli 20 000-29 999 markkaa jne. Kysymyksessä on siis vuoden 1985 verotus, mikä merkitsee sitä, että kysymyksessä kunkin ikäisten kohdalla on tulo, jonka he ovat ansainneet runsas vuosi ennen äänestysajankohtaa.

Keskeiset havainnot voidaan todeta seuraavasti:

- Tulotasolla on koko aineiston tasolla erittäin selvä yhteys äänestysaktiivisuuteen.

Taulukko 18:
Suurituloisten (yli 150 000 mk/v.) äänestysaktiivisuus vaalipiireittäin: keski-ikäiset ja vanhat ikäryhmät

Vaalipiiri	35-54	55-69	yhteensä
	-vuot.	-vuot.	
Helsinki	92	96	74
Uusimaa	92	96	75
Turku, etel.	94	98	78
Turku, pohj.	95	97	79
Häme, etel.	93	96	76
Häme, pohj.	93	95	77
Kymi	93	98	77
Mikkeli	93	98	74
Pohjois-Karjala	94	97	74
Kuopio	91	97	75
Keski-Suomi	94	95	77
Vaasa	96	99	82
Oulu	93	95	76
Lappi	92	94	79
Yhteensä (kaikki) ...	83	86	76

Ero alimman ja ylimmän tuloluokan välillä on 23 prosenttiyksikköä (69 % vs 92 %). Suurituloisuus (yli 150 000 mk/vuosi) on lisäksi tekijä, joka hävittää myös kaikki maantieteelliseen alueeseen perinteisesti liittyvät erot, kuten taulukko 18 osoittaa:

- Taulukon 17 pohjalta voidaan edelleen todeta, että 18-24-vuotiaiden ryhmässä tulotason ja äänestämisen välillä ei käytännöllisesti katsoen ole juuri lainkaan yhteyttä (alin tuloluokka sisältää koululaisia ja opiskelijoita, joiden aktiivisuus jo aikaisemmin on todettu muita nuoria korkeammaksi). Tämä on mielenkiintoinen tieto, ja se vahvistaa käsitystä, että nuorten äänestämistä koskevien ratkaisujen taustalla on ainakin osittain muista poikkeavaa ajattelua.
- 25-29-vuotiaiden ryhmässä tulotasolla ja äänestämisen välillä on lähes 100 000 markan ryhmään asti vain varsin heikko yhteys.
- 30-34-vuotiailla äänestysaktiivisuus kasvaa johdonmukaisesti tulotason kasvun myötä. Sama pätee 35-54- ja 55-69 -vuotiaiden kohdalla sillä lisäyksellä, että ero alimman ja ylimmän tuloluokan välillä on sitä pienempi mitä vanhemmasta ikäluokasta on kyse.
- Yli 70-vuotiaiden ryhmä poikkeaa muista siinä, että tuloluokkien ääripäät ovat poikkeuksellisen kaukana toisistaan (59 % vs 91 %).

Taulukko 19:
Äänestysaktiivisuus (%) asuntokunnan tulokymmenyksen (valitut kymmenykset) ja iän suhteen

Tulokymmenys	Ikä						Yht.
	18-24	25-29	30-34	35-54	55-69	70+	
Alin kymmenys	54	61	67	74	78	55	67
Kuudes kymmenys	60	68	77	85	89	79	79
Ylin kymmenys	74	74	80	87	94	89	86
Yhteensä (kaikki)	60	68	75	83	86	72	76

Tiivistäen: tulotason yhteys äänestämiseen on siis harvinaisen selvä koko aineiston tasolla, mutta tähän pääsääntöön on kaksi selvää poikkeusta, yhtäällä nuoret, joilla yhteys on heikko ja toisaalla vanhat, joilla yhteys on poikkeuksellisen voimakas. Ensiksi mainitussa tilanteessa heijastuu nuorten aikuisten politiikkaan suuntautumisen irtoaminen perinteisistä harkinnoista, jälkimmäisessä passivoituminen mahdollisesti 'huono-osaisuuden' rinnakkaisilmionä. Tähän johtopäätökseen saadaan vielä yksi mielenkiintoinen täsmennys, kun äänestysaktiivisuuden vaihtelu rinnastetaan koko asuntokunnan tuloon, kuten taulukossa 19 on tehty.

Asuntokunnan tulolla tarkoitetaan kaikkien samassa asunnossa asuvien valtionveronalaisten tulojen yhteismäärää vuonna 1985 jaettuna henkilöiden lukumäärällä. Luokittelua varten asuntokunnat on järjestetty ensin nousevaan järjestykseen tulojen mukaan. Tämän jälkeen asuntokunnat on jaettu kymmeneen yhtä suureen luokkaan, joista kuhunkin kuuluu 10 prosenttia asuntokunnista. Taulukon ensimmäinen luokka sisältää siis asuntokuntien pienituloisimmat 10 prosenttia, kuudes kymmenys vastaavasti ne 10 prosenttia asuntokunnista, joiden yläpuolelle jää 40 prosenttia asuntokunnista ja ylin kymmenys parhaiten ansaitsevat 10 prosenttia.

Taulukossa 19 näkyy ensiksikin nyt entistä selvemmin edellä jo esitetty 'huono-osaisuuden' muotokuva: yli 70-vuotiaiden ryhmässä alimman tulokymmenyksen äänestysaktiivisuus on 55 ja ylimmän 89 prosenttia. Ero on 34 prosenttiyksikköä. Mielenkiintoinen on

myös 18-24-vuotiaiden ryhmä. Taulukko näet osoittaa, että alimmassa tuloluokassa äänestysaktiivisuus on pudonnut 54 prosenttiin ja kaupungeissa (ei taulukoitu) luku on 50 prosenttia. Sitä vastoin ylimmässä tuloluokassa nuorten aktiivisuus on noussut 74 prosenttiin. Koska ani harva nuorista ja nuorista pareista kykenee yksin kipuamaan ylimpään tulokymmenykseen, kysymyksessä ovat varakkaita kodeissa vielä asuvat nuoret. Tuloksessa heijastuu epäilemättä varakkaan kodin poliittisen sosialisointitehokkuus: perheen tulotaso selittää äänestämistä paremmin kuin yksilön omat tulot. Mutta yhtälailla on korostettava ilmiön kääntöpuolta: alimpiin tulokymmenyksiin kuulumisen näyttää tarjoavan ympäristön, jossa poliittisen osallistumisen motiivit ovat vähäisimmät.

Edellä esitetyt taulukot ja niistä tehdyt havainnot perustuvat kulloinkin aina kahden tekijän -esimerkiksi äänestäminen ja tulot - samanaikaiseen tarkasteluun. Aikaisemmin jo esitetty Taulukko 14 (s. 37, logistinen regressioanalyysi) tarjoaa tässäkin mahdollisuuden arvioida monimuuttujamallien pohjalta, säilyvätkö tulojen ja omaisuuden yhteydet äänestämiseen, kun samanaikaisesti malliin sisällytetään ikä, koulutus ja sosioekonominen asema. Tulokset ovat mielenkiintoisia, ja ne voidaan esittää seuraavasti:

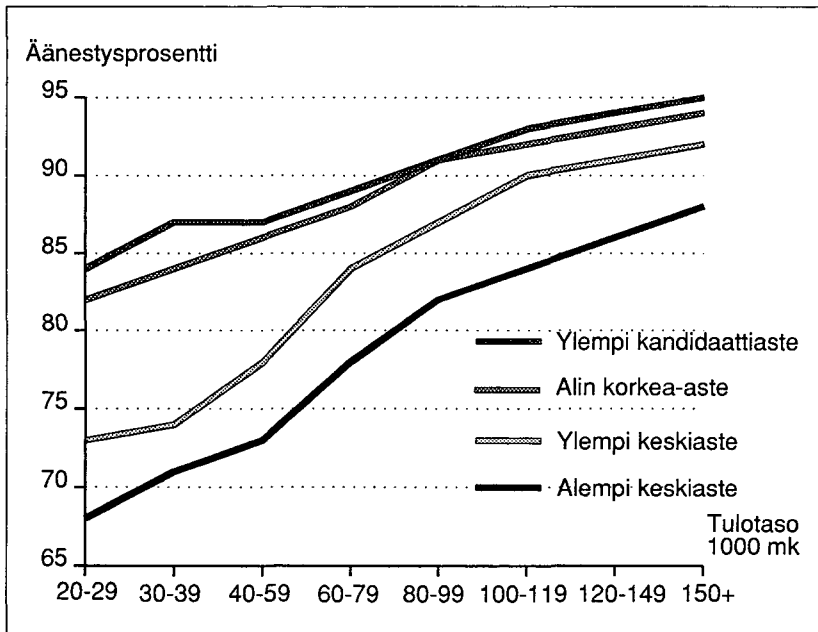
- Taulukon 14 (s. 37) toisesta sarakkeesta, jossa tulojen ja äänestämisen välistä (parittainen, kaksikulotteinen riippuvuus) suhdetta kuvataan 'vedonlyöntisuhteella', nähdään äänestämisen varmuuden kasva-

van selvästi tulotason myötä. Tuloluokkien kertoimet viittaavat siihen, että ensimmäinen tuloluokka, johon logit-analyysissa muita luokkia verrataan, ei käytäydy johdonmukaisesti. Tämä osoittaa, että määritelmällisesti alimpaan tuloluokkaan kuuluvat eivät todellisuudessa kuitenkaan ole heikkotuloisimpia. Nyt ylimmän tuloluokan äänestämisen varmuus on heihin nähden 3.4-kertainen, mutta jos ylintä tuloluokkaa verrattaisiin toiseksi alimpaan luokkaan, kertoimen arvo olisi 3.9. Joka tapauksessa kertoimet kasvavat selvästi.

- Kun ikä lisätään koulutuksen lisäksi malliin (Taulukko 14, kolmas sarake), tulo- luokkien kertoimet muuttuvat selvästi pienemmiksi. Tulos viittaa siihen, että suurituloisten korkeassa äänestysaktiivisuudessa on osittain kyse myös siitä, että suurituloiset ikäryhmät ovat keskimäärin vanhempia ja että vanhoilla ikäryhmillä ylimalkaan on taipumus äänestää aktiivisemmin. Tässä mielessä ikäerot osittain

selittävät tuloryhmien välisiä aktiivisuuseroja.

- Taulukon 14 neljännessä sarakkeessa malliin on iän lisäksi otettu vielä koulutus. Koulutuksen mukaan ottaminen hävittää tuloryhmien väliset erot miltei kokonaisuudessaan. Tämä osoittaa, että tulojen itsenäinen vaikutus äänestämiseen häviää ja että tuloryhmien aktiivisuuserojen taustalla on itse asiassa iän ja koulutuksen yhteisvaikutus. Toisin sanoen, jos tuloryhmien koostumukset olisivat iän ja koulutuksen suhteen samanlaisia, merkittäviä aktiivisuuseroja ei enää olisi. Taulukon 14 (s. 37) viidennessä sarakkeessa malliin on edellisten lisäksi vielä lisätty sosioekonominen asema ja omistaminen. Tällöin tuloryhmien väliset erot tulevat esiin loogisestikin 'oikean' suuntaisina, mikä viittaa siihen, että malli on onnistunut kuvaamaan tulojen ja äänestämisen välisen suhteen täsmällisesti ja ymmärrettävästi.

Kuvio 5:
Äänestysaktiivisuus koulutus- ja tulotason mukaan

Taulukko 20:
Äänestysaktiivisuus (%) koulutustason ja tulotason mukaan

	Tulotaso, tuhansia markkoja/vuosi								Yht
	20–29	30–39	40–59	60–79	80–99	100–119	120–149	150+	
Peruskoulu	70	77	77	80	82	83	84	85	75
Alempi keskiaste	68	71	73	78	82	84	86	88	75
Ylempi keskiaste	73	74	78	84	87	90	91	92	81
Alin korkea-aste	82	84	86	88	91	92	93	94	90
Ylempi kandidaattiaste	84	87	87	89	91	93	94	95	93
Yhteensä (kaikki)	70	75	76	81	85	88	90	92	76

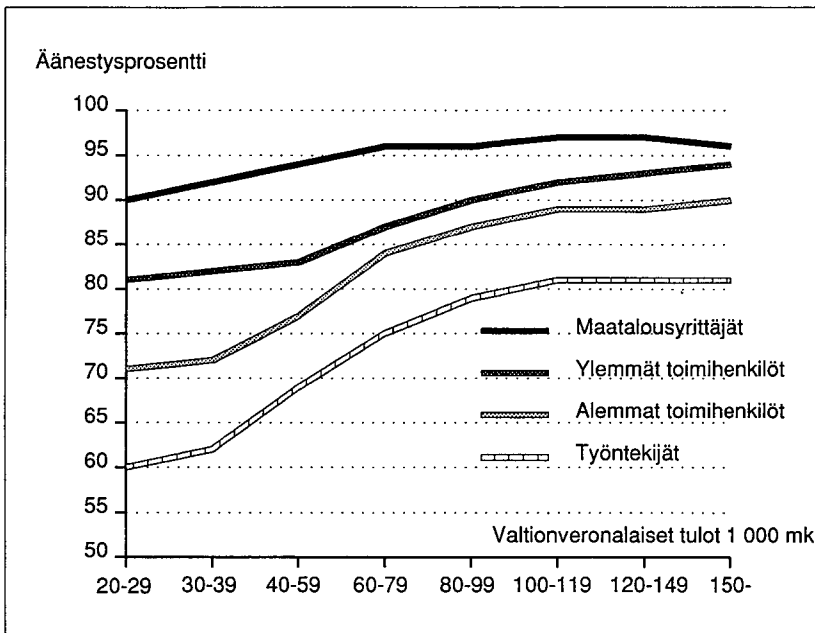
Myös Yhdysvaltoja koskevassa tutkimuksessa on havaittu, että tulojen ja äänestämisen välinen voimakas riippuvuussuhde muuttuu olennaisesti, kun koulutuksen vaikutus otetaan huomioon. Ensiksikin koulutuksen vaikutus äänestämiseen on paljon suurempi kuin tulojen. Toiseksi, eniten tulotaso vaikuttaa äänestämiseen niillä, joilla ei ole korkeakoulututkintoa. Kolmanneksi, korkeakoulututkinnon suorittaneilla keskitulotason ylittäminen ei vaikuta äänestysaktiivisuuteen, ja että vähemmän koulutetuilla sama vaikutus syntyy hieman korkeammassa tuloluokassa. Kun tietty tulotaso toisin sanoen on ylitetty, rahalla ei enää ole vaikutusta äänestämishalukkuuteen. Vain köyhyys ja ei-äänestämisen liittyvät läheisesti toisiinsa (Wolfinger & Rosenstone 1980, 24–25).

Edelliseen voidaan lisätä, että meilläkin (Taulukko 20) äänestysaktiivisuuden ja tulojen välinen yhteys on vähän koulutettujen

ryhmissä paljon voimakkaampi kuin esimerkiksi kandidaattitutkinnon suorittaneiden joukossa. Vastaavasti tulojen ja äänestämisen välinen yhteys on erilainen eri sosioekonomisissa ryhmissä (Taulukko 21). Esimerkiksi maatalousyrittäjien äänestysaktiivisuuteen tulotasolla ei ole juuri mitään vaikutusta. Sitä vastoin alempien toimihenkilöiden ja työntekijöiden aktiivisuuteen tulot näyttävät liittyvän melko selvästi: aktiivisuus kasvaa johdonmukaisesti aina siihen saakka, kunnes on tultu keskituloryhmiin. Tämän jälkeen rahalla ei ole paljoakaan merkitystä. Viimeksi mainitussa tapauksessa havaittuun riippuvuuteen voi vaikuttaa se, että suurempituloiset työntekijät ja alemmat toimihenkilöt ovat mahdollisesti myös enemmän koulutettuja, jolloin tuloksessa heijastuu koulutuksen vaikutus (vrt. edellä esitettyä logit-mallin tulkintaa koulutuksesta).

Taulukko 21:
Äänestysaktiivisuus (%) sosioekonomisen aseman ja tulotason mukaan

	Tulotaso, tuhansia markkoja/vuosi								Yht
	20–29	30–39	40–59	60–79	80–99	100–119	120–149	150+	
Työnantajat	83	85	85	85	88	87	89	91	86
Yksinäisyrittäjät	87	88	90	90	90	89	89	89	87
– maatalousyrittäjät	90	92	94	96	96	97	97	96	92
Ylemmät toimihenkilöt	81	82	83	87	90	92	93	94	90
Alemmat toimihenkilöt	71	72	77	84	87	89	89	90	81
Työntekijät	60	62	69	75	79	81	81	81	72
Yhteensä (kaikki)	70	75	76	81	85	88	90	92	76

Kuvio 6:
Äänestysaktiivisuus sosioekonomisen aseman ja tulotason mukaan

Omistaminen ja äänestysaktiivisuus

Aineellisen hyvinvoinnin ja poliittisen aktiivisuuden välistä suhdetta voidaan tarkastella myös omistamisen näkökulmasta. Todellisuudessa tulot ja omistaminen nivELYvät tietyksi läheisesti toisiinsa, mutta yhteiskuntaan ja politiikkaan sitoutumisen merkityksessä näillä asioilla voi ajatella olevan -ainakin periaatteessa- huomattavan eron. Omistaminen, jos mikään, kytkee ihmisen yhteiskuntatodellisuuden realiteetteihin, minkä seikan puolestaan, olettaisi kiihoittavan myös äänestämiseen. Taulukko 22 vastaa ainakin alustavasti tähän kysymykseen.

Taulukko 22:
Äänestysaktiivisuus (%) asunnon hallintaperusteen suhteen valituissa ikäryhmissä

Asunnon hallintaperuste	Ikä				Yht.
	18-24	25-29	35-54	55-69	
Omistaa talon ..	66	74	87	89	82
Omistaa osakkeen	63	73	85	89	81
Vuokra-asunto ..	48	61	69	78	65
Yhteensä	60	68	83	86	76

Verrattuna tulotason ja äänestämisen välistä suhdetta koskevaan taulukkoon yllä nähtävä tulos on samansuuntainen, ja se antaa lisäinformaatiota erityisesti 18-24-vuotiaiden kohdalla. Omistusasunnossa asuvien äänestyshalukkuus poikkeaa selvästi vuokra-asunnossa asuvien äänestysaktiivisuudesta, joiden äänestysprosentti on 48, mitä lukua voi pitää erittäin alhaisena.

Edellä kuitenkin nähtiin, että tulojen ja äänestämisen välinen yhteys oli palautettavissa pitkälti iän ja koulutuksen tiliin. Näin ollen on syytä kysyä, missä määrin myös omistamisen yhteys äänestämiseen on palautettavissa esimerkiksi koulutuksen, iän, sosioekonomisen aseman tai tulojen tiliin. Taulukossa 14 (s. 37) on pyritty esittämään vastaus tähän kysymykseen. Tulkinta, johon logit-mallien analyysin kautta päästään, on omistamisen kohdalla nyt kokonaan erilainen kuin tulojen kohdalla (Koska kysymyksessä on vain työllisiä koskeva aineisto, Taulukon 14 ensimmäisen sarakkeen prosenttiluvut poikkeavat jonkin verran Taulukon 17 luvuista, jotka perustuvat koko aineistoon).

Ensiksikin, omistavien äänestämisen varmuus 'vedonlyöntimielessä' on ei-omistaviin nähden 2.5-kertainen. Kun malliin lisätään ikä, ei-omistavien kerroin hieman suurenee (omistamisen ja ei-omistamisen välinen ero supistuu), mikä osoittaa, että alkuperäiseen omistamisen ja äänestämisen väliseen riippuvuuteen on sisältynyt tietty määrä myös iän vaikutusta. Koulutuksen lisääminen iän lisäksi malliin ei käytännöllisesti katsoen muuta lainkaan kerrointa eikä täten siis vaikuta omistamisen ja äänestämisen väliseen riippuvuuteen.

Vastaavasti, kun malliin edelleen lisätään sosioekonominen asema ja tulotaso, omista-

misen ja äänestämisen välinen suhde säilyy edelleen muuttumattomana. Tämä on mielenkiintoinen tulos ja se osoittaa, että omistaminen on tekijä, jonka vaikutusta yksilön poliittiseen sitoutumiseen ei voida palauttaa mihinkään sen 'lähikäsitteeseen' (tulot, koulutus, 'luokka'). Ilmeisesti omistaminen – erityisesti asunnon omistaminen Suomessa – on asia, joka sitoo ihmisen emotionaalisesti ja myös edun valvonnan kannalta politiikan realiteetteihin. Tämä merkitsee, että omistaminen – toisin kuin esimerkiksi tulot – on muista tekijöistä riippumaton poliittisen mobilisaation perustekijä, ja kiistattomasti, yksi äänestämisen taustatekijöistä.

7. Työttömyys, siviilisääty ja kieli äänestysaktiivisuuden taustatekijöinä

Alussa esitetty tutkimuksen tulkintaa organisoiva periaate on hyvä nostaa vielä uudelleen esiin. Sen mukaan politiikkaa yleisesti ja äänestämistä erityisesti ei ole järkevää tarkastella irrallisena ja itsenäisenä alueena ihmisen elämässä, vaan asiana, joka johdonmukaisesti liittyy hänen elämänotteeseensa. Äänestämisen on yksi osoitus siitä, miten yksilö tulkitsee oman asemansa suhteessa yhteiskuntaan ja millaisen aseman hän omassa todellisuudessaan on päättänyt antaa politiikalle. Tämän päätöksen taustalta on joskus vaikea löytää mitään politiikkaan viittaavaa tekijää. Usein on myös niin, että ihmiset eivät kykene antamaan yhtäkään syytä sille, miksi he äänestävät tai jättävät äänestämättä.

Seuraavassa äänestämisen kytketään vielä kolmeen elämäntilanteeseen, joissa tapahtunut poliittinen sosialisatio on varsin poikkeavalla tavalla jälleen muokannut ihmisten suhdetta politiikkaan ja äänestämiseen. Nämä elämäntilanteet ovat työttömyys, avioliitto ja vähemmistöasema eli ruotsinkielisyys.

Työttömyys ja äänestämisen

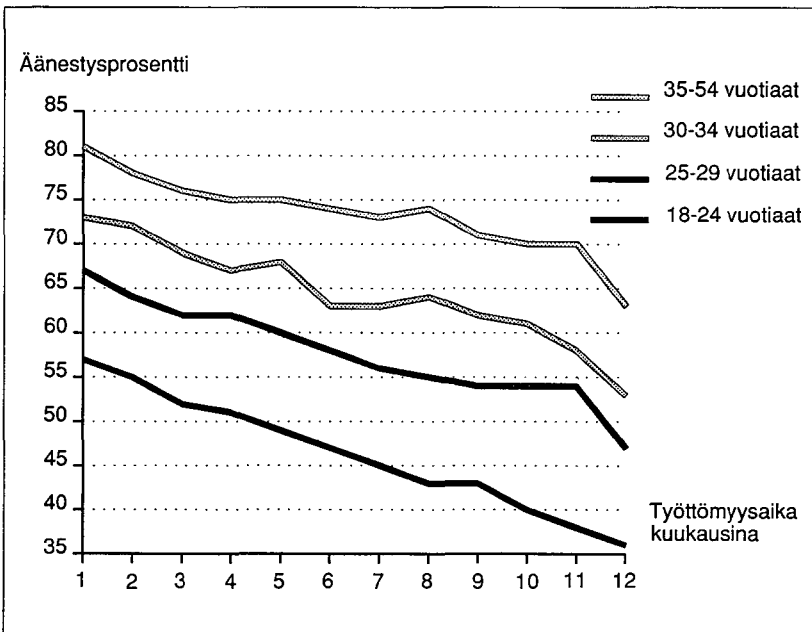
Äänestämisen ja työttömyyden välistä riippuvuutta koskevat tutkimustulokset ovat olleet jossain määrin ristiriitaisia. Eräissä Yhdysvaltoja koskevissa tutkimuksissa (tarkemmin Rosenstone 1982) on päädytty siihen, että työttömyys ei vaikuta äänestämiseen. Tulos perustuu päätelmään, että työttömien ryhmän sosiodemografisessa kuvassa tihentyy muka lukuisa joukko yleisiä äänestyspassiivisuuden taustatekijöitä (varattomuus, muutto, tms.), jotka selittävät 'tyhjäksi' havaitun työttömyyden ja äänestämisen välisen yhteyden. Toisin sanoen, työttömyydellä sinänsä ei olisi itsenäistä vaikutusta. Päinvastaisia ja paremmin perusteltuja tuloksia on myös saatu. Ne puolestaan osoittavat, että työttömyyden vaikutukset äänestämättömyyteen ovat selviä senkin jälkeen, kun muita keskeisiä taustatekijöitä on vakioitu (Wolfinger ja Rosenstone 1980, 29; Rosenstone 1982, 34). Selitykset korostavat useimmiten työttömyydestä aiheutuvia psykologisia ongelmia, kuten itsekunnioituksen ja itseluottamuksen menettämistä, sisäänpäin kääntymistä tai sosiaalisten suhteiden rikoutumisesta johtuvaa eristäytymistä.

Seuraavassa äänestysaktiivisuus on esitetty työttömyyden keston ja iän suhteen.

Taulukon tulokset ovat selvät. Lyhytaikainen työttömyys koettaneen ohimenevänä vit-sauksena, joka ei aiheuta äänestämisen ta-solla nähtäviä vaikutuksia. Sitä vastoin työt-tömyyden piteneminen johdonmukaisesti vähentää äänestysaktiivisuutta. Tulos poik-keaa Yhdysvaltoja koskevasta tutkimuksesta kahdessa merkityksessä. Ensiksikin, Yhdys-valloissa työttömyyden vaikutus on suurim-millaan työttömyyden alkuvaiheessa; toiseksi, työttömyyden passivoiva vaikutus vähe-nee hitaasti ja se saavuttaa saturaatiopisteen neljän kuukauden kohdalla, jonka jälkeen vaikutus häviää (Rosenstone 1982, 34). Meillä, kuten jo todettiin, työttömyyden kes-to ja aktiivisuuden lasku seuraavat monon-istisesti toinen toistaan.

Taulukko 23:
Äänestysaktiivisuus (%) työttömyyden keston ja iän suhteen (valitut ikäryhmät)

Työttömyyden kesto (kk)	Ikä			
	18-24	25-29	30-34	35-54
1 kuukausi ...	57	67	73	81
2 kuukautta ...	55	64	72	78
3 kuukautta ...	52	62	69	76
4 kuukautta ...	51	62	67	75
5 kuukautta ...	49	60	68	75
6 kuukautta ...	47	58	63	74
7 kuukautta ...	45	56	63	73
8 kuukautta ...	43	55	64	74
9 kuukautta ...	43	54	62	71
10 kuukautta ...	40	54	61	70
11 kuukautta ...	38	54	58	70
12 kuukautta ...	36	47	53	63
Yhteensä	51	60	66	74
Äänestys%, koko aineisto ..	60	68	75	83

Kuvio 7:
Äänestysaktiivisuus työttömyyden keston ja iän mukaan

Edellä todettu seikka tulee entistä selvemmin esiin, kun vähintään 12 kuukautta työttöminä olleiden äänestämistä verrataan vaalipiireittäin.

Pitkäaikaisen työttömyyden politiikasta vieraannuttava vaikutus on selvin Itä-Suomessa (Taulukossa aluetta edustaa Pohjois-Karjalan vaalipiiri) ja Etelä- sekä Kaakkois-Suomessa. Näillä alueilla 18–24-vuotiaiden äänestysprosentti vaihtelee 25–30 välillä. Länsi-Suomi poikkeaa muusta Suomesta silmiinpistävästi. Erilaisuuden taustalla olevia tekijöitä ei ole helppo eritellä.

Kysymykseen, missä määrin työttömyyden ja äänestysaktiivisuuden välinen suhde heijastaa työttömyyden 'itsenäistä' vaikutusta, voidaan vastata jälleen Taulukossa 25 esitetyn logit-analyysin pohjalta.

Taulukossa 25 ensimmäinen sarake kuvaa äänestysaktiivisuutta työttömyyden keston mukaan luokitelluissa ryhmissä. Kuten taulukosta havaitaan, äänestysaktiivisuus ei seuraa työttömyyden kestoja samalla tavalla johdonmukaisesti kuin aikaisemmin esitetyssä taulukossa (Taulukko 25), joka oli tehty iän suuntaisesti. Taulukon 25 toinen sarake osoittaa, että pitkäaikaistyöttömien 'äänestämättömyysriski' työllisiin nähden on lähes kolminkertainen ja 1–3 kuukautta työttöminä olleiden tätä lukua hieman verran pienempi. Kun ikä otetaan huomioon (kolmas sarake), vähemmän aikaa työttöminä olleet lähentyvät työllisiä ja kauan työttöminä olleet erottuvat entistä selvemmin muista. Tämä osoittaa, että riippuvuuden 'oikean' kuvauksen löytäminen edellyttää iän mukana olemista. Tulos viittaa myös siihen, että vähän aikaa työttöminä olleissa on ilmeisesti suhteellisesti ottaen paljon nuoria, jotka muutenkin ovat huonoja äänestäjiä.

Työttömyyden itsenäisen vaikutuksen testaamiseksi malliin on seuraavaksi lisätty siviilisääty. Tulos osoittaa, että tämä tekijä jossain määrin pienentää työttömyysryhmien välisiä eroja, mikä merkitsee sitä, että työttömyyteen tavallista useammin liittyvä avioliiton epäonnistuminen on lievästi, mutta kiistatta työttömien äänestysaktiivisuutta lisää vähentävä taustatekijä. Tämä vaikutus on vahvempi pitkään työttöminä olleiden kohdalla. Äidinkiellellä ei tässä ole mitään vaikutusta (ei taulukoitu). Kun lopulliseen

Taulukko 24:
Vähintään 12 kuukautta työttöminä olleiden äänestysaktiivisuus (%) iän ja alueen (valitut vaalipiirit) suhteen

Vaalipiiri	Ikä			
	18–24	25–29	30–34	35–54
Helsinki	27	42	46	57
Uusimaa	30	36	49	60
Turun etel.	32	52	49	59
Turun pohj.	62	73	73	76
Hämeen et.	34	39	43	57
Kymi	25	43	53	57
Pohjois-Karjala	27	40	51	62
Vaasa	51	68	57	68
Oulu	37	47	50	65
Lappi (maalaiskunnat)	53	67	73	74

Taulukko 25.
Työttömyyden vaikutus äänestämiseen. Äänestysprosentit ja logit-mallien kertoimet (odds ratio) parittaisissa (bivariate) ja monimuuttujamalleissa (multivariate): työlliset ja työttömät

	%	Parittainen	Monimuuttujamalli*		
			+ikä	+siv.	+muut
Työlliset	80	1.00	1.00	1.00	1.00
Työtön 1-2 kk	59	0.38	0.51	0.56	0.61
Työtön 3-7 kk	64	0.46	0.60	0.65	0.68
Työtön 8-11 kk	64	0.46	0.48	0.54	0.61
Työtön 12+ kk	59	0.37	0.34	0.41	0.48
Työtön, tuntem.	57	0.34	0.30	0.38	0.45

* Ensimmäinen sarake kertoo luokan äänestysprosentin, toinen sarake luokan 'äänestämättömyysriskin' verrattuna referenssiluokkaan (työlliset), kolmas iän ja neljäs iän plus siviilisäädyn mukanaan tuoman muutoksen ja viides sarake työttömyyden ja äänestämisen välisen yhteyden muuttumisen, kun mallissa ovat mukana ikä, siviilisääty, sukupuoli, koulutusaste, asuinpaikka ja äidinkieli.

malliin on edellisten lisäksi sisällytetty vielä sukupuoli, koulutus ja asuinpaikka, työttömyysryhmien erot edelleen hieman kaventuivat.

Tulosten pohjalta voidaan kuitenkin kiistatta todeta, että työttömyydellä on itsenäinen äänestysaktiivisuutta vähentävä vaikutus ja että tämä vaikutus on selvin kauan työttöminä olleiden kohdalla. Samalla on kuitenkin selvää, että työttömien alhaisessa äänestysaktiivisuudessa heijastuu osin myös eräiden muidenkin äänestyspassiivisuutta aiheuttavien olosuhteiden vaikutuksia.

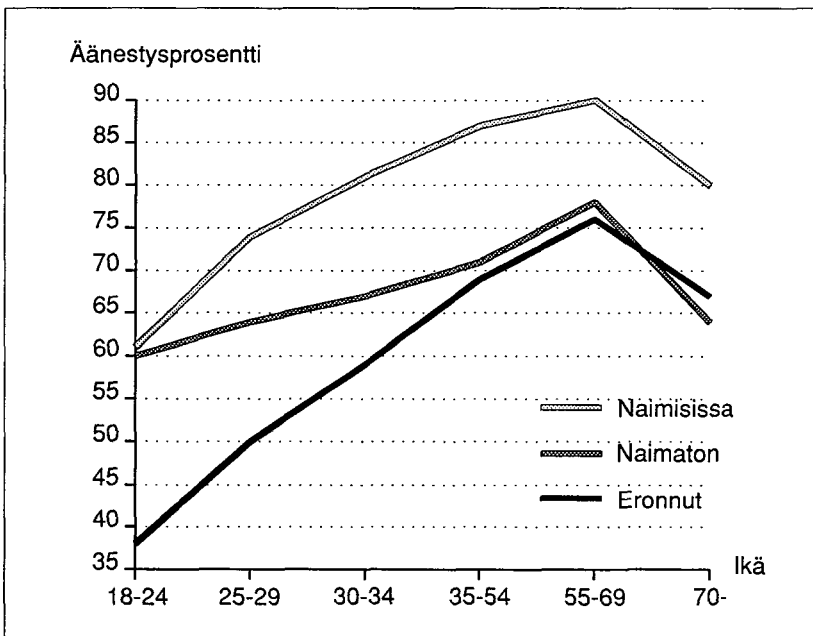
Äänestäminen sosiaalisena riittinä

Äänestämistä on yleensä totuttu pitämään pelkästään yksilön poliittisen valinnan välineenä, muusta elämästä erillään olevana asiana. Tätä ahdasta olettamusta on edellä toistuvasti asetettu kysymyksenalaiseksi. Äänestämisen kiinnittyminen yksilön seläiseenkin subjektiiviseen kokemuspiiriin, jolla ei oikeastaan pitäisi olla mitään suoranaista tekemistä politiikan kanssa, käy ilmi seuraavasta taulukosta (Taulukko 26), missä äänestäminen on taulukoitu siviilisäädyn kanssa.

Taulukossa on yksi tutkimuksen mielenkiintoisimmista tuloksista. Naimattomien ja naimisissa olevien välinen aktiivisuusero on kaiken kaikkiaan 20 prosenttiyksikköä. Erossa on lisäksi lisäpiirre, että aktiivisuusero kasvaa iän mukana niin, että yli 70-vuotiailla ero on 16 prosenttiyksikköä (80 % vs 64 %). 18–24-vuotiaiden ryhmässä olennaista eroa ei ole, mikä osoittaa kaikeksi sen, että tämän ikäisillä naimattomuus on muutenkin tavallisin ja tavanomaisin elämisen tapa.

Taulukko 26:
Äänestysaktiivisuus (%) iän ja siviilisäädyn mukaan

Siviilisäätty	Ikä						Yht.
	18–24	25–29	30–34	35–54	55–69	70+	
Naimisissa	61	74	81	87	90	80	85
Naimaton	60	64	67	71	78	64	65
Asumuserossa	35	49	60	70	79	70	67
Eronnut	38	50	59	69	76	67	69
Yhteensä (kaikki)	60	68	75	83	86	72	76

Kuvio 8:
Äänestysaktiivisuus iän ja siviilisäädyn mukaan

Edelleen on mielenkiintoista havaita, että avioliiton hajoaminen – asumuserossa olevat tai eronneet – vähentää suuresti äänestys-tunnettua kiinnostusta. Tämä näkyy erityisen voimakkaasti nuorissa ikäryhmissä: alle 30-vuotiailla äänestysaktiivisuus laskee noin 25 prosenttiyksikköä. Myös yli 35-vuotiaiden aktiivisuusarvot putoavat hyvin selvästi, mutta ne jäävät kuitenkin samanikäisten naimattomien aktiivisuustason tuntumaan.

Tulokset ovat pääpiirteissään samansuuntaisia Yhdysvalloissa tehdyn tutkimuksen kanssa, jossa myös havaittiin, että avioliitolla ja naimattomana asumisella ei nuorilla ole suurta eroa. Sitä vastoin aktiivisuusero on merkittävä vanhemmissa ikäryhmissä (Wolfinger ja Rosenstone 1980, 44–46). Avioliiton aktivoiva vaikutus perustellaan tutkimustuloksilla, jotka ovat osoittaneet, että heikosti politiikkaan sitoutuneiden yksilöiden käyttäytymiseen vaikuttaa eniten henkilökohtainen vuorovaikutus. Avioliitto on tietysti henkilökohtaisen vuorovaikutuksen ensisijainen lähde, mutta lisäksi se myös on instituutio, joka on omiaan yhdenmukaistamaan käyttäytymistä. On näet havaittu, että on suhteellisen harvinaista, että puolisoista vain toinen äänestää. Joko molemmat äänestävät tai molemmat jättävät äänestämättä (Glaser 1959; ks myös Petersson, Westholm ja Blomberg 1989, 307–320).

Tulos naimisissa olevien ja naimattomien välisestä suuresta aktiivisuuserosta osoittaa – sanottakoon se vielä kerran – myös äänestämisen sosiaalisen luonteen. Äänestäminen voidaan täten nähdä myös sosiaalisena rituaalismina tai riittinä, jota tehdään yhdessä. Äänestämisen tulkinta rituaaliksi selittää osaltaan vanhojen ja nuorten suurta aktiivisuuseroa. 'Riittäympäristön' hajoamisella asumusero ja avioero on erityisesti nuorten tapauksessa poikkeuksellisen voimakas vaikutus.

Taulukon 27 (logit-mallit) avulla voi tiivistelmänomaisesti vielä osoittaa, että naimattomien ja naimisissa olevien välisen aktiivisuuseron taustalla ei ole ikään, työttömyyteen, sukupuoleen, koulutukseen, asuinpaikkaan tai äidinkieleen mahdollisesti palautuvia (jakauma-)tekijöitä. Taulukon viides sarake näet kertoo, että naimattomien

Taulukko 27.
Valittujen taustamuuttujien vaikutus äänestämiseen. Äänestysprosentit ja logit-mallien kertoimet (odds ratio) parittaisissa (bivariate) ja monimuuttujamalleissa (multivariate): työlliset ja työttömät

	Ään. %	Parittainen	Monimuuttujamalli	
			+ikä	+muut
Siviilisääty ...				
Naimisissa ...	86	1.00	1.00	1.00
Naimaton ...	69	0.38	0.35	0.40
Eronnut/as.ero	65	0.30	0.52	0.54
Leski	84	0.86	0.60	0.65

* Ensimmäinen sarake kertoo luokan äänestysprosentin, toinen sarake luokan 'äänestämättömyysriskin' verrattuna referenssiluokkaan (naimisissa olevat), kolmas iän ja neljäs sarake siviilisäädyn ja äänestämisen välisen yhteyden muuttumisen kun mallissa ovat mukana ikä, työttömyys, sukupuoli, koulutusaste, asuinpaikka ja äidinkieli.

kerroin pysyy lopullisessa mallissa käytännöllisesti katsoen muuttumattomana. Eronneiden aktiivisuuseroa kuvaava kerroin lähennee referenssiryhmää (naimisissa olevat) iän huomioonottamisen jälkeen, mikä viittaa samaan asiaan, mikä tuli jo Taulukossa 26 voimakkaasti esiin, toisin sanoen, eroamisen vaikutus äänestämiseen on voimakkaampi nuorissa ikäluokissa. Leskien kerroin pienee (ero referenssiryhmään kasvaa) iän mukaanottamisen jälkeen, mikä vain osoittaa, että lesket ovat yleensä vanhempia (vanhemmat taas äänestävät aktiivisemmin). Näin ollen leskeyden aktiivisuutta heikentävä vaikutus tulee ikä huomioiden 'oikealla' tavalla näkyviin.

Lopputulos on se, että siviilisäädyllä on kiistaton itsenäinen vaikutus äänestysaktiivisuuteen ja että siviilisäätöön liittyviä eroja ei voida palauttaa ainakaan mallissa mukana olleiden muiden tekijöiden tiliin.

Kielivähemmistön äänestysaktiivisuus

Maamme ruotsinkielisen vähemmistön poliittisessa sosialisatiossa tiivistyvät miltei kaikki ne osaselitykset, joita tutkimuksen kuluessa on esitelty ja joiden on katsottu tulkitsevan erilaisten elämäntilanteiden synnyttämiä äänestysaktiivisuuden huippuja.

Taulukko 28:
Äänestysaktiivisuus (%) kielen ja iän suhteen (poislukien Ahvenanmaa)

Äidinkieli	Ikä						Yht.
	18–24	25–29	30–34	35–54	55–69	70+	
Suomi	59	67	75	82	86	71	76
Ruotsi	73	78	83	88	90	77	83
– maaseutu	74	87	91	92	93	78	88
Muu	60	68	67	73	86	67	72

Ensiksikin, kielellisen erityispiirteensä säilyttämisessä politiikan ja julkisen päätöksenteon asema vähemmistön kannalta on keskeinen ja politiikan vaikutusten tunnetaan kohdistuvan elämäntavan kriittiseen pisteeseen, kieleen. Tämä piirre tekee politiikasta kielivähemmistölle yhtä merkittävän areenan, kuin mitä se on esimerkiksi maatalousyrittäjille. Toiseksi, ruotsinkielisten poliittinen samaistuminen on vuosikymmenet kohdistunut melko riidattomasti yhteen puolueeseen, mistä syystä politiikka yleensä ja poliittiset valinnat erityisesti ovat saaneet itsestään selvän sisällön. Poliittisen valinnan kohde, Ruotsalainen kansanpuolue koetaan lisäksi, ei vain politiikkaa harjoittavana puolueena, vaan myös järjestönä, jonka toiminta sivuaa kaikkia vähemmistökulttuurille tärkeitä yhteiskunnan lohkoja, taloudesta taiteisiin. Lisäksi poliittisen sosialisointi tehokkaan toiminnan edellytykset – perheiden, sukujen, erilaisten organisaatioiden ja alueyhteisöjen toiminnan välityksellä – ovat poikkeuksellisen hyvät. Todennäköisyys suistua huono-osaisuuden kierteeseen on

myös keskimääräistä paljon pienempi. Toisin sanoen, tässä ovat kaikki korkean poliittisen osallistumisen edellytykset.

Erot suomenkielisten ja ruotsinkielisten välillä ovat kiistatta selviä kaikissa ikäryhmissä, ja ne vastaavat suurin piirtein sitä kuvaa, jonka esimerkiksi Erik Allardt tutkimuksissaan aikaisemmilta vuosilta – ensimmäinen koskien vuoden 1951 vaaleja (Allardt ja Bruun 1956; Allardt 1956) on esittänyt. Taulukon tuloksista kannattaa painottaa erityisesti nuoria koskevaa havaintoa. Nuorimmassa ikäryhmässä aktiivisuusero suomenkielisiin on 14 ja sitä seuraavassa vanhemmassa ikäryhmässä 11 prosenttiyksikköä. Ruotsinkielisyys on vahva sosialisointitekiä, mutta koko aineiston tasolla vaikutus lienee odotettua pienempi. Tämä viittaa siihen, että sitoutumisessaan politiikkaan ruotsinkieliset eivät ole yhdenmukainen ryhmä, ja että tulokseen täten peittyy mahdollinen alueellinen vaihtelu. Seuraavassa riippuvuus on täsmennetty edellä todetun oletuksen suuntaisesti.

Taulukko 29:
Ruotsinkielisten äänestysaktiivisuus (%) alueen (valitut vaalipiirit) ja iän suhteen

Vaalipiiri	Ikä						Yht.
	18–24	25–34	35–44	45–54	55–69	70+	
Helsinki	74	77	80	86	90	79	83
Uusimaa	69	78	86	88	89	75	82
– kaupungit	68	76	86	88	89	75	82
– maalaisk.	70	81	86	89	89	74	83
Turku et.	67	78	85	86	89	74	81
Vaasa	77	85	90	91	93	76	85
– kaupungit	75	81	88	90	90	76	84
– maalaisk.	79	88	91	92	91	76	87
Maarianhamina	35	45	53	60	67	53	52
Ruots. yht. (pl.Ahvenanm.) ...	73	81	88	90	91	77	84
Suomenkieliset	59	71	81	84	86	71	76

Tuloksista kannattaa poimia ainakin seuraavat:

- Länsirannikon – Vaasan vaalipiiri – ruotsinkielisessä kulttuurissa sosialisointitehokkuus on ylivoimainen. Aktiivisuus on tasaisen korkea kaikissa ikäryhmissä, mikä on harvinainen poikkeus koko tutkimustakin ajatellen.
- Alueelliset erot ovat selvimpiä nuorissa ikäryhmissä, mikä osoittanee näissä ryhmissä kieli-identiteetille rakentuvan poliittisen samaistumisen heikkenemistä erityisesti Etelä-Suomessa.
- Alueelliset erot ovat selviä myös 25–34-vuotiaissa, mutta sillä merkittävällä täsmennyksellä, että maaseudulla asuvien aktiivisuus on selvästi korkeampi kuin kaupunkilaisten.

- 35–69-vuotiaat ovat koko aineiston tasolla suhteellisen yhdenmukainen ryhmä. Oleellisia eroja ei esiinny enempää alueen kuin asuinpaikan suhteen.

Edellä esitetty osoittaa, että kieli-identiteetti on vahva sosialisointitekijä, mutta poikkeuksellisen vahva se on vain rajatulla alueella. Kielen merkitys vaihtelee sen lisäksi myös kaupunki-maaseutu jaottelun suuntaisesti.

Mielenkiintoisen lisän edellä esitettyyn tarkasteluun antaa Maarianhamina. Poikkeuksellisen alhaiset äänestysprosentit – niitä sen kummemmin kommentoimatta – osoittavat, minkä merkityksen ahvenanmaalaiset suomalaiselle politiikalle ovat päättäneet antaa.

III Puolueiden kannatus ja yhteiskunnan muutokset

1. Puolueiden kannatukseen kohdistuvat muutospaineet

Niin kuin johdantoluvussa todettiin, pohjoismaat – etenkin Suomi – ovat kansainvälisissä vertailuissa osoittautuneet maiksi, joissa puoluevalinnat perustuvat erityisen selvästi äänestäjien yhteiskunnalliseen luokka-asemaan. Tutkimusten mukaan ammatti liittyy pohjoismaissa kiinteämmin kuin muissa läntisissä maissa vasemmiston ja oikeiston vastakkaisuuteen, joka yleensä muodostaa puoluevalintojen perusulottuvuuden (esimerkiksi Rose 1974, 3–25). Luokka- ja kerrostumaseman tärkeyden on katsottu ainakin osaksi perustuvan siihen, että pohjoismaat ovat muiden yhteiskunnallisten tekijöiden – kuten uskonnon, kielen ja etnisen perustan – suhteen sisäisesti varsin yhtenäisiä. Silloin kun tällaisia jaotuksia on ollut olemassa, niistä on myös pohjoismaissa kehittynyt poliittisen organisoitumisen perusta, niin kuin kielestä Ruotsalaiselle Kansanpuolueelle Suomessa ja uskonnosta kristillisille puolueille, joita pohjoismaissa on eri aikoina esiintynyt.

Henry Valen ja Stein Rokkan ovat kuvanneet Norjan yhteiskunnan poliittisia vastakohtia kolminapaisella 'työvoiman', 'elinkeinoelämän' (pääoman) ja 'maatalouden' muodostamalla mallilla, jossa näitä kolmea yhteiskuntatalouden peruskategoriaa ja niiden mukaista luokka-, kerrostuma- ja ammattiryhmitystä vastaa poliittinen jaotus työläisten, johtavan luokan ja toimihenkilöiden sekä maanviljelijöiden puolueisiin (Valen ja Rokkan 1974, 333). Tämä malli soveltuu myös Suomeen (Uusitalo 1975, 31–32).

Yhteiskuntaluokkien ja elinkeinosektoreiden määrälliset voimasuhteet ovat Suomessa muuttuneet viimeksi kuluneiden kahden, kolmen vuosikymmenen kuluessa nopeasti ja perusteellisesti, mutta tähän jaotukseen kiinteästi kytkeytynyt puoluejärjestelmä on pysynyt samanaikaisesti kuitenkin varsin vakaana.

Matti Alestalon tutkimukseen perustuvat luvut (Taulukko 30) osoittavat havainnollisesti vuosien 1960–1985 välillä tapahtuneet luokkarakenteen muutokset Suomessa (Alestalo 1990, 217). Alestalon esittämän jaotuksen perusajatus on, että eri ammattiryhmien taloudellisen luokka-aseman määrää niiden suhde tuotantovälineisiin, mahdollisuudet markkinoilla jaettavien hyötyjen saavuttamiseen, työn luonne, tulojen määrätymistapa sekä se, millä perusteilla niiden valikoituminen (rekrytoituminen) tuotantoelämään ja sen yksiköihin tapahtuu (Alestalo 1990, 212). Tässä yhteydessä ei ole tarpeen yksityiskohtaisemmin tarkastella, miten yhteiskuntaluokat erottuvat näiden seikkojen suhteen toisistaan. On kuitenkin syytä todeta, että mainitut luokkakriteerit ovat tutkimusten mukaan tärkeitä yksilöiden yhteiskunnallista käyttäytymistä selittäviä tekijöitä, minkä vuoksi niiden perusteella muodostuvia yhteiskuntaluokkia todennäköisesti yhdistää myös yhtenäinen 'luokkakäyttäytyminen'. Objektiiivisen yhteiskunnallisen aseman ja yksilöiden käyttäytymismallien välisten yhtenevyyksien selvittäminen onkin yksi luokkatutkimuksen ja luokkien määrittelyn tarkoituksista.

Taulukko 30:
Ammatissa toimivan väestön yhteiskuntaluokat 1960–1985

Yhteiskuntaluokka	Sosioekonominen kokoonpano	1960	1970	1985
		Prosentteina		
Maanviljelijät	Maataloustyönantajat, maatalousyksinäisyrittäjät ja avustavat perheenjäsenet	28	13	7
Työväestö	Maa- ja metsätaloustyöntekijät, muut ammattitaitoiset ja erikoistuneet työntekijät, ammattitaidottomat ja erikoistumattomat työntekijät, alemmista toimihenkilöistä myyjät, apuhoitajat ja rahastajat	43	50	46
Pienyrittäjät	Muut kuin maataloustyönantajat, muut kuin maatalousyksinäisyrittäjät sekä avustavat perheenjäsenet, liikeyritysten johtajat (osa)	7	5	6
Alempi keskiluokka	Valtion ja kuntien alemmat toimihenkilöt, muut alemmat toimihenkilöt	12	22	27
Ylempi keskiluokka	Valtion ja kuntien ylemmät toimihenkilöt, muut ylemmät toimihenkilöt (pl. julkisen hallinnon johtavat ja ylemmät virkamiehet)	4	7	12
Yläluokka	Liikeyritysten johtajat (osa), julkisen hallinnon johtavat ja ylemmät virkamiehet	1	1	1
Ei tietoa		-	1	2
Yhteensä (Tuhansia)		100 (2033)	100 (2118)	100 (2227)

Vuoden 1985 tiedot eivät ole täysin vertailukelpoisia aikaisempien vuosien kanssa. (Alestalo 1986, 186 ja Alestalo 1990, 217)

Yhteiskunnan luokkarakenteen muutokset voidaan sovittaa puoluejärjestelmän kolmiomalliin seuraavanlaisen asetelman mukaisesti:

	Vasemmisto SDP & SKDL	Kesk.	Oikeisto Kok.
Työläiset	supistuu 'porvarillistuu' keskiluokkaistuu		
Viljelijät		supistuu yhtenäistyy 'yrittäjäistyy'	
Keskiluokat			laajenee epäyhtenäistyy 'työläistyy'

Asetelmassa näkyvät vasemmiston, keskustan ja oikeiston pääpuolueiden peruskannattajaryhmät ja näitä koskevat sosiaalisen muutoksen tärkeimmät toteutuneet ja käynnissä olevat muutossuunnat.

Elinkeino- ja ammattirakenteen muutos Suomessa ollut toisen maailmansodan jälkeen poikkeuksellisen nopea ja syvä. Eurooppalaisen mittapuun mukaan Suomi oli toisen maailmansodan jälkeen agraariyhteiskunta, jonka työvoimasta runsas 60 prosent-

tia toimi maatalouden piirissä. Nyt maanviljelijöiden osuus on vain noin 10 prosenttia, mikä ei enää merkittävästi poikkea kehityneimpien teollisten yhteiskuntien tasosta. Määrällisen supistumisen ohella myös viljelijöiden sosiaalinen ja taloudellinen asema ja sisäinen rakenne ovat olennaisesti muuttuneet. Vielä 1940- ja 1950-luvuilla maaseutua hallitsivat pientilat, joille talviset metsätyöt olivat välttämätön sivuansio. Tämä erityisesti maan itäisille ja pohjoisille maaseutualueille sijoittunut pientilallinen metsätyöväki, joka 1950- ja vielä 1960-luvullakin muodosti merkittävän osuuden maaseudun ammatissa toimivasta väestöstä, on käytännöllisesti katsoen kokonaan kadonnut. Samalla on kadonnut perinteisessä merkityksessään maalaisköyhälistö, joka eri muotoisena on keskeisesti vaikuttanut suomalaisen yhteiskunnan sosiaaliin, taloudellisiin ja poliittisiin oloihin. Nyt maaseutua ja maataloutta hallitsevat keskikokoiset perheviljelmät, joiden jäsenet yleisesti osallistuvat tilan ulkopuolisiin tehtäviin ja ammatteihin muissa elinkeinoissa. Maataloudessa toiminut palkkatyöväki on perheviljelmien yleistymisen johdosta käytännöllisesti katsoen kokonaan kadonnut.

Maatilojen keskimääräinen peltoala on erityisesti pienimpien yksiköiden poistumisen johdosta selvästi kasvanut ja tilojen väliset erot samalla kaventuneet. Myös harjoitettu maatalouspolitiikka on tehokkaasti tasannut tilakoosta ja maantieteellisestä sijainnista johtuvia viljelijäväestön taloudellisen toimeentulon eroja. Näin viljelijäluokan sisäinen rakenne on selvästi yhtenäistynyt. Myös maatalouden harjoittamisen yhteiskunnallinen ja taloudellinen luonne on kokenut olennaisen muutoksen. Perinteinen maatalous muodosti harjoittajilleen ammatin, elinkeinon ja taloudellisen toimeentulon ohella kokonaisvaltaisen elämänmuodon. Nyt maatalous on selvemmin yrittäjätoimintaa, joka omavaraistalouden sijasta tähtää markkinoilla tapahtuvaan vaihtoon ja jossa kustannuksia ja tuottoja arvioiva ajattelu pyrkii hallitsevaksi.

Viljelijöiden ja poliittisten puolueiden suhteisiin näillä muutoksilla on erityisesti kaksi vaikutusta. Kokoonpanoltaan sekä eduiltaan ja tavoitteiltaan yhtenäistyvänä luokkana viljelijät voivat myös poliittisesti muodostaa aikaisempaa yhtenäisemmin käyttäytyvän kokonaisuuden, jonka hallinta puolueiden näkökulmasta tässä mielessä selkeytyy. Toisaalta viljelijöiden poliittista ajattelua ja poliittisia valintoja ohjaa aikaisempaa korostuneemmin taloudellinen laskelmallisuus, joka voi löysätä ja jopa murtaa traditioihin perustuvia poliittisia ja aatteellisia siteitä, mitä lisääntynyt riippuvuus valtion harjoittamasta maatalouspolitiikasta voi vielä voimistaa.

Myös teollisuustyöläisten määrä on 1970-luvulta alkaen yleismaailmallista 'jälkieteollistuneiden' yhteiskuntien kehitystä seuraten vähentynyt ja sisäiseltä rakenteeltaan samalla aikaisempaa nopeammin uudistunut. Työväestön koko naismäärä on tästä huolimatta pysynyt jokseenkin vakaana, koska taloudellisen toiminnan monipuolistuminen on muodostanut sen piiriin uusia ryhmittymiä. Erityisesti yhteiskunnallisten palveluiden laajeneminen on luonut uusia työväestöön kuuluvia ammattialoja, jotka ovat naisvaltai-

sia ja matalasti palkattuja. Perinteinen teollisuustyö sitä vastoin on siirtynyt laajenevasti korkeaa teknologiaa soveltavaan tuotantoon, joka edellyttää myös työläisiltä aikaisempaa korkeampaa ammattitaitoa ja koulutusta. Tämä on tietenkin heijastunut työläisten palkkoihin ja muihin aineellisiin etuihin sekä sen asennoitumiseen ja sosiaaliseen arvostukseen. Ammattitaitoisen työväestön osuus onkin uusista matalapalkkaisista ammattialoista huolimatta kasvanut ja ammattitaidottoman työväestön osuus laskenut. Aikaisemmin suhteellisen laaja ammattitaidoton sekatyöväki on kokonaan kadonnut.

Poliittisen osallistumisen kannalta hallitseva kehityspiirre on työväestön vaurastuminen ja siihen liittyväksi katsottu keskiluokkaistuminen, jonka on usein arvioitu merkitsevän sitä, että työväestön taipumus omaksua keskiluokkaisia asenteita, arvostuksia ja käyttäytymismalleja yleistyy. Vaurastumisen ja mahdollisen keskiluokkaistumisen vastapainona ovat kuitenkin työväestön sisäisen rakenteen uudistumisen synnyttämät uudet matalapalkkaiset ryhmittymät, jotka taloudellisen ja sosiaalisen asemansa nojalla voivat olla taipuvaisia jatkamaan työväestön perinteisiä poliittisia ajattelu- ja käyttäytymismalleja.

Näkyvin luokkarakenteen muutos on ollut keskiluokkien kasvu, jonka painopiste on ollut alemmissa keskiluokissa. Keskiluokkien kasvu liittyy kiinteästi julkisen hallinnon laajentumiseen, mutta myös yksityisen sektorin hallinto-, toimisto- ja palvelutehtävien voimakas lisääntyminen on vaikuttanut kehitykseen. Myös naisten lisääntynyt työssäkäynti kytkeytyy toimihenkilöammattien lisääntymiseen ja keskiluokkien laajentumiseen.

Keskiluokka on sisäiseltä rakenteeltaan selvästi monipuolistunut, ja siihen on tullut ryhmittymiä, joiden taloudellinen asema ei poikkea työväestöstä. Keskiluokka on perinteisesti sijoittunut sekä yhteiskunnallisessa arvostuksessa että sosiaalisesti lähelle johtavaa luokkaa.

Taulukko 31:**Puolueiden ja ammattiryhmyksen välinen yhteys vuosina 1984–1988****A. Eri puolueiden kannattajien osuus (%) ammattiryhmissä**

	Maanviljelijät				Työläiset				Toimihenkilöt			
	1948	1966	1978	1988	1948	1966	1978	1988	1948	1966	1978	1988
SDP	10	8	7	7	40	42	41	45	16	22	21	18
SKDL	10	9	6	1	32	33	25	16	3	6	10	3
Kesk.	56	59	61	81	8	7	14	14	4	8	10	17
Kok.	14	9	12	6	9	5	8	12	50	37	36	41
Muut (%)	10	15	14	5	11	13	12	13	27	27	23	21
	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

B. Eri ammattiryhmiin kuuluvien osuus (%) puolueiden kannattajista

	Maanviljelijät			Työläiset			Toimihenkilöt		
	1948	1966	1978	1948	1966	1978	1948	1966	1978
SDP	14	7	1	76	74	65	1	19	29
SKDL	19	11	1	78	82	68	3	7	20
Kesk.	81	72	31	16	18	33	3	10	24
Kok.	27	12	5	25	20	23	480	68	52

Lähde:

Haranne (1980) sekä Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin laitoksen ja Suomen Gallup Oy:n yhteistutkimusaineistot

Puolueiden ja yhteiskuntaryhmien välisten yhteyksien kehitystä voidaan konkreettisemmin tarkastella Taulukon 31 lukujen valossa. Taulukon A-osassa ilmenee puolueiden kannatus maanviljelijöiden, työläisten ja toimihenkilöiden piirissä. Toimihenkilöihin sisältyvät tässä myös myös johtavassa asemassa olevat. Taulukon B-osa kuvaa yhteydet toiseen suuntaan ja osoittaa, miten puolueiden kannattajakuntien koostumus on näiden kolmen ammatillisen ja sosiaalisen ryhmän suhteen kehittynyt. Taulukoiden luvut ulottuvat vuodesta 1948 vuoteen 1988 ja ne perustuvat otantatutkimusten haastatteluaineistoihin, minkä vuoksi niihin sisältyy epätarkkuutta ja virhemahdollisuuksia. Seuraavat yleiset toteamukset puolueiden kannatuksen ja sosiaalisen perustan yhteyksistä lukujen perusteella voidaan kuitenkin jokseenkin luotettavasti esittää:

– Luokkaperusteinen, ammatillisen aseman mukaan määräytyvä poliittinen käyttäytyminen on edelleen Suomessa poliittisen osallistumisen peruspiirre. Tässä tapahtuneet vähäiset muutokset ovat kuitenkin puolueiden voimasuhteiden vähäisten muutosten ymmärtämiseksi tärkeitä.

– Maanviljelijöiden poliittinen kannatus keskittyy aikaisempaa laajemmin Keskustapuolueelle. Viljelijöiden kannatusta ovat taulukon mukaan menettäneet selvimmin Kokoomus, SKDL ja muiden puolueiden ryhmä. Maanviljelijöiden osuus tässä esitettävien taulukoiden perustana olevissa noin tuhannen äänioikeutetun otanta-aineistoissa on kuitenkin niin pieni, että satunnaisvaihtelun osuus on taulukon luvuissa otettava huomioon. Tietyin varauksin voidaan kuitenkin todeta, että maanviljelijöiden poliittinen suuntautuminen on entisestään yhtenäistymässä ja tässä mielessä puoluevalinnan luokkaperusteisuus heidän osaltaan voimistunut, mikä vastaa edellä todettua viljelijäluokan sisäisen yhtenäistymisen kehitystä.

– Työläisten poliittisen kannatuksen suuntautumisessa on kaksi puolta. Ensiksikin SDP on vuoden 1978 jälkeen lisännyt sen piirissä kannatusosuuttaan ja kehittynyt SKDL:n hajoamisen ja kannatusmenetysten myötä työväestön ehdottomaksi pääpuolueeksi. Toiseksi työväestön kannatuksesta selvästi aikaisempaa suurempi osa suuntautuu perinteisen vasemmiston

ulkupuolelle, Kokoomukselle ja erityisesti Keskustapuolueelle. Vasemmiston osuus työläisten kannatuksesta vuonna 1988 on noin 60 prosenttia, kun se vielä 1966 oli noin 75 prosenttia. Työläisten kohdalla poliittisen osallistumisen luokkaperusteisuus on siis heikentynyt, mikä viittaa keskiluokkaisten käyttäytymismallien yleistymiseen työväestön piirissä.

- Toimihenkilöiden poliittisessa käyttäytymisessä on tapahtunut työläisiin verrattavaa muutosta. Kokoomus ja muut puolueet – tässä tapauksessa lähinnä LKP ja RKP – saivat 1948 tehdyssä tutkimuksessa lähes 80 prosenttia toimihenkilöiden kannatuksesta ja vuosina 1966, 1978 ja 1988 vain noin 60 prosenttia. Muutos johtuu selvimmin Kokoomuksen kannatusosuuden heikkenemisestä ja Keskustan osuuden vastaavasta laajentumisesta. SDP ja Keskustapuolue sekä muiden puolueiden ryhmä saavat kukin nyt noin viidenneksen toimihenkilöiden äänistä. Myös toimihenkilöiden poliittisen käyttäytymisen luokkaperusteisuus on näin ollen heikentynyt.

Yhteiskunnan sosiaalisen ryhmittymisen muutokset ja luokkaperusteisen poliittisen käyttäytymisen heikkenemisen vaikutukset käyvät ilmi taulukon B-osasta, joka osoittaa, että viljelijäväestön välitön poliittinen merkitys rajautuu lähes yksinomaan Keskustapuolueen osalle. Sitä vastoin työläiset hitaasti supistuvanakin ryhmittymänä muodostavat merkittävän osan kaikkien puolueiden kannattajakunnasta. Puolueille strategisesti tärkein ryhmittymä kuitenkin on nopeasti laajentunut ja edelleen laajeneva toimihenkilöiden ryhmä, joka muodostaa kaikkien suurten puolueiden kannattajakunnista vähintään viidenneksen ja Kokoomuksen kannattajakunnasta yli puolet.

Tarkastellut taulukot paljastavat, että välittömin syy puolueiden kannatuksen vakaalle jatkuvuudelle sosiaalisen perustan huomattavista muutoksista huolimatta on ollut se, että suuret puolueet ovat onnistuneet säilyttämään perinteisten kannattajiensa tuen – Keskustapuolue jopa selvästi aikaisempaa keskittyneemmin – ja samanaikaisesti hankki-

maan jokseenkin tasaväkisesti kannatusta laajenevilta keskiluokilta. Vakautta on lisännyt myös se taulukoista näkymätön seikka, että minkään suuren puolueen kannattajista ei ratkaisevasti toisia enemmän eikä pysyvämmiin ole siirtynyt kannatustaan kasvattaneiden uusien pienten puolueiden taholle.

Voimakkaasti laajentuneiden keskiluokkien poliittinen tuki on strateginen välttämättömyys erityisesti suurille puolueille. Kilpailu keskiluokkien kannatuksesta ja samanaikainen perinteisten kannattajaryhmien kannatuksen säilyttäminen asettaa puolueet ristiriitaiseen asemaan siitäkkin huolimatta, että yhteiskuntaluokkien keskinäiset erot ja etuvastakohtat ovat kaventuneet. Tällä hetkellä poliittista osallistumista näyttääkin hallitsevan sosiaalisen määrätymisen sekä lisääntyvän irtonaisuuden ja liikkuvuuden rinnakkainelo, mikä lisää johdantoluvussa todetun muutoksen ja jatkuvuuden välistä jännitettä. Perinteinen kolminapainen työväestön, keskiluokkien ja viljelijöiden muodostama puolue- ja käyttäytymismalli on siirtynyt laajentuneen keskiluokan sisään, missä erityisesti SDP, Kokoomus ja Keskustapuolue käyvät lisääntyvää keskinäistä kilpailua. Tämän kilpailun tulos käy sitä vaikeammin ennustettavaksi, mitä enemmän sosialisatiomekanismien ja poliittisten traditioiden käyttäytymistä ohjaava ote heikkenee ja korvautuu kulloistenkin poliittisten tilanteiden ja niissä ilmenevien oman edun perustalla.

Tätä tutkimusraporttia kirjoitettaessa ovat menossa SDP:n ja Kokoomuksen muodostaman 'sinipunahallituksen' neljä vuotta kestäneen kauden viimeiset vuoden 1991 eduskuntavaaleja edeltävät kuukaudet, joiden kuluessa Keskustapuolueen kannatusluvut ovat mielipidemittauksissa nousseet ennätysmäisen korkeiksi. Vaikka mielipidemittausten muodostamien 'näennäisvaalien' tuloksiin tulee suhtautua varauksin, ne heijastelevat ehdottomasti myös äänestäjien todellisia käsityksiä ja käyttäytymisvalmiuksia. Vaikka korkeat kannatusluvut eivät merkitsisikään Keskustapuolueen läpimurtoa sen pyrkimyksissä valtakunnalliseksi yleispuolueeksi, niissä kuitenkin on kysymys keskiluokkien poliittisesta liikkuvuudesta ja edellä kuvatun kolmiomallin ajankohtaisuudesta.

Toimihenkilöt ja keskiluokka muodostavat sosiaaliselta asemaltaan varsin epäyhtenäisen kokonaisuuden, joka koulutuksen, tulo-tason ja muiden sosiaalisen aseman mittapuiden mukaan jakautuu selviin kerrostumiin, ja lisäksi niiden raja työläisiin on monella tavalla epäselvä. Vaikka todellisia sosiaalisia perusteita olisikin olemassa, tästä kerrostuneisuudesta ei ole kehittynyt keski-luokan sisälle selkeää perinteiseen poliitti-seen ajatteluun nojaavaa vasemmisto-oikeis-to-jakoa. Päinvastoin, tutkimuksissa on voitu havaita, että 'radikaalisia' asenne- ja käyt-täytymistäipumuksia voi ilmetä objektiiviselta luokka-asemaltaan ylemmissä ryhmissä ja vastaavasti 'konservatiivisia' taipumuksia asemaltaan alemmissä ryhmissä (Matheson 1979, 72). Tällaiset poikkeamat perinteisistä poliittisen käyttäytymisen kaavoista osoittavat, että yhteiskuntaluokkien rooli ihmisten yhteiskunnallista toimintaa ja käyttäytymistä integroivana perustana on heikentynyt.

Puolueiden voimasuhteiden muutoksia ja puolueiden välisiä kilpailuasetelmia selvite-tään tässä tutkimuksessa kunta-aineiston avulla. Tämän vuoksi on aiheellista tarkas-tella, miltä edellä kuvatut yhteiskunnan luokka- ja sektorirakenteen muutokset ja puolueiden kannatusmuutokset voivat näyt-tää alueellisesti ja maantieteellisesti.

Yhteiskunnan luokka- ja sektorirakenteen muutosten ohella on perusteltua kiinnittää huomio myös kahteen muuhun seikkaan,

joilla voi olla merkitystä puolueiden alueel-listen voimasuhteiden kehitykseen. Nämä ovat valtakunnallisesti yhtenäistyvä poliitti-nen kulttuuri sekä alueelliset kehitysvasta-kohtat ja niihin liittyvä aluepolitiikka.

Suomessa niin kuin useissa muissakin mais-sa poliittisten puolueiden kannatus on jakau-tunut alueellisesti epätasaisesti niin, että on muodostunut eri puolueiden sekä poliittisten aatteiden ja ajattelutapojen vahvoja ja heik-koja alueita. Tällaiset poliittiset alueet ovat osoittautuneet varsin pysyviksi ja yhteiskun-nan yleisistä muutoksista riippumattomiksi. Poliittisten alueiden synty on yleensä pa-lautettavissa joihinkin konkreettisiin histori-allisiin syihin ja tapahtumiin. Näiden alku-peräisten syiden poistuttua poliittisten aluei-den jatkuvuus on perustunut alueellisiin ja paikallisiin traditioihin ja 'poliittisiin ilmas-toihin', jotka muokkaavat alueen västön poliittista ajattelua ja käyttäytymistä (Jutikkala 1955, 75-81, Rantala 1970). Erityisesti säh-köisiin joukkotiedostusvälineisiin perustuen poliittisen julkisuuden valtakunnallinen yh-tenäisyys on lisääntynyt. Toisaalta politiikassa esillä olevat kysymykset ja niihin tar-jolla olevat ratkaisut yhä useammin ovat luonteeltaan valtakunnallisia ja koko yhteis-kuntaa koskevia. Tämän perusteella onkin ajateltavissa, että alueellisten ja paikallisten poliittisten traditioiden ja kulttuurien merki-tys kansalaisten poliittista ajattelua ja toi-mintaa ohjaavina tekijöinä on perinteisessä muodossaan väistymässä.

Puolueiden kannatukseen kohdistuvat muutospainet alueellisen kehityksen tilanteissa

Muutospainet	Alueellisen kehityksen tyypit			
	Keskukset		Periferia	
	Kasautuvan kasvun alueet	Kasvatavat rakenne-muutoksen alueet	Supistuvat rakenne-muutoksen alueet	Taantuvat alueet
Luokka- ja sektori-muutos	+	+++	++	+
Yhdentävä poliittinen kulttuuri	+	+	++	+++
Alueelliset vastakohtat ja aluepolitiikka	+	+	++	+++

Keskusta-periferia-vastakohta on ryhmitelty asetelmassa neljäksi tyyppiä, jotka karkeasti vastaavat tutkimuksessa hieman myöhemmin tarkasteltavaa kuntien empiiristä kehitystyypittelyä. Periferia-alueet jakautuvat kahdeksi tyyppiä. Taantuvat alueet ovat väestöään voimakkaasti menettäneitä ja elinkeinorakenteeltaan yleistä kehitystä hitaammin uudistuneita kuntia. Supistuvissa rakennemuutoksen kunnissa voimakkaasti supistuvan maatalouden tilalle on kehittynyt muita elinkeinoja enemmän kuin periferia-alueilla keskimäärin. Myös keskuksiset jakautuvat kahteen tyyppiin. Kasautuvan kasvun keskuksiset ovat vanhoja, suuria kaupunkeja joiden vakiintunut kaupunkimainen elinkeino- ja luokkarakenne ei ole niiden suuresta väestökasvusta huolimatta olennaisesti muuttunut. Kasvat rakennemuutoksen kunnat ovat alkuaan suhteellisen maatalousvaltaisia, nopeasti kasvaneita sekä elinkeino- ja luokkarakenteeltaan perusteellisesti uudistuneita kuntia.

Luokka- ja sektorirakenteen muutokset aiheuttavat paineita puolueiden kannatusmuutoksiin välittömimmin tietysti rakennemuutosten kunnissa. On kuitenkin selvää, että myös kasautuvan kasvun keskuksissa on tapahtunut niiden elinkeinorakenteen suhteellisen pienistä muutoksista huolimatta sellaisia luokkien sisäisen rakenteen muutoksia, joilla on merkitystä niissä asuvan väestön poliittiselle käyttäytymiselle. Taloudellisessa toiminnassaan edelleen maatalouteen keskittyvissä taantuvissa kunnissa mobilisaatio-perustan muutokset ja siitä aiheutuvat paineet poliittisiin muutoksiin ovat pienimmät.

Yhtenäistyvästä poliittisesta kulttuurista johdettavat muospaineet on arvioitu suurimmiksi periferian alueilla. Niissä puolueuudostuksessa on selvimmin paikallisia piirteitä sekä alue- ja pienyhteisön luomaa perustaa, joka rationalisoituvan ja keskittyvän politiikan voittaessa alaa tulee muutoksille alttiiksi. Sitä vastoin keskuksissa tällaiset kriteerit on omaksuttu aikaisemmin, ja kysymys onkin näiden keskuksissa kehittyneiden kriteereiden laajentumisesta koskemaan koko maata.

Periferian ja keskustan vastakohtaan liittyvät muospaineet nähdään suurimpina periferia-alueilla. Tähän liittyvät käsitykset alueiden 'tasapainoisen kehittämisen' tarpeellisuudesta yhteiskuntapolitiikassa yhdistävät periferia-alueiden asukkaita puoluekannasta riippumatta. Tämä vastakohta ja sen suhteen muotoillut poliittiset ohjelmat voivat muodostaa periferia-alueiden asukkaille tärkeän politiikan arvioinnin perustan. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että vahvasti periferia-alueiden kannatukseen sitoutuneiden puolueiden, erityisesti Keskustapuolueen mutta myös SKDL:n on vaikeaa laajentaa kannatustaan kasvavilla alueilla, elleivät ne löydä ohjelmallista sopusointua, 'keskustan' ja 'periferian' etujen välille.

Keskuksissa, muuttovoiton alueilla ja voimakkaan taloudellisen kasvun alueilla väestön tavoitetaso kohoaa. Muuttamiseen sinänsä jo liittyy sosiaalisen nousun toiveita ja pyrkimyksiä elintasoksi määriteltyjen standardien saavuttamiseen, mikä voi korostaa tähän vaikuttavien yhteiskuntapolitiikan lohkosten – erityisesti sosiaalipolitiikan ja veropolitiikan – asemaa kansalaisten poliittisen mielenkiinnon kohteina ja arvioperusteina sekä puolueiden välisen kilpailun välikappaleena.

Varsinaisilla reuna-alueilla kansalaisten voi olla kaikkein vaikeinta hahmottaa poliittisen suuntautumisen perusteita. Edellä esitetystä kaaviosta puolueiden kannatukseen kohdentuvat muospaineet on tällä alueella arvioitu ristiriitaisiksi. Näillä alueilla vallitsee voimakkaan poliittiset perinteet. Sekä Keskustapuolueella että SKDL:lla ja SDP:lla on niissä vahva poliittinen perinne, joka ei ongelmitta ja suoraviivaisesti ole uudistettavissa jonkin toisen puolueen ja poliittisen ajatussuunnan hyväksi. Yhteiskunnan kehityksen ja yhteiskuntapolitiikan painopisteiden siirtyminen etelään ja asutuskeskuksiin voi synnyttää tarvetta irrota perinteisistä vaihtoehdoista, vaikka ne sinänsä sisällöltään tyydyttäisivätkin.

Alla olevassa kaaviossa on hahmoteltu eräitä sellaisia kannatusmuutosten vaihtoehtoja, joita yhteiskunnan rakennemuutos sekä siihen liittyvät luokka- ja sektorirakenteen muutokset asettavat suurille puolueille.

Keskustapuolueen kannatuskehityksen avainkohdat ovat supistuvalla maaseudulla ja kasvavissa asutuskeskuksissa. Edellisessä sillä on mahdollisuus laajentua koko maaseudun puolueeksi, mutta liian keskitetty pyrkimys uudistumiseen ja kannatuksen laajentamiseen asutuskeskuksiin voi myös vaarantaa tämän mahdollisuuden. Ellei puolue kykene uudistumaan, sen uhkana on 'luonnollinen tappio' niissä maaseudun kunnissa, joissa teollistuminen ja palveluelinkeinojen

laajeneminen eniten muuttaa sosiaalista koostumusta.

Otollisimmat mahdollisuudet kannatuksen laajentamiselle yhteiskunnan rakennemuutos ja siihen liittyvä luokkarakenteen uudistuminen tarjoavat Kokoomukselle ja SDP:lle. Voimakkaimmin laajenevat ryhmät, uudet keskiluokat ovat lähinnä Kokoomuksen perinteistä kannattajakuntaa, ja lisäksi nämä ryhmät keskittyvät maantieteellisesti alueille, jotka perinteisesti ovat olleet sen vahvoja kannatusalueita. Sikäli kuin periferia-alueilla on tarvetta etsiä uusia poliittisia vaihtoehtoja, Kokoomuksella on mahdollisuus laajentaa kannatustaan myös siellä.

Yhteiskunnan rakennemuutoksen ja puolueiden kannatusmuutosten yhdistelmiä

Puolue ja kannatusmuutoksen suunta	Yhteiskunnan rakennemuutokseen kytkeytyvä alueellinen erilaistuminen			
	Periferia			Keskukset
	(1)	(2)	(3)	(4)
	Taantuvat väestötappion alueet	Kehittyvät ja uudistuvat alueet	Nopean muutoksen alueet	Kasautuvan kasvun alueet
SDP	- vanhan agraarikannatuksen supistuminen		työväestön keskiluokkaistuminen	
0				
+		-----	luonnollinen kasvu	-----
SKDL	- 'korpikommunismien' kannatusperustan supistuminen	-----	työväestön keskiluokkaistuminen	-----
0				
+		-----	luonnollinen kasvu	-----
Kesk.	- protesti puolueen uudistumista vastaan	luonnollinen tappio		
0				
+	muutos koko maaseudun puolueeksi	tappion viivästyminen	kannatusperustan uudistuminen	-----
Kok.	-			
0				
+	protesti	-----	luonnollinen kasvu	-----

Yhteiskunnan rakennemuutos ja luokkarakenteen uudistuminen suosivat välittömästi myös SDP:tä, jonka vasemmistolainen hyvinvointipolitiikka sopii erityisesti alimmille keskiluokille, jotka yhteiskunnalliselta asemaltaan ovat lähellä työväestön ryhmiä. Lisäksi väestön keskittyminen kaupunkiin ja keskuksiin voi hyödyttää myös SDP:tä, jonka olemus vanhoista agraarisista yhteyksistään huolimatta on kaupunkilainen.

SKDL:n kannatus on keskittynyt toisaalta – Erik Allardtin kuuluisaa ilmaisua lainaten – 'korpikommunismina' maan syrjäisimmille alueille ja toisaalta 'teollisuuskommunis-

mina' teollisuus- ja asutuskeskuksiin. Korpikommunismiin sosiaalinen perusta on kaventunut erityisesti pientiloilla eläneen metsätyöväen voimakkaan supistumisen johdosta, minkä vuoksi SKDL:n supistuminen näillä alueilla on 'luonnollista'. Teollisilla alueilla ilmenevän kommunismin suurin luokkarakenteen muutoksesta aiheutuva uhka aiheutuu työväestön keskiluokkaistumisesta. Työväestön rakenteellinen uudistuminen ja osittainen laajeneminen tarjoavat tietysti myös SKDL:lle mahdollisuuden 'luonnolliseen laajentumiseen' kasvavissa ja rakenteiltaan uudistuvissa kunnissa.

2. Puolueiden kannatusmuutosten yleiset piirteet

Sotien jälkeisiä puolueiden kannatusmuutoksia tarkastellaan aluksi Taulukoiden 32 ja 33 sekä niihin perustuvien kuvioiden valossa. Taulukot ja kuviot osoittavat neljän suurimman puolueen – SKDL:n, SDP:n, Kokoomuksen ja Keskustapuolueen – eduskuntavaaleissa 1945–1987 saamien ääniosuuksien muutokset erikseen kaupungeissa, maaseudulla ja koko maassa. Suurimpien puolueen rinnalla tarkastellaan lisäksi 'peruspuolueiden' ja 'uusien puolueiden' muodostamien puolueyhjmiön kannatusmuutoksia sekä kaikkien puolueiden yhteisiin kannatusmuutoksiin perustuvan poliittisen kokonaismuutoksen tasoa eri vaalien välillä. Taulukoiden ja kuvioiden perustana olevat vaalitulokset ja puolueiden äänimääräosuudet on esitetty yksityiskohtaisemmin tutkimuksen liitteessä.

Taulukot ja kuviot osoittavat, että kaupunkien ja maaseudun puolueasetelmat ja puolueiden kannatusmuutosten piirteet poikkeavat toisistaan selvästi.

Kaupunkien ehdottomia valtapuolueita ovat koko tarkasteltavan jakson olleet SDP, SKDL ja Kokoomus. SDP:n kannatus on koko tarkasteltavaa kautta katsoen pysynyt

kaupungeissa lähes muuttumattomana: vuoden 1945 eduskuntavaaleissa se oli 25.9 prosenttia annetuista äänistä ja vuoden 1987 vaaleissa 27.1 prosenttia. Ajanjaksolla puolueen kannatus on kuitenkin vaihdellut niin, että alimman ja ylimmän kannatustason välinen ero on lähes viisitoista prosenttiyksikköä.

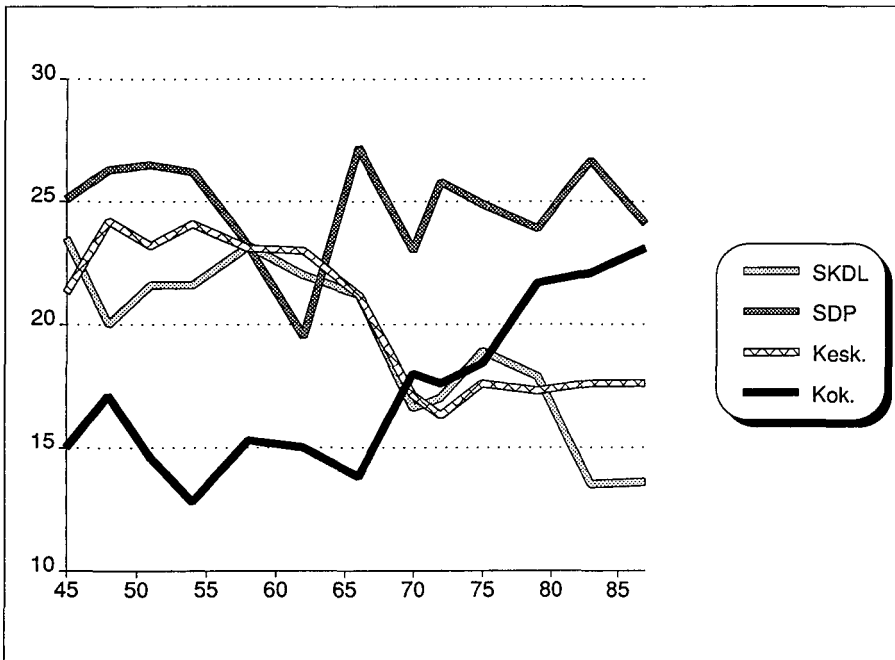
Kokoomuksen kannatus on tarkasteltavana ajanjaksona ollut kaupungeissa suhteellisen vakaa. Alimman ja ylimmän kannatustason ero on vajaa kymmenen prosenttiyksikköä. Puolue saavutti vuoden 1970 'protestivaaleissa' siihen saakka korkeimman sotien jälkeisen kannatustason, joka sen jälkeen on edelleen lähes yhtämittäisesti kohonnut vuoden 1987 vaaleihin saakka. Kokoomuksen kannatusmuutokset ovat varsin tiiviisti yhteydessä SDP:n kannatusmuutoksiin. Näiden puolueiden välillä on vallinnut selvä kilpailutilanne ja niiden kannatusmuutosten vastakkaisuus käy Kuviosta 10 havainnollisesti ilmi. Vuosien 1945–1987 välisenä aikana toimitettiin eduskuntavaalit kaksitoista kertaa. Näissä SDP:n ja Kokoomuksen kannatusmuutokset olivat kaupungeissa toisilleen vastakkaisia kymmenen kertaa.

Taulukko 32:

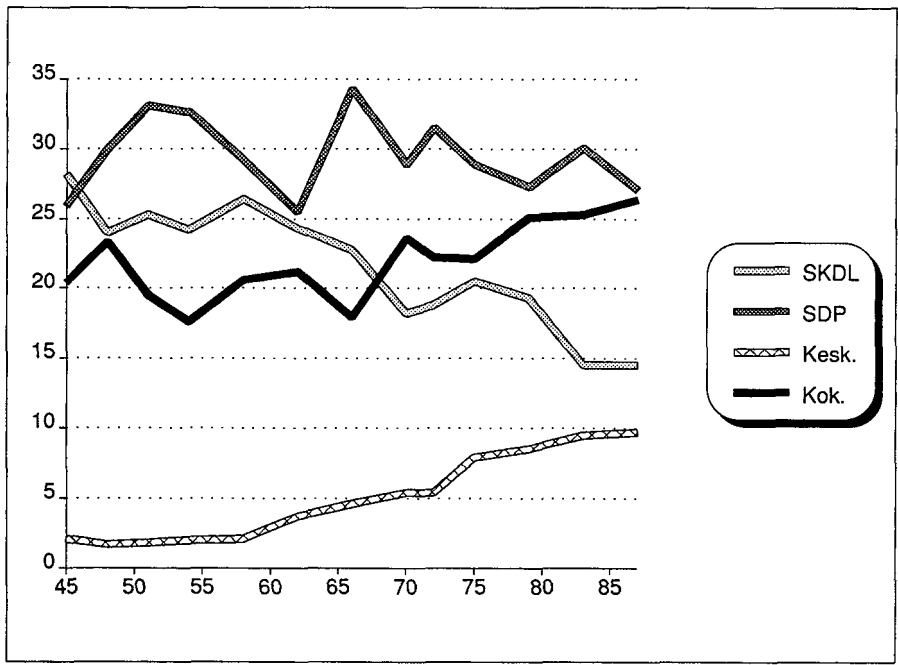
SKDL:n, SDP:n, Kesk.:n ja Kok.:n osuus annetuista äänistä vuosien 1945–1987 eduskuntavaaleissa koko maassa, kaupungeissa ja muissa kunnissa

Vuosi	SKDL			SDP			Keskusta			Kokoomus		
	Koko maa	Kaupungit	Muut kunnat	Koko maa	Kaupungit	Muut kunnat	Koko maa	Kaupungit	Muut kunnat	Koko maa	Kaupungit	Muut kunnat
1945	23.5	28.2	23.8	25.1	25.9	24.9	21.3	2.1	26.8	15.0	20.4	11.9
1948	20.0	24.0	20.2	26.3	30.0	25.2	24.2	1.7	31.8	17.1	23.3	12.9
1951	21.6	25.3	20.0	26.5	33.1	23.5	23.2	1.8	35.5	14.6	19.5	10.6
1954	21.6	24.2	20.3	26.2	32.6	23.0	24.1	2.0	37.1	12.8	17.6	9.4
1958	23.2	26.4	22.0	23.2	29.2	20.2	23.1	2.1	36.3	15.3	20.6	10.4
1962	22.0	24.3	20.8	19.5	25.5	15.6	23.0	3.7	36.5	15.0	21.2	9.9
1966	21.2	22.7	20.2	27.2	34.3	21.4	21.2	4.6	35.8	13.8	17.9	9.5
1970	16.6	18.2	14.9	23.0	28.9	17.7	17.1	5.4	29.2	18.0	23.6	12.3
1977	17.6	18.8	14.9	25.8	31.5	19.0	16.3	5.4	29.4	17.6	22.2	12.1
1975	18.9	20.5	16.4	24.9	28.9	19.1	17.6	7.9	31.4	18.4	22.1	13.3
1979	17.9	19.3	15.6	23.9	27.3	18.8	17.3	8.5	30.3	21.7	25.1	16.7
1983	13.5	14.5	11.8	26.7	30.1	21.6	17.6	9.5	29.8	22.1	25.3	17.4
1987	13.6*	14.5*	12.3*	24.1	27.1	19.3	17.6	9.7	30.5	23.1	26.4	18.0

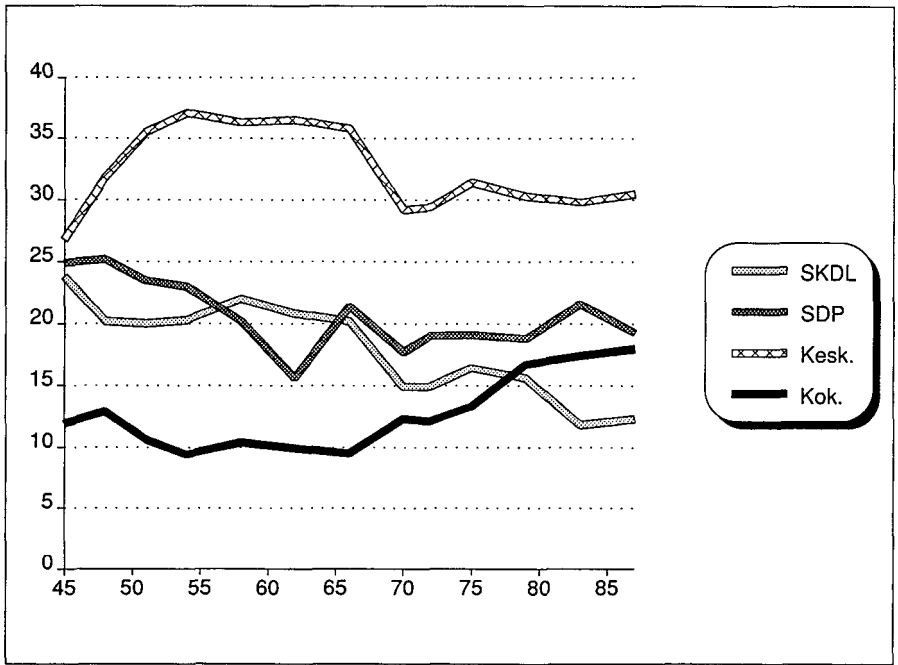
* Sisältää Demokraattisen vaihtoehdon saaman ääniosuuden (Koko maa 4.2 %, Kaupungit 4.8 %, Muut kunnat 3.4 %)

Kuvio 9:
SKDL:n, SDP:n, Kesk.:n ja Kok.:n kannatus eduskuntavaaleissa 1945–1987, koko maa

Kuvio 10:
SKDL:n, SDP:n, Kesk.:n ja Kok.:n kannatus eduskuntavaaleissa 1945–1987,
kaupungit

Kuvio 11:
SKDL:n, SDP:n, Kesk.:n ja Kok.:n kannatus eduskuntavaaleissa 1945–1987,
maaseutu

Taulukoiden ja kuvioiden ulkopuolelta on todettava, että tätäkin kiinteämpi kilpailuasetelma on vallinnut Kokoomuksen ja LKP:n välillä. Näiden puolueiden yhteinen kannatus on pysynyt jokseenkin vakaana vuosina 1945–1970, minkä jälkeen LKP:n asteittainen väistyminen puoluekentästä on selvästi edistänyt Kokoomuksen laajentumista.

SDP:n alhaisimmat ääniosuudet ovat vuosien 1945 ja 1962 vaaleissa, joista edellisen vaalitulosta määräsi SKDL:n sodan jälkeinen nousu ja jälkimmäistä puolueen hajaannus ja tämän ilmentymä TPSL, joka sai kaupungeissa 5.4 prosenttia annetuista äänistä. SDP palautti kannatuksensa vakiintuneelle tasolle ja osittain laajensikin sitä vuoden 1966 vaaleissa, jolloin sen osuus äänistä oli 34.3 prosenttia. Tämän jälkeen puolueen kannatus on kaikissa vaaleissa ollut noin neljä prosenttiyksikköä alhaisemmalla tasolla, missä heijastuu kannatustaan laajentaneen Kokoomuksen vaikutus.

SKDL:n kannatusmuutokset eivät kaupungeissa ole kovin selvästi olleet yhteydessä toisten suurten puolueiden muutoksiin. Kuviosta voidaan kuitenkin todeta, että vuoden 1966 eduskuntavaaleihin saakka SKDL ja SDP olivat keskenään kilpailevia vaihtoehtoja, joiden vaalimenestys on ollut toisilleen vastakkainen. Tämän jälkeen niiden kannatusmuutokset ovat sitä vastoin jossain määrin samansuuntaisesti seuranneet toisiaan. SKDL:n kannatuksen tärkeitä murroskohtia ovat olleet kaupungissa ja koko maan tasolla vuosien 1966, 1970 ja 1983 vaalit, joissa tapahtuneita ääniosuuksien mentyksiä se ei myöhemmissä vaaleissa ole onnistunut korvaamaan.

Keskustapuolueen tasainen, mutta melko vähäinen kannatuksen kohoaminen kaupungeissa ei kuvion perusteella ole näkyvästi yhteydessä toisten puolueiden kannatuksessa tapahtuneisiin muutoksiin.

Maaseutua hallitsee Keskustapuolue, joka vuoden 1966 eduskuntavaaleihin saakka lisäsi ja vakiinnutti kannatustaan maaseudun valtapuolueena. Vuoden 1970 'protestivaaleissa' sen kannatus kuitenkin putosi aikaisempaa selvästi alhaisemmalle tasolle, jolla kannatus on tämän jälkeen pysytellyt lähes

muuttumatta vuoden 1987 eduskuntavaaleihin saakka.

Vuoden 1958 eduskuntavaaleista alkaen aina 1970- ja 80-lukujen vaihteeseen saakka – eli 'Kekkosen tasavallan' ajan – Keskustapuolueen ja SKDL:n kannatusmuutokset olivat maaseudulla silmiinpistävästi yhdensuuntaisia, mutta 1980-luvun vaaleissa alkanut SKDL:n kannatuksen lasku on rikkonut puolueiden kannatusmuutosten keskinäisen yhteyden. Maaseudulla SDP:n ja Kokoomuksen välillä ei ole sellaista kilpailutilannetta kuin kaupungeissa, vaan SDP:n kannatus on vuosien 1966 ja 1970 eduskuntavaalien jälkeen pikemminkin seurallut Kokoomuksen kannatuksen tasaista kasvua. Kuviota katsoen Kokoomuksen kannatuskehitys puolestaan on maaseudulla ollut lähes Keskustapuolueen kannatuskehityksen peilikuva: vuoden 1966 vaaleihin saakka sen kannatus oli maaseudulla laskevaa, mutta vuoden 1970 vaaleissa se kääntyi nousuun, joka on jatkunut vuoden 1987 vaaleihin saakka.

Koko sotien jälkeistä kautta tarkastellen SDP:n kannatustaso on maaseudulla vähentynyt noin viidellä prosenttiyksiköllä. Alimillaan sen kannatus oli vuoden 1962 eduskuntavaaleissa, mihin välittömänä syynä selvimmin on TPSL:lle kohdistunut lähes neljän prosenttiyksikön ääniosuus, mutta myös Keskustapuolueen menestyksellinen laajentuminen koko maaseudun puolueeksi on nähtävä SDP:n vaalitulosten taustalla.

Sotien jälkeinen poliittinen 'uudelleen mobilisoituminen' merkitsi kannatuksen keskittymistä neljälle suurimmalle puolueelle. SKDL:n, SDP:n, Keskustapuolueen ja Kokoomuksen yhteinen osuus annetuista äänistä vuoden 1945 vaaleissa oli koko maassa noin 85 prosenttia, kaupungeissa noin 77 prosenttia ja maaseudulla noin 87 prosenttia. Näiden neljän suurimman puolueen rinnalla suomalaisen politiikan peruspuolueiksi voidaan historiallisin perustein lukea myös Liberaalinen Kansanpuolue (LKP), joka on toistaiseksi viimeisin eri puoluenimillä esiintyneestä poliittisen liberalismien traditiosta Suomessa sekä tietenkin Ruotsalainen Kansanpuolue, jonka asema ruotsinkielisen vähemmistön poliittisena edustajana on ollut keskeinen ja pysyvä. Näiden kuuden perus-

puolueen kannatuksen lähes yhtämittäinen supistuminen ja vastaava uusien puolueiden kannatuksen lisääntyminen ovat sotien jälkeisen poliittisen muutoksen keskeisimpiä piirteitä. Uusien poliittisten ryhmittymien voimistumisen ensimmäinen merkittävä ilmentymä oli 1950- ja 60-lukujen vaihteessa tapahtunut SDP:n hajoaminen ja TPSL:n muodostuminen. Laajimman kannatuksen uusista puolueista on saanut SMP, jonka menestys huipentui vuoden 1970 vaaleissa korostuneesti maan syrjäalueiden poliittisena protestina (Helander 1971). Myöhemmissä 1970-luvun vaaleissa tapahtuneiden tappioiden jälkeen SMP saavutti vuoden 1983 eduskuntavaaleissa uudelleen liki kymmenen prosentin ääniosuuden, joka seuraavissa vuoden 1987 vaaleissa ei tästä merkittävämmän vähentynyt. SMP:n uusi menestys nojasi olennaisesti Etelä-Suomessa ja kaupungeissa tapahtuneeseen kannatuksen laajentumiseen.

Peruspuolueiden kannatusta ovat vähentäneet myös Suomen Kristillisen liiton ja Vihreiden lisääntynyt kannatus. SKL:n kannatus oli korkeimmillaan vuoden 1979 eduskuntavaaleissa (4.8%). Vihreiden kannatus vuoden 1987 eduskuntavaaleissa oli 4 prosenttia.

Niin kuin Taulukosta 33 käy ilmi, suurten puolueiden ja peruspuolueiden kannatusosuuden supistumisen ja vastaava uusien puolueiden kannatusosuuden kasvun vaihtelet heijastuvat vain osittain puolueiden kannatuksen kokonaismuutosta kuvaavan indeksin muutoksissa. Kannatuksen kokonaismuutos ei ole lisääntynyt lainkaan siinä määrin, mitä puoluekentän hajaantuminen ja pienten puolueiden lukumäärän lisääntyminen sinänsä voisivat merkitä. Vuoden 1970 eduskuntavaaleissa tapahtunut kokonaismuutos on sotien jälkeisten vaalien suurin, ja myös vuosien 1975 ja 1983 vaalien kokonaismuutokset ovat suuremmat kuin 1950- ja 60-lukujen vaaleissa tapahtuneet muutokset, mikä osoittaa, että puoluejärjestelmässä ja äänestäjäkunnassa on liikkuvuutta ja muutoksen mahdollisuutta. Puolueiden keskimääräinen vaalien välinen kannatusmuutos on sitä vastoin pysynyt pienenä, ja jopa laskenut. Näin ollen poliittinen liikkuvuus ja puolueuskollisuudesta irronneiden ryhmien laajentumisen on tässä vaiheessa ilmennyt selvemmin puo-

luekentän pirstoutumisessa kuin poliittisten perusvaihtoehtojen keskinäisten voima-suhteiden jyrkissä muutoksissa.

Taulukko 33:
'Suurten puolueiden', 'peruspuolueiden' ja 'uusien puolueiden' osuus annetuista äänistä sekä puolueiden kannatustason kokonaismuutos vuosien 1954–1987 eduskuntavaaleissa vuosina 1945–1987

Koko maa				
	Suuret puolueet	Perus-puolueet	Uudet puolueet	Kokonaismuutos
1945	84.9	98.0	2.0	..
1948	87.6	99.2	0.8	12.8
1951	85.9	99.2	0.8	7.2
1954	84.7	99.6	0.4	6.2
1958	84.8	97.4	2.6	12.6
1962	79.5	92.2	7.8	11.2
1966	83.4	95.9	4.1	15.8
1970	74.7	86.3	13.7	30.0
1977	76.7	87.3	12.7	9.2
1975	79.8	89.1	10.9	18.0
1979	80.8	88.7	11.3	13.6
1983	79.9	84.5	15.5	22.0
1987	78.4	83.7	16.3	13.6

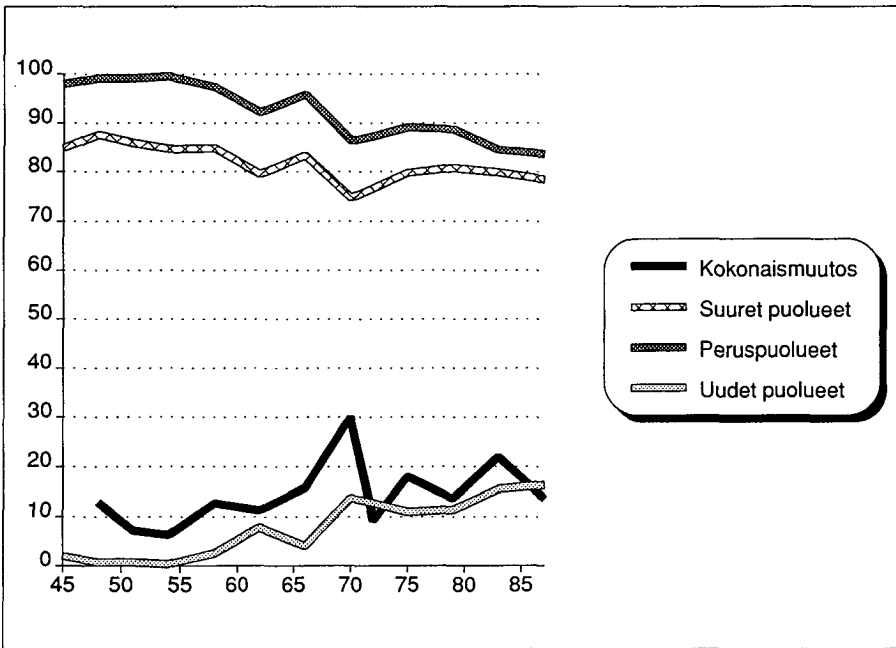
Kaupungit				
	Suuret puolueet	Perus-puolueet	Uudet puolueet	Kokonaismuutos
1945	76.6	98.6	1.4	..
1948	79.0	99.5	0.5	15.2
1951	79.7	99.2	0.8	13.2
1954	76.4	99.3	0.7	8.8
1958	78.3	95.8	4.2	17.6
1962	74.7	92.5	7.5	12.0
1966	79.5	96.0	4.0	19.4
1970	76.1	90.5	9.5	27.8
1977	77.9	90.5	9.5	9.6
1975	79.4	90.0	10.0	17.8
1979	80.2	89.2	10.8	12.8
1983	79.4	84.1	15.9	25.2
1987	77.7	83.1	16.9	15.8

Maaseutu				
	Suuret puolueet	Perus-puolueet	Uudet puolueet	Kokonaismuutos
1945	87.4	97.9	2.1	..
1948	90.1	99.3	0.7	13.0
1951	89.6	99.2	0.8	9.0
1954	89.8	99.8	0.2	5.8
1958	88.9	98.2	1.8	8.6
1962	82.8	92.1	7.9	13.0
1966	86.9	95.7	4.3	11.6
1970	74.1	82.8	17.2	33.6
1977	75.4	83.5	16.5	6.1
1975	80.2	87.8	12.2	20.0
1979	81.4	87.7	12.3	12.1
1983	80.6	85.0	15.0	18.8
1987	80.1	85.2	14.8	11.2

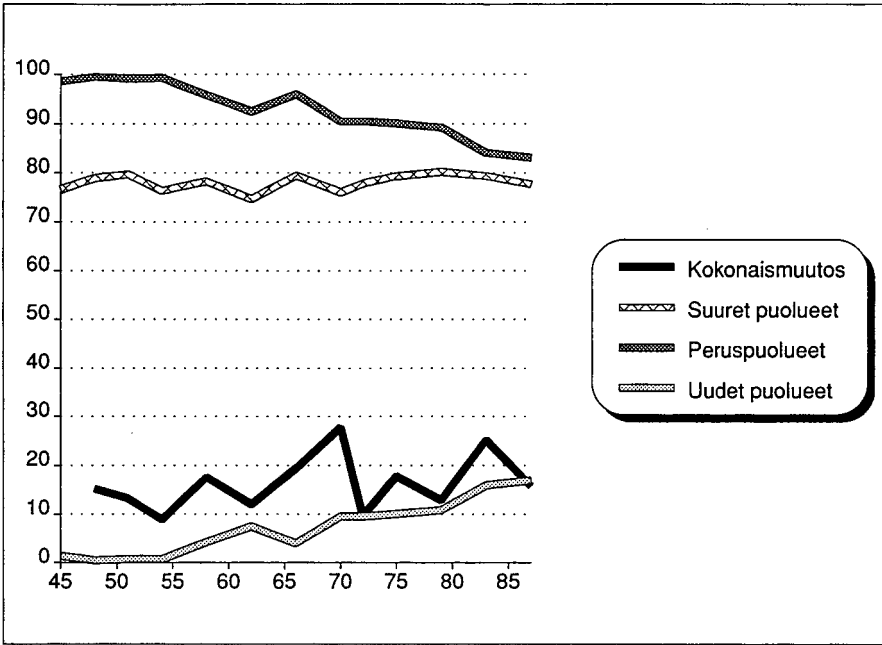
Suurten puolueiden, peruspuolueiden ja pienten puolueiden keskinäisten voimasuhteiden muutoksissa on eräitä kuntatyyppien välisiä eroja, joihin on syytä kiinnittää huomiota. Suurten puolueiden – SDP, SKDL, Keskustapuolue ja Kokoomus – yhteinen ääniosuus on vuosien 1945–1987 välillä pysynyt kaupungeissa lähes muuttumattomana sekä koko kautta että vaalien välisiä muutoksia koskien. Kaupungeissa uusien puolueiden kannatusosuuden lisääntyminen onkin tapahtunut peruspuolueisiin kuuluvien pienten puolueiden eli LKP:n ja RKP:n kustannuksella: vuoden 1945 vaaleissa LKP:n ääniosuus kaupungeissa oli 10.1 prosenttia ja RKP:n 11.9 prosenttia. Vuoden 1987 eduskuntavaaleissa LKP ei esiintynyt itsenäisenä

puolueena, ja RKP:n osuus kaupungeissa annetuista äänistä näissä vaaleissa oli 5.4 prosenttia. SKDL:n kannatuksen aleneminen ja Keskustapuolueen kannatuksen kohoaminen merkitsevät kuitenkin sitä, että kaupungeissa tapahtuneet puolueiden voimasuhteiden muutokset ovat edellä sanottua monimuotoisempia ja vaativat yksityiskohteisempaa tarkastelua, johon paneudutaan myöhemmin.

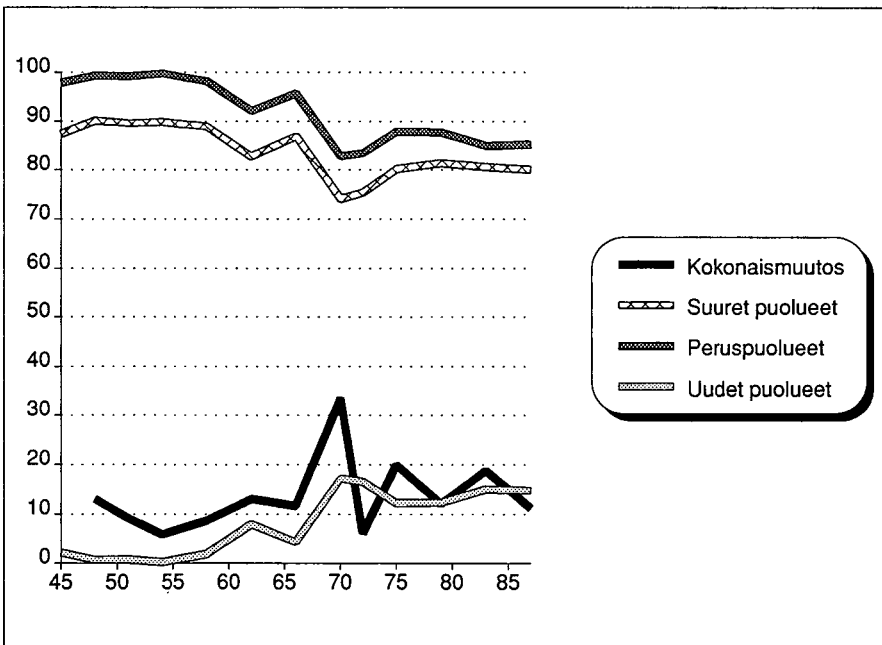
Maaseudulla uusien puolueiden muodostuminen ja laajeneminen on aiheuttanut vastaavia menetyksiä sekä neljän suurimman puolueen että kaikkien peruspuolueiden ryhmässä.

Kuvio 12:
Eri puolueiden kannatus ja kannatuksen kokonaisuutos eduskuntavaaleissa 1945–1987, koko maa

Kuvio 13:
Eri puolueiden kannatus ja kannatuksen kokonaismuutos eduskuntavaaleissa 1945–1987, kaupungit

Kuvio 14:
Eri puolueiden kannatus ja kannatuksen kokonaismuutos eduskuntavaaleissa 1945–1987, maaseutu

Puolueiden kannatuksen alueellinen levinneisyys

Suomessa puolueiden kannatuksen maantieteellinen levinneisyys noudattaa varsin selviä poliittisten alueiden rajoja, joiden synty liittyy puoluejärjestelmän historiallisiin alkuvaiheisiin ja jotka ovat osoittautuneet varsin kestäviksi. Taulukossa 34 on joukko tunnuslukuja, joiden perusteella voidaan arvioida, mitä sotien jälkeen tapahtuneet muutokset ovat merkinneet puolueiden kannatuksen alueelliselle kohdentumiselle. Taulukon ylimmillä riveillä on esitetty eräitä kannatuksen tasoa koskevia tunnuslukuja, joita ei tässä lähemmin tarkastella. Huomio kohdistetaan taulukon alimmille riveille, joiden mittaluvut kuvaavat puolueiden kannatuksen alueellisten erojen suuruutta eri puolilta. Tarkasteltavan aikajakson alkupään arvot on laskettu vuosien 1945, 1948 ja 1951 eduskuntavaalien keskiarvosta, millä on haluttu vähentää sotien jälkeisen poliittisen tilanteen poikkeuksellisuudesta johtuvia vaikutuksia. Tarkasteltava jakso ulottuu vuoden 1983 eduskuntavaaleihin.

Mittaluvuista ilmenevistä seikoista mainittakoon seuraavat:

- Suurimmat absoluuttiset erot kannatuksen alueellisessa jakautumassa, mitä osoittavat keskihajonta ja kvartiilipoikkeama, on sekä tarkasteltavan aikajakson alussa että

sen lopussa Keskustapuolueella. Sen kannatuksen alueellinen levinneisyys on siis kaikkein epätasaisinta, mikä on puolueen maaseutupainotuksen mukaista. SDP:n, SKDL:n ja Kokoomuksen kannatuksen alueelliset erot ovat Keskustapuolueeseen verraten selvästi pienempiä, keskenään jokseenkin saman suuruisia.

- Vuosien 1948/51 ja 1983 arvot eivät juurikaan poikkea toisistaan, mikä merkitsee, ettei suurimpien puolueiden kannatuksen alueellisessa kohdentumisessa ole tapahtunut merkittäviä muutoksia. SDP:n, SKDL:n ja Keskustapuolueen kohdalla erot ovat jonkin verran pienentyneet ja Kokoomuksen kohdalla jonkin verran kasvaneet. Taulukon kaksi alinta riviä paljastavat edellisiä mielenkiintoisempia ja osittain yllättäviä piirteitä puolueiden kannatusmuutoksissa.
- Suhteellinen poikkeama osoittaa, kuinka monta prosenttia keskihajonta on puolueen kannatuksen aritmeettisesta keskiarvosta. Tämä tunnusluku poistaa kannatuksen tasosta johtuvat alueellisten jakautumien eroavuudet ja tarjoaa tässä mielessä vertailukelpoisemman perustan eri puolueiden ja ajankohtien tarkastelulle.
- Kannatuksen suhteelliset alueelliset erot ovat SDP:n ja Keskustapuolueen osalta pysyneet tarkasteltavina ajankohtina lähes samoina. SKDL:n ja Kokoomuksen osalta

Taulukko 34:
Puolueiden kannatuksen alueellinen jakautuma 1945–83

	SDP		SKDL		Kesk.		Kok.	
	1945/1951	1983	1945/1951	1983	1945/1951	1983	1945/1951	1983
Koko maa	25.9	26.7	21.7	13.5	22.9	17.6	15.6	22.1
Kannatuksen kunnittaiset tunnusluvut:								
1. aritmeettinen keskiarvo	23.6	21.8	21.0	11.5	32.4	29.4	12.2	17.3
2. alakvartiili	14.2	12.7	13.2	5.8	18.7	15.7	6.2	10.8
3. mediaani	23.2	21.5	20.2	10.6	33.6	31.2	11.0	16.9
4. yläkvartiili	32.3	28.9	28.5	16.0	45.3	41.4	16.7	23.5
5. keskihajonta	11.4	10.4	10.3	7.3	18.9	16.8	7.9	8.3
6. kvartiilipoikkeama	9.1	8.1	7.6	5.1	13.3	12.9	5.2	6.4
7. suhteellinen poikkeama	48.3	47.7	49.0	63.5	58.3	57.1	64.7	47.9
8. "periferiaeroin"	92	82	97	86	142	168	79	79

ajankohdat sitä vastoin poikkeavat toisistaan selvästi. SKDL:n kannatuksen alueelliset erot ovat suhteellisesti selvästi kasvaneet, Kokoomuksen kannatuksen erot puolestaan selvästi pienentyneet. Tämä merkitsee sitä, että SKDL:n kannatuksen aleneminen on tapahtunut alueellisesti epätasaisesti. Alentuessaan puolueen kannatus on samalla keskittynyt. Kokoomuksen kannatuskehitys on päinvastainen. Kun puolueen kannatuksen absoluuttiset alue-erot ovat kannatuksen kasvun myötä lisääntyneet vain vähän, on puolueen alueellinen kannatus suhteellisesti selvästi tasoittunut. Kokoomus on toisin sanoen alueellisesti kehittynyt yleispuolueen suuntaan.

- Taulukon alin tunnusluku on laskettu jakamalla kunnittaisista tiedoista muodostettu aritmeettinen keskiarvo puolueen koko maassa saamalla äänimääräosuudella ja kertomalla osamäärä sadalla. Indeksi on nimetty kannatuksen periferiakertoimeksi, koska se osoittaa, missä määrin puolueen kannatus painottuu pieniin kuntiin. Kun indeksi saa arvon 100, ovat mainitut kannatuksen taso osoittavat tunnusluvut keskenään yhtä suuria, mikä tarkoittaa sitä, että puolueen kannatus jakautuu tasaisesti väestömäärältään erikokoisiin kuntiin. Mitä selvemmin indeksi ylittää arvon 100, sitä enemmän puolueen kannatus on keskittynyt pieniin kuntiin. Vastaavasti arvon 100 alittaminen merkitsee sitä, että puolueen kannatus on peräisin väkiluvultaan suurista kunnista.
- SDP:n ja SKDL:n kannatus on tarkasteltavien ajanjaksojen välillä painottunut entistä selvemmin suuriin kuntiin. Muutos ei kuitenkaan ole merkittävä. Kokoomuksen kannatuksessa ei tässä suhteessa ole tapahtunut lainkaan muutosta. Puolue on yhtä selvästi kuin aikaisemminkin asutuskeskusten puolue. Tarkasteltavalla ajanjaksolla asutuskeskusten lukumäärä on lisääntynyt sekä tähän liittyen pienten ja suurten kuntien vastakohtaisuus jyrkentynt. Kokoomus on siis kyennyt laajentamaan kannatustaan kaupungistumiskehitystä seuraten. Tämä rajoittaa edellä esite-

tyn toteamuksen, että Kokoomus on kehittynyt alueellisesti yleispuolueen suuntaan, koskemaan ensisijaisesti asukasmäärältään kasvaneita kuntia.

- Keskustapuolueen kannatus sitä vastoin on tällä indeksillä mitaten entistä enemmän keskittynyt asukasmäärältään pieniin kuntiin, mikä poikkeaa varsin selvästi siitä mielikuvasta, mikä syntyy sekä puolueen kannatuksen laajentamista koskevien pyrkimysten ja puolueen yhteiskunnan rakennemuutokseen nähdén vakaan kannatuskehityksen perusteella. Tämä tarkoittaa sitä, että Keskustapuolue on onnistunut paremmin pyrkimyksessään laajentua koko maaseudun puolueeksi kuin pyrkimyksessään saavuttaa valtakunnallisen, myös kaupungeissa menestyvän yleispuolueen asema.

Puolueiden kannatuksen alueelliset erot ja alueellinen kohdentuminen eivät siis ole sotiin jälkeisinä vuosikymmeninä olennaisesti muuttuneet. Kannatuksen alueelliset profiilit ovat säilyttäneet puoluejärjestelmän muodostumisen yhteydessä saaneen alueellisen muotonsa. Tätä poliittista stabiilisuutta voidaan tarkastella toisestakin näkökulmasta. Oheisessa asetelmassa on esitetty eri puolueiden vuoden 1945 – edelleen vuosien 1945, 1948 ja 1951 eduskuntavaalien keskiarvona laskettuna – ja vuoden 1983 kannatustason välinen yhteys korrelaationa ja korrelaation neliönä. Viimeksi mainittu osoittaa tässä tapauksessa kuinka suuren prosentiosuuden kunkin puolueen vuonna 1945 vallinnut kannatuksen alueellinen jakautuma tilastollisessa mielessä selittää vuonna 1983 vallinnutta kannatuksen alueellista jakautumaa eli kuinka paljon näiden kahden ajankohdan alueellisessa vaihtelussa on yhteistä.

	r	100r ² , %
SDP	.85	72
SKDL	.86	74
Kesk.	.93	86
Kok.	.78	61
RKP	.98	96

Luvuista ilmenee, että RKP:n ja Keskustapuolueen kannatus vuonna 1983 vastaa selvästi kaikkein kiinteimmin vuonna 1945 vallinnutta kannatuksen alueellista jakautumaa. Kokoomuksen kannatus on kaikkein eniten uudistanut alueellista muotoaan. Keskustapuolueeseen ja Ruotsalaiseen kansanpuolueeseen nähden myös SDP:n ja SKDL:n kannatuksen alueelliset painotukset ovat muuttuneet selvästi. Yleisesti ottaen kannatuksen alueelliset jakautumat ovat kuitenkin muuttuneet sangen vähän, mikä vastaa aikaisemmin esitettyjä toteamuksia.

Edellä sanottua täydentävät seuraavat korrelaatiot, jotka osoittavat, kuinka suoraviivainen yhteys vuosien 1945 ja 1983 välillä tapahtuneilla puolueiden kannatustason muutoksilla on puolueiden kannatustasoon vuonna 1945 ja vuonna 1983.

	Kannatuksen muutos 1945–83			
	SDP	SKDL	Kesk.	Kok.
Kannatuksen taso 1945	-.42	-.72	-.47	-.26
Kannatuksen taso 1983	.12	-.27	-.11	.39

Korrelaatiot voidaan tulkita sekä vuoden 1945 että vuoden 1983 näkökulmasta.

Jokaisen suuren puolueen kunnittaiset kannatusmuutokset vuosina 1945–1983 ovat yhteydessä siihen, millä tasolla puolueen kannatus on vuonna 1945 kunnassa ollut. SKDL:n kannatus väheni tarkasteltavana ajanjaksona noin kymmenellä prosenttiyksiköllä. Korrelaatio osoittaa, että väheneminen on kohdistunut erittäin johdonmukaisesti niihin kuntiin, joissa puolueen kannatus on aikaisemmin ollut korkea. Vuonna 1983 SKDL:n kannatus on kuitenkin edelleen keskimääräistä korkeampi niissä kunnissa, joissa sen kannatusmenetykset ovat olleet keskimääräistä suuremmat. Tämä merkitsee sitä, että SKDL:n kannatus on valtakunnallisesti supistuessaan vetäytynyt ja jossain määrin keskittynyt niihin kuntiin, joissa sen kannatus on perinteisesti ollut korkea. Edellä alueellisen kannatuksen hajontaluvuista kävi jo ilmi, että SKDL:n kannatus on suh-

teellisesti mitaten jonkin verran keskittynyt. Samanlainen, joskaan ei näin selvästi perinteisille kannatusalueille vetäytyvä on ollut myös Keskustan kannatuskehitys.

Päinvastainen sitä vastoin on ollut SDP:n ja etenkin Kokoomuksen kannatuskehitys. Näiden puolueiden vuoden 1983 eduskuntavaaleissa saaman kannatuksen ja vuosina 1945–1983 tapahtuneiden kannatusmuutosten yhteys on positiivinen. Tämä merkitsee sitä, että näiden puolueiden keskimääräistä vahvemmat kannatusalueet ovat osittain sotien jälkeisten muutosten seurausta. Niiden kannatus on siis alueellisesti jonkin verran uudistunut, Kokoomuksen jopa selvästi.

Myös seuraava asetelma perustuu korrelaatiokertoimiin. Siinä on esitetty neljän suurimman puolueen kannatustason väliset yhteydet sekä vuoden 1945 että vuoden 1983 tilanteen mukaisesti. Nämä korrelaatiot kuvaavat, kuinka samansuuntaisia tai vastakkaisia puolueiden kannatuksen alueelliset jakautumat tarkasteltavina ajankohtina ovat olleet.

	SDP		SKDL		Kesk.	
	1945	1983	1945	1983	1945	1983
SKDL	-.11	-.06				
Kesk.	-.42	-.63	-.16	-.07		
Kok.	.22	.36	-.09	-.10	-.20	-.33

Korrelaatioiden muutokset ovat melko pieniä mutta suunnaltaan poliittisen tilanteen kehitystä hyvin kuvaavia. Niinkuin aikaisemmin jo todettiin, SDP:n ja erityisesti Kokoomuksen kannatus on suuntautunut suuriin kuntiin, ja Keskustapuolueen kannatus puolestaan on suhteellisesti mitaten vahvistunut pienissä kunnissa. Tämä kehitys näkyy oheisissa korrelaatioissa siten, että SDP:n ja Kokoomuksen kannatus keskittyy entistä selvemmin samoihin kuntiin, samalla kun niiden molempien vastakkaisuus Keskustapuolueen hallitsemiin alueisiin on selvästi lisääntynyt. Alueellisesti katsoen keskusten ja reuna-alueiden poliittinen vastakkaisuus on siis voimistunut. SKDL on tässä asetelmassa jokseenkin neutraali, eikä sen asemassa ole tapahtunut muutoksia. Tämä onkin ymmär-

rettävää, koska SKDL:n kannatus jakautuu alueellisesti kahteen suuntaan, asutuskeskusten 'teollisuuskommunismiin' ja periferian 'korpikommunismiin'. Korrelaatioiden perusteella on pääteltävissä, että tämä jako on edelleen olemassa.

Suomen puoluejärjestelmä muodostui agraariyhteiskunnan oloissa, ja kaikilla suurilla puolueilla on ollut merkittävää maaseutukannatusta. Yhteiskunnan painopisteen siirtymässä kaupunkiin myös poliittiset vastakainasettelut ja puolueiden välinen kilpailu on keskittynyt niihin, mikä ilmeni edellä yksilöiden käyttäytymistä koskevien haastattelutkimusten tuloksissa siten, että puolueiden keskinäinen kilpailu on lisääntyvästi keskittynyt laajeneviin keskiluokkiin.

Puolueiden välisiä kilpailuasetelmia täydentävät oheiset korrelaatiot, jotka osoittavat, miten neljän suurimman puolueen vuosien 1945/48 – 1983 välillä tapahtuneet kannatusmuutokset ovat yhteydessä toisiinsa.

	SDP	SKDL	Kesk.
SKDL	-0.09		
Kesk.	-0.18	-0.33	
Kok.	-0.13	-0.23	-0.23

Puolueiden kannatusosuudet ja niissä tapahtuvat muutokset ovat tietenkin jo laskennallisesti yhteydessä toisiinsa: yhteenlaskettu kannatus on 100 prosenttia, ja yhden puolueen voitto edellyttää aina toisen puolueen tappiota. Tähän nähden taulukon korrelaatiot ovat yllättävän pieniä, mikä osoittaa, ettei suurimpien puolueiden välillä koko maata tarkastellen ole selvästi rakentuneita kilpailuasetelmia, vaan että puoluejärjestelmä tässä suhteessa on diffuusi. Merkittävää on myös se, että kaikkien suurten puolueiden välinen yhteys on negatiivinen, mikä kuvastaa ikään kuin kaikkien sotaa kaikkia vastaan.

Substantiivisempaa sisältöä edellä esitetyille havainnoille tarjoavat Taulukon 35 luvut, joista käy selville SKDL:n, SDP:n, Keskustapuolueen ja Kokoomuksen sekä muiden puolueiden yhteenlasketun ääniosuuden muutokset puolueiden perinteisillä kannatus-

alueilla vuosien 1945–1966 sekä 1966–1983 vaalien välillä. Kannatusalueyhdistys perustuu Onni Rantalán tutkimukseen (Rantala 1970), jossa on selvitetty puolueiden kannatuksen maantieteellistä levinneisyyttä ja pysyvyyttä koko Suomen itsenäisyyden aikana vuoden 1958 eduskuntavaaleihin saakka. Rantala osoitti, että puolueilla on selviä maantieteellisiä kannatusalueita, joissa niiden kannatus on säännönmukaisesti pysytellyt korkealla tasolla. Yleensä nämä alueet muodostavat yhtenäisiä alueellisia kokonaisuuksia, mutta jokaisella puolueella tai puolueyhdistyksellä on myös irrallisia 'erillispesäkkeitä', joissa niiden kannatus syystä tai toisesta on ollut pysyvästi poikkeuksellisen korkea. Oheisen taulukon ryhmittelyssä puolueiden varsinaiset kannatusalueet ja erillispesäkkeet on yhdistetty. Rantala on selvittänyt Kommunistien, SDP:n ja Keskustapuolueen (Maalaisliiton) kannatuksen alueellisen levinneisyyden; useisiin puolueisiin jakautunutta muun porvariston kannatusta hän on käsitellyt yhtenä kokonaisuutena.

Taulukko 35:
Suurten puolueiden kannatusmuutokset 1945–1983 puolueiden perinteisillä ydinalueilla, %-yksikköä

	Ydinalue				
	Maa-laisliiton	Muun porvariston	SDP:n	Kommu-nistien	Ei min-kään
SDP					
1945–1966	-3.6	3.8	-6.7	-1.9	-1.9
1966–1983	2.0	-0.5	-0.2	1.8	0.1
1945–1983	-1.6	3.3	-6.7	-0.8	-1.8
SKDL					
1945–1966	1.2	-1.6	-2.9	-1.2	-1.7
1966–1983	-7.6	-4.7	-6.3	-13.1	-7.7
1945–1983	-6.4	-6.3	-9.2	-14.3	-9.4
Kesk.					
1945–1966	0.0	2.8	6.1	0.9	3.0
1966–1983	-7.0	-2.8	-6.3	-2.2	-9.3
1945–1983	-6.9	0.0	-0.3	-1.7	-5.1
Kok.					
1945–1966	-1.6	-3.0	-1.2	-1.7	-2.4
1966–1983	4.5	6.3	8.2	5.6	8.7
1945–1983	2.9	3.3	7.0	3.9	6.3
Muut puolueet					
1945–1966	4.0	-2.0	4.7	3.9	3.0
1966–1983	8.1	1.7	4.6	7.9	8.2
1945–1983	12.1	-0.3	9.3	11.8	11.2

Taulukosta voidaan todeta, että puolueiden kannatusmuutokset ovat tarkasteltujen kahden ajanjakson osalta yleensä toisilleen vastakkaiset. Vuoden 1966 eduskuntavaaleja edeltänyt ja niiden jälkeinen kehitys muodostavat näin katsoen selvästi toisistaan erottuvat poliittiset jaksot. Taulukon luvuilla on myös selvä yhteys aikaisemmin esitettyihin korrelaatiokertoimien osoittamiin muutospirteisiin.

Puolueittain voidaan todeta seuraavaa:

- SDP:n kannatuksella, joka vuosien 1945–1983 välillä on koko maan tasolla pysynyt melko vakaana, on kuitenkin alueellisesti eriytyneitä muutospirteitä. Puolue on menettänyt asemiaan vanhoilla kannatusalueillaan ja puolestaan lisännyt kannatustaan muun porvariston perinteisillä kannatusalueilla. Nämä muutokset keskittyvät vuoden 1966 eduskuntavaaleja edeltävään kauteen. Tällöin SDP:n menetykset näyttäivät koituneen selvimmin Keskustapuolueen hyväksi, joka lisäsi kannatustaan SDP:n kannatusalueilla keskimäärin yli 6 prosenttiyksikköä. Tämän kannatuksen lisäyksen Keskustapuolue kuitenkin on menettänyt vuoden 1966 jälkeen täysin pääasiassa Kokoomukselle, jonka kannatus on lisääntynyt SDP:n vanhoilla kannatusalueilla vuosina 1966–1983 yli kahdeksalla prosenttiyksiköllä. Myös muiden puolueiden ryhmä on lisännyt kannatustaan näillä alueilla koko tarkasteltavana ajanjaksona yhteensä 9.3 prosenttiyksiköllä.
- SKDL:n tappiot ajoittuvat vuoden 1966 jälkeiseen aikaan ja ne kohdistuvat kaikkiin poliittisen tradition ryhmiin, voimakkaimmin kuitenkin puolueen omiin perinteisiin kannatusalueisiin, joissa sen kannatus on laskenut vuodesta 1945 yli 14 prosenttiyksikköä. Tämä vastaa edellä esitettyjä korrelaatioita, jotka myös osoittivat, että SKDL:n kannatuksen lasku on voimakkaimmin kohdistunut sen perinteisesti vahvoille alueille.
- Keskustapuolueelle kehityksessä vuoden 1970 vaalit muodostavat jyrkän käännekohdan kannatuksen kehityssuunnassa. Puolue lisäsi kannatustaan vuosien 1945–1966 välisellä kaudella omia perinteisiä kannatusalueitaan lukuunottamatta kaikissa poliittisen tradition ryhmissä, erityisesti SDP:n vanhoilla kannatusalueilla, joista suuri osa on taustaltaan agraarisia. Omilla kannatusalueillaankin se säilytti asemansa täsmälleen vuosien 1945, 1948 ja 1951 vaalien keskimääräisellä tasolla. Vuoden 1966 jälkeen Keskustapuolue on menettänyt kannatustaan kaikissa ryhmissä, eniten omilla perinteisillä kannatusalueillaan, SDP:n kannatusalueilla ja kunnissa, jotka eivät kuulu minkään puolueen perinteisiin vahvoin alueisiin. Koko sotien jälkeistä kautta katsoen Keskustapuolue on menettänyt kannatustaan eniten omilla perinteisillä kannatusalueillaan
- Kokoomuksen kannatus on lisääntynyt vuoden 1966 vaalien jälkeen kaikissa poliittisen tradition ryhmissä, kuitenkin selvästi eniten SDP:n perinteisillä kannatusalueilla ja alueilla, joita mikään puolue ei perinteisesti ole muita selvemmin hallinnut.
- Muiden puolueiden muodostama ryhmä on lisännyt kannatustaan muun porvariston kannatusalueita lukuunottamatta varsin tasaisesti kaikissa muissa tarkasteluun sisältyvissä alueryhmissä. Nämä kannatuksen lisäykset ajoittuvat pääosin vuoden 1966 jälkeiselle kaudelle.

3. Puolueiden kannatusmuutosten sosiaalinen perusta

Puolueiden kannatusmuutosten yhteyksiä sosiaalisiin ja poliittisiin taustatekijöihin eritellään seuraavassa regressioanalyysien avulla. Analyysien kohteina ovat kaikki Suomen kunnat Ahvenanmaan kuntia lukuunottamatta. Niissä ei pyritä maksimaalisen selitysasenteen toteuttavien mallien spesifiointiin, vaan niiden ensisijainen tarkoitus on osoittaa eri tekijöiden merkitys ja niiden keskinäinen asema puolueiden kannatusmuutosten ja yhteiskunnan rakenteen välisissä yhteyksissä.

Ensiksi tarkasteltavat regressiomallit on muodostettu kumulatiivisesti siten, että mallia on täydennetty vaiheittain eri taustatekijöiden muodostamalla muuttujaryhmillä. Mallien lähtökohtana ovat puolueiden kan-

natuksen sosiaalista perustaa kuvaavat muuttajat. Viimeisiksi niihin on lisätty poliittista kilpailua osoittavia tekijöitä. Mallit on esitetty Taulukossa 36.

Analyysin muuttujaryhmät koostuvat seuraavista yksittäisistä muuttujista:

- Elinkeinorakenne ja sen muutos:
 - maataloudessa toimivien määrän suhteellinen muutos vuosina 1950–1980
 - teollisuudessa toimivien määrän suhteellinen muutos vuosina 1950–1980
 - palveluelinkeinoissa toimivien määrän suhteellinen muutos vuosina 1950–1980

Taulukko 36:

SKDL:n, SDP:n, Kesk.:n ja Kok.:n vuosien 1966–1983 välisten kannatusmuutosten yhteys sosiaalisiin ja poliittisiin taustatekijöihin. Kumulatiiviset regressiomallit

a = mallin kumulatiivinen selitysasaste (100 R²)

b = kunkin muuttujaryhmän itsenäinen selitysosuus (%)

	SKDL		SDP		Kesk.		Kok.	
	a	b	a	b	a	b	a	b
Kaupungit								
Sektoriperusta	14.9		32.1		65.9		41.3	
Luokkarakenne	19.9	30	35.3	47	68.3	77	47.9	59
Hyvinvointi	47.9	41	48.1	17	79.6	13	55.4	9
Poliittinen traditio	66.0	26	63.6	20	87.3	9	76.9	27
Poliittinen kilpailu	68.0	3	75.6	16	87.9	1	81.0	5
Yhteensä, %		100		100		100		100
Maaseutu								
Sektoriperusta	20.3		10.6		25.4		17.7	
Luokkarakenne	22.5	29	14.9	29	26.3	42	18.6	35
Hyvinvointi	28.1	7	18.4	7	34.0	12	31.8	30
Poliittinen traditio	75.1	61	46.9	55	59.2	41	46.7	33
Poliittinen kilpailu	77.4	3	51.4	9	62.4	5	47.3	2
Yhteensä, %		100		100		100		100
Kaikki kunnat								
Sektoriperusta	17.0		11.5		38.2		25.3	
Luokkarakenne	17.7	25	19.3	34	38.8	56	27.6	50
Hyvinvointi	28.7	15	22.7	6	46.6	11	36.6	16
Poliittinen traditio	69.5	57	48.3	46	67.3	30	52.9	29
Poliittinen kilpailu	71.6	3	56.2	14	69.3	3	55.7	5
Yhteensä, %		100		100		100		100

- väkiluvun suhteellinen muutos vuosina 1960–1980
- maataloudessa toimivien osuus vuonna 1950
- metsätaloudessa toimivien osuus vuonna 1950
- teollisuudessa toimivien osuus vuonna 1950
- Luokkarakenne:
 - ylempien toimihenkilöiden osuus vuonna 1980
 - alempien toimihenkilöiden osuus vuonna 1980
 - työntekijöiden osuus vuonna 1980
 - korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus vuonna 1980
- Elinolot ja hyvinvointi:
 - työttömyysaste keskimäärin vuosina 1975–1980
 - keskimääräinen tulotaso vuonna 1980
 - pohjoismaihin muuttaneiden osuus vuosina 1970–1975
- Poliittinen traditio:
 - Mallissa selitettävän puolueen kannatusaste vuosina 1945/1951 ja kannatuksen muutos vuosina 1945/1951 – 1966
- Poliittinen kilpailu:
 - Eri puolueiden osalta malleihin sisältyy toisten puolueiden kannatusmuutos vuosina 1966–1983 seuraavasti:
 - SKDL: SDP, SMP, Kesk.
 - SDP: SKDL, SMP, Kok.
 - Kesk.: SMP, Kok.
 - Kok.: SDP, Kesk., SMP

Kullekin puolueelle on asetettu poliittiseksi kilpailijoiksi ne puolueet, jotka ensisijaisesti voivat olla niiden vaihtoehtoja eri sosiaaliryhmille.

Uusien muuttujaryhmien lisääminen malleihin lisää myös mallien selitysasetta eli mallin selittämää osuutta puolueiden kannatusmuutosten alueellisesta vaihtelusta. Selitysasteen lisäys osoittaa samalla, mikä on kunkin muuttujaryhmän itsenäinen osuus mallin selitysasesta. Tämä muuttujaryhmi-

en itsenäinen selitysosuus on tulkittava vain esitettyjen mallien puitteissa, koska sen suuruus riippuu siitä, missä järjestyksessä muuttujaryhmät on lisätty malliin. Ensimmäiseksi malliin asetetuilla muuttujilla on tietysti paras mahdollisuus suureen selitysosuuteen, ja viimeisiksi lisätyillä muuttujilla vastaavasti heikoin mahdollisuus. Tässä käsiteltäviin malleihin muuttujaryhmät on asetettu niiden oletetun kausaalisen aseman ja tutkimuksen näkökulman mukaisessa järjestyksessä. Tärkeimpiä tällöin ovat puolueiden kannatuksen sosiaalinen perusta ja sen muutokset. Puolueiden välinen kilpailu on katsottu tekijäksi, jonka vaikutusmahdollisuudet puolueiden kannatusmuutoksiin rajautuvat sosiaalisen perustan, elinolosuhteiden ja poliittisen tradition sallimissa rajoissa. On lisäksi huomattava, ettei muuttujien lisäämisjärjestyksellä tässä tapauksessa ole kovin suurta merkitystä itse analyysien lopputulokselle, koska mallien pääasiallinen vertailu tapahtuu alueryhmitysten ja puolueiden kesken. Näiden suhteen kaikki mallit ovat perusteiltaan yhdenmukaisia ja keskenään vertailukelpoisia.

Regressiomallit on tehty erikseen kaupunkimaisten kuntien ja maaseutumaiden kuntien ryhmässä sekä koko kunta-aineistossa.

Eri puolueiden välillä mallien selitysaseteissa ei ole olennaisia eikä johdonmukaisia eroja. Mallit selittävät puolueiden kannatusmuutoksista noin 50–80 prosenttia. SKDL:oa lukuunottamatta mallien selitysasete on selvästi korkein kaupunkimaisten kuntien ryhmässä.

Parhaiten vuosien 1966–1983 välillä tapahtuneita suurten puolueiden kannatusmuutoksia selittävät kannatuksen sosiaalinen perusta sekä selitettävän puolueen aikaisempi asema ja kehitys. Hyvinvointitekijöitä koskevilla kuntien ominaisuuksilla on vain vähäinen yhteys puolueiden kannatusmuutoksiin. Poliittisen kilpailun merkitys on odottamattoman pieni, mikä osittain voi johtua siitä, että tätä kuvaavat muuttujat liitettiin malleihin viimeisiksi.

Puolueiden väliset erot ovat jokseenkin pieniä, mutta kuntatyyppien väliset erot erittäin selviä ja merkittäviä.

SKDL:oa lukuunottamatta puolueiden kannamuutokset liittyvät kaupungeissa huomattavasti voimakkaammin sosiaaliseen perustaan ja sen muutoksiin kuin maaseudulla. Poliittinen traditio sitä vastoin on maaseudulla selvästi kiinteämmin yhteydessä puolueiden kehitykseen kuin kaupungeissa. SKDL:n kannatuskehitys on kaupungeissa erittäin selvästi ja SDP:n melko selvästi yhteydessä väestön elinoloja ja hyvinvointia kuvaaviin muuttujiin. Maaseudulla nämä tekijät kytkeytyvät merkittävästi vain Kokoomuksen kannatusmuutoksiin.

Näissä lyhyesti kuvatuissa regressiomalleissa huomio kohdistui yksinomaan eri tekijäryhmien suhteelliseen merkitykseen puolueiden kannatusmuutoksia selittävinä tekijöinä. Seuraavissa malleissa pyritään selvittämään myös eri tekijöiden vaikutusten suuntaa sekä tarkempaan alueryhmittymiseen perustuen arvioimaan yksityiskohtaisemmin myös poliittisista traditioista ja yhteiskunnallisista olosuhteista aiheutuvia eroavuuksia kansalaisten poliittisen käyttäytymisen perusteissa.

Alueryhmittymisen ja alueryhmittäin suoritettujen analyysien tarpeellisuus ekologisessa analyysissä voi perustua moneen seikkaan, yleensä sekä teknisiin että substansiivisiin. Muuttujien väliset yhteydet voivat koko aineistossa olla epälineaarisia, havaintojen väliset erot voivat olla ei-jatkuvia, ikäänkuin ryhmien välisiä ja tutkittavaan ilmiöön liittyvät kausaaliset rakenteet voivat erilaisissa olosuhteissa poiketa toisistaan. Tällaisissa tapauksissa kuntaryhmittely selventää analyysia tavalla, jonka metodologiset perusteet nojaavat ns. kontekstuaalistrategiaan. Tämä näkee yhteiskunnan hierarkisesti rakenteistuvana toimintajärjestelmänä, jossa ylempät tasot määräävät alempien tasojen toimintojen puitteita ja merkityksiä, joita yksilöt ja ryhmät niille antavat. Etenkin silloin, kun analyysien tarkoitus on selittää tai ymmärtää yhteiskunnallista käyttäytymistä ja toimintaa, muodostettavien ryhmitysten ja niiden osoittamien 'kontekstien' tulisi olla, niin kuin Ilkka Heiskanen sanoo, sellaisia, että niihin kuuluvat yksilöt ja ryhmät ovat vaikutusmahdollisuuksiltaan ja asemaltaan yhteiskunnalliseen päätöksentekoon samassa asemassa sekä tarpeiltaan ja arvostuksiltaan mahdollisimman yhdenmukaisia (Heiskanen

1975, 9–10). Näin ryhmitetyssä analyysissa eri toimintatilanteiden sisäiset syy- ja seuraussuhteet ovat toisaalta aitoja, ja toisaalta toimintatilanteiden väliset erot voidaan tulkitä toimintatilanteiden rakenteellisista eroista johtuviksi.

Seuraavassa tarkasteltavien regressiomallien perustana oleva alueryhmittäminen on tehty kuntien poliittisen tradition ja keskusta-periferia-aseman mukaan.

Poliittiset traditiot – eli oikeastaan joidenkin 'alkuperäisten' syiden muokkaaman tilanteen jatkuminen mm. poliittisen sosialisointin, puolueiden ja poliittisluonteisten järjestöjen ja tiedotusvälineiden tuella pitempään kuin vallitseva sosiaalinen tilanne sellaisenaan edellyttäisi – ovat olleet puolueiden kannatuksen kehityksessä tärkeitä, niin kuin edellä on jo käynyt ilmi. Poliittisiin traditioihin ja kuntien erilaiseen asemaan yhteiskunnan kehityksessä on kansalaisten poliittisen käyttäytymisen kannalta tärkeää se, että politiikalle voidaan eri tilanteissa antaa huomattavasti toisistaan poikkeavia merkityksiä.

Edellä, tutkimuksen käsitteitä koskevassa luvussa viitattiin yleiseen rationalisointikehitykseen ja poliittisten kriteerien yhdenmuukaistamiseen, kuitenkin tällainen kehitys ei varmasti ole täydellisenä mennyt lävitse, vaan esimerkiksi eri puolueiden 'julkinen kuva (imago)' ja sen valintaan liittyvä motivaatioperusta voivat vaihdella alueiden välillä.

Asema yhteiskunnan kehityksessä luo kansalaisten tarpeiden ja arvostusten ohella eroja myös konkreettisemmin politiikkaan liittyvissä kysymyksissä. Tämä piirre liittyy selvästi keskustan ja periferian väliseen vastakkaisuuteen, johon käytännön poliittisina kysymyksinä liittyvät aluepoliittiset kysymykset ja nykyisin ainakin potentiaalisesti kysymykset päätöksenteko- ja valtajärjestelmien (erityisesti julkisten) hajauttamisen mahdollisuuksista ja tarpeellisuudesta sekä kysymykset 'antiteknokraattisista' uusista ideologioista. Kuitenkin 1960- ja 1970-luvuilla yhteiskunnallinen kehitys on selvimminkin nostanut poliittiseen keskusteluun materiaaliset tarpeet ja vaatimukset niiden tyydyttämismahdollisuuksien tasaisesta alueellisesta jakautumisesta.

Ottamalla nämä kaksi kriteeriä huomioon on muodostettu viisi alueryhmää, joiden suunnassa yksityiskohtaiset analyysit puolueiden kannatuksen muutosten taustatekijöistä suoritetaan:

1 Etelä-Suomen keskukset:

Kunnat, joissa vuonna 1960 maataloudessa toimivien osuus oli alle 30.0 % ammatissa toimivasta väestöstä, ja jotka sijaitsevat Uudenmaan, Varsinais-Suomen, Satakunnan, Etelä-Pohjanmaan, Etelä-Hämeen, Tammermaan tai Kaakkois-Suomen tilastoalueilla. Poliittiselta traditioltaan tämä alue on Kokoomuksen ja SDP:n valta-alueita.

2 Pohjois-Suomen keskukset:

Kunnat, joissa vuonna 1960 maataloudessa toimivien osuus oli alle 40.0 % ammatissa toimivasta väestöstä, ja jotka sijaitsevat muilla kuin yllä mainituilla tilastoalueilla. Poliittiselta traditioltaan tämä alue kuuluu Keskustapuolueen ja SKDL:n valta-alueisiin.

3 Etelä-Suomen maaseutu:

Kunnat, joissa maatalousväestön osuus vuonna 1960 oli yli 70.0 % ammatissa toimivasta väestöstä, ja jotka sijaitsevat Uudenmaan, Varsinais-Suomen, Satakunnan, Etelä-Pohjanmaan, Etelä-Hämeen tai Tammermaan tilastoalueilla. Poliittiselta traditioltaan nämä alueet kuuluvat Kokoomuksen ja SDP:n vahvoihin alueisiin.

4 Väli-Suomen maaseutu:

Kunnat, joissa maatalousväestön osuus vuonna 1960 oli yli 60.0 % ammatissa toimivasta väestöstä, ja jotka sijaitsevat Kaakkois-Suomen, Keski-Suomen, Etelä-Savon tai Pohjois-Karjalan tilastoalueilla. Poliittiselta traditioltaan nämä alueet kuuluvat Keskustapuolueen ja SDP:n valta-alueisiin. Tässä ryhmässä ja edellisessä on SDP:n agrariikannatuksen perinteet politiikkaan edelleen vaikuttamassa.

5 Pohjois-Suomen maaseutu:

Kunnat, joissa vuonna 1960 oli maatalousväestön osuus yli 60.0 % ammatissa toimivasta väestöstä, ja jotka sijaitsevat muilla kuin kahden edellisen ryhmän kohdalla mainituilla tilastoalueilla. Poliittiselta traditioltaan nämä alueet muodostavat Keskustapuolueen ja SKDL:n vahvat kannatusalueet.

Tällainen ryhmittely sisältää aina kompromisseja. Nyt sellaisia on jouduttu tekemään Pohjanmaan osalta, joka pikemminkin muodostaa oman poliittistaloudellisen alueen kuin on liitettävissä toisiin alueisiin. Tämä olisi kuitenkin pirstonut ryhmittästä liikaa. Toinen ryhmittely harkinnanvaraisuus koskee Pohjois-Savon asettamista Pohjois-Suomen ryhmään, johon mm. Kainuu ja Lappi kuuluvat. Perustelu tälle on SKDL:n voimakas kannatus tällä alueella, mikä ominaisuus yhdistää sen juuri Pohjois-Suomeen. Taloudelliselta perinteeltään ja kehitykseltään Pohjois-Savo kuuluisi selvemmin Väli-Suomen ryhmään. Toisaalta kuitenkin talousalueiden väliset erot ovat kaventuneet niin, että ns. kehitysalueisiin kuuluva maaseutu muodostaa melko yhtenäisen kokonaisuuden.

Regressioanalyysissa selitetään SDP:n, SKDL:n, Keskustapuolueen ja Kokoomuksen kannatusosuuksien muutosta vuosina 1962–1982. Aikajakson valintaan on kaksi perustetta. Ensiksikin on ajateltavissa, että yhteiskunnan muutoksen vaikutukset poliittisiin ilmiöihin ilmenevät tietyllä viiveellä, jolloin välittömästi sotaa seuranneiden vuosien mukaan ottaminen olisi voinut tuoda analyysiin sen tavoitteita häiritseviä tekijöitä. Toiseksi vuosien 1966 ja 1970 eduskuntavaalit muodostavat selvän taitekohdan sotien jälkeisessä poliittisessä kehityksessä, mihin nähden vuoden 1962 vaalit edustavat selvästi sotien jälkeisen ensimmäisen kauden huipentumaa mm. siten, että näissä vaaleissa Keskustapuolueen kannatus oli korkeimmillaan ja SDP:n kannatus puolueen hajaannuksesta johtuen erittäin alhainen.

Regressiomallit on esitetty Taulukossa 37.

Taulukko 37:

SDP:n, SKDL:n, Kesk.:n ja Kok.:n kannatusmuutosten yhteys kannatuksen taustatekijöiden muutoksiin v. 1966–1983 kuntaryhmittäin: regressioanalyysi ja β -kerroimet

Taustamuuttajat	SDP	SKDL	Kesk.	Kok.
	1966–1983	1966–1983	1966–1983	1966–1983
	β	β	β	β
Etelä-Suomen keskukset				
Teollistuminen	0.43	0.19	-0.59	0.00
Palveluelinkeinojen lisäys	0.22	-0.19	-0.31	0.34
Asukasluvun muutos	0.05	0.15	0.05	0.49
Koulutustason muutos	-0.09	-0.06	-0.22	0.22
Tulotason muutos	0.07	-0.16	0.00	0.17
Työttömyysaste	0.09	0.08	0.19	-0.32
Puolueen "ylikannatus"	-0.36	-0.27	-0.61	0.12
SMP:n kannatus 1970	-0.42	-0.11	0.03	0.21
LKP:n kannatus 1962	0.10	0.05	-0.15	0.40
TPSL:n kannatus 1962	0.58	0.00	0.00	0.00
Mallien selitysaste (%) (100 R ²)	44.6	31.3	63.6	55.6
Pohjois-Suomen keskukset				
Teollistuminen	0.20	0.36	-0.61	-0.07
Palveluelinkeinojen lisäys	0.42	-0.12	-0.59	0.14
Asukasluvun muutos	-0.26	0.09	0.32	0.14
Koulutustason muutos	-0.18	0.42	0.18	-0.28
Tulotason muutos	0.15	0.17	-0.13	-0.21
Työttömyysaste	-0.23	0.16	0.07	-0.04
Puolueen "ylikannatus"	-0.27	-0.30	-0.37	0.12
SMP:n kannatus 1970	0.13	-0.30	0.05	0.04
LKP:n kannatus 1962	0.00	0.00	0.00	0.14
TPSL:n kannatus 1962	0.52	0.00	0.00	0.00
Mallien selitysaste (%) (100 R ²)	47.3	47.1	62.4	13.1
Etelä-Suomen maaseutu				
Teollistuminen	0.24	0.20	-0.22	0.15
Palveluelinkeinojen lisäys	0.08	-0.03	-0.11	0.00
Asukasluvun muutos	0.08	0.03	-0.05	-0.14
Koulutustason muutos	0.07	0.00	0.03	0.10
Tulotason muutos	-0.07	0.14	0.00	0.39
Työttömyysaste	-0.05	0.02	0.18	-0.04
Puolueen "ylikannatus"	-0.21	-0.47	-0.28	0.18
SMP:n kannatus 1970	-0.22	0.00	-0.39	-0.17
LKP:n kannatus 1962	0.00	0.00	0.00	0.42
TPSL:n kannatus 1962	0.45	0.00	0.00	0.00
Mallien selitysaste (%) (100 R ²)	33.8	32.7	32.1	37.2
Väli-Suomen maaseutu				
Teollistuminen	0.18	0.16	-0.34	0.07
Palveluelinkeinojen lisäys	0.25	-0.02	-0.22	0.04
Asukasluvun muutos	0.00	0.00	0.16	0.15
Koulutustason muutos	0.08	0.05	0.16	0.10
Tulotason muutos	0.28	-0.02	-0.22	0.23
Työttömyysaste	0.24	0.08	0.23	-0.20
Puolueen "ylikannatus"	-0.58	-0.63	-0.59	0.05
SMP:n kannatus 1970	0.08	-0.31	-0.41	-0.19
LKP:n kannatus 1962	0.00	0.00	0.00	0.22
TPSL:n kannatus 1962	0.36	0.03	0.00	0.00
Mallien selitysaste (%) (100 R ²)	50.1	48.7	58.6	18.2
Väli-Suomen maaseutu				
Teollistuminen	0.07	0.10	-0.05	0.13
Palveluelinkeinojen lisäys	0.33	-0.07	-0.21	0.12
Asukasluvun muutos	-0.13	0.16	-0.09	0.09
Koulutustason muutos	-0.06	0.24	-0.09	0.06
Tulotason muutos	0.09	0.12	-0.11	0.22
Työttömyysaste	-0.07	0.40	0.17	-0.06
Puolueen "ylikannatus"	-0.32	-0.48	-0.28	0.14
SMP:n kannatus 1970	0.17	-0.15	0.00	0.04
LKP:n kannatus 1962	0.00	0.00	0.00	0.15
TPSL:n kannatus 1962	0.63	0.00	0.00	0.00
Mallien selitysaste (%) (100 R ²)	45.7	43.2	29.0	13.16

Mallien muuttajat ja niiden ilmentämät yleisemmät ilmiöt ovat jokseenkin selviä. Yksi muuttujista kuitenkin vaatii yksityiskohteisempaa selvitystä. Malleihin sisältyy muuttuja, joka kuvaa puolueen 'ylikannatusta' vuoden 1962 eduskuntavaaleissa. Tämä malli on muodostettu regressiomallista, jossa kunkin tässä käsiteltävän puolueen kannatusta näissä vaaleissa on selitetty puolueen luonnollisen ja ensisijaisen kannattajakunnan laajuudella. Jos puolueen kannatuskunnassa on suurempi kuin sillä kannatusperustansa laajuuden suhteen mallin mukaan tulisi olla, puolueella on 'ylikannatusta'. Tämä 'luonnollisen' tilanteen ylittävä tai alittava kannatuksen taso kuvaa toisaalta tradition osuutta puolueen kannatuksessa ja sitä painetta, joka kannatustason normalisoitumiseen kohdistuu. Normaalia alhaisempi kannatustaso puolestaan kuvaa puolueen potentiaalisia mahdollisuuksia laajetaa kannatustaan kunnassa.

Regressiomalleista on taulukossa esitetty vain selittävien muuttujien osittaisregressiokertoimet (β), jotka kuvaavat kyseisen muuttujan selitysvoimaa, kun toisten malliin kuuluvien muuttujien vaikutukset on vakioitu.

Analyysien tulokset puolueittain ovat seuraavat:

SDP:n kannatuksen nousu etelän keskuksissa – tarkasteltavalla kaudella lähes viisi prosenttiyksikköä – on selvimmin aiheutunut kunnan teollistumisesta sekä puolueen eheytymisestä, jonka vaikutus on sitä suurempi, mitä voimakkaammin puoluehajaannus kunnassa ilmeni eli mitä suurempi TPSL:n saama kannatus kunnassa vuoden 1962 vaaleissa oli. Parhaiten SDP on lisäksi menestynyt niissä kunnissa, joissa sen kannatus vuoden 1962 vaaleissa on ollut alhaisempi kuin sen luonnollinen kannatusperusta olisi edellyttänyt. SMP:n irrottama kannatus on tarkasteltavan ajanjakson puitteissa jäänyt puolueen pysyväksi tappioksi.

Pohjois-Suomen keskuksissa, joissa SDP lisäsi kannatustaan tarkasteltavalla kaudella lähes yli kuusi prosenttiyksikköä, kannatuksen lisäys on noudattanut selvimmin palveluelinkeinoissa toimivien osuuden kasvua.

Myös tässä ryhmässä TPSL:n väistyminen ja puolueen eheytyminen on kohentanut SDP:n kannatusta.

Maaseudullakin SDP:n kannatuksen nousu – hieman yli kaksi prosenttiyksikköä Etelä- ja Keski-Suomessa sekä lähes neljä prosenttiyksikköä Pohjois-Suomessa – liittyy mobilisaatioperustan muutokseen, etelässä yksinomaan palveluelinkeinojen osuuden kasvuun ja Keski-Suomessa näihin kumpaankin. Samoin TPSL:n väistyminen on yhteydessä SDP:n menestymiseen maaseudulla maan kaikissa osissa. 'Ylikannatus' on kaikkein voimakkaimmin säädellyt puolueen kannatuksen kehitystä Väli-Suomen maaseudulla, mikä onkin helposti ymmärrettävissä sen vuoksi, että tällä alueella sen kannatuksessa on vahva agraariperintö, jonka säilyttäminen etenkin varsinaisen viljelijäväestön piirissä on siinä tapahtuneiden muutosten vuoksi vaikeaa.

SMP:n ja SDP:n menestyksen suhteissa on mielenkiintoinen piirre. Kuten jo yllä todettiin, etelän keskuksissa SMP:n menestykseen liittynyt protesti on ainakin toistaiseksi vielä nähtävissä SDP:n kannatuksessa, sitä vastoin maan pohjoisiin osiin siirryttäessä tämä yhteys kääntyy toisen suuntaiseksi: SMP:n menestys 1970-vaaleissa on saman suuntainen kuin SDP:n menestys. Tämä voitaneen nähdä niin, että SMP:n raju voitto irrotti väestön vanhoja puoluesiteitä ja helppotti SDP:n laajentumista tälle alueelle, jossa sen asema aikaisemmin on ollut heikko. Tätä tukee se seikka, että vuoden 1970 vaalien jälkeinen SDP:n kannatuskehitys korreloi positiivisesti – eli on samansuuntainen – SMP:n kannatukseen näissä vaaleissa. Pohjoisen keskuksissa korrelaatio on .28 ja pohjoisen maaseudulla .21.

SKDL:n kannatuksen muutokset, jotka ovat merkinneet tarkasteltavalla kaudella puolueelle menetyksiä, eivät liity sosiaalisen perustan muutoksiin niin suoraviivaisesti kuin SDP:n kannatusmuutokset. Yhteyksien suunta kuitenkin on varsin selvä: puolue on säilyttänyt asemansa parhaiten teollistuvissa ja teollistuvissa kunnissa. Palveluelinkeinojen osuuden kasvu taas jossain määrin käy yhteen puolueen keskimääräistä huonomman

menestyksen kanssa, maaseudulla tosin tällaista yhteyttä ei juuri ole. Pohjois-Suomen keskuksissa ja erityisen selvästi maaseudulla SKDL:n kannatus on alentunut vähiten niissä kuunnissa, joissa työttömyyden taso on korkea.

'Ylikannatus' vuoden 1962 tilanteessa on SKDL:n myöhemmälle kehitykselle ollut vielä ratkaisevampaa kuin SDP:lle, mikä merkitsee sitä, että puolue on 1960- ja 1970-lukujen muutoksissa terävöittänyt profiiliaan teollisuustyöväen puolueena. Ylikannatusta sillä nimittäin on eniten ollut maaseudulla, missä 'korpikommunismien' perinteinen metsätyömiesten ja pientilallisten muodostama kannattajakuntajoukko on käynyt vähäiseksi.

SKDL:lle SMP:n kanavoima protesti on merkinnyt tappioita Pohjois-Suomessa, erityisesti sen keskuksissa sekä Väli-Suomen maaseudulla, jonne puolueen on jo perinteisesti ollut vaikeinta vakiinnuttaa kannatustaan. TPSL:n väistyminen ei missään alueryhmässä ole edistänyt SKDL:n asemaa.

Keskustapuolueen kannatus on kokenut vuosina 1962–1983 huomattavia menetyksiä, jotka kaikissa alueryhmissä ovat varsin suoraviivaisesti yhteydessä kuntien elinkeinorakenteen muutokseen. Puolueen kannatus on jokaisessa ryhmässä vähentynyt eniten niissä kunnissa, joissa teollistuminen ja palveluelinkeinon kasvu on ollut voimakkainta. Selvin tämä yhteys on keskuksissa, erityisesti Pohjois-Suomessa. Myös puolueen kannatuksen viivästynyt sopeutuminen aikaisempiin kannatusperustan muutoksiin, jota kuvaa puolueen 'ylikannatus', on selvästi yhteydessä Keskustan kannatusmenetyksiin. Etelä- ja Väli-Suomen maaseudulla lisäksi SMP on aiheuttanut tarkasteltavan ajanjakson puitteissa pysyviä menetyksiä Keskustapuolueen kannatukseen. Muissa alueryhmissä Keskusta on onnistunut palauttamaan SMP:n aiheuttamat tappiot.

Analyysi osoittaa, ettei Keskustapuolueen kannatuksella ole etelän keskuksissa eikä maaseudullakaan yhteyksiä maassamuuttoon, jota kuvaa kunnan väkiluvun muutos. Tämä merkitsee sitä, ettei puolue ainakaan systemaattisesti ole onnistunut siirtämään kannatustaan pohjoisesta etelään suuntautu-

neiden muuttovirtojen kuljettamana. Tämä on todettu jo aikaisemmissakin tutkimuksissa. Sitä vastoin pohjoisen keskuksissa tällainen yhteys on jossain määrin olemassa. Niissä asukasluvun kasvu on lisännyt Keskustapuolueen kannatusta tai ainakin vähentänyt sen kokemia menetyksiä.

Tässä tutkimuksessa kuntajaotus on koko tarkasteltavan ajanjakson osalta sovitettu vuoden 1983 tilanteen mukaiseksi. Tästä aiheutuu se, että myös kaupunkimaisten kuntien elinkeinorakenne voi tarkasteltavan ajanjakson alussa olla hyvinkin maatalousvaltainen erityisesti, jos niihin on myöhemmin vuosina liitetty ympäröiviä maalaiskuntia, mikä onkin ollut yleistä. Niin kuin edellä on käynyt ilmi, Keskustapuolueen kannatus on kaupungeissa erittäin suoraviivaisesti riippunut tämän maaseutuväestön määrän vähenemisestä. Kun tämän tekijän merkitys on vakioitu – niin kuin malleissa on tehty – väestökasvu näyttää muuttaneiden mukana jossain määrin kuljettaneen Keskustapuolueen kannatusta maaseudulta Pohjois-Suomen keskuksiin.

Kokoomuksen kannatuksen lisääntyminen on selvästi keskittynyt maan eteläisiin osiin, yhtä voimakkaana sekä keskuksiin että maaseudulle.

Etelä-Suomen keskuksissa Kokoomuksen kasvun perusta on aivan selvästi kuntien väestönkasvu ja palveluelinkeinoissa toimivien lisääntyminen, mitä tukee vielä väestön tulo- ja koulutustason kohoaminen. Suuri osa puolueen menestyksestä on asetettava juuri palveluelinkeinon laajentumiselle. Kun tämän ryhmän kasvua mitataan reaalisena, so. ryhmään kuuluvien lisäys suhteessa kunnan keskiväkilukuun, nousee korrelaatio jopa .66 tasolle. Siis puolueen kasvu on suuntautunut kuntiin, joissa palveluammatteihin lukeutuvien lisäys on ollut suurinta, riippumatta siitä ratkaisevasti missä määrin tämä lisäys on muuttanut kunnan elinkeinorakennetta eli eri elinkeinoihin kuuluvien suhteellista osuutta.

Etelän maaseudulla Kokoomuksen kannatuksen kasvun perusteet eivät ole lainkaan yhtä selvät. Näissä kunnissa sosiaalisen rakenteen osalta esille merkitystä on vain

kunnan tulotason kohoamisella. Sama koskee myös toisia maaseudun alueryhmiä. Myös Pohjois-Suomen keskuksissa Kokoomuksen menestys on tässä esitettävien mallien antaman tiedon mukaan ollut varsin satumanvaraista ja ilmeisesti hyvin paikallisiin seikkoihin perustuvaa.

Etelä-Suomessa Kokoomuksen kannatuksen nousua on lisäksi vauhdittanut LKP:n korkea kannatus vuoden 1962 vaaleissa ja tähän liittyen LKP:n väistyessään tekemä tyhjä tila.

Kokoomuksen kannatuskehitys poikkeaa toisiin puolueisiin nähden siinä, ettei vuoden 1962 vaalien 'ylikannatus' ole merkinnyt sille rasitetta. Kehitys on pikemminkin ollut päinvastainen, sillä puolue on menestynyt keskimääraistä paremmin niissä kunnissa, joissa se jo aikaisemman kehityksen perusteella on ylittänyt sosiaalisen perustan muodostamat edellytyksensä.

4. Poliittisen muutoksen tyypit ja puolueiden välinen kilpailu

Poliitiikan ekologisia tutkimuksia voidaan moittia siitä, että ne etsivät poliittisten ilmiöiden säännönmukaisuuksille vastaavuuksia muista ilmiöistä (Alapuro 1976). Niinpä puolueiden kannatuksen alueellisia piirteitä tarkastelevissa tutkimuksissa on usein selvitetty, mitä sosiaalisia, taloudellisia tai muita yhteiskunnallisia yhtäläisyyksiä poliittisiin aluejaotuksiin ja poliittisiin 'ilmastoalueisiin' liittyy. Tällaisissa tutkimusasetelmissä on lähinnä kaksi ongelmaa. Ensiksikin niissä tarkastellaan tutkittavaa ilmiötä seurausten suunnasta, eikä ilmiön syinä pidettävien tekijöiden suunnasta, mikä kuitenkin olisi kausaalisuhteita koskevien johtopäätösten tekemiseksi oikeampi menettelytapa. Toiseksi puolueiden alueellista kannatusta selvittelleet tutkimukset ovat tarkastelleet poliittisiä alueita yleensä yhden puolueen tai yhtä aatesuuntaan edustavien puolueiden kannalta, mikä jättää huomiotta puolueiden väliset kilpailutilanteet ja vastakohta-asetelmat, jotka myös voivat maan eri osissa olla erilaisia. Puolueiden kannatusta ja kannatusmuutoksia on kuitenkin perusteltua tarkastella juuri niiden kannalta, koska yhteiskunnalliset jaotukset ja vastakkaisuudet ilmenevät useimmiten sellaisina yleisinä aatteellisinä vastakohtapareina kuten 'radikalismi' – 'konservatismi', 'vasemmistolaisuus' – 'oikeistolaisuus', joita vastaavat puolueasetelmat ja -vastakohdat voivat esiintyä alueellisesti vaihtelevissa muodoissa.

Seuraavan jakson tarkoitus on kuvata ja selvittää, millaisten kilpailutilanteiden ja koaliitioiden muodossa puolueiden alueelliset kannatusmuutokset ovat toteutuneet. Lähtökohtana on ajatus, että puolueiden kannatus-taso ja poliittiset asetelmat muovautuvat viimekädessä äänestäjien ja heidän elinympäristönsä sosiaalisten ja taloudellisten olosuhteiden mukaisesti. Esitettävä analyysi perustuu ryhmittelyanalyysiin, jonka avulla kunnista muodostetaan ensin kehitystyyppejä sen mukaan, mikä niiden asema on ollut ja on yhteiskunnan rakennemuutoksessa. Tämän jälkeen kuhunkin kehitystyyppiin sijoituvista kunnista muodostetaan edelleen ryhmittelyanalyysia hyväksikäyttäen poliittisen muutoksen ja puolueiden välisen kilpailun tyyppejä.

Kuntien kehitystyyppit

Ryhmittelyanalyysi on tilastollinen menetelmä, jonka tarkoituksena on muodostaa käsiteltävistä tapauksista ominaisuuksiltaan mahdollisimman yhtenäisiä, toisistaan selvästi poikkeavia ryhmiä. Analyysi voi perustua monenlaisiin ryhmittelymetodeihin. Tässä esitettävässä analyysissa klusteroinnin laskentaperiaatteena (algoritmina) on K-Means-menetelmä. Tämä perustuu osittavaan ryhmittelyyn (partitioning), missä virhetermiä, joka on havaintojen ja ryhmien keski-

pisteiden välisten euklidisten etäisyyksien neliöiden summa, pyritään minimoimaan, kunnes se ei pienene enää merkittävästi (tarkemmin esim. Dillon & Goldstein 1984). Ryhmittelyn sisällöllinen tulos riippuu tietenkin siitä, millaisten ominaisuuksien mukaan tapauksia ryhmitellään. Samatkin tapaukset voidaan eri kriteereillä ryhmitellä eri tavoin.

Tässä tapauksessa tavoitteena oli muodostaa sellaisia alueryhmiä, joihin kuuluvat kunnat ovat mahdollisimman yhdenmukaisia suhteessa viime vuosikymmenten kuluessa tapahtuneeseen yhteiskunnan rakennemuutokseen. Rakennemuutosta ja sen alueellisia ilmenemismuotoja kuvaavat kuntien ominaisuudet ovat tietysti samalla tärkeitä kansalaisten poliittisen osallistumisen ja puolueiden kannatuksen sosiaalista perustaa muo-vaavia tekijöitä.

Tilastollisesti yhteiskunnan rakennemuutos näkyy ennen kaikkea maa- ja metsätaloudessa toimeentulonsa saavien lukumäärän muutoksissa. Vuonna 1950 alkutuotannon elinkeinoissa oli yhteensä noin 1 700 000 henkeä. Kolmekymmentä vuotta myöhemmin, vuonna 1980 heitä oli enää vain noin 440 000. Intensiivisimmillään muutos oli 1960-luvulla ja 1970-luvun alkuvuosina. Tässä muutoksessa suomalaiset virtasivat kaupunkeihin, Etelä-Suomeen ja Ruotsiin. Vuosina 1951–1974 maan sisäinen muutto-liike lisäsi Uudenmaan läänin väkilukua yli 300 000 hengellä, josta valtaosa sijoittui Helsingin seudun kuntiin. Muuton lähtöalueilla, maan maaseutuvaltaisimmissa lääneissä ja kunnissa väkiluku väheni vuosina 1960 – 1980 sadoilla tuhansilla. Rakennemuutoksen kouriintuntuvimpia vaikutuksia ovat luokkarakenteen muutokset, joita tarkasteltiin jo edellä. Myös näillä muutoksilla

Taulukko 38:
Kuntien kehitystyyppit (ryhmitysmuuttujien ryhmittäiset keskiarvot): ryhmittelyanalyysi

Muuttujat:	Suuret kau-pungit	Satel-liitit	Vanhat alue-kes-kukset	Vanhat teolli-suus-kes-kukset	Uudet aluekes-kukset	Kehittyvä maa-seutu	Maa-seudun pien-kunnat	Maa-talous-Suomi	Metsä-Suomi	Ruotsin-kieliset kunnat
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Eri elinkeinoissa toimivien osuus 1950:										
– Maataloudessa	10.6	22.2	8.6	23.7	41.8	58.4	66.4	75.7	71.1	60.4
– Metsätaloudessa	0.9	0.3	0.8	1.4	1.3	2.8	3.0	6.3	9.0	1.0
– Teollisuudessa	47.1	37.4	39.9	52.7	34.3	20.8	15.4	10.2	10.9	15.5
– Palveluelinkeinoissa	34.6	31.5	43.3	16.9	16.6	13.8	10.8	9.1	12.7	14.9
– Muissa elinkeinoissa	6.3	6.5	7.0	5.7	6.0	5.9	6.3	4.0	3.8	7.4
Elinkeinorakenteen muutos 1950–1980:										
– Maatalous	-5.9	-11.0	-4.2	-16.9	-28.9	-44.5	-55.1	-58.2	-45.8	-50.9
– Teollisuus	5.0	44.8	14.1	-6.3	30.8	5.1	-4.2	2.1	6.6	-1.4
– Palvelut	31.5	110.6	24.4	16.8	42.6	11.7	3.5	7.4	16.0	7.1
– Muut elinkeinot	26.3	32.5	24.4	18.7	22.8	16.1	13.4	15.8	17.6	14.2
Väkiluvun suhteellinen muutos 1960–1980	34.5	153.9	35.8	5.0	58.4	-8.3	-31.2	-29.4	-17.2	-14.9
Taajama-aste 1980	8.6	8.2	8.7	7.2	6.8	4.5	2.2	2.5	3.6	3.2
Väkiluku (as./1 000)	61.1	16.4	17.4	14.2	12.2	7.1	3.0	4.0	7.2	4.7
Ylempiä toimihenkilöitä	9.5	19.8	8.9	6.9	9.1	5.6	3.9	4.3	5.2	5.6
Alempiä toimihenkilöitä	21.9	24.1	21.7	17.5	20.4	14.2	9.9	10.6	13.4	13.8
Työntekijöitä	34.7	29.3	36.3	39.0	37.2	32.3	24.2	25.5	32.3	25.4
Tulotaso (mk/100)	289.0	339.4	301.7	267.3	265.7	221.9	200.1	180.7	194.3	234.2
Korkeakoulututkinto	7.2	11.7	6.4	4.6	5.6	3.8	3.1	2.8	3.3	4.1
Keskikoulututkinto	29.6	26.1	27.5	26.4	27.5	24.9	22.6	23.0	24.6	22.7
Pohjoismaihin muuttaneita	2.0	2.3	2.6	2.1	1.6	1.2	0.8	2.3	7.8	3.0
Työttömiä	5.7	2.5	4.1	5.3	3.8	4.2	3.3	7.7	12.6	1.5
Ruotsinkielisiä	2.8	24.1	18.6	5.8	1.1	1.1	0.6	0.0	0.0	73.3

on alueellisesti toisistaan jyrkästi eroavia muotoja. Maaseudulla elinkeinorakenteen muutos ja muuttoliike ovat hävittäneet ennen muuta pientilallisen maalaisköyhällis-
tön, kaupungeissa ja keskuksissa ne ovat luoneet laajenevan toimihenkilöiden ja keskiluokkien ryhmittymät.

Kuntien ryhmittelyn perustaksi on tässä valittu sellaisia kuntien ominaisuuksia, jotka mahdollisimman hyvin vastaavat näitä yhteiskunnan rakennemuutoksen peruspiirteitä ja sen alueellisia ilmenemismuotoja. Nämä ominaisuudet – ryhmittelyanalyysin muuttujat – ja muodostuneet ryhmät käyvät ilmi Taulukosta 38. Taulukko sisältää muuttujien ryhmittäiset keskiarvot, joista ryhmittelytulos on parhaiten luettavissa. Analyysissa päädyttiin ratkaisuun, johon kuuluu kymmenen ryhmää eli kuntien kehitystyyppiä. Tätä useampien ryhmien muodostaminen ei nyt käytetyllä muuttujajoukolla ole tarkoituksenmukaista, koska uudet ryhmät syntyvät jonkin yksittäisen muuttujan eivätkä näin ollen lisäksi ryhmittelytulos informaatioarvoa. Ryhmien lukumäärän lisääminen mutkistaisi myös myöhempiä tarkasteluita.

Kehitystyyppiä erottaa johdonmukaisesti kunnan väkiluvun kehitys. Tätä mittaa ryhmittelyssä kunnan asukasluvun suhteellinen muutos, joka osoittaa, kuinka monta prosenttia kunnan väkiluku on vuosien 1960–1980 välillä vuoden 1960 väkilukuun nähden muuttunut. Kehitystyypeistä viidessä on

kuntien väkiluku kasvanut ja viidessä vastaavasti vähentynyt. Tämä väkiluvun muutoksen ilmentävä keskusten ja reuna-alueiden välinen kahtiajako tulee esiin lähes jokaisen muunkin ryhmittelytulos perustana olevan muuttujan, erityisesti vuonna 1950 vallinneen kuntien elinkeinorakenteen suhteen, minkä vuoksi kehitystyyppien yksityiskohtaisempi tarkastelu onkin syytä kohdistaa keskusten ja reuna-alueiden sisäisen ryhmittymisen selvittelyyn.

Keskuksat

Ensimmäisen keskusten tyyppien muodostavat **suuret kaupungit**, jotka erottuvat toisista keskuksista suuren asukaslukunsa lisäksi vuoden elinkeinorakenteen ja sen muutosten suhteen. Nämä kunnat edustavat selvimminkin 'jälkitekollisen yhteiskunnan' kehitystä. Ne olivat vuonna 1950 varsinaisten vanhojen teollisuuskeskusten jälkeen maan teollistuneimpia kuntia. Tämän jälkeen teollisuudessa toimivan väestön laajeneminen on niissä ollut vähäistä, ja niiden väestökasvu onkin perustunut palveluammateissa toimivien lisääntymiseen. Kaikki tähän kehitystyyppiin kuuluvat 13 kaupunkia ovat vanhoja talousalueiden ja läänien keskuksia kuten Helsinki, Lahti, Kuopio, Jyväskylä, Lappeenranta, Pori, Joensuu ja Oulu.

Taulukossa 39 on esitetty eri kehitystyyppihin kuuluvien kuntien jakautuminen lääneittäin

Taulukko 39:
Kuntien jakautuminen kehitystyyppihin lääneittäin

	Suuret kaupungit	Satel-liiitit	Maa-kunta-keskukset	Vanhat teollisuuskeskukset	Kasvat aluekeskukset	Kehittyvä maa-seutu	Etelän ja lännen maa-seutu	Väli-Suomen maa-seutu	Pohjoisen maa-seutu	Ruotsinkieliset kunnat
	Ryhmät									
Läänit	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Uudenmaan	1	5	8	3	5	5	6			6
Turun ja Porin	2		4	5	10	28	35	4		6
Hämeen	3		2	6	6	16	15	1		
Kymen	2		2	4		7	9	4		
Mikkelin			3	1		6	6	13		
Pohjois-Karjalan	1			1				17		
Kuopion	1			1	1	2		19		
Keski-Suomen	1			5	1	3	4	14	4	
Vaasan	1		4		1	17	8	13	2	11
Oulun	1	1	1	2	4	4		28	11	
Lapin			1	1	1				19	

täin. Suuret kaupungit sijoittuvat maan eri osiin. Mikkelin ja Lapin läänejä lukuunottamatta kaikissa lääneissä on ainakin yksi tämän tyyppin keskuskuunta.

Toinen keskusten ryhmä on nimetty **satelliiteiksi**, koska kaikki siihen kuuluvat kunnat sijaitsevat jonkin suuren keskuksen läheisyydessä. Tähän ryhmään kuuluu vain kuusi kuntaa, joista viisi – Espoo, Vantaa, Kauniainen, Kerava ja Järvenpää – sijaitsee Helsingin ympäristössä. Yksi eli Kempele sijaitsee Oulun yhteydessä. Koko ryhmä on siihen kuuluvien kuntien pienen lukumäärän vuoksi eräänlainen kuriositeetti ja myöhemmissä analyyseissa sitä useimmin tarkastellaankin muiden kaupunkien ja keskusten yhteydessä. Ryhmä on kuitenkin esitetty itsenäisenä, koska se osoittaa alueellisen muutoksen kehittyneintä ääripäätä ja samalla havainnollistaa ryhmittelyanalyysin erottelukykyä. Tähän tyyppiin kuuluvien kuntien keskeisin ominaisuus on niiden noin puoli- tai kolmanneksen kasvaneen väkiluvun ja erityisesti palveluammattien voimakkaan kasvun aiheuttama elinkeinorakenteen perinpohjainen muutos. Näissä kunnissa on korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus suurempi ja keskimääräinen tulotaso korkeampi kuin minkään toisen kehitystyyppin kunnissa.

Kolmas keskustyyppi muodostuu suurehkoista kaupungeista, joiden ammatissa toimivasta väestöstä jo vuonna 1950 toimi yli 40 prosenttia palveluelinkeinoissa. Näiden kuntien elinkeinorakenteen muutos ja väkiluvun kasvu on ollut pienempi kuin keskusten yleensä. Nämä kunnat ovatkin kaupunkimaisen luonteensa vakiinnuttaneita **vanhoja aluekeskuksia**, joiden sijainti painottuu maan eteläiseen, lounaiseen ja läntiseen osaan.

Neljännän keskustyyppin muodostavat **vanhat teollisuustaaajat**. Niissä teollisuudessa toimivien osuus vuonna 1950 oli yli puolet ammatissa toimivasta väestöstä. Tämän jälkeen teollisuudessa ja palveluelinkeinoissa toimivien määrä sekä tähän liittyvän väkiluvun kasvu on näissä kunnissa ollut selvästi pienempi kuin toisissa keskustyypeissä.

Tämän tyyppin kuntia on maan kaikissa osissa, eniten luonnollisesti teollistuneen Etelä-Suomen lääneissä.

Keskusten eli väestöään kasvattaneiden kuntien viides ryhmä on satelliittien jälkeen dynaamisin. Siihen kuuluvien kuntien asukasluku on vuosien 1960–1980 välisenä aikana kasvanut lähes 60 prosentilla, teollisuudessa toimiva väestö yli 30 prosentilla ja palveluelinkeinoissa toimiva väestö yli 40 prosenttia. Vuonna 1950 näissä kunnissa oli maataloudessa toimivien osuus ammatissa-toimivasta väestöstä keskimäärin noin 40 prosenttia. Tämän ryhmän kunnat, joita on 29 kappaletta, ovat siis kaikkein voimakkaimmin kokeneet yhteiskunnan kaupungistumisen ja 'uudenaikaistumisen' vaikutukset. On tosin myös todettava, että nämä kunnat jo vuonna 1950 olivat reuna-alueiden kuntiin nähden pitkälle teollistuneita ja tämän vuoksi muutosedellytyksiltään näitä selvästi kypsempinä. Ylempien toimihenkilöiden ja korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuuden sekä tulotason suhteen tämän ryhmän kunnat ovat saavuttaneet keskusten yleisen tason. Myös nämä kunnat hajautuvat maan eri osiin, mikä kuvastaa niiden asemaa keskustyyppisinä kuntina. Tähän ryhmään kuuluvia kuntia voidaan edellä todetun nojalla kutsua **uusiksi aluekeskuksiksi**.

Reuna-alueet

Reuna-alueiden kuntien kehitystyypeistä neljä erottuu toisistaan varsinaisten kehitystyyppi- ja muutosominaisuuksien perusteella. Viidennen tyyppin erottaa toisista ruotsinkielisen väestön suuri osuus. Koska ruotsinkielisen väestön maantieteellinen sijoittuminen on varsin keskittynyttä, on kieli erittäin voimakkaasti kuntia erotteleva piirre. Tämän vuoksi ruotsinkielisten kuntien ryhmä on monilta muilta ominaisuuksiltaan sisäisesti varsin epäyhtenäinen. Tämä seikka ei tässä tutkimuksessa kuitenkaan aiheuta haittaa, koska kieli on väestön poliittisen käyttäytymisen kannalta keskeinen tekijä.

Reuna-alueiden ensimmäinen tyyppi koostuu **kehittyvän maaseudun** kunnista. Ne olivat elinkeinorakenteeltaan jo vuonna 1950 teollistuneempia ja palveluvaltaisempia kuin toiset reuna-alueiden kuntaryhmät, ja tämän jälkeen palveluelinkeinoissa toimivien määrä on niissä edelleen lisääntynyt toisia enemmän. Niinpä tämän ryhmän kunnissa onkin toimihenkilöiden osuus vuonna 1980

selvästi korkeampi kuin toisten reuna-alue-ryhmien kunnissa. Tämänkin ryhmän kunnien väkiluku on vuosina 1960–1980 vähentynyt, mutta selvästi vähemmän kuin muilla reuna-alueilla. Väkiluvultaan tämän ryhmän kunnat ovat reuna-alueiden suurimpia, ja väestön tulotaso on niissä vertailuryhmistä korkein.

Tämän kehitystyyppin kunnat sijoittuvat pääosin Turun ja Porin sekä Hämeen ja Vaasan lääneihin.

Seuraava kehitystyyppi muodostuu **maaseudun pienkunnista**, jotka vuonna 1950 olivat selvästi teollistuneempia kuin seuraavien kahden kehitystyyppin Pohjois- ja Itä-Suomeen sijoittuvat kunnat. Tämän jälkeen teollisuudessa toimivan väestön absoluuttinen määrä on niissä kuitenkin selvästi vähentynyt. Myös maataloudessa toimivien määrä on niissä vuoden 1950 tasosta jyrkästi vähentynyt, ja palveluelinkeinoissa toimivien määrä kasvanut hitaammin kuin toisissa reuna-alueryhmissä. Niinpä tämän ryhmän kunnien väkiluku onkin vuoteen 1980 mennessä vähentynyt koko maan kehitystyypeistä voimakkaammin, jopa keskimäärin kolmanneksen vuoden 1960 väkilukuun nähden. Väestömäärältään nämä kunnat ovat pieniä.

Tämän kehitystyyppin kunnat sijoittuvat samoille alueille kuin edellisen kehitystyyppin kunnat eli Turun ja Porin sekä Hämeen lääneihin.

Reuna-alueiden seuraava ryhmä muodostuu kunnista, jotka vuonna 1950 olivat erittäin maatalousvaltaisia ja joissa maatalouden asema edelleen on keskeinen, vaikka maataloudessa toimiva väestö onkin niissä vähentynyt enemmän kuin minkään toisen kehitystyyppin kunnissa. Elinkeinorakenteen hidas uudistuminen näissä kunnissa johtuu siitä, että teollisuudessa ja palveluelinkeinoissa toimivien määrä on näissä kunnissa lisääntynyt varsin vähän. Muina hitaan kehityksen ja taantumisen piirteinä niissä korostuu väestön kaikkien reuna-alueryhmien alhaisin tulo- ja koulutustaso sekä korkea työttömyysaste.

Tähän kehitystyyppiin kuuluu 113 kuntaa ja se on kehitystyypeistä suurin. Siihen kuulu-

vat kunnat sijoittuvat Väli-Suomeen, Mikkelin, Pohjois-Karjalan, Kuopion, Keski-Suomen, Vaasan ja Oulun lääneihin. Maatalouden keskeisen merkityksen ja sen karjalouteen painottuvan luonteen vuoksi tämä kehitystyyppi muodostaa **'Maatalous-Suomen'**.

Neljänteen reuna-alueiden kehitystyyppiin kuuluvissa kunnissa on metsätaloudessa toimivien korkea osuus vuonna 1950 keskeinen erottelava ominaisuus. Näissä kunnissa nyt jo lähes kokonaan kadonnut pientiloilla asunut, metsätöistä sivuansioita hankkinut väestö, oli suhteellisesti laajinta.

Tämän kehitystyyppin kunnissa väkiluku on vuosina 1960–1980 pienentynyt selvästi, mutta kuitenkin huomattavasti vähemmän kuin 'maaseudun pienkunnissa' ja 'Maatalous-Suomen' kunnissa. Niiden elinkeinorakenne on ainakin osittain aluepolitiikan ansiosta uudistunut laajemmin kuin 'kehittyvän maaseudun' kuntia lukuunottamatta muualla reuna-alueiden kunnissa. Tästä huolimatta niiden työttömyysaste on ollut reuna-alueista selvästi korkein. Tämän ryhmän kunnista muuttoliike Ruotsiin suuntautui vuosina 1970–1975 suhteellisesti voimakkaimpana koko maassa.

Tämän kehitystyyppin kunnat sijoittuvat lähes yksinomaan Oulun ja Lapin lääneihin. Historiallisen taustansa ja maantieteellisen sijaintinsa perusteella tätä kehitystyyppiä voidaan kutsua **'Metsä-Suomeksi'**.

Poliittisen muutoksen tyypit

Niin kuin edellä todettiin, seuraavan esityksen tavoitteena on selvittää, millaisia muutoksia toisen maailmansodan jälkeen tapahtuneilla puolueiden kannatusmuutoksilla on alueellisesti ja erilaisissa yhteiskunnan rakennemuutoksen tilanteissa ollut. Tämä tapahtuu edellä muodostettujen ja kuvattujen alueellisten kehitystyyppien pohjalta edelleen ryhmittelyanalyysiin perustuen. Nyt ryhmiä muodostavina muuttujina ovat puolueiden kannatusmuutokset.

Tätä ennen voidaan kuitenkin kiinnittää huomio eräisiin kehitystyyppien yleisiin poliittisiin piirteisiin.

Taulukko 40:

Eri puolueiden perinteisiin kannatusalueisiin kuuluvien kuntien määrä kehitystyypeittäin

	Kannatusalueet					Kannatus- alueeseen kuuluvien kuntien osuus (%)
	Maalais- liiton	Muun porvariston	SDP:N	Kommu- nistien	Ei minkään	
KESKUKSET:						
1. Suuret kaupungit	0	7	2	4	0	} 100
2. Satelliitit	1	3	0	1	2	
3. Vanhat aluekeskukset	0	13	1	3	7	
4. Vanhat teollisuuskeskukset	0	2	8	9	10	
5. Uudet aluekeskukset	1	4	4	7	13	
MAASEUTU:						
6. Kehittyvä maaseutu	8	6	15	9	50	43
7. Maaseudun pienkunnat	8	11	18	7	40	52
8. Maatalous-Suomi	24	2	21	35	32	71
9. Metsä-Suomi	8	1	1	17	9	75
10. Ruotsinkieliset kunnat	0	23	0	0	0	100

Taulukosta 40 käy ilmi, millä tavoin eri kehitystyyppien kunnat jakautuvat poliittisten traditioiden suhteen. Poliittisten traditioiden osoittimena taulukossa on jo aikaisemmin mainittu Onni Rantalan luokitus. Taulukosta käy ilmi selvä kaksijakoisuus. Toisaalta suuret kaupungit ja toisaalta varsinainen maaseutu kuuluvat selvimmän perinteisten poliittisten alueiden piiriin. Poliittiselta traditioltaan yhtenäisin on ruotsinkielinen ryhmä, jonka kaikki kunnat ovat muun porvariston eli tässä tapauksessa RKP:n perinteisiä kannatusalueita. Suuret kaupungit jakautuvat puoliksi muun porvariston ja jomman kumman vasemmistopuolueen kannatusalueisiin. Etelä-Suomen maaseutu, jota tyypittelyssä edustavat kehittyvän maaseudun kunnat ja maaseudun pienkunnat, on poliittiselta traditioltaan kaikkein vakiintumattominta. Tämän alueen kunnista vain noin puolet on kuulunut jonkin puolueen perinteisiin kannatusalueisiin. Hallitsevin puolue on ollut SDP, jonka agraarinenkin kannatus painottui Etelä-Suomeen. Varsinainen maaseutu eli 'Maatalous-Suomi' ja 'Metsä-Suomi' on vahvojen poliittisten traditioiden aluetta. Se on jakautunut kommunistien, Keskustapuolueen (Maalaisliiton) ja SDP:n perinteisiin kannatusalueisiin.

Taulukosta 41 käyvät ilmi kehitystyypeittäin puolueiden kannatusmuutokset vuosina 1945–1966 ja vuosina 1966–1983 sekä koko

kyseisellä kaudella. Taulukko koskee SDP:n, SKDL:n, Keskustapuolueen ja Kokoomuksen sekä muiden puolueiden yhdistyn ryhmän kannatusta. Koska kehitystyyppien poliittisiä muutoksia tarkastellen pian yksityiskohtaisesti, on tässä yhteydessä tarpeen todeta vain muutosten keskeisimmät piirteet. Taulukon silmiinpistävin piirre on se, että kehitystyyppien poliittiset muutokset poikkeavat toisistaan erittäin selvästi. Myös vuosien 1966 ja 1970 vaaleja edeltävän ja niitä seuraavan kauden vastakkaisuus, johon on jo viitattu, tulee taulukosta korostuneesti esiin.

Vuoden 1966 eduskuntavaaleihin huipentunut kehitys muunsi SDP:tta selvästi urbaaniin suuntaan. Puolue lisäsi kannatustaan kaupungeissa, mutta menetti sitä maaseudulla. Vuoden 1966 jälkeen sen kannatuskehitys on ollut lievästi päinvastainen, yleiskuvaltaan kuitenkin ennen kaikkea jäsentymätön ja jokseenkin vakaa.

SKDL:n kannatuskehitys oli taulukon jaotuksen puitteissa vuoden 1970 vaaleihin saakka alueellisesti epäyhtenäinen. Se lisäsi kannatustaan uusissa aluekeskuksissa ja erityisesti 'Metsä-Suomessa', mutta menetti sitä muissa kehitystyypeissä, erityisesti maaseudun pienkunnissa. Vuodesta 1970 alkaen puolueen kannatus on laskenut voimakkaasti kaikissa kehitystyypeissä.

Taulukko 41:

A. Puolueiden kannatus kuntaryhmittäin vuosina 1945–1966 ja 1966–1983, kehittyneisyystyypeittäin, %

	SDP			SKDL			Kesk.			Kok.			Muut		
	1945	1966	1983	1945	1966	1983	1945	1966	1983	1945	1966	1983	1945	1966	1983
Keskukset:															
Suuret kaupungit* ...	32.1	34.1	31.9	25.9	24.2	15.3	5.4	5.7	7.9	22.6	18.7	26.5	14.0	17.3	18.4
Maakuntakeskukset ...	28.3	35.0	32.1	20.8	19.3	11.7	5.6	6.1	7.9	17.8	14.2	23.7	27.5	25.4	24.6
Teollisuuskeskukset ...	33.9	33.4	35.1	30.2	27.4	19.3	13.0	13.3	11.1	12.2	10.1	16.9	10.7	15.8	17.6
Aluekeskukset ...	25.7	26.2	26.2	23.3	24.9	15.5	25.9	24.9	16.9	15.1	11.8	23.3	10	12.2	18.1
Maaseutu:															
Kehittyvä maaseutu ...	24.9	23.3	24.2	19.1	16.6	10.3	34.5	38.2	28.7	15.7	13.4	21.1	5.8	8.5	15.7
Pienkunnat	24.1	20.6	18.7	19.4	14.4	8.1	36.1	44.5	34.1	14.7	13	21.9	5.7	7.5	17.2
Maatalous-Suomi	22.0	16.6	17.7	21.3	20.3	11.9	46.2	48.7	42.8	7.2	6.1	11.4	3.3	8.3	16.2
Metsä-Suomi	14.9	11.9	13.1	24.4	28.5	15.3	47.9	47.9	46.3	9.5	6.4	10.5	3.3	5.3	14.8
Ruotsinkieliset kunnat	11.6	14.6	15.3	10.5	7.6	3.9	2.4	3.8	2.9	1.4	1.2	3.9	74.1	72.8	74.0

B. Puolueiden kannatusmuutokset kuntaryhmittäin vuosina 1945–1966, 1966–1983 ja 1945–1983 kehittyneisyystyypeittäin, %-yksikköä

	SDP		SKDL		Kesk.		Kok.		Muut						
	1945–1966	1966–1983	1945–1966	1966–1983	1945–1966	1966–1983	1945–1966	1966–1983	1945–1966	1966–1983	1945–1966	1966–1983			
Keskukset:															
Suuret kaupungit* ...	2.0	-2.2	-0.2	-1.7	-8.9	-10.6	0.3	2.2	2.5	-3.9	7.8	3.9	3.3	1.1	4.4
Maakuntakeskukset ...	6.7	-2.9	3.8	-1.5	-7.6	-9.1	0.5	1.8	2.3	-3.6	9.5	5.9	-2.1	-0.8	-2.9
Teollisuuskeskukset ...	-0.5	1.7	1.2	-2.8	-8.1	-10.9	0.3	-2.2	-1.9	-2.1	6.8	4.7	5.1	1.8	6.9
Aluekeskukset ...	0.5	0.0	0.5	1.6	-9.4	-7.8	-1.0	-8.0	-9.0	-3.3	11.5	8.2	2.2	5.9	8.1
Maaseutu:															
Kehittyvä maaseutu ...	-1.6	0.9	-0.7	-2.5	-6.3	-8.8	3.7	-9.5	-5.8	-2.3	7.7	5.4	2.7	7.2	9.9
Pienkunnat	-3.5	-1.9	-5.4	-5.0	-6.3	-11.3	8.4	-10.4	-2.0	-1.7	8.9	7.2	1.8	9.7	11.5
Maatalous-Suomi	-5.4	1.1	-4.3	-1.0	-8.4	-9.4	2.5	-5.9	-3.4	-1.1	5.3	4.2	5.0	7.9	12.9
Metsä-Suomi	-3.0	1.2	-1.8	4.1	-13.2	-9.1	0.0	-1.6	-1.6	-3.1	4.1	1.0	2.0	9.5	11.5
Ruotsinkieliset kunnat	3.0	0.7	3.7	-2.9	-3.7	-6.6	1.4	-0.9	0.5	-0.2	2.7	2.5	-1.3	1.2	-0.1

* Taulukossa sateliitit-ryhmään kuuluvat kunnat sisältyvät suurten kaupunkien ryhmään.

Taulukko 42:
Poliittisen muutoksen suuruus eri kehitystilanteissa

	Poliittinen muutos				
	indeksi	indeksi	indeksi	indeksi	suuret puolueet
	1945–83	1945–66	1966–70	1970–83	1966–83
1. Suuret kaupungit	11.6	10.1	14.7	10.0	-1.2
2. Satelliitit	15.8	16.5	14.5	16.4	3.3
3. Vanhat aluekeskukset	12.9	14.1	12.8	11.7	0.3
4. Vanhat teollisuuskeskukset	11.9	11.4	12.6	11.8	-1.6
5. Uudet aluekeskukset	13.8	10.9	16.2	14.4	-5.7
6. Kehittyvä maaseutu	13.8	10.5	18.1	13.1	-7.3
7. Maaseudun pienkunnat	15.5	13.4	21.2	11.9	-9.7
8. Maatalous-Suomi	15.4	11.7	20.0	14.4	-9.9
9. Metsä-Suomi	17.8	12.7	21.0	19.8	-7.8
10. Ruotsinkieliset kunnat	8.0	12.7	7.3	8.5	-1.2

Keskustapuolueen laajentuminen koko maaseudun puolueeksi toteutui voimakkaimmin kehittyvän maaseudun kunnissa ja maaseudun pienkunnissa. Vuoden 1970 vaalit katkaisivat tämän kehityksen ja käänsivät Keskustapuolueen kannatuksen laskuun. Eniten puolue on menettänyt kannatustaan uusissa aluekeskuksissa, eli kunnissa joiden siirtyminen agrarisista olosuhteista uudenaikaisuuteen on ollut voimakkainta. Koko tarkasteltavalla kaudella Keskustapuolueen kannatus on lisääntynyt vain suurissa kaupunkeissa ja vanhoissa aluekeskuksissa.

Kokoomuksen kannatus oli alenevaa vuoden 1970 vaaleihin saakka kaikissa kehitystyypeissä. Tämän jälkeen alkanut kannatuksen kasvu on kohdistunut voimakkaimmin uusiin aluekeskuksiin, maaseudun – käytännössä Etelä-Suomen – pienkuntiin ja vanhoihin aluekeskuksiin.

Muut puolueet ovat yhdistettynä ryhmänä lisänneet kannatustaan koko tarkasteltavalla kaudella, enemmän kuitenkin sen jälkimmäisellä jaksolla. Lisäyksen painopiste on kohdistunut reuna-alueiden kehitystyypeihin.

Ruotsinkielisten kuntien poliittinen tila on ollut koko tarkasteltavan kauden vakaa.

Taulukossa 42 on esitetty eri kehitystyyppien sisäinen puolueiden kannatusmuutosten suuruus eri aikajaksoilla. Kannatusmuutos on mainittujen vaalien välisten puoluemuutosten itseisarvojen yhteenlaskettu arvo.

Puolue muutosten suuruudessa ei kehitystyyppien kesken ole jyrkkiä eroja. Koko tarkasteltavan ajanjakson osalta muutokset ovat suurimpia reuna-alueiden kehitystyypeissä ja 'satelliittien' ryhmässä. Periferian rooli poliittisten muutosten painopisteenä johtuu suurelta osin tietenkin SMP:n noususta, ja yleisemmin se ilmentänee agrarisissa olosuhteissa syntyneisiin poliittisiin asetelmiin kohdistuvia paineita.

Vakaimpia alueita ovat suuret kaupungit ja erityisesti ruotsinkieliset alueet. Vuosien 1945–1966 välisen jakson ja vuosien 1970–1986 välisen jakson muutokset eivät suuruudeltaan poikkea olennaisesti toisistaan. Jälkimmäisellä kaudella varsinaisen maaseudun muutokset selvimminkin ovat suuremmat kuin edellisellä jaksolla.

Kaupungit

Niin kuin edellä todettiin, kaupunkien poliittisten voimasuhteiden muutosten peruspiirteet koko sotien jälkeistä kautta kokonaisuutena tarkastellen ovat Kokoomuksen kannatuksen kasvu, SDP:n kannatuksen vakaus, SKDL:n kannatuksen lasku ja Keskustapuolueen kannatuksen vähäinen nousu. Kaupunkienkin poliittinen kehitys jakautuu kahteen selvään ajanjaksoon, joiden kuluessa tapahtuneet muutokset ovat toisilleen monilta osin vastakkaisia. Käännekohtaan muodostavat vuosien 1966 ja 1970 eduskuntavaalit.

Taulukko 43:
Puolueiden kannatuksen muutostyypit kuntien kehitystyypeissä

Kaupungit

		1	2	3	4	5
SDP	1945-66	5.5	4.5	4.7	2.9	8.9
	1966-87	-8.8	-5.0	-4.2	-4.8	-4.0
	1945-87	-3.3	-0.5	0.5	-1.9	4.9
SKDL	1945-66	-2.6	-1.5	-2.6	0.5	-2.2
	1966-87	-8.6	-7.9	-6.8	-12.0	-4.8
	1945-87	-11.2	-9.4	-9.4	-11.5	-7.0
Kesk.	1945-66	0.8	0.8	0.9	-0.6	1.0
	1966-87	0.0	3.0	1.7	3.7	0.7
	1945-87	0.8	3.8	2.6	3.1	1.7
Kok.	1945-66	-0.8	-3.8	-8.4	-5.4	-0.8
	1966-87	16.6	7.9	12.0	7.4	5.2
	1945-87	15.8	4.1	3.6	2.0	4.4
SDP	1945	29.1	32.4	35.2	23.6	27.3
	1966	34.6	36.9	39.9	26.5	36.2
	1987	25.8	31.9	35.7	21.7	32.2
SKDL	1945	23.0	20.9	19.4	30.3	19.1
	1966	20.4	19.4	16.8	30.8	16.9
	1987	11.8	11.5	10.0	18.8	12.1
Kesk.	1945	3.1	3.4	5.5	13.4	1.1
	1966	3.9	4.2	6.4	12.8	2.1
	1987	3.9	7.2	8.1	16.5	2.8
Kok.	1945	14.3	26.1	26.5	23.3	8.6
	1966	13.5	22.3	18.1	17.9	7.8
	1987	30.1	30.2	30.1	25.3	13
TPSL	1962	4.7	4.6	11.1	3.3	3.2
SMP	1970	4.3	7.0	7.3	10.3	3.0
	1983	7.5	9.9	11.5	12.1	5.3
LKP	1945	8.2	8.1	12.2	8.8	2.4
	1966	10.7	7.3	10.3	9.0	2.9
RKP	1945	20.7	7.9	0.5	0.1	40.1
RKP	1983	9.7	4.3	0.3	0.3	26.8
SKL	1983	2.6	4.6	3.2	2.6	1.8
Vihreät	1987	6.4	3.3	3.3	5.2	2.7

Kaupunkien ja kaupunkimaisten kuntien ryhmät, joihin edellisen kymmenluokkaisen ryhmittelyn tyypeistä kuuluvat suuret keskukset, satelliitit ja maakuntakeskukset, jakautuvat oheisessa poliittisen muutoksen ryhmittelyssä viiteen tyyppiin, jotka on esitetty Taulukossa 43.

Näiden viiden muutostyyppin tarkastelu osoittaa, että kaupunkien poliittiset muutokset ovat toteutuneet varsin yhdenmukaisesti

koko kaupunkimaisten kuntien joukossa. Ryhmittelyanalyysin muodostamat poliittisen muutoksen tyypit eivät peruspiirteiltään poikkea ratkaisevasti toisistaan eivätkä kaupunkien yleisistä muutospiirteistä. Tyyppien väliset erot perustuvat toisaalta muutosten voimakkuuteen ja toisaalta niiden ajoittumiseen.

Ryhmittelyn ensimmäinen ja viides muutostyyppi erottuvat selvimmän, koska ne

muodostavat poliittisen muutoksen ääripäät. Ensimmäinen ryhmä on muodostunut kunnista, joissa sotien jälkeinen poliittinen muutos on suuri, ja jälkimmäinen kunnista, joissa poliittiset muutokset ovat olleet suhteellisen vähäisiä.

Ensimmäisen ryhmän poliittinen muutos kytkeytyy Kokoomukseen, joka on tähän ryhmään kuuluvissa kunnissa lisännyt kannatustaan vuoden 1966 eduskuntavaalien jälkeen keskimäärin 15.8 prosenttiyksikköä, minkä vastapainona ovat erityisesti SDP:n ja SKDL:n keskimääräistä suuremmat menetykset. Tämän ryhmän kunnissa SMP ja Keskustapuolue ovat menestyneet selvästi heikommin kuin kaupungeissa yleensä. Kokoomuksen perinteinen asema niissä ei ole ollut vahva, vuosien 1945 ja 1951 eduskuntavaaleissa sen kannatus tässä ryhmässä oli keskimäärin vain 14.3 prosenttia. Oikeiston poliittinen kannatus tämän ryhmän kunnissa suuntautui aikaisemmin LKP:lle ja RKP:lle, joiden kannatuksen olennainen väheneminen on tehnyt tilaa Kokoomuksen laajentumiselle. Vasemmiston ja oikeiston väliset voimasuhteet ovat tämän ryhmän kunnissa vastanneet kaupunkien keskimääräistä tilannetta. Vuoden 1987 eduskuntavaaleissa Vihreät saavuttivat tässä ryhmässä 6.4 prosentin ääniosuuden, joka on tässä esitettävien ryhmitelyiden puitteissa korkein koko maassa kaikki kuntatyypit mukaan lukien.

Tämä ryhmä muodostuu melkein kokonaisuudessaan pääkaupunkiseudun ja siihen toiminnallisesti liittyvien alueiden nopeasti kasvaneista kunnista. Siihen kuuluvat Helsinki, Kauniainen, Espoo, Kirkkonummi, Vantaa, Kerava, Järvenpää ja Hyvinkää. Tämän ryhmän ulkopuolisina siihen kuuluvat lisäksi Turku ja Hämeenlinna.

Poliittisesti stabiiliin eli **viidenteen muutostyyppiin** kuuluu lähes yksinomaan sellaisia Etelä-Suomen, erityisesti Uudenmaan läänin kuntia, joissa ruotsinkielisten ja RKP:n osuus on suuri. SDP on tämän ryhmän kunnissa menestynyt selvästi paremmin kuin kaupungeissa keskimäärin. Sen kannatus on koko tarkasteltavana kautena kasvanut tämän ryhmän kunnissa lähes viidellä prosenttiyksiköllä, mikä perustuu erityisesti ennen vuotta 1966 tapahtuneeseen kehitykseen.

Vuoden 1966 jälkeen puolue on menettänyt kannatustaan tässäkin kaupunkiryhmässä. Tähän ryhmään kuuluvista yhdeksästä kunnasta seitsemän kuuluu Rantalan poliittisessa alueryhmytyksessä muun porvariston kannatusalueisiin, jotka muodostuvat Kokoomuksen, LKP:n tai RKP:n perinteisesti vahvoista kunnista. Tähän ryhmään kuuluvia kuntia ovat mm. Kaskinen, Tammisaari, Porvoo, Karjaa ja Hanko.

Ryhmytyksen toinen, kolmas ja neljäs tyyppi ovat keskenään varsin samankaltaisia ja niiden väliset erot keskittyvät lähinnä yhtä puoluetta koskeviin muutospirteisiin.

Neljäs muutostyyppi muodostuu selvästi SKDL:n kannatuskehityksen pohjalta. Tämä on pieni ryhmä, siihen kuuluu vain viisi kuntaa, joista kolme kuuluu Rantalan luokituksessa kommunistien ydin- ja kannatusalueisiin ja joista kahdessa muussakin kommunismin kannatus on ollut korkealla tasolla. Tässä ryhmässä sen muista kaupunkiryhmistä poiketen säilytti kannatuksensa vuoteen 1966 saakka sotia seuranneella tasolla, minkä jälkeen SKDL:n kannatus sitä vastoin on tässä ryhmässä alentunut kaupungeista eniten. Poliittinen traditio on jatkunut siten, että SKDL:n menetyksien tilalle on noussut SMP, joka menestyi tässä ryhmässä sekä vuoden 1970 että erityisesti vuoden 1983 eduskuntavaaleissa selvästi paremmin kuin kaupungeissa muutoin. Tähän liittyen Kokoomuksen kannatuksen lisäys on tässä ryhmässä jäänyt vähäiseksi. SKDL:n menetykset eivät tässä ryhmässä myöskään hyödyttäneet SDP:n kannatusta, joka päinvastoin on vuoden 1966 jälkeen menettänyt kannatustaan lähes viisi prosenttiyksikköä. Vuoden 1966 jälkeen Keskustapuolueen kannatus on kasvanut eniten tässä kaupunkiryhmässä, tosin vain 3.7 prosenttiyksikköä.

Toinen ja kolmas muutostyyppi poikkeavat toisistaan merkittävimmin vain Kokoomuksen muutosten voimakkuuden ja ajoittumisen suhteen. Kolmannen ryhmän kaupungeissa Kokoomus menetti kannatustaan vuosien 1945–1966 välillä 8.4 prosenttiyksikköä. Vuoden 1966 jälkeen sen kannatus puolestaan on lisääntynyt tässä ryhmässä ryhmän 1. jälkeen selvästi eniten eli keskimäärin 12 prosenttiyksikköä.

Myös poliittiselta traditioltaan toisen ja kolmannen ryhmän kunnat muistuttavat toisiansa. Vasemmiston osuus ja keskinäiset voimasuhteet ovat niissä olleet samankaltaiset. Oikeiston sisäisten voimasuhteiden osalta ryhmät poikkeavat siten, että kolmannessa ryhmässä LKP:n osuus on ollut selvästi suurempi. Kokoomuksen kannatuksen väheneminen vuosien 1945–1966 välillä selittyikin parhaiten sillä, että LKP pystyi tällä ajanjaksolla säilyttämään ja lisäämäänkin kannatustaan tämän ryhmän kaupungeissa.

Näihin ryhmiin kuuluvat kaupungit sijoittuvat eri osiin maata ja niissä on monia maakunnallisia keskuksia kuten Vaasa, Kotka, Joensuu, Mikkeli, Jyväskylä, Kokkola, Seinäjoki.

Perinteiset teollisuuskeskukset ja teollistuvat kunnat

Kannatusmuutosten tyypittelyn toisen joukon muodostavat ne kunnat, joissa teollisuuden merkitys sosiaalisessa rakenteessa ja sen muutoksissa on keskeinen. Edellä esitetyistä kehitystyypeistä tämän ryhmän muodostavat perinteisiin teollisuuskeskuksiin ja uusiin aluekeskuksiin kuuluvat kunnat, joita kaikkiaan on 58. Nämä kunnat jakautuvat viiteen poliittisen muutoksen tyyppiin, jota on kuvattu Taulukossa 44.

Tämän kuntajoukon kahtalaisuus suhteessa teollistumisen ajoittumiseen näkyy selvästi myös kuntien ryhmittymisessä poliittisen muutoksen tyyppeihin. Ryhmittymisen kaksi ensimmäistä tyyppiä muodostuvat pääosin nopeasti teollistuneista aluekeskuksista, joiden lähtökohdat tarkasteltavan ajanjakson osalta olisivat selvästi agraariset. Ryhmittymisen kolme muuta tyyppiä taas edustavat perinteisiä teollisuustajamia tai -keskuksia, joiden sosiaalinen kokoonpano on tarkasteltavana ajanjaksona muuttunut keskimääräistä vähemmän. Sosiaaliselta rakenteeltaan ja poliittiselta traditioltaan näin erilaisten kuntien sijoittaminen samaan analyysiin ei ehkä ole takoituksenmukaista, koska se vähentää näiden peruserojen taustalla olevien vähäisempien, mutta ehkä kiinnostavien poliittisten muutostyyppien esilletulon mahdollisuutta. Toisaalta poliittisten muutostyyppien muodostuminen juuri mainitulla tavalla osoittaa kuinka kiinteästi poliittinen kehitys

ja puolueiden voimasuhteiden muutokset ovat sidoksissa kuntien sosiaaliseen rakenteeseen ja aikaisemmin vallinneisiin puolueasetelmiin.

Ensimmäinen muutostyyppi osoittaa konkreettisesti sen jo edellä regressioanalyysissä todetun seikan, että Keskustapuolueen kannatuskehitys vuoden 1983 vaaleihin saakka on olennaisesti ollut yhteydessä yhteiskunnan elinkeino- ja ammattirakenteen muutoksiin. Tähän tyyppiin kuuluvissa kunnissa Keskustapuolueen kannatus on vähentynyt vuosien 1945–1987 välillä kaikkiaan yhdeksällä prosenttiyksiköllä, joka kokonaan aiheutuu vuoden 1966 jälkeisestä kehityksestä. Kyseessä olevissa kunnissa Keskustapuolueen perinteisen kannatus ja yhteiskunnan sosioekonominen muutos ovat kaikkein voimakkaimmin törmänneet yhteen. Tämän ryhmän kunnissa maataloudessa toimiva, aikaisemmin melko suuren osan kunnan asukkaista muodostanut väestö on absoluuttisesti vähentynyt teollisuudessa ja erityisesti palveluammateissa toimivan väestön samalla erittäin nopeasti laajentuessa. Tähän tilanteeseen Keskustapuolue ei ole onnistunut mukautua. Kannatustaan ovat lisänneet Kokoomus ja SMP, joka kannatus sekä vuoden 1970 että 1983 eduskuntavaaleissa oli näissä kunnissa huomattavan korkea. On syytä myös todeta, ettei SDP teollistumisesta ja teollisuudessa toimivan väestön suhteellisen osuuden kasvusta huolimatta ole laajentanut kannatustaan kyseessä olevissa kunnissa, vaikka SKDL:n kannatuksen väheneminen olisi tähän lisäksi tarjonnut mahdollisuuksia.

Tähän ryhmään kuuluvat kaksitoista kuntaa sijoittuvat tasaisesti maan eri osiin.

Toinen muutostyyppi muistuttaa profiilitaan huomattavasti ensimmäistä ja myös siihen kuuluvat kunnat ovat lnopean muutoksen kokeneita aluekeskuksia. Niissä Keskustapuolueella ei ole ollut sellaista asemaa kuin ensimmäiseen tyyppiin kuuluvissa kunnissa, vaan niiden poliittinen traditio on painottunut enemmän Kokoomuksen ja erityisesti LKP:n suuntaan. LKP:n aikaisempi suuri kannatusosuus lieneekin tämän tyyppin kunnissa luonut perustaa Kokoomuksen kaikkiaan 15.6 prosenttiyksikön kannatuksen lisäykselle, joka on tarkasteltavien tyyppien puitteissa koko maan osalta toiseksi korkein.

Taulukko 44:
Puolueiden kannatuksen muutostyypit kuntien kehitystyypeissä

Teollisuuskeskukset ja teollistuvat kunnat

		1	2	3	4	5
SDP	1945-66	-2.1	2.7	-2.1	3.4	-4.0
	1966-87	-0.9	-5.8	-6.7	-2.6	3.3
	1945-87	-3.0	-3.1	-8.8	0.8	-0.7
SKDL	1945-66	0.8	0.3	1.8	-2.8	-3.1
	1966-87	-8.8	-8.8	-7.4	-6.6	-6.8
	1945-87	-8.0	-8.5	-5.6	-9.4	-9.9
Kesk.	1945-66	0.0	-1.5	1.6	1.7	-1.4
	1966-87	-9.0	-5.7	-5.3	-2.4	-1.9
	1945-87	-9.0	-7.2	-3.7	-0.7	-3.3
Kok.	1945-66	-1.7	-4.5	-5.2	-1.3	-1.7
	1966-87	11.5	15.6	11.3	7.3	7.4
	1945-87	9.8	11.1	6.1	6.0	5.7
SDP	1945	23.7	30.4	35.4	27.7	36.8
	1966	21.6	33.1	33.3	31.1	32.8
	1987	20.7	27.3	26.6	28.5	36.1
SKDL	1945	26.9	23.8	28.7	27.6	25.6
	1966	27.7	24.1	30.5	24.8	22.5
	1987	18.9	15.3	23.1	18.2	15.7
Kesk.	1945	32.2	20.8	9.8	11.0	17.0
	1966	32.2	19.3	11.4	12.7	15.6
	1987	23.2	13.6	6.1	10.3	13.7
Kok.	1945	11.5	14.8	20.8	10.4	15.1
	1966	9.8	10.3	15.6	9.1	13.4
	1987	21.3	25.9	26.9	16.4	20.8
TPSL	1962	3.2	5.6	4.8	3.8	10.8
SMP	1970	15.1	9.0	7.2	6.7	8.0
	1983	12.1	13.3	7.5	7.2	8.4
LKP	1945	3.9	8.0	4.1	2.7	4.5
	1966	4.9	8.2	4.6	3.4	6.2
RKP	1945	0.2	1.2	0.0	19.5	0.2
	1983	0.2	0.8	0.0	13.8	0.1
SKL	1983	2.3	2.9	5.2	1.8	3.2
Vihreät	1987	4.1	3.6	4.7	3.5	3.2

Vain edellä käsiteltyjen kaupunkien ensimmäisen muutostyyppin kunnissa Kokoomuksen kannatus on vuosien 1966–1987 välillä kasvanut hieman tätä enemmän.

Myös tähän muutostyyppiin kuuluvat kunnat sijaitsevat tasaisesti maan eri osissa.

Kolmas muutostyyppi koostuu vanhoista teollisuusyhdyksistä, joiden perinteinen poliittinen asetelma on yleiseen tilanteeseen

nähdessä voimakkaasti kaksijakoinen. Ryhmän kunnissa on ollut vahva asema toisaalta vasemmistolla toisaalta Kokoomuksella, jonka osuus äänistä vuoden 1945 eduskuntavaaleissa oli näissä kunnissa yli 20 prosenttia. Ryhmän kuudesta kunnasta neljä kuuluu Rantalalan jaotuksessa SDP:n tai kommunistien perinteisiin ydinalueisiin. Ryhmään kuuluvista kuudesta kunnasta viisi – Lempäälä, Kangasala, Pirkkala, Ylöjärvi ja Nokia – sijoittuu Hämeen läänin pohjoiseen

vaalipiiriin ja yksi – Suolahti – Keski-Suomen läänin vaalipiiriin. Tässä ryhmässä SDP on menettänyt kannatustaan koko tarkasteltavalla kaudella kaikkiaan 8.8. prosenttia, josta 6.7 prosenttia vuoden 1966 jälkeen. Sitä vastoin SKDL:n kannatus on tässä ryhmässä koko kaudella alentunut selvästi vähemmän kuin yleisesti, mikä tosin johtuu siitä, että vuosien 1945–1966 välisenä aikana sen kannatus hieman lisääntyi tässä ryhmässä. Vuoden 1966 jälkeen SKDL:n kannatus on tässäkin ryhmässä vähentynyt selvästi. Joka tapauksessa tähän tyyppiin kuuluvat kunnat muodostavat vuoden 1987 vaaleja katsoen SKDL:n vahvimman ryhmä. Korkeammaksi sen kannatus yltää vain Pohjoisen maaseudun yhdessä muutostyyppissä.

Neljännän muutostyyppin kaksitoista kuntaa ovat pääosin suurehkoja puunjalostus- ja metalliteollisuuden perinteisiä keskuksia kuten Varkaus, Valkeakoski, Mänttä, Oulunkumpu, Uusikaupunki, Joutseno ja Äänekoski. Näissä SDP on ollut hallitseva poliittinen ryhmittymä myös vasemmiston sisäisten voimasuhteiden osalta, ja se on säilyttänyt asemansa koko tässä tarkasteltavan kauden ajan. Itse asiassa SDP:n kannatus on teollisuuskuntien joukosta ainoastaan tässä muutosryhmässä kohonnut vuoden 1966 jälkeen, 3.3 prosenttiyksikköä kaikkiaan. Tässä ryhmässä SDP:sta eronnut TPSL saavutti merkittävän kannatuksen, joka vuoden 1962 eduskuntavaaleissa oli 10.8 prosenttia.

TPSL menetti valtakunnallisesti kannatuksensa pääosan jo 1966 vaaleissa, jolloin SDP osin tähän perustuen saavutti huomattavan hyvän vaalituloksen. Joillakin alueilla, kuten tässä muutosryhmässä TPSL:n kannatus jatkui vuosien 1970 ja 1972 eduskuntavaaleihin saakka. SDP:n aseman säilyminen perustuu tässä ryhmässä siihen, ettei puoluehajaannuksessa irronnut kannatus TPSL:n kautta siirtynyt muille ryhmittymille niin kuin muualla melko yleisesti tapahtui. Myös suhteessa Kokoomukseen SDP on tässä ryhmässä säilyttänyt asemansa. Kokoomuksen kannatus on tässä ryhmässä lisääntynyt koko tarkasteltavalla kaudella vain 5.7 prosenttiyksikköä ja vuoden 1966 jälkeen 7.4 prosenttiyksikköä, mikä on selvästi teollisuuskuntien keskimääräistä tasoa alhaisempi.

Viides muutostyyppi on teollisuuskuntien vakain, mikä perustuu osaksi siihen, että SMP:n kannatus sekä vuoden 1970 että varsinkin 1983 vaaleissa oli tässä ryhmässä alhaisempi kuin muissa teollisissa kunnissa. Ero ei kuitenkaan ole merkittävä. Myös Keskustapuolueen kannatusmuutokset ovat tässä ryhmässä olleet selvästi muita vähäisempiä ja Kokoomuksenkin jonkin verran vähäisempiä kuin teollisuuskunnissa keskimäärin. Tämä muihin muutostyyppeihin nähden jokseenkin profiilittoman ryhmän 13 kuntaa sijoittuvat tasaisesti maan eri osiin.

Kehittyvän maaseudun kunnat

Kehittyvän maaseudun ryhmään kuuluu 87 pääasiassa Länsi- ja Lounais-Suomessa sijaitsevaa kuntaa, niin kuin edellä todettiin. Edellä kävivät ilmi myös kehittyvän maaseudun poliittisen muutoksen peruspiirteet: SDP:n kannatuksen vähäiset muutokset sekä koko tarkasteltavalla kaudella että ennen ja jälkeen vuoden 1966; SKDL:n kannatuksen lasku, joka vastaa maan keskiarvoa; Keskustapuolueen kannatuksen erittäin voimakas väheneminen vuoden 1966 jälkeen sekä Kokoomuksen kannatuksen kohoaminen likimain koko maan keskiarvoa vastaavasti.

Ryhmittelyanalyysin perusteella kehittyvän maaseudun kunnat muodostavat mainittujen poliittisten muutosten suhteen varsin yhdenmukaisen kokonaisuuden. Ryhmittelyn tulos on kuvattu Taulukossa 45, jossa kuntajoukko jakautuu seitsemään osaryhmään. Ryhmiä tarkempi vertailu osoittaa, että olennaisien muutostyyppien erottelemiseksi olisi itse asiassa riittänyt kuntajoukon jakaminen kolmeen ryhmään. Ensimmäinen, toinen, kolmas ja neljäs muutostyyppi edustavat samaa muutoksen perustyyppiä, eikä niiden keskinäinen eriytyminen tuo analyysissä mitään olennaista uutta esille. Tyypit eroavat toisistaan lähinnä muutospiirteiden voimakkuuden suhteen.

Myös viides ja kuudes muutostyyppi kuvaavat keskenään samaa poliittisen muutoksen suuntaa ja ryhmiin kuuluvien kuntien väliset erot koskevat lähinnä muutosten voimakkuutta tässäkin tapauksessa.

Taulukko 45:
Puolueiden kannatuksen muutostyypit kuntien kehitystyypeissä

Kehittyvä maaseutu

		1	2	3	4	5	6	7
SDP	1945-66	-1.9	-2.4	-1.4	0.8	-1.4	-2.6	-3.0
	1966-87	0.8	-2.0	-0.8	-3.7	-1.5	-1.2	-0.3
	1945-87	-1.1	-4.4	-2.2	-2.9	-2.9	-3.8	-3.3
SKDL	1945-66	-2.7	-5.4	-1.6	-2.5	-1.4	-2.2	-1.5
	1966-87	-3.6	-4.1	-6.0	-7.3	-9.4	-8.9	-5.5
	1945-87	-6.3	-9.5	-7.6	-9.8	-10.8	-11.1	-7.0
Kesk.	1945-66	4.0	6.7	2.9	4.6	2.2	3.6	2.7
	1966-87	-10.5	-11.1	-3.6	-17	-4.7	-2.4	-10.7
	1945-87	-6.5	-4.4	-0.7	-12.4	-2.5	1.2	-8.0
Kok.	1945-66	-2.3	-2.7	-2.9	-3.9	-1.9	-1.8	-1.3
	1966-87	9.8	12.4	2.3	11.4	7.3	6.2	10.1
	1945-87	7.5	9.7	-0.6	7.5	5.4	4.4	8.8
SDP	1945	31.7	27.2	12.7	26.1	20.7	21.0	26.8
	1966	29.8	24.8	11.3	26.9	19.3	18.4	23.8
	1987	30.6	22.8	10.5	23.2	17.8	17.2	23.5
SKDL	1945	14.3	18.7	19.6	17.1	23.2	25.3	17.7
	1966	11.6	13.3	18.0	14.6	21.8	23.1	16.2
	1987	8.0	9.2	12.0	7.3	12.4	14.2	10.7
Kesk.	1945	32.6	31.1	46.3	38.2	35.8	31.0	35.7
	1966	36.6	37.8	49.2	42.8	38.0	34.6	38.4
	1987	26.1	26.7	45.6	25.8	33.3	32.2	27.7
Kok.	1945	14.6	15.7	19.5	13.2	17.3	15.7	14.8
	1966	12.3	13.0	16.6	9.3	15.4	13.9	13.5
	1987	22.1	25.4	18.9	20.7	22.7	20.1	23.6
TPSL	1962	4.6	3.8	1.9	3.3	2.8	3.1	6.3
SMP	1970	10.3	10.7	21.3	17.7	12.9	16.2	17.1
	1983	9.4	10.8	9.4	14.6	10.7	14.3	8.7
LKP	1945	3.6	5.7	0.6	3.0	1.8	5.8	3.3
	1966	3.4	7.1	1.1	2.9	1.8	5.7	3.5
RKP	1945	1.8	1.0	0.3	0.2	0.1	0.1	0.1
	1983	1.1	0.9	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
SKL	1983	2.8	2.8	3.2	4.3	3.2	0.9	5.1
Vihreät	1987	2.1	3.0	0.7	2.7	2.0	1.9	1.9

Seitsemäs muutostyyppi on itsenäinen.

Ensimmäinen, toinen, kolmas ja neljäs muutostyyppiin kuuluvat kunnat noudattavat eri asteisesti kehittyvän maaseudun yleistä poliittista muutosta. Niissä Keskusta-puolue lisäsi kannatustaan näissä kunnissa vuoden 1966 eduskuntavaaleihin saakka, vähiten eli 2.2 prosenttiyksikköä neljännessä muutostyyppissä ja eniten eli 6.7 prosenttiyksikköä muutostyyppissä kaksi. Keskusta-

puolueen laajentuminen päättyi vuoden 1970 vaaleihin, joissa SMP ja Kokoomus saavuttivat voiton. Näiden neljän muutostyyppin kunnissa Keskustan kannatus ei 1970- ja 1980-luvun vaaleissa ole palautunut aikaisemmalle tasolle, vaan sen kannatuksen väheneminen on niissä jatkunut erityisesti Kokoomuksen laajenemisen kustannuksella. Kolmanteen muutostyyppiin, jossa Keskustan kannatus on eniten vähentynyt, kuuluu vain seitsemän kuntaa. Näissä neljässä muu-

toistyyppissä Kokoomuksen kannatuksen lisäys koko tarkasteltavalla kaudella on ollut jokseenkin samansuuruinen, ensimmäisen tyyppin 7.5 prosenttiyksiköstä toisen tyyppin 9.7 prosenttiyksikköön.

SMP:n osalta tyytit eroavat selvemmin. Kolmannen tyyppin kunnissa SMP:n kannatus sekä 1970 että 1983 vaaleissa on ollut muiden tyyppien kuntia selvästi korkeampi; näissä kunnissa Keskustapuolue onkin menettänyt eniten kannatustaan. Ensimmäisen ja toisen muutostyyppin kunnissa SMP saavutti molemmissa mainituissa vaaleissa noin kymmenen prosentin kannatuksen. Neljännen muutostyyppin kunnissa SMP:n kannatus vuoden 1970 vaaleissa oli yli 17 prosenttia, mutta 1983 vaaleissa enää 8.7 prosenttia.

Seitsemännen muutostyyppin kunnissa SMP saavutti vuoden 1970 vaaleissa jopa 21.3 prosenttia äänistä, mutta tästä huolimatta Keskustan kannatus vuosien 1966–1987 välistä jaksoa tarkastellen on supistunut olennaisesti vähemmän kuin kehittyvän maaseudun kunnissa yleensä. Tämän muutostyyppin kunnissa Keskusta on onnistunut voittamaan SMP:lle menettämänsä kannatuksen takaisin.

Viides ja kuudes muutostyyppi edustavat keskenään hyvin samankaltaista kehitystä. Näiden muutostyyppien kunnissa Keskustapuolueen kannatus on ollut varsin vakaa, vaikka SMP onkin menestynyt niissä hyvin vuosien 1970 ja 1983 vaaleissa. Tämä johtuu toisaalta siitä, että Keskustapuolue on pystynyt palauttamaan osan SMP:lle menettämästään kannatuksesta ja toisaalta siitä, että SMP:n menestys kohdistui myös SKDL:oon, jonka kannatus on vähentynyt näissä muutostyypeissä enemmän kuin muissa kehittyvän maaseudun kunnissa. Näihin muutostyyppisiin sisältyy lisäksi Kokoomuksen kannatuksen melko vähäinen lisäys.

Maaseudun pienkunnat

Kuntien kehitystyyppittelyssä muodostui 93 kuntaa käsittävä ryhmä, joka koostuu pääosin Turun ja Porin sekä Hämeen lääneihin kuuluvista kunnista, jotka ovat kooltaan pieniä ja jotka ovat menettäneet väestöään suhteellisesti jopa enemmän kuin Itä- ja Poh-

jois-Suomen eli varsinaisena reuna-alueena pidetyt kunnat. Näissä kunnissa onkin rinnakkain reuna-alueiden ja vauraamman etelän piirteitä. Väestömenetyksistään huolimatta niissä on muita reuna-alueita monipuolisempi elinkeinoelämä, korkeampi tulotaso ja hieman korkeampi väestön koulutustaso kuin idässä ja pohjoisessa sijaitsevilla maaseudun kunnissa.

Tämän ryhmän kunnissa SDP:n kannatus on vuosien 1945–1987 välillä vähentynyt enemmän kuin koko maassa muualla, samoin on tapahtunut SKDL:n kannatuksen osalta. Kokoomuksen kannatus puolestaan on näissä kunnissa tänä aikana lisääntynyt 7.2 prosenttiyksikköä, minkä ylittävät tässä tutkimuksessa esitetyistä kuntatyypeistä vai aluekeskukset. Keskustapuolueen osalta muutos on kaksijakoinen. Vuoden 1966 vaaleihin saakka se lisäsi tämän ryhmän kunnissa kannatustaan 8.4 prosenttiyksikköä eli enemmän kuin missään muualla koko maassa, mutta vuoden 1970 vaaleissa ja sen jälkeen puolueen kannatus on näillä alueilla vastaavasti laskenut jyrkemmin kuin muualla eli 10.4 prosenttiyksikköä.

Tästä kuntaryhmästä muodostettiin ryhmittelyanalyysissa kuusi poliittisen muutoksen tyyppiä, jotka on kuvattu Taulukossa 46.

Ensimmäisen ja kuudennen muutostyyppin kuntien piirteet ovat keskenään hyvin samantapaisia. Vuoden 1966 eduskuntavaaleihin saakka näiden kuntien poliittiset muutokset olivat pienempiä kuin muiden tässä kuntajoukossa, ja Keskustapuolueella on niissä perinteisesti ollut huomattavasti korkeampi kannatus kuin muissa tässä tarkasteltavissa kunnissa. Nämä muutostyytit eroavatkin vuoden 1970 vaalien ja niiden jälkeisen kehityksen suhteen.

Ensimmäisen muutostyyppin kunnissa SMP saavutti vuoden 1970 vaaleissa 23.6 prosentin kannatuksen, jonka vain kaksi myöhemmin tarkasteltavaa Itä- ja Pohjois-Suomen kuntien muutostyypeistä hieman ylittää, ja vastaavasti Keskustapuolueen kannatus väheni 14.6 prosenttiyksiköllä eli enemmän kuin missään muualla edellä tarkasteltujen kehittyvän maaseudun kuntien kolmatta muutostyyppiä lukuunottamatta. Vuoden 1970 vaalien jälkeen Keskustapuolue on palauttanut kannatustaan tämän muutostyyppin

Taulukko 46:
Puolueiden kannatuksen muutostyypit kuntien kehitystyypeissä
Maaseudun pienkunnat

		1	2	3	4	5	6
SDP	1945-66	-2.1	-3.5	-10.5	-5.1	-3.0	-2.7
	1966-87	-4.1	-3.7	-4.4	-5.1	-2.1	-3.9
	1945-87	-6.2	-7.2	-14.9	-10.1	-5.1	-6.6
SKDL	1945-66	-2.8	-4.8	-3.1	-6.3	-7.3	-3.0
	1966-87	-5.6	-5.5	-6.4	-6.3	-9.0	-3.4
	1945-87	-8.4	-10.3	-9.5	-12.6	-16.3	-6.4
Kesk.	1945-66	4.1	10.2	9.0	11.7	9.7	4.8
	1966-87	-6.7	-9.4	-6.3	-14.3	-6.4	-9.7
	1945-87	-2.6	0.8	2.7	-2.6	3.3	-4.9
Kok.	1945-66	-2.5	-3.8	-1.7	-0.2	-0.3	-2.0
	1966-87	5.5	12.6	8.1	14.9	8.7	8.4
	1945-87	3.0	8.8	6.4	14.7	8.4	6.4
SDP	1945	16.9	25.9	37.4	33.2	21.5	23.8
	1966	14.8	22.4	26.9	28.1	18.5	21.1
	1987	10.7	18.7	22.5	23.1	16.4	17.2
SKDL	1945	15.4	16.3	15.7	16.9	28.6	10.9
	1966	12.6	11.5	12.6	10.6	21.3	7.9
	1987	7.0	6.0	6.2	4.3	12.3	4.5
Kesk.	1945	47.8	31.4	32.2	34.7	30.7	46.9
	1966	51.9	41.6	41.2	46.4	40.4	51.7
	1987	45.2	32.2	34.9	32.1	34.0	42.0
Kok.	1945	17.7	17.5	11.7	8.4	13.7	14.8
	1966	15.2	13.7	10.0	8.2	13.4	12.8
	1987	20.7	26.3	18.1	23.1	22.1	21.2
TPSL	1962	2.5	3.6	7.7	3.9	3.4	2.3
SMP	1970	23.6	15.8	19.6	19.5	14.9	12.2
	1983	14.4	12.8	14.4	10.3	12.8	12.7
LKP	1945	1.0	6.1	1.5	3.4	3.4	2.2
	1966	1.2	6.2	2.5	2.7	3.0	2.9
RKP	1945	0.2	1.7	0.1	0.0	1.0	0.1
	1983	0.1	1.2	0.0	0.0	0.5	0.1
SKL	1983	3.6	2.4	5.2	4.6	2.0	3.8
Vihreät	1987	1.1	2.3	1.3	1.8	1.6	1.7

kunnissa yli viidellä prosenttiyksiköllä, mutta tästä huolimatta sen kokonaisen menetyksen vuosien 1966–1987 välillä on 6.7 prosenttia. Ainoastaan tämän muutostyyppin kunnissa Keskustapuolue on lisännyt kannatustaan vuoden tappion jälkeen. Muissa maaseudun pienkuntien muutostyypeissä sen kannatus on tämän jälkeenkin jatkanut alenemista, eniten eli 6.8 prosenttiyksikköä neljännen muutostyyppin kunnissa.

Tämän muutostyyppin kunnissa Kokoomus on lisännyt kannatustaan vain kolmella prosenttiyksiköllä vuosien 1945–1987 välillä ja noin viidellä prosenttiyksiköllä vuoden 1966 jälkeen, mikä on vähemmän kuin tarkasteltavan kuntajoukon muissa ryhmissä. Näin ollen Keskustapuolueen kannatuksen väheneminen liittyy lähinnä SMP:n kannatukseen, joka tämän muutostyyppin kunnissa oli myös vuoden 1983 vaaleissa korkea eli 14.4 prosenttia.

Tähän muutostyyppiin kuuluvista kahdestatoista kunnasta viisi sijaitsee Vaasan läänissä sekä neljä Turun ja Porin läänissä.

Kuudennen muutostyyppin kuntien poliittinen kehitys muistuttaa ensimmäisen muutostyyppin kuntia, niin kuin todettiin. Tämä muutostyyppi on tarkasteltavan muutostyöryhmän vakain, ja siinä ilmenevät jokseenkin taiseisesti kaikki maaseudun pienkuntien yleiset muutospirteet. Tämän tyyppin kahdestatoista kunnasta seitsemän sijaitsee Mikkelin ja Kymen lääneissä.

Kolmas muutostyyppi on muodostunut SDP:n muutosten mukaisesti. Tyyppiin kuuluvissa kunnissa SDP:lla on ollut tässä käsiteltävän kuntajoukon korkein kannatus. Ryhmän kuudesta kunnasta neljä kuuluu Rantalalan mukaan SDP:n perinteisiin kannatusalueisiin. Kunnat sijaitsevat maantieteellisesti hajallaan. Vuosien 1945–1987 välillä SDP on menettänyt kannatustaan näissä kunnissa keskimäärin 14.9 prosenttiyksikköä eli selvästi enemmän kuin koko maan misään muussa muutostyyppissä. Puolueen kannatuksen lasku alkoi voimakkaana jo vuotta 1966 edeltävällä jaksolla ja on jatkunut tämän jälkeenkin tosin niin, että kannatus on vuoden 1970 vaalien aallonpohjaan nähden on selvästi noussut. SDP:n kannatuksen väheneminen liittyy tässä tapauksessa selvästi puolueen hajaannukseen ja TPSL:n saavuttamaan suhteellisen laajaan kannatukseen, joka vuoden 1962 vaaleissa oli 7.7. prosenttia. Puolueen eheytyminen ei kuitenkaan palauttanut SDP:n kannatusta, vaan TPSL:n lakautumisen myötä SMP ja Kokoomus sekä jossain määrin Keskustapuolue ovat lisänneet kannatusosuuttaan näissä kunnissa.

Myös **neljännen muutostyyppin** kunnissa SDP:n kannatus on vuosina 1945–1987 laskenut selvästi, keskimäärin yli kymmenen prosenttiyksikköä. Selvin voittaja on Kokoomus, joka vuoden 1966 jälkeen on tässä ryhmässä lisännyt kannatustaan 14.9 prosenttiyksikköllä, mikä on enemmän kuin misään toisessa ryhmässä koko maa huomioon ottaen.

Tähän ryhmään kuuluu vain seitsemän kuntaa, Hartola, Haukivuori, Hirvensalmi, Joutsa, Luhanka, Vesilahti ja Pertunmaa, jotka sijaitsevat Mikkelin ja Keski-Suomen lää-

neissä SDP:n vanhan agraarikannatuksen alueilla, tiiviissä maantieteellisessä yhteydessä hieman tuonnetumpana sijaitseviin Pohjois-Hämeen maaseutukuntiin, joissa Kokoomuksen kannatus jo perinteisemmin on ollut puolueen yleiseen maaseutukannatukseen nähden korkea.

Viides muutostyyppi perustuu SKDL:n kannatuksen muutoksiin. Tähän ryhmään kuuluu 28 kuntaa, joista kuusi on Rantalalan luokituksen mukaisia kommunistien perinteisiä ydin- tai kannatusalueita. Niistä 18 sijaitsee Turun ja Porin läänissä, muut kymmenen eri osissa lounaista ja läntistä Suomea.

Ryhmän kunnissa SKDL:n kannatus on vuodesta 1945 alkaen laskenut 16.3 prosenttiyksikköllä, joka jakautuu jokseenkin tasan ennen ja jälkeen vuoden 1966 vaalien. SKDL:n menetykset ovat koituneet SMP:n, Kokoomuksen ja jossain määrin myös Keskustapuolueen osalle. Sitä vastoin SDP ei ole kyennyt hyödyntämään tämän ryhmän vahvaa vasemmistolaista puolueperinnettä, vaan sen kannatus on laskenut alueella vain hiukan vähemmän kuin tarkasteltavassa kuntaryhmässä muualla. Keskustapuolue on tämän ryhmän kunnissa lisännyt kannatustaan koko tarkastellulla kaudella 3.3. prosenttiyksikköllä eli enemmän kuin tämän kunnan joukon toisissa osaryhmissä. Tämä perustuu toisaalta Keskustapuolueen voimakkaaseen laajenemiseen vuoden 1966 vaaleihin saakka ja keskimääräistä vähäisempiin menetyksiin vuoden 1970 vaaleissa, jonka tulos kuitenkin on jäänyt pysyväksi, koska puolue tämän jälkeen ei ole lisännyt kannatustaan tässä ryhmässä.

Toinen muutostyyppi on peruspiirteiltään samanlainen kuin neljäs, josta se eroaa lähinnä pienempien puoluemuutosten vuoksi. Kokoomuksen kannatus on heti sotien jälkeen ollut tämän ryhmän kunnissa korkeampi kuin tarkasteltavassa kuntajoukossa yleensä. Vuoden 1966 vaaleihin puolueen kannatus laski tässä ryhmässä lähes neljällä prosenttiyksikköllä, mutta on tämän jälkeen lisääntynyt 12.6 prosenttiyksikköä, minkä johdosta tämä ryhmä muodostaa Kokoomuksen vahvimman ryhmän kyseessä olevassa kuntajoukossa.

Syvä maaseutu

Syvä maaseutu muodostuu 'Maatalous-Suomen' ja 'Metsä-Suomen' kehitystyypeistä, joihin kuuluu yhteensä 156 kuntaa. Näiden kuntien poliittiset muutokset ovat suuruudeltaan valtakunnallisen keskiarvon tasoa ja suunnaltaankin yleistä kehitystä noudattavia. Ryhmä jakautuu kuitenkin moniin suhteellisen selkeisiin muutostyyppisiin, joiden taustalla selvästi näkyy kuntien poliittisten traditioiden erot. Tämä ryhmä jakautuu kaikki-

aan seitsemään poliittisen muutoksen tyyppiin, jotka on kuvattu Taulukossa 47.

Muutostyyppien yleinen tarkastelu osoittaa, että tämänkin alueen kunnissa SDP on kaikissa tilanteissa menettänyt kannatustaan ennen vuoden 1966 vaaleja. Tällä ajanjaksolla SDP:n kannatuksen painopiste siirtyi selvästi kaupunkeihin, minkä vastapainona tapahtunut puolueen perinteisen agraarikannatuksen väistyminen näkyy selvimmin luonnollisesti juuri nyt tarkasteltavissa kun-

Taulukko 47:

Puolueiden kannatuksen muutostyypit kuntien kehitystyypeissä

Maatalous- ja Metsä-Suomen kunnat

		1	2	3	4	5	6	7
SDP	1945-66	-5.6	-3.9	-3.8	-10	-2.1	-5.6	-5.7
	1966-87	-3.9	1.0	1.8	0.7	0.2	-3.0	-0.6
	1945-87	-9.5	-2.9	-2.0	-9.3	-1.9	-8.6	-6.3
SKDL	1945-66	-1.9	-0.3	7.5	-1.5	5.3	0.0	0.0
	1966-87	-5.7	-11.9	-7.3	-7.0	-7.5	-8.5	-5.1
	1945-87	-7.6	-12.2	0.2	-8.5	-2.2	-8.5	-5.1
Kesk.	1945-66	4.3	0.3	0.9	3.5	-4.1	1.5	6.1
	1966-87	-9.7	0.6	-5.5	-1.9	0.3	-4.5	-11.0
	1945-87	-5.4	0.9	-4.6	1.6	-3.8	-3.0	-5.0
Kok.	1945-66	-0.9	-0.5	-9.2	0.0	-2.3	-2.5	-2.1
	1966-87	6.9	3.2	3.5	3.7	3.5	5.4	5.4
	1945-87	6.0	2.7	-5.7	3.7	1.2	2.9	3.3
SDP	1945	31.4	12.1	12.6	27.7	9.8	35.0	17.7
	1966	25.8	8.2	8.8	17.7	7.7	29.4	12
	1987	21.9	9.2	10.6	18.4	7.9	26.4	11.4
SKDL	1945	16.0	29.9	17.1	17.6	30.4	15.6	13.4
	1966	14.1	29.6	24.6	16.1	35.7	15.6	13.4
	1987	8.4	17.7	17.3	9.1	28.2	7.1	8.3
Kesk.	1945	41.1	48.3	47.1	47.2	50.0	36.9	57.5
	1966	45.4	48.6	48.0	50.7	45.9	38.4	63.5
	1987	35.7	49.2	42.5	48.8	46.2	33.9	52.5
Kok.	1945	7.8	5.8	19.5	6.0	7.1	10.0	7.3
	1966	6.9	5.3	10.3	6.0	4.8	7.5	5.2
	1987	13.8	8.5	13.8	9.7	8.3	12.9	10.6
TPSL	1962	3.9	1.5	1.5	9.0	1.2	3.7	1.6
SMP	1970	18.3	20.5	23.8	16.8	13.9	26.2	21.7
	1983	10.7	13.7	7.1	10.7	4.8	12.1	13.6
LKP	1945	1.9	1.8	1.3	0.8	1.7	1.4	2
	1966	2.6	2.1	7.3	1.7	4.2	3.4	1.4
RKP	1945	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
	1983	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
SKL	1983	5.2	2.0	1.5	2.8	0.7	4.2	2.2
Vihreät	1987	1.9	2.1	2.8	1.0	1.7	1.3	2.1

taryhmissä. Muissa edellä tarkasteluissa maaseudun kuntaryhmissä SDP:n osuuden väheneminen maaseudulla on yleensä merkinnyt vastaavaa Keskustapuolueen aseman vahvistumista, mutta tässä tapauksessa tilanne ei ole näin suoraviivainen. Puolue on lisännyt vuoteen 1966 mennessä kannatustaan selvästi vain kuntaryhmän kolmessa muutostyyppissä ja yhdessä muutostyyppissä sen kannatus sanottuna ajanjaksona jopa väheni. Myöskin SKDL:n kannatuksessa on poikkeuksia yleisestä kehityssuunnasta, kun puolue on vuosien 1945–1966 välillä lisännyt kannatustaan kahdessa tämän kuntajoukon muutostyyppissä. Kokoomuksen kannatus on tässä kuntajoukossa lisääntynyt vuoden 1966 jälkeen epätasaisesti, yhdessä kehitystyyppissä sen kannatus on tänä aikana jopa laskenut.

Ensimmäiseen muutostyyppiin kuuluu 34 kuntaa, joista 13 on SDP:n perinteisiä kannatusalueita. Nämä Mikkelin, Pohjois-Karjalan ja Keski-Suomen lääneissä, jotka ovat SDP:n vanhan agraarikannatuksen perusalueita. SDP menetti vuoteen 1966 näissä kunnissa kannatustaan, ei kuitenkaan tarkasteltavan kuntajoukon yleisestä kehityksestä poikkeavasti. Keskustapuolue pystyi käyttämään tämän supistumisen hyväkseen ja lisäämään kannatustaan 4.3 prosenttiyksiköllä vuoden 1966 vaaleihin mennessä. Keskustapuolueen menestys jäi kuitenkin väliaikaiseksi, sillä vuoden 1970 eduskuntavaaleissa se menetti kannatustaan liki kahdeksan prosenttiyksiköä, mistä se on myöhemmissä vaaleissa kyennyt palauttamaan vain pari prosenttiyksikköä. Keskustapuolue onkin tässä muutostyyppissä koko ajan jaksoa 1945–1987 katsoen kokenut suurimman kannatuksen menetyksen. SKDL puolestaan on menettänyt tässä muutostyyppissä kannatustaan 7.6 prosenttiyksikköä vuosina 1945–1987. Suurista puolueista vain Kokoomus on lisännyt kannatustaan tämän muutostyyppin kunnissa – kaikkiaan 6.9 prosenttiyksiköllä – eli enemmän kuin muissa esillä olevan alueryhmän muutostyypeissä. SMP:n menestys puolestaan on tämän muutostyyppin kunnissa jäänyt selvästi tarkasteltavan kuntajoukon keskimääräistä tasoa alhaisemmaksi.

Lähes kaikki **toisen muutostyyppin** 49 kuntaa sijaitsevat Kuopion ja Oulun lääneissä. Kunnista 32 on Rantalan mukaisia kommunistien vakiintuneita kannatusalueita ja kymmenen Keskustapuolueen (Maalaisliiton) vakiintuneita kannatusalueita. Tämän ryhmän kuntien poliittinen tilanne on ollut silmiinpistävän vakaa. Merkittävin muutos niissä on SKDL:n kannatuksen alaneminen, joka alkoi 1970 vaaleissa ja on jatkunut sen jälkeen. Keskustapuolueen muutokset ovat olleet vähäisiä, ja vuoden 1970 vaaleissa menettämänsä kannatuksenkin puolueen on onnistunut suurimmalta osin saavuttamaan takaisin. Kokoomuksen kannatus on tämän muutostyyppin kunnissa lisääntynyt vuoden 1966 jälkeen vain 3.2 prosenttiyksiköllä.

Kolmanteen muutostyyppiin kuuluu vain seitsemän kuntaa, joista yksi sijaitsee Oulun läänissä ja muut kuusi Lapin läänissä. Kunnat ovat Enontekiö, Muonio, Utsjoki, Savukoski, Inari, Ranua ja Kuhmo eli viimeksi mainittua lukuunottamatta pohjoisimman Suomen kunnat, joiden poliittinen tilanne ja kehitys on ollut poikkeuksellinen ja voimakkaasti vaihteleva. Keskustapuolueen kannatus on näissä ollut perinteisesti korkea, niin kuin tarkasteltavan kuntajoukon muissakin kunnissa. Kunnista vain kaksi kuitenkin on Keskustapuolueen (Maalaisliiton) varsinaisia vakiintuneita kannatusalueita. Näissä kunnissa on myös Kokoomuksella ollut suhteellisen laaja ja ympäröivään tilanteeseen nähden huomattavan laaja kannatus, joka sotien jälkeisissä vaaleissa oli lähes 20 prosenttia.

Vuoden 1966 vaaleihin mennessä SKDL lisäsi kannatustaan näissä kunnissa 7.5 prosenttiyksiköllä, Kokoomuksen vastaavasti menettäessä 9.2 prosenttiyksikköä. Keskustapuolueen kannatus pysyi vuosin 1945–1966 vakaasti noin 48 prosentin tasolla.

Vuoden 1970 vaaleissa Keskustapuolue menetti kannatustaan lähes 14 prosenttiyksikköä, mutta on saavuttanut myöhemmissä vaaleissa huomattavan osan. SMP, joka 1970 vaaleissa saavutti näissä kunnissa laajan kannatuksen, on myöhemmin vuoden 1983 vaaleissa jäänyt selvästi alhaisemmalle tasolle kuin tarkasteltavassa kuntajoukossa keskimäärin.

Neljännän muutostyyppin 11 kuntaa muodostavat poliittiselta traditioltaan epäyhtenäisen kokonaisuuden. Niissä on sekä Keskustapuolueen (Maalaisliiton) että SDP:n ja SKDL:n perinteisiä kannatusalueita. Tämän kehitystyyppin kuntien olennainen muutospiirre on SDP:n kannatuksen lasku, joka liittyy puolueen hajaannukseen. Vuoden 1962 vaaleissa TPSL saavutti tällä alueella yhdeksän prosentin kannatusosuuden, joka ei ole suuntautunut takaisin SDP:lle sen eheydyttyäkään, vaan on jakautunut muille puolueille.

Viides muutostyyppi on toinen pääosin Lapin läänin kunnista muodostuva ryhmä. Siihen kuuluu 15 kuntaa, joista 13 sijaitsee Lapin läänissä ja muut kolme Oulun läänissä. Kunnista 11 on kommunistien perinteisiä vakiintuneita kannatusalueita ja neljä Keskustapuolueen (Maalaisliiton) kannatusalueita. Ryhmän kaikilla kunnilla on näin ollen tiivis poliittinen traditio, joka on säädellyt niiden poliittista kehitystä tänne saakka. Näissä kunnissa puolueiden voimasuhteet ovat nimittäin muuttuneet erittäin vähän yleiseen kehitykseen nähden. SKDL:n kannatus on laskenut koko tarkasteltavalla kaudella vain 2.2 prosenttiyksikköä, kuitenkin vuoden 1966 jälkeen 7.5 prosenttiyksikköä. Keskustapuolue menetti vuoden 1970 vaaleissa tämän muutostyyppin kunnissa suhteellisen vähän eli 5.9 prosenttiyksikköä, mutta on tämän jälkeen palauttanut kannatuksensa aikaisemmalle tasolle lisäämällä sitä vuoden 1987 vaalit huomioonottaen yli seitsemällä prosenttiyksikköllä.

Kuudes ja seitsemäs muutostyyppi poikkeavat poliittiselta traditioltaan ja maantieteelliseltä sijainniltaan toisistaan selvästi, mutta poliittiset voimasuhteet sitä vastoin ovat kehittyneet niissä jokseenkin samansuuntaisesti. Kuudennen muutostyyppin 14 kunnasta 6 kuuluu SDP:n perinteisiin kannatusalueisiin. Yhdeksän niistä sijaitsee Pohjois-Karjalan läänissä, kolme Keski-Suomen läänissä ja yksi sekä Mikkelin että Kuopion läänissä. Seitsemännen muutostyyppin 15 kunnasta kymmenen on Keskustapuolueen (Maalaisliiton) perinteisiä kannatusalueita muiden viiden kuulumatta minkään puolueen vakiintuneisiin kannatusalueisiin.

Ruotsinkieliset kunnat

Tähän ryhmään kuuluvat kunnat sijaitsevat Etelä- ja Länsi-Suomen rannikolla, pääasiassa kahdella yhtenäisellä maantieteellisellä alueella Uudenmaan ja Vaasan läänissä. Ahvenenmaan kunnat eivät sisälly tähän tutkimukseen.

Lähes kaikki tämän ryhmän kunnat ovat pieniä maaseutukuntia, joissa RKP on jokseenkin vakaasti säilyttänyt keskeisen asemansa. Kaupungit, joissa on merkittävämmän ruot-

Taulukko 48:
Puolueiden kannatuksen muutostyyppit kuntien kehitystyypeissä

Ruotsinkieliset kunnat

		1	2
SDP	1945-66	1.3	4.0
	1966-87	-1.0	-1.6
	1945-87	0.3	2.4
SKDL	1945-66	-3.7	-2.7
	1966-87	-1.7	-6.6
	1945-87	-5.4	-9.3
Kesk.	1945-66	2.6	1.2
	1966-87	-2.2	-0.6
	1945-87	0.4	0.6
Kok.	1945-66	-0.4	-0.2
	1966-87	3.1	2.2
	1945-87	2.7	2.0
RKP	1945-87	-3.9	-5.6
SDP	1945	4.3	12.5
	1966	5.6	16.5
	1987	4.6	14.9
SKDL	1945	6.0	11.4
	1966	2.3	8.7
	1987	0.6	2.1
Kesk.	1945	0.8	2.7
	1966	3.4	3.9
	1987	1.2	3.3
Kok.	1945	1.3	1.5
	1966	0.9	1.3
	1987	4.0	3.5
SMP	1970	10.9	2.9
	1983	2.2	3.0
RKP	1945	86.4	70.5
	1987	82.5	64.9

sinkielistä väestöä, sijoittuivat edellä käsiteltyihin kehitystyyppihin, ja niissä RKP:n asema väestökasvun johdosta on selvästi heikentynyt ja tehnyt tilaa lähinnä Kokoomuksen kasvulle.

Ruotsinkielisten kuntien poliittinen kehitys on ollut varsin yhdenmukainen. Ne jakautuvat kahteen ryhmään, joista toiseen kuuluu vai neljä kuntaa, Turun eteläiseen vaalipiirissä sijaitsevat Houtskari, Iniö, Korppoo ja Nauvo. Muutostyyppit on kuvattu Taulukossa 48.

5. Puolueiden kannatusmuutosten pääpiirteet

Keskeisiltä ominaisuuksiltaan agraariyhteiskunnan oloissa muodostunut puoluejärjestelmä on säilynyt peruspiirteiltään muuttomattomana näihin päiviin saakka. Toisen maailmansodan jälkeen tapahtuneissa kannatusmuutoksissa, joihin tämä tutkimus on kohdistunut, ilmenee kuitenkin erittäin selvästi yhteiskunnan rakenteellisten muutosten paineet ja vaikutukset. Yhteiskunnan painopiste ja sen myötä puolueiden välinen poliittinen kilpailu ovat siirtyneet maaseudulta kaupunkeihin, keskuksiin ja taajamiin. Edellä esitetyt analyysit osoittavat, että puolueiden kannatuskehitys on yleislinjoiltaan seurannut tätä muutosta varsin kiinteästi. Puolueiden kannalta olennaista tietenkin ovat olleet muutokset sosiaalisten ryhmien kokoonpanossa ja määrällisissä suhteissa.

Kaupunkien ja maaseudun poliittinen vastakkaisuus on ilmennyt selvimmin Kokoomuksen ja Keskustapuolueen kannatuksessa. Kokoomus on kaikkein johdonmukaisimmin hyötynyt uusien ammatti- ja elinkeinoryhmien synnystä ja laajenemisesta sekä kaupunkeihin ja asutuskeskuksiin sijoittuneen väestön kasvusta. Keskustapuolue on määrätietoisesti pyrkinyt kaupunkeihin ja valtakunnalliseksi yleispuolueeksi ja tässä jossain

Ensimmäinen tyyppi on ollut poliittisesti täysin stabiili. RKP:n kannatus on siellä koko tarkasteltavan kauden ollut yli 80 prosenttia vaaleissa hyväksytyistä äänistä.

Toisen muutostyyppin kunnissakin RKP:n asema on säilynyt korkeana, vaikka se onkin vähentynyt vuodesta 1945 noin kuudella prosenttiyksiköllä. Eniten tässäkin ryhmässä on vähentynyt SKDL:n kannatus. Kannatetaan lisänneitä puolueita ovat SDP, SMP ja Kokoomus, jonka lisäys tässä ryhmässä on kuitenkin valtakunnallisesti katsoen varsin vähäinen.

määrin onnistunutkin, mutta selvimmin sotien jälkeiset kannatusmuutokset ovat merkinneet sen kehittymistä maaseudun yleispuolueeksi. Kaupungeissa tapahtuneesta kannatusmuutoksen kasvusta huolimatta maaseudun ja syrjäisten seutujen merkitys Keskustapuolueen kannatusperustassa onkin suhteelliselta merkitykseltään voimistunut.

Kaupunkien ja keskusten aseman vahvistumista poliittisen kilpailun keskipisteinä kuvastaa konkreettisesti myös se, että vakiintuneen puoluejärjestelmän rakoilu ja uusien puolueiden syntyminen on lisääntyvästi tapahtunut kaupungeissa. Oikeastaan vuoden 1970 eduskuntavaalit ja SMP:n menestys niissä olivat tähän saakka viimeinen maaseudulta ja maan syrjäisistä osista virinnyt merkittävä poliittinen muutos. Aikaisemmin sitä vastoin puoluekenttää pirstoneet pienet poliittiset ryhmittymät liittyivät usein maaseutuun ja erityisesti siellä asuvan köyhäläisten poliittiseen liikehdintään. Kuvaavaa on se, että myös SMP:n kannatus suuntautui myöhemmin selvästi kaupunkeihin ja maan eteläisiin osiin, kun se vuoden 1983 eduskuntavaaleissa saavutti lähes vuoden 1970 vaaleja vastaavan menestyksen.

Tapahtuneiden muutosten seurauksena maaseudun ja kaupunkien poliittinen erilaisuus ja ehkä vastakkaisuuskin on lisääntynyt. Tähän liittyen kaupunkien ja maaseudun välillä on jokseenkin selvä ja merkittävä ero puolueiden kannatusmuutoksiin vaikuttaneiden tekijöiden suhteen. Kaupungeissa ja kehittyvässä kunnissa yhteiskunnan rakenteeseen kytkeytyneet tekijät, ennen muuta luokka- ja elinkeinorakenteen muutokset ovat kiinteämmin kuin maaseudulla määränneet puolueiden kannatusmuutoksia. Tämä merkinnee ainakin osittain sitä, että maaseudulla kansalaisten on ollut vaikeampaa kuin kaupungeissa antaa yhteiskunnan muutoksille poliittisia merkityksiä. Maaseudun ja reuna-alueiden yhteinen kehitys on toisaalta luonut tarvetta keskittää ja yhtenäistää poliittista voimaa, mitä Keskustapuolueen kannatuskehitys kuvastelee. Toisaalta yhteiskunnan muutos on taantuvilla alueilla synnyttänyt epävarmuutta ja uhkaa, jonka kanavoimiseksi on turvaututtu poliittiseen protestointiin ja radikaalisti aikaisemmista poliittisista kannoista poikkeaviin ratkaisuihin. SMP:n ohella myös Kokoomuksen ja Kristillisen Liiton maaseutukannatuksen kehityksessä onkin nähtävissä protestiliikkeen kaltaista sattumanvaraisuutta.

Toisen maailmansodan jälkeistä poliittisia muutoksia vaaleista vaaleihin seuraten vuosien 1966 ja 1970 eduskuntavaalit muodostavat selvän käännekohdan. Näitä edeltävä ja seuraava jakso muodostavat kaksi selvästi toisistaan erottuvaa poliittista kautta, joiden kuluessa tapahtuneet puolueiden kannatusmuutokset ovat alueellisesti tarkastellen toisilleen lähes täydellisesti vastakkaiset. Vuoden 1966 eduskuntavaaleja edeltävää kehitystä hallitsi SDP:n kannatuksen painopisteen selvä siirtyminen kaupunkiin ja keskuksiin. Puoluehajaannus ja siihen liittyvä TPSL:n synty edesauttoivat ainakin eräiltä puoliltaan SDP:n kannatuksen irttamista vanhoista agrarisista perusteistaan. Eheytyminen merkitsi nimittäin puolueen kannatuksen aikaisempaa selvempää keskittymistä kaupunkiin. Maaseudulla SDP:n eheytyminen sitä vastoin ei välittömästi merkinnyt aikaisemman kannatustason palautumista, vaan vuoden 1970 eduskuntavaaleissa SMP ja myöhemmissä vaaleissa

myös Suomen Kristillinen liitto saavuttivat kannatusta erityisesti SDP:n perinteisillä maaseudun tukialueilla.

SDP:n kaupungistumisen vastapainoksi Keskustapuolue laajentui maaseudun yleispuolueeksi, se lisäsi kannatustaan sotia seuranneelta tasolta erityisesti maan eteläisissä maaseutukunnissa. Toisten puolueiden kannatusmuutokset eivät ole suunnaltaan näin selviä. Kokoomuksen kannatus laski sotien jälkeen vuoden 1966 vaaleihin muutaman prosenttiyksikön yleisesti koko maassa. SKDL puolestaan vahvisti tänä aikana kannatustaan jonkin verran erityisesti jo aikaisemmin vahvoilla alueillaan.

Vuoden 1966 jälkeistä kehitystä leimaavat vuoden 1970 eduskuntavaalit, joissa SMP:n kanavoima poliittinen protesti aiheutti huomattavia menetyksiä kaikille maaseudun vahvoille puolueille, erityisesti Keskustapuolueelle, mutta myös SKDL:lle ja erityisesti SDP:lle. Maan pohjoisella ja itäisellä maaseudulla – eli perinteisillä kannatusalueillaan – Keskustapuolue on onnistunut palauttamaan kannatuksensa lähes vuoden 1970 vaaleja edeltäneelle tasolle. Etelä-Suomen pienissä kunnissa, joissa puolue laajeni 1950- ja 1960-luvuilla voimakkaasti, vuoden 1970 vaalien menetykset sitä vastoin ovat osoittautuneet pysyviksi ainakin vuoden 1987 eduskuntavaaleihin saakka.

SDP:n kannatus on 1970- ja 1980-luvuilla ollut vakaa. Kaupungeissa se on lievästi kannatustaan menettäen säilyttänyt keskeisen asemansa, ja erityisesti pohjoisilla maaseutualueilla sen kannatus on lievästi nousut, ei kuitenkaan vuoden 1970 vaalien menetyksiä korvaavassa määrin. SDP:n kaupunkimainen ilme, joka vahvistui 1950- ja 1960-luvuilla, on näin ollen säilynyt. Myös Kokoomus on vahvistunut kaupunkien ja kasvavien keskusten puolueena. Elinkeino- ja ammattirakenteen muutosten ohella tähän on erittäin selvästi vaikuttanut myös Liberaalisen Kansanpuolueen väistyminen, mikä on 1960-luvun tilanteeseen nähden luonut toisille puolueille kaupunkiin noin kymmenen prosenttiyksikön laajentumismahdollisuuden. Tämä on koitunut merkittävältä osin Kokoomuksen hyväksi.

Esitettyjen analyysien mukaan puolueiden välinen kilpailu on ollut moniulotteista ja jokseenkin jäsentymätöntä, kun huomio kohdistetaan vaaleissa voittaneiden ja hävinneiden puolueiden suhteisiin. Tämä johtunee osaltaan siitä, että tässä tutkimuksessa puolueiden kannatuskehitystä on tarkasteltu pitkien ajanjaksojen ja alueellisen jakautuman puitteissa. Tässä tapauksessa puolueiden kannatusmuutoksissa ei ensisijaisesti olekaan kysymys yksittäisten äänestäjien puoluekannan muutoksista vaan pikemminkin äänestäjäkunnan uudistumisen vaikutuksista. Vuoden 1945 vaaleista vuoden 1987 vaaleihin ulottuvana aikana äänestäjäkunta on syntyvyyden ja kuolleisuuden sekä maassamuuton seurauksena alueellisesti ja kunnittain perinpohjin muuttunut. Pitkän aikavälin tarkastelussa korostuukin kysymys puolueiden kyvystä ylläpitää ja uudistaa kannatustaan erilaisissa yhteiskunnallisen muutoksen tilanteissa. Tällöin poliittisen kilpailun jäsenymättömyys tarkoittaa sitä, että poliittisen perinteen ja muiden poliittista jatkuvuutta ylläpitävien tekijöiden merkitys on vähentynyt. Se kuvastaa myös sitä, että puolueet ovat ideologisesti yhtenäistyneet ja kehittyneet sellaisiksi yleispuolueiksi, joiden välille eri yhteiskuntaryhmät eivät muodosta aikaisemman kaltaisia jyrkkiä erotteluita.

Niin kuin edellä sanottiin, puolueiden kannatuskehitys on keskeisesti riippunut yhteiskunnan rakenteiden ja niihin kytkeytyvien sosiaalisten ryhmien muutoksista. Kuntien kehitystyypittelyyn perustuva puolueiden kannatusmuutosten yksityiskohtainen tyypittely osoitti analyysin tuloksia yleistäen, että kansalaisten poliittiseen toimintaan vaikuttavat yhteiskunnallisen aseman ja tämän taustalla olevien yhteiskunnallisten rakenteiden lisäksi mm. alueiden poliittinen traditio ja aikaisemmat poliittiset asetelmat, vallitseva yhteiskunnallinen ilmapiiri ja ajattelutapa, ympäristön esimerkki ja sen leviäminen sekä puhtaasti paikalliset, yleiseltä kannalta saattamat tekijät ja tilanteet.

Alueellisten ja paikallisten poliittisten traditioiden merkityksen voidaan katsoa heikentyneen mm. valtakunnallisesti yhtenäisen poliittisen julkisuuden voimistumisen myötä, mihin ovat vaikuttaneet erityisesti joukkotiedotusvälineet ja politiikan omaksumat uudet 'markkinointitavat'. Tästä huolimatta so-

tien jälkeinen puolueiden kannatuskehitys on monin tavoin ollut poliittisten traditioiden säätelemää ja Suomen poliittisen kartan vanhojen perusjakojen mukaista, mikä näkyy lähinnä maaseudun poliittisissa muutoksissa. Keskustapuolue ei ole laajan muutto liikkeenkään myötä onnistunut siirtämään kannatustaan maan eteläisiin osiin, joissa sen kannatus historiallisesti on ollut vaatimatonta. Ennen vuoden 1970 eduskunta vaaleja Keskustapuolueen kannatus tosin laajeni merkittävästi maan eteläisillä ja SDP:n perinteisillä maaseutualueilla, mutta tämän jälkeen SMP:n, Kokoomuksen ja SKL:n kannatuksen kasvu on palauttanut sen kannatuksen aikaisemmalle tasolle. Tämä ja vastaavankaltaiset muutkin muutokset osoittavat, että uudet pienet puolueet, erityisesti SMP ja suuremmin myös SKL ovat toimineet eräänlaisina suodattimina silloin, kun yhteiskunnan äänestäjäkunnan kokoonpanon muutos tai muut syyt ovat aiheuttaneet paineita alueen aatteellisista traditioista poikkeaviin puoluevalintoihin.

SDP:n kannatuksen laajentuminen ennen vuoden 1966 vaaleja ja Kokoomuksen kannatuksen laajeneminen vuoden 1970 vaaleista alkaen on perustunut taustaltaan suurin piirtein samankaltaisten alueiden ja yhteiskuntaryhmien taholta tulleeseen kannatukseen. Tässä ainakin osaksi heijastuu yhteiskunnallisen ajattelutavan ja ilmapiirin vaihtelut, jotka 1960-luvulla nostivat etusijalle yhteiskunnallisuuden ja 1980-luvulla yksilökeskeisyyden. Vastaavanlaisiksi aatteellisella tasolla tapahtuviksi murroksiksi on katsottava myös liberalismien (LKP) ja kommunismin (SKDL) väistyminen, mikä ei yksinomaan eikä suoraviivaisesti yhdistää yhteiskunnan rakenteellisten muutosten ja politiikan sosiaalisen perustan muutoksiin.

Puoluiden kannatusmuutoksia yksityiskohtaisissa tyypeissä ilmeni silmiinpistävästi selvästi tilanteita, joissa eri tyypeihin sijoituvat kunnat muodostivat maantieteelliseltä sijainniltaan yhtenäisiä tai toisiinsa läheisesti liittyviä kokonaisuuksia. Tämä osoittaa, että kansalaisten poliittista osallistumista edelleenkin vaikuttavat yhteiskunnallisten esimerkkeihin ja vuorovaikutuksen perustuvat uusien ajattelutapojen leviämisen- ja laajentumismekanismit, joiden merkitys yhteis-

kunnallisten joukkoliikkeiden historiassa on usein tullut esille. Tämän kaltaiset tekijät ovat taustalla myös niissä tapauksissa, joissa kannatusmuutosten tyypit erottuivat toisistaan ensisijaisesti sen suhteen, miten niihin kuuluville kunnille yleiset poliittiset muutospirteet niissä ovat ajoittuneet. Joissakin kuntaryhmissä yleiset muutostendenssit ovat ilmenneet aikaisemmin kuin toisissa, joissa ne myöhemmin ja ehkä lievemmin ovat myös nähtävissä. Tällaisille kuntaryhmien välisille eroille ei tässä tutkimuksessa ilmen-

nyt yhteyksiä yhteiskunnan muutostekijöihin. Vielä selvemmin paikallisiin, yleisistä yhteiskunnan kehityslinjoista riippumattomiin seikkoihin perustuvia näyttävät olevan kuntaryhmien väliset erot puolueiden kannatusmuutosten voimakkuudessa. Kaikissa yhteiskunnallisen kehityksen tilanteissa sekä keskuksissa että reuna-alueilla erottui kuntaryhmiä, joissa puolueuutokset ovat olleet yleistä tasoa selvästi pienempiä ja toisaalta ryhmiä, joissa muutokset ovat olleet yleistä tasoa suurempia.

IV Äänestämisen kehityspiirteet Helsingissä

Edustuksellisessa demokratiassa kansalaiselle on varattu varsin passiivinen rooli, johon kuuluu määrävällein suosion tai paheksunnan osoittaminen poliittiselle johdolle. Tämäkin vaatimaton rooli – kuten edellä on nähty – on käymässä alati pienevän joukon etuoikeudeksi, ja yhä suurempi joukko kansalaisia on kääntämässä selkensä politiikalle. Passiivisuudesta ja ei-äänestämisestä on kehittynyt myös tekijä, jonka merkitys käytännön politiikan voimasuhteiden muotoilussa on merkittävä. Ei ole näet vaikea päätellä, että äänestysaktiivisuuden lasku vuoden 1966 huippulukemista (85 %) lähes 10 prosenttiyksikköä alhaisempaan vuoden 1987 eduskuntavaalien tasoon (76 %) on koitunut poliittisen vasemmiston tappioksi ja oikeiston voitoksi. Erityisesti tämä on näkynyt asutuskeskuksissa, joissa vastaavalla ajanjaksolla kokoomuksen kannatus on kasvanut noin 11 prosenttiyksikköä.

Helsinki on tässäkin suunnannäyttäjä. Vuosien 1966–1987 välillä pääkaupungin äänestysprosentti kansanedustajain vaaleissa laski 10 prosenttiyksikköä (84 vs 74). Vastaavalla ajanjaksolla SDP:n kannatus laski kahdeksan prosenttiyksikköä (32.4 vs 24.3) ja SKDL/Devan 6.5 prosenttiyksikköä (18.1 vs 11.6), kun taas kokoomuksen kannatus nousi 12 prosenttiyksikköä (19.1 vs 31.0).

Tasoitamalla vaaleista toiseen tapahtuvan muutoksen yhden vuosikymmenen sisällä muutoksien keskiarvoksi (Taulukko 49), havaitaan, että SDP:n kannatus kansanedustajain vaaleissa on itse asiassa ollut hyvin vakaa pitemmällä aikavälillä. Sitä vastoin kokoomuksen ja SKDL/Devan kannatuksessa korostuvat niiden vastakkaisuus ja selvä yhteys aktiivisuuden tason laskuun. Vaikka SDP:n kannatus Helsingissä ei taulukon mukaan ole laskenut, se ei merkitse, etteikö puolue olisi kärsinyt äänestysaktiivi-

Taulukko 49:

Äänestysaktiivisuus ja puoluekannatus kansanedustajain vaaleissa ja kunnallisvaaleissa Helsingissä: vaalikohtaisten arvojen keskiarvot vuosikymmenittäin, 1940 – 1980

	Äänestysprosentti:		Puoluekannatus(%):		
	Kansanedustajainvaalit	Kunnallisvaalit	Kansaned.vaalit Kok.	SDP	SKDL
1940-luku	80	68	20	24	23
1950-luku	77	69	20	27	20
1960-luku	84	75	22	27	19
1970-luku	79	73	27	27	16
1980-luku	76	67	30	26	12

suuden tason jatkuvasta laskusta; äänestämättömyys on mitä ilmeisimmin merkinnyt sitä, että puolueen kannatus on polkenut paikoillaan, eikä puolue missään tapauksessa ole kehittynyt yhteiskuntarakenteen kehityksen luomia mahdollisuuksia vastaavasti.

Aivan erityisesti 1980-luku on tarjonnut huonot edellytykset poliittisen osallistumisen kehittymiselle. Helsingin kunnallisvaaleissa äänestäminen on vuosikymmenen kuluessa pudonnut yhdeksän prosenttiyksikköä (72.1 vs 63.3) ja kansanedustajain vaaleissa vastaava pudotus on ollut neljä prosenttiyksikköä (78.4 vs 74.1). Poliittiseksi joukkopaoksi luonnehdittava äänestämättömyys näkyi jo vuoden 1984 kunnallisvaaleista tehdyssä tutkimuksessa. Erityisesti perinteisillä työväestön äänestysalueilla, mutta myös esikaupunkialueilla ja keskustan eliittialueilla asuvat nuoret äänestivät laiskasti. Tämä tulee erityisen selvästi ilmi verrattaessa keskenään vuoden 1982 presidentivaalia ja 1984 kunnallisvaaleja. Edellisessä äänestysaktiivisuuden taso oli poikkeuksellisen korkea, jälkimmäisissä taas poikkeuksellisen alhainen (Taulukko 50, tutkimuksen tulokset on raportoitu Helsingin Sanomissa 15.11.1984).

Taulukko 50:

Äänestysaktiivisuus (%) vuoden 1984 kunnallisvaaleissa ja vuoden 1982 presidentivaalissa alueen ja iän mukaan (äänestysalueotos, N= 28 000): Helsinki

Ikä	Ydinkeskustan eliitti		Lähikeskustan eliitti		Perinteiset työv. alueet		Esikaupunki-alueet	
	1982	1984	1982	1984	1982	1984	1982	1984
18–24	81	56	82	53	72	38	82	48
25–28	88	59	86	60	80	53	84	62
29–34	90	67	87	65	85	59	89	68
35–44	93	78	91	76	83	60	91	74
45–54	94	80	93	79	83	59	93	75
55–69	95	80	92	82	88	73	93	81
70+	85	76	85	75	79	63	83	74

* Ydinkeskustan eliittialueet: Kruununhaka, Ullanlinna, Eira
Lähikeskustan eliittialueet: Munkkiniemi, Meilahti, Marjaniemi
Perinteiset työväestön alueet: Kallio
Esikaupunki: Käpylä, Paloheinä, Roihuvuori, Tapaninkylä, Ylämalmi

Tulos osoittaa, kuinka suuri vaikutus vaali- ja ehdokasasetelmalla on vaalien äänestysaktiivisuuteen. Vuoden 1982 presidentinvaalit saivat määrätysässä mielessä suoran kansanvaalin luonteen, sillä johtavan ehdokkaan – Mauno Koiviston – kansansuosio oli kiistatta ylivoimainen muihin ehdokkaisiin nähden. Lisäksi vaalikampanjan aikana tuli näkyviin vetoomuksia äänestää nurin 'mustat hevoset' ja 'puoluepelin' mahdollisuudet varsinaisessa valitsijamiesten suorittamassa vaalissa. Leimaa antavaa oli myös se, että johtavan ehdokkaan asemaa tavanomaisten puolueasetelmien yläpuolella olevana poliittikona voimakkaasti korostettiin. Mauno Koivisto innosti myös vasemmistolaisesti ajattelevia äänestäjiä, olihan hän selvästi työväenluokkaan ja poliittiseen vasemmistoon sitounut henkilö. Koivistolle kehittynyt 'imago' vetosi tehokkaasti myös 'tavanomaisissa' vaaleissa yleensä passiivisina oleviin ja perinteisiin puoluevastakohtiin heikosti samaistuviin äänestäjiin, jotka yhteiskunnan rakennemuutosten myötä olivat vähitellen irtaantuneet politiikasta ja joita muuttoaalto oli runsaasti tuonut Helsingin seudulle. Tuloksena oli poikkeuksellinen vaaliaktiivisuuden nousu (tarkemmin Martikainen ja Yrjönen 1983).

Vastaavasti vuoden 1984 kunnallisvaalien ilmapiiriä luonnehtivat voimakas kriittisyys politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan sekä yleisemminkin poliittiseen kulttuuriimme pesiytyneiden lieveilmiöiden tuulettaminen, erityisesti nk. 'rötösherrajhti'. Tuloksena oli äänestysaktiivisuuden romahtaminen. Esimerkiksi 18–24-vuotiaiden äänestysaktiivi-

suus oli alueesta riippuen vuoden 1982 presidentivaaliin verrattuna 25–35 prosenttiyksikköä alhaisempi. Äänestysaktiivisuuden voimakas alentuminen heijastui myös vaalien tulokseen. Verrattuna vuoden 1980 kunnallisvaaleihin SDP menetti perinteisillä työväenpuolueiden kannatusalueilla lähes 9 ja SKDL yli viisi prosenttiyksikköä kannatuksesta. Äänestämättömyys koitui tuolloin 'protestipuolueiden', vihreiden, 'kulhialaisten' ja SMP:n voitoksi. Kokoomus ja RKP säilyttivät paremmin entiset asemansa. Tämä osoittaa, miten vaalista toiseen tapahtuneisiin äänestysaktiivisuuden vaihteluihin Helsingissä on liittynyt voimakkaita puoluekanatuksen muutoksia. Vasemmiston puolueet eivät myöskään missään määrin pystyneet hyödyntämään kahden vuoden takaisessa presidentivaalissa nähdyn uuden poliittisen innostuneisuuden luomia mahdollisuuksia.

Toisaalta voidaan myös pitää vaikeasti ymmärrettävänä, että poliittisen mobilisaation taso on näinkin jyrkästi laskenut, sillä juuri pääkaupungissa tehokkaan poliittisen sosialisointitautatekijät ovat kuluneina vuosina kasvaneet valtavasti: Helsingissä vähintään ylioppilastutkinnon suorittaneiden osuus 15 vuotta täyttäneessä väestössä vuonna 1951 oli 11.5 prosenttia ja vuonna 1987 27.1 prosenttia. Äänestämistä lisäävien taustatekijöiden – kuten esimerkiksi koulutustason – voimakas kasvu on aivan ilmeisesti estänyt vieläkin suuremman poliittisen mobilisaation tason romahduksen. Havainto tukee vahvasti sitä olettamusta, että poliittinen käyttäytyminen, kuten äänestäminen vaaleissa, ei enää määräydy yksipuolisesti

yksilöiden sosiaalisten tunnusmerkkien mukaan. Erityisesti nuorten politiikkaan sitoutumista jäsentävät heidän arkikokemuksensa ja politiikan ilmiöiden ja toimintatapojen subjektiivinen kokeminen (Jääsaari ja Martikainen 1991).

Edellä todettu ei ole kuitenkaan pääkaupunkiseudulle ja asutuskeskuksille uusi ilmiö, vaan päinvastoin, äänestysaktiivisuudessa on meillä aina näkynyt sekä iän että sosiaalisen eriarvoisuuden luomia eroja. Sopivan vertailukohteen tarjoaa tässä suhteessa Erik Allardt ja Kettil Bruunin Helsinkiä koskeva tutkimus vuoden 1951 vaaleista (Allardt ja Bruun 1956). Taulukkoa 51 varten Allardt ja Bruunin tutkimuksen äänestysaktiivisuutta koskevia lukuja on hieman jouduttu yhdistelemään vertailukelpoisuuden saavuttamiseksi vuoden 1987 tilannetta koskevien tietojen kanssa. Vuoden 1987 luvut perustuvat Tilastokeskuksen aineistoon, johon sisältyvät kaikki äänioikeutetut helsinkiläiset.

Taulukko 51 osoittaa, että Helsingissä 35 vuoden aikavälillä äänestäminen on lisääntynyt vain vanhoissa, yli 55-vuotiaissa ikäluokissa, ja nuorissa, alle 30-vuotiaissa äänestysaktiivisuus on laskenut miltei 10 prosenttiyksikköä. Muutoinkin äänestysaktiivisuus Helsingissä on jokseenkin säännöllisesti laskenut vaaleista toiseen; selvä laskeva tendenssi näkyy sekä kunnallisvaaleissa että valtiollisissa vaaleissa. Lisäksi kunnallisvaalien aktiivisuustaso on nyt noin 10 prosenttiyksikköä valtiollisten vaalien tasoa alhaisempi.

Taulukko 51:
Helsinkiäisten äänestysaktiivisuus (%) vuosien 1951 ja 1987 kansanedustajain vaaleissa iän mukaan

Ikä	Vaalivuosi	
	1951	1987
18/21-24*	64	56
25-30	74	64
31-35	75	72
36-44	80	78
45-54	83	81
55-69	81	85
70+	65	75
Yht.,%	76	74

* v. 1951 äänioikeusikärajaa oli 21 vuotta.

Edellä todettua kehitystä on edelleen kärjistänyt Suomelle tyypillinen seikka, että äänestämättömyys ja monet sosiaaliset tunnusmerkit korreloivat voimakkaasti. Muiden muassa koulutus, tulotaso, sosioekonominen asema, kieli, työttömyys ja siviilisääty ovat selvästi äänestysaktiivisuuteen liittyviä tekijöitä. Nyt on nähtävissä, että 35 vuoden aikavälillä (1951–1987) eräät äänestämisen taustatekijät ovat menettäneet merkitystään, toiset taas ovat säilyttäneet tai jopa vahvistaneet asemaansa. Vertailu on tiettyyn rajaan asti mahdollista Erik Allardt ja Kettil Bruunin vuoden 1951 kansanedustajien vaaliaktiivisuutta Helsingissä koskevan tutkimuksen ansiosta. Vuoden 1951 tilanteelle oli ominaista:

- nuorimmat äänestäjät olivat passiivisimpia;
- naiset olivat kaikissa ikäryhmissä passiivisempia kuin miehet;
- erityisesti nuoret naiset olivat passiivisempia kuin nuoret miehet (21–25-vuotiaat miehet: 70 % vs 21–25-vuotiaat naiset: 59 %);
- naimisissa olevat äänestivät selvästi aktiivisemmin kuin naimattomat ja ero oli suurempi miehissä kuin naisissa, lukuunottamatta nuorinta ja vanhinta ikäryhmää, joissa naimattomat naiset äänestivät heikommin kuin naimattomat miehet;
- työntekijöiden ja toimihenkilöiden aktiivisuusero oli noin 10 prosenttiyksikköä toimihenkilöiden hyväksi (84 % vs 74 %: arvioitu taulukosta 10, s.72);
- työntekijöiden ja alempien toimihenkilöiden sekä muiden palveluammateissa toimivien välillä ei koko aineiston tasolla ollut aktiivisuuseroa; alhaisin aktiivisuustaso näistä oli palveluammateissa toimivilla naisilla;
- työntekijöiden äänestysaktiivisuus oli korkeampi työntekijävaltaisilla ja työväenpuolueiden dominoivilla alueilla kuin toimihenkilövaltaisilla ja porvarillisten puolueiden dominoivilla alueilla;
- ruotsinkielisten äänestysaktiivisuus oli kaikissa ikäryhmissä korkeampi kuin suomenkielisten.

Tuolloin, 1950-luvun alkupuolella vallinneen käsityksen mukaan äänestäminen oli tiukasti sidoksissa yksilöiden sosiaalisen aseman tunnusmerkkeihin ja asuinyhteisön luonteeseen. Vastoin odotuksia äänestäminen on nyt, 35 vuotta myöhemmin entistä voimakkaammin ankkuroitunut sosiaalisen aseman ja erityisesti huono-osaisuuden tunnusmerkkeihin, mikä vahvistaa olettamusta äänestämättömyyden ja tyytymättömyyden välisestä yhteydestä. Erityisen selvästi erotus on kasvanut työntekijöiden ja toimihenkilöiden välillä: vuonna 1987 koko aineiston tasolla työntekijöiden äänestysprosentti 18–34-vuotiaiden ryhmässä on lähes 15 prosenttiyksikköä alhaisempi kuin alemmilla toimihenkilöillä ja ero ylempiin toimihenkilöihin on runsaat 25 prosenttiyksikköä. Poliittisen osallistumisen sosiaalinen määräytyminen on toisin sanoen olennaisesti voimistunut, ei suinkaan tasaantunut, kuten seuraavasta asetelmasta hyvin nähdään (Tilastokeskuksen

kaikki äänioikeutetut helsinkiläiset sisältävä aineisto):

Taulukko 52 vahvistaa toistuvasti jo esitettyä väitettä, että äänestämistä ei voida ymmärtää irrallisena ilmiönä, vaan päinvastoin, yksilöt tulkitsevat politiikkaa ja siihen liittyviä ilmiöitä omista elämäntilanteistaan käsin. Erityisesti tämä näkyy nuorissa ikäluokissa työttömien (35 %), kuten myös eronneiden (25 %) alhaisissa äänestysprosentteissa: äänestäminen on osa 'minulla menee hyvin' -tyypin muotokuvaa. Tanskaa koskevassa analyysissään Palle Svensson ja Lise Togeby toteavatkin, että nuorten äänestämistä voidaan pitkälle tulkita sen pohjalta, miten hyvin he ovat integroituneet yhteiskuntaan. 'Marginalisoituminen' ja siteiden katkeaminen erityisesti työmarkkinoihin laskevat pitkälle myös vaaliosallistumisen tasoa (Svensson & Togeby, 326–330).

Taulukko 52:

Äänestysaktiivisuus (%) Helsingissä v. 1987 kansanedustajain vaaleissa iän, sosioekonomisen aseman (valitut ryhmät), koulutustason ja siviilisäädyn mukaan (N=395 423)

	Ikäryhmä						Yht.
	18–24	25–34	35–44	45–54	55–69	70+	
Sosioekonominen asema							
Yksinäisyrittäjät	49	67	76	82	88	87	78
Ylemmät toimihenkilöt	66	84	91	93	96	93	89
Alemmat toimihenkilöt	54	70	81	85	89	86	76
Työntekijät	42	54	67	74	81	61	63
Opiskelijat	71	78	79	74	95	.	73
Työttömät	35	46	58	64	79	75	54
Eläkeläiset	25	40	52	66	83	75	76
Koulutus							
Perusaste	48	50	66	75	81	71	68
Alempi keskiaste	46	60	75	82	88	80	69
Ylempi keskiaste	69	76	85	89	92	85	80
Alin korkea-aste	72	81	89	91	93	84	89
Kand.aste +	80	88	92	94	95	90	92
Omistaminen							
Omistusasunto	66	76	85	87	89	78	82
Muu asunto	48	61	68	72	77	68	65
Siviilisäätty							
Naimisissa	53	76	84	87	90	83	84
Eronnut	25	54	65	70	75	69	68
Naimaton	56	64	70	73	79	70	64
Yhteensä	56	68	78	81	85	75	74

Taulukko 53:
18–24 -vuotiaiden äänestysaktiivisuus (%) eräissä Helsingin äänestysalueissa v.1987 kansanedustajain
vaaleissa sosioekonomisen aseman mukaan (N = 395 423)

	Sosioekonominen asema:			Toimiala: Rakennus- toiminta	Yhteensä	
	Ylemmät toimihenk.	Alemmat toimihenk.	Työntekijät		18–24	Kaikki
Eliittikeskusta:						
Ullanlinna	85	61	44	52	66	79
Vanha Munkkiniemi	59	66	47	.	71	84
Lauttasaari	73	55	40	42	61	79
Eliittilähiö:						
Länsi-Pakila	80	61	61	64	72	84
Tammisalo	61	81	.	.	81	90
Esikaupunki:						
Vuosaari	75	60	44	41	59	75
Tapulikaupunki	75	52	37	38	52	72
Itäkeskus-Marjaniemi	59	58	48	63	59	75
Keskiluokka:						
Etelä-Haaga	68	53	37	18	58	77
Yliskylä	70	59	44	27	63	80
Pitäjänmäki	73	57	45	27	57	75
Työväestö:						
Kontula	53	55	40	42	51	71
Harju	60	49	39	35	49	66
Vallila	53	46	40	14	47	68
Roihuvuori	80	46	46	61	54	73
'Betonilähiö':						
Jakomäki	63	45	36	35	41	61
Vesala	56	48	34	38	42	60
Ala-Malmi	88	52	36	20	48	71
Helsinki yht.	66	54	42	40	56	74

Alueryhmittely perustuu Helsingin osa-alueista tehdyn ryhmittelyanalyysin (BMDP-KM) tulokseen, missä muuttujina on käytetty alueiden sosioekonomista rakennetta kuvaavia tunnusmerkkejä. Taulukkoon on poimittu saatua ryhmittäystä parhaiten luonnehtivia osa-alueita.

Eliittikeskusta: Ydinkeskustaan ja sen läheisyyteen sijoittuvat alueet, joille on tyypillistä suhteellisen vanha rakennuskanta, vanhahko ikärakenne, ruotsinkielisten ja ylempien tuloluokkien keskimääräistä suurempi osuus.

Eliittilähiö: Varakasta, rivitalo- ja omakotitalovaltaista ylempien sosiaaliryhmien aluetta.

Esikaupunki: Ikärakenteeltaan keskimäärin nuorehkon, keskituloisen ja korkeintaan keskimääräisesti koulutetun väestön asuinalueita.

Keskiluokka: Keskimääräistä vanhemman, varakkaamman, paremmin koulutetun ja ruotsinkielisemmän väestön asuinalueita.

Työväestö: Suhteellisen vanhaa rakennuskantaa, työntekijöiden ja alempien toimihenkilöiden, keskituloisten tai sitä vähemmän ansaitsevien asuinalueita keskustan tuntumassa ja vanhoissa lähiöissä.

'Betonilähiö': Tyypillisesti työntekijäammateissa toimivien, suhteellisen vähän ansaitsevien ja vähän koulutettujen asuinalueita, joissa vuokralla asuvien osuus on suhteellisen suuri.

Helsingin poikkeuksellisuus tulee esiin myös selvinä poliittisen käyttäytymisen alueellisina eroina. Erot kärjistyvät nuorissa ikäryhmissä. Perinteisesti työväestön asuinalueilla sekä myös suhteellisen uusilla työntekijöiden ja alempien toimihenkilöiden asuinalueilla 18–24-vuotiaiden työntekijöiden äänestysprosentit vaihtelevat keskimäärin 35–45 prosentin välillä. Jos näillä alueilla nuorten aikuisten äänestäminen eritellään vielä heidän ammattialansa mukaan, havaitaan, että äärimmäiset 'pohjanoteeraukset' löytyvät rakennusosalalla työskentelevistä, kuten seuraavista poiminnoista voidaan päätellä:

Edellä esitetetyn pohjalta äänestysaktiivisuudesta voi tiivistetysti todeta seuraavat seikat:

- Helsingissä poliittisen mobilisaation taso on pitkällä aikavälillä laskenut; erityisen voimakas muutos on tapahtunut 1980-luvulla: politiikasta 'irtaantuminen' koskee lisäksi myös entistä vanhempia ikäryhmiä;
- erityisesti nuorten ikäluokkien äänestämättömyys on saanut poikkeuksellisen suuret mittasuhteet; siinä on nähtävissä lisäpiirteinä mm. alempien toimihenkilöiden ja aivan erityisesti nuorten työntekijöiden poikkeuksellisen alhainen äänestämishalukkuus (nuorten ylempien toimi-

henkilöiden lukumäärä joillain alueilla on varsin pieni, mistä syystä heitä koskevia tulkintoja ei tässä ole esitetty);

- alueelliset erot ovat korostuneita;
- nuorten äänestysaktiivisuudessa koulutustaso vaikuttaa merkittävästi äänestämiseen; 18–24-vuotiailla kynnystekijä on ylioppilastutkinnon suorittaminen;
- poliittisen mobilisaation tasoerot kytkeytyvät sosiaalisen aseman eroihin: äänestäminen on selvästi osa 'hyväosaisen' muutokuvaa; äänestämättömyys sitä vastoin on yksi 'marginalisoitumisen' lisäpiirre.
- merkittävä äänestysaktiivisuuden määrääytymistä koskeva muutos liittyy sukupuolieroihin: miesten ja naisten välinen aktiivisuusero on näet hävinnyt ja kääntynyt vähitellen aikaisempaan tilanteeseen nähden päinvastaiseksi; koko aineiston tasolla naisten äänestysaktiivisuus oli 75 prosenttia ja miesten 74 prosenttia; 18–24-ikävuosien selvin ero on 19–20-vuotiaissa (naiset 56 %, miehet 52 %); ikävuosien 25–34 selvin ero oli 31–34-vuotiaissa (naiset 74 %, miehet 70 %); nyt miesten äänestysaktiivisuus on naisten aktiivisuutta korkeampi vain yli 63-vuotiaissa ikäluokissa.

V Tuloksia ja toteamuksia

Tutkimuksen tulokset esitetään seuraavassa vain keskeisimmiltä kohdiltaan ensin äänestysaktiivisuuden ja puolueiden kannatusmuutosten osalta ja lopuksi tulosten yleistä merkitystä lyhyesti arvioiden.

Äänestysaktiivisuuden parin viimeksi kulu-
neen vuosikymmenen kehityksestä on syy-
tä todeta seuraavaa:

- Äänestysaktiivisuuden huippuvuosista 1962 ja 1966 kansalaisten osallistuminen vaaleihin on jatkuvasti alentunut ja lopulta vuoden 1987 vaaleissa pudonnut miltei 10 prosenttiyksikköä huippuvuosia alemmalle tasolle. Erityisesti nuorten ikäluokkien ja asutuskeskusten passiivisuus on lisääntynyt.
- Erityisesti 1980-luku on tarjonnut huonot lähtökohdat nuorten aikuisten poliittiselle sosialisaatiolle, mistä syystä äänestysaktiivisuus – etenkin asutuskeskuksissa – on laskenut selvästi. Ero vuosien 1979 ja 1987 vaalien välillä on 23 ikävuoden eri puolta olevissa ikäryhmissä lähestulkoon 15 prosenttiyksikköä. Vuonna 1987 esimerkiksi 18–24-vuotiaiden äänestysaktiivisuus oli 60 prosenttia ja 25–29-vuotiaiden 67 prosenttia. Lisäksi vaalipassiivisuus ulottuu nyt myös entistä vanhempiin työikäisiin. Sitä vastoin 55–69-vuotiaiden aktiivisuus on edelleen varsin korkea (86 %). Suuret ikäryhmien väliset erot ovat Suomelle tyypillisiä ja selvästi toisista Pohjoismaista erottuva piirre.
- Äänestysaktiivisuuden yhteydet sosiaali-
seen rakenteeseen ovat Suomessa säily-
neet edelleenkin hyvin vahvoina. Äänestäminen on yhä 'hyväosaisten' muoto-
kuvaan kuuluva piirre. Niinpä suuri-
tuloisten (valtionveronalaiset tulot yli
150 000 mk/v.) äänestysaktiivisuus ulot-
tuu 95–98 prosentin tasolle. Elikeino-
ryhmien välisessä vertailussa korostuu

maa- ja metsätaloudesta ansionsa saavien korkea aktiivisuus kaikissa ikäluokissa.

Nuorten aikuisten alhaisin äänestysaktiivisuus on rakennus- ja kaupantekijätoimivien piirissä (50 %), jota lähellä on teollisuuden ja kaupan aloilla toimivien aktiivisuus (52 %). Kaikkien muidenkin elinkeinoalojen osalta – maa- ja metsätalous lukuunottamatta – 18–24-vuotiaiden aktiivisuus on alle 58 prosenttia. Sitä vastoin erot vanhemmissa ikäryhmissä ovat vähäisiä, esimerkiksi 55–69-vuotiailla aktiivisuus vaihteli 87–92 prosentin välillä.

- Sosioekonomiseen asemaan liittyvät aktiivisuuserot ovat edellistäkin selvempiä. Ylempien toimihenkilöiden, työnantajien ja yksinäisyrittäjien äänestysaktiivisuus vaihtelee 86–90 prosentin välillä. Alempien toimihenkilöiden äänestysprosentti oli aineistossa 81 ja työntekijöiden 72.

Ikä vahvistaa ryhmien välisiä eroja. Lisäksi on merkille pantavaa, että julkisen sektorin ylempien ja alempien toimihenkilöiden äänestysprosentti on koko aineiston tasolla 4 prosenttiyksikköä korkeampi kuin yksityisen sektorin vastaavien toimihenkilöiden. Työntekijöiden ryhmässä nuorten työikäisten aktiivisuus on lähes 20 prosenttiyksikköä alhaisempi kuin ylempien toimihenkilöiden ja vastaavasti ero myös alempiin toimihenkilöihin on suuri, noin 10 prosenttiyksikköä.

- Myös koulutus on voimakas aktiivisuus-
eroja synnyttävä tekijä. Alimmalle ja
ylimmälle tasolle kuuluvien koulutusryh-
mien välinen ero esimerkiksi 18–34-vuo-
tiailla on 30–33 prosenttiyksikköä. Selvä
kynnystekijä on ylioppilastutkinnon suori-
taminen tai sitä vastaava koulutustaso
(ylempi keskiaste). Asutuskeskuksissa
alimman koulutustason ja ylempään kes-
kiasteen välinen ero on alle 35-vuotiailla
keskimäärin jo noin 20 prosenttiyksikköä.

- Työttömyyden kokeminen on yksi niistä tekijöistä, jolla tutkimuksen mukaan on erityisen selvä äänestyshalukkuutta vähentävä vaikutus. Mitä pitempi työttömyyskokemus sitä alhaisempi on äänestysaktiivisuus. Etelä-, Itä- ja Kaakkois-Suomessa vähintään vuoden työttöminä olleiden nuorten aktiivisuus vaihtelee 25–32 prosentin välillä.

- Kiinnostava ja äänestämisen sosiaalista luonnetta hyvin kuvaava tulos on siviilisäädyn ja äänestysaktiivisuuden kiinteä yhteys. Naimattomien äänestysaktiivisuus on kaikki äänioikeutetut huomioon ottaen jopa 20 prosenttiyksikköä alhaisempi kuin naimisissa olevien (65 % vs 85 %). Tätäkin suurempi ero erityisesti nuorissa ikäryhmissä on naimisissa ja avio- tai asumerossa asuvien välillä.

- Ruotsinkielisten äänestysaktiivisuus on selvästi korkeampi kuin suomenkielisten. Ruotsinkieliset eivät kuitenkaan ole yhdenmukainen ryhmä, sillä alueelliset erot heidän piirissään ovat huomattavan suuria.

Aktiivisinta aluetta edustaa Vaasan vaali-
piiri, jossa kaikkien ikäryhmien aktiivisuus oli poikkeuksellisen korkea, nuorimpienkin lähes 80 prosenttia. Passiivisinta aluetta edustaa Ahvenanmaa, josta tutkimukseen sisältyi Maarianhaminan kaupunki. Siellä nuorimpien ikäryhmien aktiivisuus oli ainoastaan 35 prosenttia.

- Vaikka äänestysaktiivisuuden sosiaalinen määräytyminen on voimakasta ja johdonmukaista, sen vaikutukset eivät kuitenkaan ole ehdottomia eivätkä vaaleihin liittyvistä ajankohtaisista tilanteista riippumattomia. Vuonna 1982 pidetyt presidentivaalit ovat tästä hyvä esimerkki.

Niissä äänestysaktiivisuus nousi etenkin valliineseen kehitykseen nähden poikkeuksellisen korkeaksi ja yleisestikin enätysmäiseksi, mikä tietysti merkitsi, että edellä lueteltujen äänestysaktiivisuuden eroja synnyttävien tekijöiden vaikutukset jäivät toteutumatta tai olennaisesti heikkenivät. Tämä osoittaa, että vaaleihin tunnetun kiinnostuksen väheneminen ei

ole 'patologinen' ilmiö. Mobilisaatioherkkyyttä on olemassa, mutta sen laukaiseminen edellyttää innostavia vaaliase-
telmia.

- Tästä huolimatta normaalitilanteessa äänestysaktiivisuuden ankkuroituminen sosiaalisiin tunnusmerkkeihin on nyt vahvempi kuin 20–30 vuotta sitten. Ikä on hallitseva ja merkitykseltään voimistunut aktiivisuutta säätelevä ominaisuus. Passiivisuus on selvästi laajentunut koskemaan aikaisempaa yleisemmin kaikkiin sosiaaliryhmiin kuuluvia nuoria. Vain voimakaimmat sosiaalistavat tekijät, kuten koulutus ja kuuluminen ruotsinkieliseen väestöryhmään ovat säilyttäneet aktiivisuuseroja synnyttävät vaikutuksensa myös nuorten osalta. Tässä mielessä nuorten ikäluokkien äänestysaktiivisuuden sosiaalinen määräytyminen on heikentynyt, ja poliittiseen osallistumiseen on muovautunut sosiaalisista lähtökohdista riippumaton yhtenäinen nuorten käyttäytymismalli.

Vanhemmissa ikäryhmissä äänestysaktiivisuuteen liittyvät sosiaaliset erot sitä vastoin ovat korostuneet. Koulutustaso on selvästi merkittävin eroja synnyttävä tekijä. Myös sosioekonomiseen asemaan ja ammattiin liittyvät erot ovat selviä. Tulotason itsenäinen merkitys on kuitenkin esimerkiksi koulutukseen nähden toisarvoinen tekijä. Sitä vastoin omaisuus, asunnon omistamisena mitaten on tärkeä ja itsenäisesti äänestysaktiivisuuteen liittyvä tekijä.

Edellä luvussa III.5. esitettiin puolueiden kannatusmuutosten pääpiirteet. Näistä on tässä yhteydessä tarpeen todeta lyhyesti ja yleisesti vain seuraavat kolme:

- Puolueiden kannatuskehitys on ollut tiiviisti yhteydessä yhteiskunnan rakenteiden sekä yhteiskuntaryhmien kokoonpanon ja määrällisten suhteiden muutoksiin. Välittömimmin yhteiskunnan muutoksesta ja siihen liittyneestä luokka- ja elinkeinorakenteiden uudistumisesta on hyötynyt Kokoomus, jonka vuoden 1970 eduskuntavaaleista alkanut kannatuksen laajeneminen on suuntautunut ensisijaisesti kasvaville ja nopeasti uudenaikaistu-

ville alueille. Myös SDP:n kannatus on koko sotien jälkeinen kausi huomioon ottaen painottunut kaupunkeihin ja keskukseen puolueen perinteisesti laajan maaseutukannatuksen vastaavasti supistuessa. SKDL:n kannatuksen supistuminen ja Kokoomuksen ja SDP:n kannatuksen kaupunkeihin painottunut kehitys ja Keskustapuolueen kehitys maaseudun yleispuolueen suuntaan ovat lisänneet maaseudun ja kaupunkien poliittista erilaisuutta.

- Poliittisen kilpailun ja dynamiikan painopiste on siirtynyt kaupunkeihin, mikä ilmenee mm. siinä, että uusien poliittisten ryhmien synty ja niiden kannatuksen leviäminen on lisääntyvästi suuntautunut kaupunkeihin ja kehittyviin kuntiin. Uusien puolueiden ja poliittisten ryhmien syntyminen ja puoluejärjestelmän pirstoutuminen on keskeinen poliittisten muutosten ja äänestäjien lisääntyneen liikkuvuuden ilmentymä, joka on vaikuttanut puolueiden kannatusmuutoksiin jopa selvemmin kuin perinteisten suurten puolueiden välinen kilpailu ja siinä tapahtuneet voitot ja menetykset. Suurten puolueiden yhteinen äänimääräosuus onkin toisen maailmansodan jälkeen lähes yhtämittaisesti vähentynyt.
- Vaikka puolueiden kannatuskehitys on tiiviisti ollut yhteydessä yhteiskunnan rakennemuutokseen, se ei kuitenkaan lainkaan suoraviivaisesti ole määräytynyt siitä ja sen aiheuttamista luokka- ja elinkeinorakenteen muutoksista käsin. Puoluejärjestelmällä sekä sen ja kansalaisten suhteilla on monimutkaisempi rakenteensa, joka on säädellyt puolueiden kannatusmuutoksen ilmenemismuotoja. Kuntien kehitystyypittelyyn perustuva puolueiden kannatusmuutosten yksityiskohtainen tyyppittely osoitti analyysin tuloksia yleistäen, että kansalaisten poliittiseen toimintaan vaikuttavat yhteiskunnallisen aseman ja tämän taustalla olevien yhteiskunnallisten rakenteiden lisäksi mm. alueiden poliittinen traditio ja aikaisemmat poliittiset asetelmat, vallitseva yhteiskunnallinen ilmapiiiri ja ajattelutapa, ympäristön esimerkki ja sen leviäminen sekä puhtaasti paikalliset, yleiseltä kannalta satunnaiset tekijät ja tilanteet.

Kansalaisten poliittisessa käyttäytymisessä on sekä aktiivisuuden että puoluevalintojen suhteen tapahtunut samanaikaisesti yhteiskuntaryhmien välisten erojen korostumista ja käyttäytymismallien yhtenäistymistä. Äänestysaktiivisuutta ja sen kehitystä hallitseva piirre on passiivisuuden laajeneminen sekä siihen liittyvä aktiivisten ja passiivisten välisen sosiaalisen erottumisen terävöityminen, mikä johtuu siitä, että aktiivisuus on kiinteästi yhteydessä yhteiskunnalliseen hyväosaisuuteen ja passiivisuus yhtä selvästi yhteydessä huono-osaisuuteen. Nuorten osalta passiivisuus on jossain määrin kehittynyt sosiaalisesta taustasta riippumattomaksi yleiseksi käyttäytymismalliksi. Puoluevalintoja taas leimaa se, että yhteiskunnassa on lisääntyvästi sellaisia ryhmiä ja äänestäjiä, joille kaikki kolme suurinta puoluetta – SDP, Keskustapuolue ja Kokoomus – ovat kelvollisia poliittisia vaihtoehtoja. Tällaiset ryhmät ja äänestäjät kuuluvat tietysti ensisijaisesti laajentuviin keskiluokkiin, joiden muodostuminen perustuu ammatti- ja elinkeinorakenteen uudistumiseen ja väestön keskittymiseen kaupunkeihin ja taajamiin. Tältä osin suurimmat puolueet ovat jo kehittyneet pitkälle yleispuolueiksi. Tämän kehityksen rinnalla suurimmat puolueet ovat toisaalta lujittaneet yhteyksiään kannattajakuntansa ydinjoukkoihin. Niinpä työläiset keskittyvät aikaisempaa tiiviimmin vasemiston, lähinnä SDP:n piiriin ja maanviljelijät ja maaseudun väestö yleisemminkin vielä selvemmin Keskustapuolueen piiriin. Keskiluokkien poliittisesta hajaantumisesta huolimatta myös Kokoomuksen kannatus on lisääntyvästi riippuvainen tämän ja tietysti johtavassa asemassa olevien ryhmien kannatuksesta.

Sosiaaliselta taustaltaan poliittinen passiivisuus ja puolueiden kehittyminen aatteelliselta profiililtaan mataliksi ja yhtenäisiksi, käytännön politiikkaan keskittyviksi yleispuolueiksi poikkeavat edellä sanotun mukaisesti toisistaan. Tästä huolimatta niiden välillä on selvä symmetria. Yleispuolueiden samanlaisuus voi äänestäjien silmissä helposti muuttua samantekevyydeksi ja tätä kautta poliittisen passiivisuuden perusteeksi. Tutkimuksen johdantoluvussa näitä näkökohtia käsiteltiin politiikan ja kansalaisten suhteisiin pysyvästi liittyvien samaistumis-, motivaatio- ja

legitiimisyysongelmien valossa. Nuorten laaja ja sosiaaliselta taustaltaan yleistynyt äänestämättömyys onkin ymmärrettävissä niin, että heidän parissaan ensisijaisesti hyväosaisia ja koulutettuja koskeva poliittisten vaihtoehtojen samanlaistuminen ja näennäistyminen sekä lähinnä huono-osaisuuteen ja matalaan sosiaaliseen taustaan liittyvä perinteinen passiivisuus esiintyvät laajimmin samanaikaisesti sekä rinnakkain että toisiinsa kietoutuen. Tältä perustalta äänestämättömyys ja poliittinen välinpitämättömyys, jopa kielteisyyys voivat laajentua muihinkin ikäryhmiin, mistä tämä tutkimus antaa jo selviä viitteitä.

Yhteiskunnallisen muutoksen edetessä poliittiset traditiot ja uudistuvat luokka- ja ryhmärakenteet eivät voi luoda yhteyksiä politiikan ja kansalaisten välille samaan tapaan ja yhtä automaattisesti kuin tähän saakka. Myöskään yhteiskunnan normit eivät enää aikaisemmalla sitovuudellaan määritä äänestämistä jokaiselle 'kunnon kansalaiselle' kuuluvana velvollisuutena, jonka hoitaminen on arvo sinänsä. Niin kuin tutkimuksen johdantoluvussa sanottiin, politiikan on aikaisempaa enemmän kyettävä hankkimaan

kansalaisten hyväksyntä omalla toiminnallaan ja tuloksillaan. Tämän tutkimuksen perusteella ei vielä ole näkyvissä viitteitä siitä, millaisia muotoja kansalaisten ja puolueiden vanhoista perusteistaan irtaantuneiden ja irtaantuvien suhteiden tilalle kehittyi. Yksi tulevaisuuden mahdollisuus on tietenkin se, että kansalaisten poliittinen liikkuvuus ja alttius puoluekannan vaihdoksiin edelleen lisääntyvät ja muodostuvat pysyviksi käyttäytymismalleiksi. Tässä tapauksessa vaalien väliset muutokset puolueiden voimasuhteissa voivat kasvaa, puoluekentän pirstoutuminen jatkua ja poliittista mielipiteenmuodostusta hallitsemaan voivat nousta kulloinkin ajankohtaiset isot yhteiskuntapoliittiset kysymykset, kansalaisten käsitys hallituksen ja johtavien poliitikkojen onnistumisesta sekä yhteiskunnallisen mielipideilmaston vaihtelevat virtaukset ja painotukset. Tällainen kehitys tarjoaa mahdollisuuden poliittisen populismin ja pinnallisen 'kaupallisuuden' lisääntymiselle. Yhtä hyvin se tarjoaa mahdollisuuden myös asiallisen julkisen yhteiskuntakeskustelun laajentamiseen ja syventämiseen sekä poliittisen kansanvallan lujittamiseen perinteisessä kansalaisvallan merkityksessään.

VI Tutkimusaineisto ja menetelmät

Logit-mallien käytöstä

Ei ole realistista otaksua, että selitettävän muuttujan – tässä tapauksessa äänestämisen – vaihtelu voitaisiin selittää yhden muuttujan avulla, vaan on oletettava, että esimerkiksi koulutuksen vaikutus äänestämiseen on erilainen eri ikäryhmissä tai miehillä ja naisilla. Tämän vuoksi on pyrittävä löytämään useamman muuttujan yhteisvaihtelun vaikutus tutkittavaan ilmiöön. Tuolloin kuitenkin tavanomaisten ristiintaulukoiden antamaa informaatiota on jo varsin vaikea tulkita, ja erityisesti eri muuttujien vaikutuksen voimaa on pelkkien taulukoiden avulla melkein mahdoton arvioida.

Useita tekijöitä sisältävän ilmiön hallintaa voidaan helpottaa pelkistämällä se matemaattiseksi malliksi. Tässä tapauksessa mallin avulla pyritään selittämään sitä, miten määrätyt taustamuuttujat vaikuttavat aineiston jakautumiseen moniulotteisessa ristiintaulukossa. Suuri havaintojen lukumäärä ($N = 3\,754\,641$) on tehnyt mahdolliseksi useiden muuttujien samanaikaisen hallinnan ilman, että havaintojen lukumäärä missään muuttujakombinaation luokassa olisi tullut liian pieneksi.

Jos merkitsemme p_i todennäköisyyttä äänestää luokassa i , niin $1-p_i$ on todennäköisyys olla äänestämättä. Jos haluamme selittää todennäköisyyttä äänestää regressiomallilla, yhtälö on

$$p_i = a + b_1x_1 + b_2c_2 + \dots + b_px_p,$$

jossa x :t ovat mallissa olevat selittävät tekijät ja b :t niiden vaikutuksia kuvaavat kertoimet; a on vakiotermi, joka riippuu lähinnä aineiston koosta. Tällainen selitysmalli ei kuitenkaan toimi kovin hyvin, koska toden-

näköisyys, jota arvioidaan suhteellisella frekvenssilla, rajoittuu 0 ja 1 välille, jolloin sen ennusteen on myös pysyttävä tällä välillä. Tämän vuoksi onkin luontevampaa tarkastella riskisuhdetta $p_i / (1-p_i)$. Jos $p_i = .5$, eli äänestämisen ja äänestämättä jättämisen on yhtä todennäköistä, on suhde 1. Jos äänestämättäjättäminen on todennäköisempää kuin äänestämisen, on suhde alle ykkösen, muussa tapauksessa suhde on suurempi kuin yksi. Koska regressioennusteen luonteva vaihteluväli on miinus äärettömästä äärettömään, on luontevaa logaritmoida riskisuhde. Tällöin päästään myös samalla tarkastelemaan suhteellisia muutoksia ja voidaan todeta, että muutoksen aikaansaaminen vaihteluvälin ääripäissä – siis lähellä nollaa ja ykköstä – tapahtuu suhteellisesti hitaammin kuin vaihteluvälin keski- vaiheilla.

Edellä todettu menettely (riskisuhteen logaritointi) vastaa myös hyvin tosiasiallista äänestämisen määräytymisen logiikkaa. Jos yksilö näet on hyvin varma ei-äänestäjä, äänestämiseen vaikuttavien taustatekijöiden marginaaliset muutokset lisäävät vain suhteellisen vähän hänen äänestämisen todennäköisyyttä. Vastaavasti, jos yksilö on hyvin varma äänestäjä, marginaaliset muutokset äänestämistä joko lisäävissä tai vähentävissä tekijöissä vaikuttavat enää vähän äänestämisen todennäköisyyteen. Tässä mielessä taustatekijöiden vaikutus äänestämiseen ei ole jokaisella samanlaista (additiivista), vaan vaikutus riippuu myös siitä, missä kohtaa yksilö sijaitsee ulottuvuudella 'todennäköinen ei-äänestäjä – todennäköinen äänestäjä'. Näin ollen on perusteltua päätyä logistiseen regressioon, jonka yhtälö on seuraava:

$$\log(p_i / (1-p_i)) = a + b_1x_1 + b_2c_2 + \dots + b_px_p.$$

Analyysi on toteutettu GLIM-ohjelmistolla. Tuloksissa tarkastellaan eri tekijöiden vaikutuksia vertaamalla eri luokissa laskettuja riskisuhteita toisiinsa muodostamalla näiden osamäärä, ns. ristitulosuhte (odds ratio). Havaintoyksikköinä ovat moniulotteisen ristiintaulukon solut.

Tutkimuksen empiirisissä jaksoissa on verrattu toisiinsa eri ryhmien äänestämisen varmuutta. Jos halutaan – esimerkin vuoksi – verrata miesten ja naisten äänestämisen varmuutta toisiinsa, voidaan muodostaa seuraava taulukko. Olkoon M = mies N = nainen, jolloin a on äänestäneiden miesten lukumäärä ja vastaavasti b on äänestäneiden naisten lukumäärä ja c on äänestämättä jät-

täneiden miesten ja d äänestämättä jättäneiden naisten lukumäärä:

	M	N
Äänesti	a	b
Ei-äänestänyt	c	d

Nyt taulukosta voidaan laskea äänestämisen riippuvuus sukupuolesta määrittelemällä edellä mainittu riskisuhteiden suhde, $(a/c)/(b/d)$ tai $[(a * d)/(c * b)]$. Jos esimerkiksi $a=20$, $b=15$, $c=25$ ja $d=30$, niin $a/c=0.8$ ja $b/d=0.5$ ja $(a/c)/(b/d)=1.6$. Tällöin sanottaisiin, että miehet äänestävät 1.6 kertaa varmemmin kuin naiset. Esimerkki koskee tietysti vain tilannetta, jossa on yksi selittäjä.

Tutkimusaineisto

Äänestysaktiivisuustutkimuksen kohdeperusjoukkona on eduskuntavaaleissa vuonna 1987 äänestäneet ja äänestämättä jättäneet. Tutkimus on ollut suunnitteilla jo pitkään. Sen toteuttamisen teki ajankohtaiseksi viime eduskuntavaalien huomattavan alhainen äänestysprosentti sekä vuoden 1985 väestölaskentatietojen valmistuminen syksyllä 1987. Väestölaskentatietojen lisäksi tutkimukseen tarvittiin tiedot vaaleissa äänestäneistä. Nämä tiedot hankittiin pyytämällä lainaksi kuntien keskusvaalilautakunnilta vaaliluettelot.

Tutkimuksen lähtökohtana on Suomessa 17.11.1985 asuneet Suomen kansalaiset eli vuoden 1985 väestölaskennan aineisto. Tutkimuksen kohdeperusjoukko on saatu siten, että aineistosta on poistettu henkilöt, jotka olivat 31.12.1986 alle 18-vuotiaita, sekä siihen mennessä kuolleet ja ulkomaan kansalaiset. Perusjoukko ei siten ole täsmälleen sama kuin vaaliluetteloon merkityt äänioikeutetut. Kuntien keskusvaalilautakunnat tehdessään muutoksia pohjalueteloihin eivät tiedä mm. henkilöiden kuolemista yhtä tarkoin kuin se on jälkikäteen rekistereistä saatavissa.

Tutkimus toteutettiin siten, että vuoden 1985 väestölaskenta-aineistosta poimittiin kohde-

perusjoukko äänestysaktiivisuuden kannalta keskeiset taustamuuttujat. Näin muodostettuun tiedostoon yhdistettiin henkilötunnuksen avulla tieto siitä, oliko henkilö äänestänyt vai ei.

Tutkimuksen sisältämät tiedot ovat: Ikä 31.12.1986, sukupuoli, siviilisääty, kieli, syntymäkotikunta, viimeinen muuttopäivä, kotipaikka 17.11.1985, taajama, osa-alue, äänestysalue, perhetyyppi, perheasema, asuntokunnan koko, asumismuoto, asunnon hallintaperuste, asunnon varustetaso, asumisväljyys, pääasiallinen toiminta, ammattikoodi, ammattiasema, sosioekonominen asema, toimiala, kokopäivätyö, osa-aikatyö, työttömyyden kesto kuukausina, koulutus, kuntamuoto, vaalipiiri, tieto äänestämisestä, asuntokunnan tulodesiili ja valtionveronalaiset tulot.

Edellä jo todettiin, että vaaliluetteloiden perusteella laskettu äänioikeutettujen määrä ja tämän tutkimuksen perusjoukko eivät täysin vastaa toisiaan. Ero on kuitenkin niin pieni, ettei sillä tutkimuksen kannalta ole merkitystä. Ero äänioikeutettujen lukumäärän ja tämän aineiston henkilöiden määrän välillä oli vain vajaa 3 000 koko maassa.

Väestölaskenta-ajankohdan 17.11.1985 ja vaaliajankohdan 15.–16.3.1987 välinen ero oli vuosi ja neljä kuukautta. Erosta johtuen väestölaskennan tietoihin perustuvat taustamuuttujat ovat siten vaaliajankohtaan verrattuna yli vuoden vanhoja. Erolla ei ole tässä tutkimuksessa mainittavaa merkitystä. Kun kysymyksessä on suuri aineisto, tämän tyyppiset virheet yleensä kumoavat toisensa. Tilastojen käyttäjän on kuitenkin syytä huo-

mata, että etenkin nuorissa ikäryhmissä saattaa osalla ikäluokkaa sellaiset tiedot, kuten ammatti, työllisyys tai pääasiallinen toiminnan laatu olla muuttunut.

Tässä tutkimuksessa on mukana 3,75 miljoonaa äänioikeutettua eli käytännöllisesti katsoen kaikki vuoden 1987 vaaleissa Suomessa henkikirjoitetut 18-vuotta täyttäneet äänioikeutetut Suomen kansalaiset.

Eduskuntavaalien tulokset 1945–1987

Seuraavissa taulukoissa on esitetty eduskuntavaalien tulokset sodan jälkeen pidetyissä eduskuntavaaleissa. Luvut ovat kannatusprosentteja eli puolueiden saamia osuuksia vaaleissa hyväksytyistä äänistä. Lähteitä ovat SVT XXIXX A -sarjan osat. Tiedot esitetään erikseen kaupunkien ja muiden kuntien osalta. Jaotus perustuu kunkin vaaliajankohdan kunnalliseen jaotukseen. Vuosina 1945–1975 kaupungit ovat yhdessä kauppaloiden kanssa.

Taulukoissa puolueista on esitetty vain niiden viimeksi käyttämä nimi seuraavasti:

1. Suomen kansan demokraattinen liitto (SKDL)
2. Suomen sosiaalidemokraattinen puolue (SDP)
3. 1945–62: Maalaisliitto
1966–83: Keskustapuolue (Kesk.)
(1983 sisältäen myös LKP:n)
4. Kansallinen kokoomus (Kok.)
5. Ruotsalainen kansanpuolue (RKP)
6. 1945–48: Kansallinen edistyspuolue
1951–62: Suomen kansanpuolue
1966– : Liberaalinen kansanpuolue (LKP)
1983 yhdessä Keskustapuolueen kanssa
7. Työväen ja pienviljelijäin sosiaalidemokraattinen liitto (TPSL)
8. 1962: Pientalonpojat
1966: Suomen pientalonpoikien puolue
1970– : Suomen maaseudun puolue (SMP)
9. Suomen kristillinen liitto (SKL)
10. 1975–79: Suomen kansan yhtenäisyyden puolue
1983: Kansalaisvallan liitto (KVL)
11. 1975: Suomen perustuslaillinen kansanpuolue
1979: Perustuslaillinen kansanpuolue
1983: Perustuslaillinen oikeistopuolue (POP)
12. Suomen yksityisyrittäjien puoluejärjestö (SYP)
13. Sosialistinen työväenpuolue (STP)
14. Pienviljelijäin puolue
15. Ruotsalainen vasemmisto
16. Muut
17. Vihreät

	SKDL			SDP			Keskustapuolue ^{1 2}			Kokoomus		
	Koko maa	Kaupungit	Muut kunnat	Koko maa	Kaupungit	Muut kunnat	Koko maa	Kaupungit	Muut kunnat	Koko maa	Kaupungit	Muut kunnat
1945	23.5	28.2	23.8	25.1	25.9	24.9	21.3	2.1	26.8	15.0	20.4	11.9
1948	20.0	24.0	20.2	26.3	30.0	25.2	24.2	1.7	31.8	17.1	23.3	12.9
1951	21.6	25.3	20.0	26.5	33.1	23.5	23.2	1.8	35.5	14.6	19.5	10.6
1954	21.6	24.2	20.3	26.2	32.6	23.0	24.1	2.0	37.1	12.8	17.6	9.4
1958	23.2	26.4	22.0	23.2	29.2	20.2	23.1	2.1	36.3	15.3	20.6	10.4
1962	22.0	24.3	20.8	19.5	25.5	15.6	23.0	3.7	36.5	15.0	21.2	9.9
1966	21.2	22.7	20.2	27.2	34.3	21.4	21.2	4.6	35.8	13.8	17.9	9.5
1970	16.6	18.2	14.9	23.4	28.9	17.7	17.1	5.4	29.2	18.0	23.6	12.3
1972	17.0	18.8	14.9	25.8	31.5	19.0	16.4	5.4	29.4	17.6	22.2	12.1
1975	18.9	20.5	16.4	24.9	28.9	19.1	17.6	7.9	31.4	18.4	22.1	13.3
1979	17.9	19.3	15.6	23.9	27.3	18.8	17.3	8.5	30.3	21.7	25.1	16.7
1983	13.5	14.4	11.8	26.7	29.9	21.6	17.6	10.3	29.5	22.1	25.1	17.5
1987	13.6*	14.5*	12.3*	24.1	27.1	19.4	17.6	9.7	30.3	23.1	26.4	17.9

* Sisältää Demokraattisen Vaihtoehdon saaman ääniosuuden
(Koko maa: 4.2%, Kaupungit 4.8%, Muut kunnat 3.4%)

1 Vuoteen 1962 Maalaisliitto

2 1983 ml. Liberaalinen Kansanpuolue

	RKP ³			LKP ⁴			TPSL			SMP ⁵		
	Koko maa	Kaupungit	Muut kunnat	Koko maa	Kaupungit	Muut kunnat	Koko maa	Kaupungit	Muut kunnat	Koko maa	Kaupungit	Muut kunnat
1945	7.9	11.9	7.2	5.2	10.1	3.3
1948	7.7	12.3	6.9	3.9	8.2	2.3
1951	7.6	9.5	6.6	5.7	10.0	3.0
1954	7.0	8.7	6.0	7.9	14.2	4.0
1958	6.7	7.7	6.0	5.9	9.8	3.3	1.7	3.0	1.0	.	.	.
1962	6.4	7.5	5.8	6.3	10.3	3.5	4.4	5.4	3.7	2.2	0.4	3.4
1966	6.0	6.8	5.3	6.5	9.7	3.5	2.6	3.2	2.1	1.0	0.2	1.8
1970	5.7	6.1	5.2	5.9	8.3	3.5	1.4	1.6	1.1	10.5	6.4	14.8
1972	5.4	5.6	5.1	5.2	7.0	3.0	1.0	1.1	0.8	9.2	5.6	13.3
1975	5.0	4.9	5.1	4.3	5.7	2.5	.	.	.	3.6	2.5	5.2
1979	4.2	4.3	4.1	3.7	4.7	2.2	.	.	.	4.6	3.7	5.8
1983	4.6	4.6	4.6	9.7	9.3	10.4
1987	5.3	5.3	5.2	1.0	1.2	0.6	.	.	.	6.3	5.5	7.7

3 1948–1975 ml. Ahvenanmaan maakunnan äänet

4 Vuoteen 1948 Kansallinen Edistyspuolue ja vuodesta 1951 vuoteen 1969 Suomen Kansanpuolue.
Vuonna 1983 yhdessä Keskustapuolueen kanssa.

	SKL			KVL ⁶			POP ⁷			SYP		
	Koko maa	Kaupungit	Muut kunnat	Koko maa	Kaupungit	Muut kunnat	Koko maa	Kaupungit	Muut kunnat	Koko maa	Kaupungit	Muut kunnat
1945
1948
1951
1954
1958
1962
1966
1970	1.2	1.2	1.0
1972	2.5	2.8	2.3
1975	3.3	3.4	3.2	1.7	1.0	2.5	1.6	2.2	0.7	0.4	0.4	0.4
1979	4.8	4.9	4.7	0.3	0.2	0.5	1.2	1.6	0.7	0.0	0.1	0.0
1983	3.0	3.1	2.9	0.1	0.1	0.1	0.4	0.6	0.1	.	.	.
1987	2.6	2.7	2.5	.	.	.	0.1	0.2	0.0	.	.	.

6 Vuosina 1975 ja 1979 Suomen Kansan Yhtenäisyyden Puolue

7 Vuosina 1975 ja 1979 Perustuslaillinen Kansanpuolue

	STP			Pienviljelijäin puolue			Ruotsalainen vasemmisto			Muut		
	Koko maa	Kaupungit	Muut kunnat	Koko maa	Kaupungit	Muut kunnat	Koko maa	Kaupungit	Muut kunnat	Koko maa	Kaupungit	Muut kunnat
1945	.	.	.	1.2	0.1	1.7	0.5	1.0	0.3	0.3	0.3	0.1
1948	.	.	.	0.3	0.0	0.4	.	.	.	0.5	0.5	0.3
1951	.	.	.	0.3	0.0	0.4	.	.	.	0.5	0.8	0.4
1954	.	.	.	0.0	0.0	0.0	.	.	.	0.4	0.7	0.2
1958	0.9	1.2	0.8
1962	1.2	1.7	0.8
1966	0.5	0.6	0.4
1970	0.2	0.2	0.2
1972
1975	0.3	0.4	0.3
1979	0.1	0.1	0.1	0.3	0.2	0.5
1983	2.3	2.8	1.6
1987*	1.0	1.1	0.8

* Vihreät: Koko maa: 4.0 %, Kaupungit: 5,0 %, Muut kunnat: 2,5 %

Lähteet:

Abramson, Paul R and Aldrich, John H: The Decline of Electoral Participation in America. *The American Political Science Review*, Vol 76, No. 3, 1982: 502–521.

Alestalo, Matti: Structural Change, Classes and the State. Finland in an Historical Perspective. Research Group for Comparative Sociology, University of Helsinki, No. 33, 1986.

Alestalo, Matti: Luokkarakenteen muutokset. Teoksessa Riihinen, Olavi (toim.): Suomi 2017. Gummerus Kustannus Oy, Jyväskylä 1990.

Allardt, Erik and Bruun, Kertil: Characteristics of the Finnish Non-Voter. *Transactions of the Westermarck Society*, Vol. III, Ejnar Munksgaard, Copenhagen 1956.

Allardt, Erik: Social struktur och politisk aktivitet. Söderström & C:o, Borgå 1956.

Bennet, Stephen E: Apathy in America, 1960–1984. Transnational Publishers, Dobbs Ferry, NY 1986.

Burnham, Walter D: The Appearance and Disappearance of the American Voter. Teoksessa Rose, Richard (ed.): *Electoral Participation*, Sage Publications, London 1980.

Delli Carpini, Michael X: Stability and Change in American Politics: The Coming of Age of the Generation of the 1960s. New York University Press, New York and London 1986.

Downs, Anthony: *Economic Theory of Democracy*. Harper & Bros., New York 1957.

Dillon, William R. and Goldstein, Matthew: *Multivariate Analysis*. John Wiley & Sons, New York 1984.

Giljam, Mikael och Holmberg, Sören: Rött, Blått och Grönt. En bok om 1988 års riksdagsval. Bonniers, Falun 1990

Glaser, William A: The Family and Voting Turnout. *Public Opinion Quarterly*, Vol. 23, 1959: 563–570.

Habermas, Jürgen: *Legitimation Crisis*. Heinemann, London 1975.

Haranne, Markku: Dialectics between Occupational and Party Structures: Finland since World War II. *Acta Sociologica*, Vol 23, 1980:83–95.

Heiskanen, Ilkka: How to skin an eel with too sharp a knife and without proper sand on hand. Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin laitoksen tutkimuksia. DETA 14, Helsinki 1975.

Helander, Voitto: Vennamolaisuus populistisena joukkoliikkeenä. Arvi A. Karisto, Hämeenlinna 1971.

Jääsaari, Johanna ja Martikainen, Tuomo: Nuorten poliittiset valinnat. Gaudeamus, Helsinki 1991.

- Jutikkala, Eino:* Poliittisia ilmastoja ja ilmastovaihteluita. Suomalainen Suomi 2/1955.
- Kornhauser, William:* The Politics of Mass Society. Routledge and Kegan Paul, London 1968.
- Lane, Jan-Erik and Ersson, Svante O:* Politics and Society in Western Europe. Sage Publications, Bristol 1987.
- Lane, Jan-Erik and Ersson, Sune:* Macro and Micro Understanding in Political Science: What Explains Electoral Participation. European Journal of Political Research, Vol. 18, No. 4, 1990: 457–465.
- Lipset, Martin Seymour:* Agrarian Socialism. Doubleday & Company, Garden City, New York 1968.
- Lipset, Martin Seymour and Schneider, William:* The Decline of Confidence in American Institutions. Political Science Quarterly, Vol. 98, No. 3, 1983: 379–402.
- Knupper, Genevieve:* Portrait of the Underdog. Teoksessa Bendix, Reinhard and Lipset, Martin Seymour (eds.): Class, Status and Power. Free Press, Glencoe, Ill. 1953.
- Martikainen, Tuomo ja Yrjönen, Risto:* Kollektiivihyödykkeiden tuotanto ja jakelu poliittishallinnollisesta näkökulmasta. Helsingin yliopiston Yleisen valtio-opin laitoksen tutkimuksia, DETA 10, Helsinki 1974.
- Martikainen, Tuomo:* Ikä ja sitoutuminen politiikkaan. Kansalaiskasvatuksen Keskus, Helsinki 1978.
- Martikainen, Tuomo ja Yrjönen, Risto:* Vuoden 1982 presidentinvaalit. Tulkintaa poliittisen mobilisaation näkökulmasta. Helsingin yliopiston Yleisen valtio-opin laitoksen tutkimuksia, No. 46, Helsinki 1983.
- Martikainen, Tuomo ja Yrjönen, Risto:* Nuorten poliittinen suuntautuminen. Tutkimus nuorten äänestysvalinnoista. Kansalaiskasvatuksen keskus, Helsinki 1984.
- Martikainen, Tuomo:* Puuttuva punainen viiva. Äänestäminen vuoden 1987 eduskuntavaaleissa. Tilastokeskus, Helsinki 1988.
- Matheson, David K:* Ideology, Political Action and the Finnish Working Class. A Survey Study of Political Behavior. Commentationes Scientiarum Socialium 10/1979. Societas Scientiarum Fennica, Helsinki 1979.
- Olson, Mangur:* Logic of Collective Action. Harvard University Press, Cambridge, Mass. 1965.
- Pappi, F.U:* Parteiensystem und Sozialstruktur in der Bundesrepublik. Politische Vierteljahresschrift, 14. Jahrgang, Heft 2, 1973: 191–212.
- Pesonen, Pertti ja Sänkiäho, Risto:* Kansalaiset ja kansanvalta. WSOY, Helsinki 1979.
- Petersson, Olof, Westholm, Anders och Blomberg, Göran:* Medborgarnas makt. Carlsson Bokförlag, Stockholm 1989.
- Rantala, Onni:* Suomen poliittiset alueet I. Poliittisten aatteiden levinneisyys 1907–58. Toinen painos. Turku 1970.

- Riker, William H and Ordeshook, Peter C:* An Introduction to Positive Political Theory. Prentice Hall, Englewood Cliffs, N.J. 1973.
- Rokkan, Stein (ed.):* Citizens, Elections, Parties. Universitetsforlaget, Oslo 1970.
- Rose, Richard:* Comparability in Electoral Studies. Teoksessa Richard Rose (ed.): Electoral Behavior. A Comparative Handbook. Free Press, New York and London 1974.
- Rosenstone, Stephen J:* Economic Adversity and Voter Turnout. American Journal of Political Science, Vol. 26, No. 1, 1982: 25-46.
- Shumpeter, Joseph A:* Capitalism, Socialism and Democracy. Harper Colphon Books, New York 1975.
- Schaffer, Stephen J:* A Multivariate Explanation of Decreasing Turnout in Presidential Elections 1960-1976. American Journal of Political Science, Vol. 25, No. 1, 1981: 68-93.
- Sigelman, Lee and Feldman, Stanley:* Efficacy, Mistrust, and Political Mobilization. Comparative Political Studies, Vol 16, No. 1, 1983: 118-143.
- Suomen kansanedustuslaitoksen historia, osat V, VII ja IX. Eduskunnan historiakomitea, Helsinki.
- Svensson, Palle og Togeby, Lise:* Politisk opbrud. Forlaget Politica, Århus 1986.
- Teixeira, R.A.:* Why Americans Don't Vote. Greenwood Press, Westport 1987.
- Uusitalo, Hannu:* Class Structure and Party Choice: A Scandinavian Comparison. Research Group for Comparative Sociology, University of Helsinki, No. 10, 1975.
- Valen, Henry and Rokkan, Stein:* Norway: Conflict Structure and Mass Politics in an European Periphery. Teoksessa Richard Rose (ed.): Electoral Behavior: A Comparative Handbook. Free Press, New York and London 1974.
- Wolfinger, Raymond E and Rosenstone, Steven J:* Who Votes? Yale University Press, New Haven and London 1980.

TILASTOKESKUS

TUTKIMUKSIA

Tilastokeskus on julkaissut Tutkimuksia v. 1966 alkaen, v. 1986 lähtien ovat ilmestyneet seuraavat:

123. **Pellervo Marja-Aho**, Kansantalouden tilinpito. Yksityinen palvelutoiminta kansantalouden ulinpidossa. Tammikuu 1986. 60 s.
124. **Palkansaajien ansiotasoindeksi 1980=100**. Helmikuu 1986. 68 s.
125. **Matti Kortteinen – Anna-Maija Lehto – Pekka Ylöstalo**, Tietotekniikka ja suomalainen työ. Huhtikuu 1986. 164 s.
125. **Matti Kortteinen – Anna-Maija Lehto – Pekka Ylöstalo**, Information Technology and Work in Finland. January 1987. 131 pp.
126. **Väinö Kannisto**, Geographic differentials in infant mortality in Finland 1871-1983. April 1986. 82 pp.
127. **Kaj-Erik Isaksson – Simo Vahvelainen**, Muoviteollisuuden jätteet. Kesäkuu 1986. 93 s.
128. **Time Use Studies: Dimensions and Applications**. October 1986. 192 pp.
129. **Ritva Marin**, Ammattikuoletisuus 1971 - 80. Joulukuu 1986. 265 s.
130. **Maija Sandström**, Tukku- ja vähittäiskaupan aikasarjat 1968 - 85. Tammikuu 1987.
131. **Eeva-Sisko Veikkola – Riitta Tolonen**, Elinkeinoelämän tuki taiteille 1984. Tammikuu 1987. 34 s.
132. **Eero Tanskanen**, Asuintaloyhtiöiden energiankulutus ja kuluttajakäyttäytyminen. Maaliskuu 1987. 106 s.
133. **Heidi Melasniemi-Uutela – Eero Tanskanen**, Asuintaloyhtiöiden kaukolämpöenergian ja veden kulutus 1984. Maaliskuu 1987. 82 s.
134. **Perusparannuksen panoshintaindeksi 1985=100**. Huhtikuu 1987. 52 s.
135. **Reijo Kurkela**, Tupakka tupakkalain jälkeen. Toukokuu 1987. 81 s.
136. **Tie- ja maarakennuskustannusindeksit 1985=100**. Joulukuu 1987. 25 s.
137. **1988: Aila Repo**, Väestön tutkinto- ja koulutusraakenne-ennuste 1985 - 2000. Tammikuu 1988. 62 s.
138. **Anna-Maija Lehto**, Naisten ja miesten työolot. Maaliskuu 1988. 222 s.
139. **Johanna Korhonen**, Teollisuustilaston ennakkotietojen estimointimenetelmä. Maaliskuu 1988. 46 s.
140. **Markku Tahvanainen**, Asuntolainojen korot ja verot. Huhtikuu 1988. 90 s.
141. **Leo Koltola – Marja Tammilehto-Luode – Erkki Niemi**, Luonnonvaratilinpito, Esitutkimusraportti. Toukokuu 1988. 93 s.
142. **István Harcsa, Iiris Niemi & Agnes Babarczy**, Use of Time in Hungary and in Finland II, The effects of life cycle and education. May 1988. 55 pp.
143. **Heidi Melasniemi-Uutela**, Kiinteistöhoitotavat ja energian kulutus taloyhtiöissä. Kesäkuu 1988. 112 s.
144. **Ilkka Lehtinen – Tuula Koskenkylä**, Kuluttajahintaindeksi 1985=100. Kesäkuu 1988. 50 s.
145. **Elli Paakkolanvaara**, Informaatioyhteiskunta ja informaatioammattit. Heinäkuu 1988. 160 s.
146. **Ilkka Lehtinen – Jarmo Ranki**, Tuoutajahintaindeksi 1985=100. Lokakuu 1988. 80 s.
147. **Seppo Laaksonen**, Katovirheen korjaus kotitalousaineistossa. Lokakuu 1988. 110 s.
148. **Hannu Uusitalo**, Muuttuva tulonjako. Lokakuu 1988. 137 s.
148. **Hannu Uusitalo**, Income Distribution in Finland. July 1989. 123 pp.
149. **Pekka Rytönen**, Palvelusten ulkomaankauppa 1987. Marraskuu 1988. 66 s.
150. **Seppo Varjonen**, Kansainvälinen BKT- ja hintaver-tailu. Joulukuu 1988. 92 s.
151. **Erkki Niemi – Päivi Väisänen**, Energiatilinpito 1985, Tutkimusraportti. Maaliskuu 1989. 136 s.
152. **Helena Korpi**, Pääasiallinen toiminta ja ammat-tiasema vuoden 1985 väestölaskennassa: rekisteri-pohjaiset rinnakkaistiedot. Huhtikuu 1989. 154 s.
153. **Iiris Niemi – Hannu Pääkkönen**, Ajankäytön muu-tokset 1980-luvulla. Toukokuu 1989. 120 s.
154. **Kari Lindström – Anna-Maija Lehto – Irja Kan-dolin**, Ikä ja työ, Toukokuu 1989. 92 s.

155. **Sirkka-Liisa Kärkkäinen – Timo Matala – Virpi Tiitinen – Ari Tyrkkö**, Asunto-olot ja asumisen tuki. Heinäkuu 1989. 295 s.
156. **Jorma Huttunen**, Asuntovarauma 1985. Heinäkuu 1989. 168 s.
157. **Christian Starck**, Vuoden 1985 väestölaskennan luotettavuus. Elokuu 1989. 136 s.
158. **Pekka Rytkönen**, Tekninen palvelu 1970-1980 -luvulla. Heinäkuu 1989. 55 s.
159. **Ari Luukinen**, Tietojenkäsittelypalvelu 1970-1980-luvulla. Elokuu 1989. 72 s.
160. **Risto Kolari**, Ammatillinen liikkuvuus Suomessa 1975/1980/1985. 192 s.
161. **Pekka Rytkönen**, Liikkeenjohdon, kirjanpito- ja lakiasian palvelu 1980-luvulla. Lokakuu 1989. 71 s.
162. **Ari Luukinen**, Markkinointipalvelu 1970 - 1980-luvulla. Marraskuu 1989. 72 s.
163. **Anna-Maija Lehto**, Tietotekniikka työssä. Muutoksista 1980-luvulla. Marraskuu 1989. 56 s.
164. **Henry Takala**, Kunnat ja kuntainliitot kansantalouden tilinpidossa. Tammikuu 1990. 60 s.
165. **Jarmo Hyrkkö**, Palkansaajien ansiotasoindeksi 1985=100. Tammikuu 1990. 66 s.
166. **Pekka Rytkönen**, Siivouspalvelu, ympäristöhuolto ja pesulapalvelu 1980-luvulla. Tammikuu 1990. 70 s.
167. **Jukka Muukkonen**, Luonnonvaratilinpito kestävän kehityksen kuvaajana. 119 s.
168. **Juha-Pekka Ollila**, Tieliikenteen tavarankuljetus 1980-luvulla. Helmikuu 1990. 45 s.
169. **Tuovi Alen – Seppo Laaksonen – Päivi Keinänen – Seija Ilmakunnas**, Palkkaa työstä ja sukupuolesta. Huhtikuu 1990. 90 s.
170. **Ari Tyrkkö**, Asuinolotiedot väestölaskennassa ja kotitaloustiedustelussa. Huhtikuu 1990. 63 s.
171. **Hannu Isoaho – Osmo Kivinen – Risto Rinne**, Nuorten koulutus ja kotitausta. Toukokuu 1990. 115 s.
172. **Tapani Valkonen – Tuija Martelin – Arja Rimpelä**, Eriarvoisuus kuoleman edessä. Sosioekonomiset kuolleisuuserot Suomessa 1971–85. Kesäkuu 1990. 145 s.
173. **Jukka Muukkonen**, Sustainable development and natural resource accounting. August 1990. 96 pp.
174. **Iiris Niemi – Hannu Pääkkönen**, Time use changes in Finland in the 1980s. August 1990. 118 pp.
175. **Väinö Kannisto**, Mortality of the elderly in late 19th and early 20th century Finland. August 1990. 50 pp.
176. **Tapani Valkonen – Tuija Martelin – Arja Rimpelä**, Socio-economic mortality differences in Finland 1971-85. December 1990. 108 pp.
177. **Jaana Lähteenmaa – Lasse Siurala**, Nuoret ja muutos. Tammikuu 1991. 211 s.
178. **Tuomo Martikainen – Risto Yrjönen**, Vaalit, puolueet ja yhteiskunnan muutos. Maaliskuu 1991. 120 s.

Kuvailulehti

Julkaisija
Tilastokeskus

Julkaisun päivämäärä
7.3.1991

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri)
Tuomo Martikainen
Risto Yrjönen

Julkaisun laji
Tutkimus

Toimeksiantaja
Tilastokeskus

Toimielimen asettamispvm

Julkaisun nimi
Vaalit, puolueet ja yhteiskunnan muutos

Julkaisun osat

Tiivistelmä

Edustuksellisen kansanvallan kulmakivet, äänestäminen ja puolueet ovat joutuneet viime aikoina julkisen keskustelun kriittisen arvioinnin kohteiksi.

Yhteistyössä Tilastokeskuksen kanssa tehdyssä tutkimuksessa Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin laitoksen tutkijat Tuomo Martikainen ja Risto Yrjönen osoittavat yksityiskohtaisesti äänestämisen ja puoluevalintojen sosiaalisen taustan ja yhteydet yhteiskunnan rakennemuutoksiin.

Tutkimus perustuu Tilastokeskuksen ainutkertaisiin aineistoihin. Kirja on tärkeä ja uusia tuloksia esittävä lisä keskusteluun suomalaisen kansanvallan tilasta.

Avainsanat (asiasanat)

Äänestysaktiivisuuden sosiaalinen tausta, puolueiden kannatus ja yhteiskunnan muutos

Muut tiedot

Muokattu versio ilmestyy myöhemmin englanniksi

Sarjan nimi ja numero
Tutkimuksia 178

ISSN
0355-2071

ISBN
951-47-4517-5

Kokonaissivumäärä
128

Kieli
Suomi

Hinta
124 mk

Luottamuksellisuus

Jakaja

Kustantaja

Vaalit, puolueet ja yhteiskunnan muutos

Tuomo Martikainen – Risto Yrjönen

Edustuksellisen kansanvallan kulmakivet, äänestäminen ja puolueet ovat joutuneet viime aikoina julkisen keskustelun kriittisen arvioinnin kohteiksi.

Yhteistyössä Tilastokeskuksen kanssa tehdyssä tutkimuksessa Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin laitoksen tutkijat Tuomo Martikainen ja Risto Yrjönen osoittavat yksityiskohtaisesti äänestämisen ja puoluevalintojen sosiaalisen taustan ja yhteydet yhteiskunnan rakennemuutoksiin.

Tutkimus perustuu Tilastokeskuksen ainutkertaisiin aineistoihin. Kirja on tärkeä ja uusia tuloksia esittävä lisä keskusteluun suomalaisen kansanvallan tilasta.

Julkaisujen myynti:

Försäljning:

Hinta - Pris

Tilastokeskus
PL 504
00101 Helsinki
(90) 17 341

Statistikcentralen
PB 504
00101 Helsingfors
(90) 17 341

124 mk

ISSN 0355-2071
ISBN 951-47-4517-5